

MAA, TILA JA TALOUS

EU-suomalaisen maanviljelijän jatkuvuuden luomisen prosessit muutoksen ajassa

Etnologian pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Etnologian laitos
kevät 2002
Leena Hangasmaa

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Etnologian laitos
Tekijä Leena Hangasmaa	
Työn nimi MAA, TILA JA TALOUS – EU-suomalaisen maanviljelijän jatkuvuuden luomisen prosessit muutoksen ajassa	
Oppiaine Etnologia	Työn laji Pro gradu –työ
Aika Kevät 2002	Sivumäärä 152 + liitteet 6 s.
Tiivistelmä – Abstract Tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten maanviljelijöiden jatkuvuuden konstituointiprosesseja Euroopan Unioniin liittymisen jälkeen. Unioniin liittyminen aiheutti ratkaisevia muutoksia viljelijöiden tuloihin ja ammattiarkeen, ja tutkimuksen keskeinen kysymys onkin se, millä keinoin viljelijä luo jatkuvuuden muuttuneiden rakenteiden puitteissa. Kysymystä tarkastellaan suhteessa tradition ja modernin, jatkuvuuden ja muutoksen, sekä ajan ja paikan käsitteisiin empiirisen aineiston (viljelijöiden haastattelut ja kirjoitelmat, osallistuva havainnointi) valossa. Lisäksi keskeinen käsite on jatkuvuuden konstituointi, jolla tarkoitetaan jatkuvuuden luomisen strategioita, aktiivista luomisen prosessia. Muutoksessa jatkamis päätöksen tehneiden viljelijöiden suhtautuminen Euroopan Unioniin ei ole yksisilmäisen kielteinen. Unionin periaatetta ja tulojen muutosta vastustetaan, mutta viljelijät näkevät EU:ssa myös myönteisiä puolia. Ammattiarjen muutoksiin ollaan jo tottumassa, eikä viljelijöiltä puutu tulevaisuuden uskoa. Tätä selittävät jatkuvuuden luomisen viisi strategiaa: suku ja agraarihistoria, luonto ja ympäristö, maaseudun sosiaaliset suhteet, työ itseisarvona, sekä ruoantuottamisen yhteiskunnalliset vaikutukset. Näiden kautta piirtyy kuva EU-suomalaisen maanviljelijän jatkuvuuden kolmitasoisesta konstituoinnin prosessista: perustasolla toimivat tutkimuksen historiallisessa katsauksessa esiin tulevat talonpoikaiset arvot, pintatasolla taas arjen tuottajanäkökulma ja uutena yrittäjälähtöinen "toimitusjohtajuus"-ajattelu. Pintatasolla tapahtuvat muutokset, kuten EU:iin liittyminen eivät viljelijän laajasta aikaperspektiivistä tarkasteltuna horjuta perustason arvoja, vaan voivat itse asiassa vahvistaa niitä. Jatkuvuuden viisi strategiaa ovat voimakkaampia, kuin kulloisetkin poliittiset muutokset. Näin huomataan, että maatalouden modernisoituminen ei suinkaan tarkoita tradition hylkäämistä, mistä muutoksen synnyttämässä konfliktitilanteissa viljelijää saatetaan syyttää (esim. konfliktit kaupunkilaisten tai eri sukupolvien kanssa). Itse asiassa juuri nämä konfliktit ovat laukaisemassa viljelijöiden aktiivista jatkuvuuden konstituointiprosessia ja saavat heidät antamaan merkityksiä ammatilleen. Modernisoituminen ei ole traditiolle uhka, vaan perinteenkatkaisu ja perinteestä voimavarojen ammentaminen elävät rinnan 2000-luvun maanviljelijän arjessa.	
Asiasanat:: jatkuvuus, muutos, maaseutu, maanviljely, maanviljelijä, Euroopan Unioni, konstituointi, traditio / moderni	
Säilytyspaikka	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
Lyhyt johdatus Euroopan Unionin yhteiseen maatalouspolitiikkaan Suomessa ..	3
Suomalainen viljelijä yhteisen maatalouspolitiikan puristuksessa	6
Tutkimusongelmat	8
Tutkimuksen rakenne.....	9
2. TUTKIMUKSEN TAUSTAT	10
Käsitteet ja teoreettinen lähestymistapa.....	10
Jatkuvuuden konstituointi.....	12
Tutkimuksen motiivit	13
3. AINEISTO JA SEN KERUU	15
Murroksen tulkit ja ”Suomalaisia maanviljelijöitä”	16
Haastattelut ja haastateltavat.....	17
Osallistuva havainnointi ja sen pohdintaa	21
Ryytteli - prosessi maaseudulle ja siitä kirjoittaminen	21
Maaseutukeskus Mikkeli	25
4. SUOMALAINEN MAANVILJELIJÄ HISTORIAN PYÖRTEISSÄ	28
Vanha maatalous keskiajalta 1800-luvun lopulle: raskaasta veronkannosta itsenäiseen maanviljelyyn.....	28
1870-luvulta vuoteen 1918: Maaseudun suuri murros	32
Talonpoikaisuus murroksessa	35
1920-1960 -luvut: suomalaisen maaseudun kukoistuksesta suureen muuttoon ..	37
1970-luvulta vuoteen 1994: Maaseudun rakennepolitiikka ja aluepolitiikka	42
Talonpojan vuosisatainen ralli politiikan kivikkoisella tiellä.....	45
5. SUOMALAISEN MAANVILJELIJÄN SUHDE EUROOPAN UNIONIIN	47
EU:n vastustus ja talonpoikaiset arvot.....	47
EU:n myönteisiä puolia	51
Muutokset arjessa	55
Huoli tulevasta	59
Jäärät, alistujat ja hyväksikäntäjät - viljelijöiden suhtautuminen Unionin tuomiin muutoksiin.....	62
6. VILJELIJÄN SUHDE KAUPUNKIIN JA VALTAMEDIOHIN - Muiden mielikuvat maaseudusta viljelijöiden omakuvan/itsetunnon rakentumisessa.....	65
Menneessä elävät kaupunkilaiset.....	66
Viljelijä mediassa.....	71
Kritiikki jatkuvuuden konstituointiprosessin laukaisijana	75
7. JATKUVUUDEN RAKENNUSAINEITA	77
Suku ja agraarihistoria: viljelyn perinteet.....	78
Jatkuvuuden laaja aikajana monitasoisesta menneestä tulevaan	78
Sukupolvien törmäykset, perinteenkatkaisu ja muutos	90

Viljelijän ympäristösuhde: Yhteistyötä luonnon ja eläinten kanssa kotimaisemassa	96
Sosiaalinen konteksti ja risteilevät roolit: koti ja perhe, ystävät ja kylänmiehet	108
Maanviljelijän työ itseisarvona.....	120
Kotimainen ja globaali ruokahuolto: ruoantuottamisen välttämättömyys.....	131

8. EU-SUOMALAINEN MAANVILJELIJÄ JA JATKUVUUS: MONITASOINEN AKTIIVISEN LUOMISEN PROSESSI TRADITION JA MODERNIN VUOROVAIKUTUKSESSA	136

LÄHTEET	146

LIITTEET	153

1. JOHDANTO

Lyhyt johdatus Euroopan Unionin yhteiseen maatalouspolitiikkaan Suomessa

Suomi liittyi Euroopan Unioniin 1.1.1995. Suomalainen maatalous siirtyi Unionin yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) piiriin ja Suomesta tuli yhdessä yössä osa EU:n sisämarkkinoita. Tämä tarkoitti sitä, että Suomessakin otettiin käyttöön EU:n maataloustuotteiden hintajärjestelmä. Ennen Unioniin liittymistä Suomessa oli ollut käytössä kansallinen hinta- ja tukipolitiikka, jonka avulla suomalaisten viljelijöiden elintaso oli pystytty turvaamaan. Tuolloin viljelijöiden saamat tuottajahinnat olivat lähes kaksinkertaiset EU:ssa maksettuihin hintoihin verrattuna. Tämä johtui siitä että luonnonolojemme takia sadot täällä jäivät ja jäävät edelleen noin puoleen keskieurooppalaisista. Samalla kansalliset vientituet turvasivat ylituotannon viennin ulkomaille. EU:iin liittyminen merkitsi nyt siis tuottajahintojemme laskemista muiden jäsenmaiden tasolle. Tämä tarkoitti viljelijöiden tuotteistaan saamien hintojen huomattavaa alenemista, joissain tapauksissa hinnat putosivat alle puoleen entisestä. (Rannikko 2000:42; Lang 1998: 5.)

Alhaisia tuottajahintoja korvataan CAP-politiikassa yhdenmukaisella tukijärjestelmällä. Jäsenyyden myötä myös Suomessa siirryttiin omasta kansallisesta tukijärjestelmästä yhteiseen. Tukia ovat kaikille jäsenvaltioille maksettava CAP-tuki, vuoristoisten ja epäedullisten alueiden tuki LFA (Less Favoured Areas) sekä ympäristötuki, joka on vielä jakautunut useisiin alatukiin. Lisäksi on olemassa erilaisia rakennepolitiikan välineitä kuten esim. nuorten viljelijöiden aloitustuki, viljelijöiden yhteistoiminnan tuki sekä maataloustuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin kehittämiseen tarkoitettu tuki. EU:n maksamat tuet poikkeavat entisistä kotimaisista eniten siinä, että ne maksetaan viljelijän omistaman hehtaari- tai eläinluvun mukaan, ei tuotetun tuotteen mukaan. Lisäksi tukien hakeminen osoittautui hyvin monimutkaiseksi ja työlääksi useine lomakkeineen ja liitteineen ja jatkuvasti vaihtuvine ohjeineen. Samalla tukien käyttöä alettiin tarkasti valvoa lukuisten viranomaisten voimin tilakäyntien ja satelliittikuvien avulla. (Lang 1998: 5, Kempainen 2000: 72; Rannikko 2000: 44-45.)

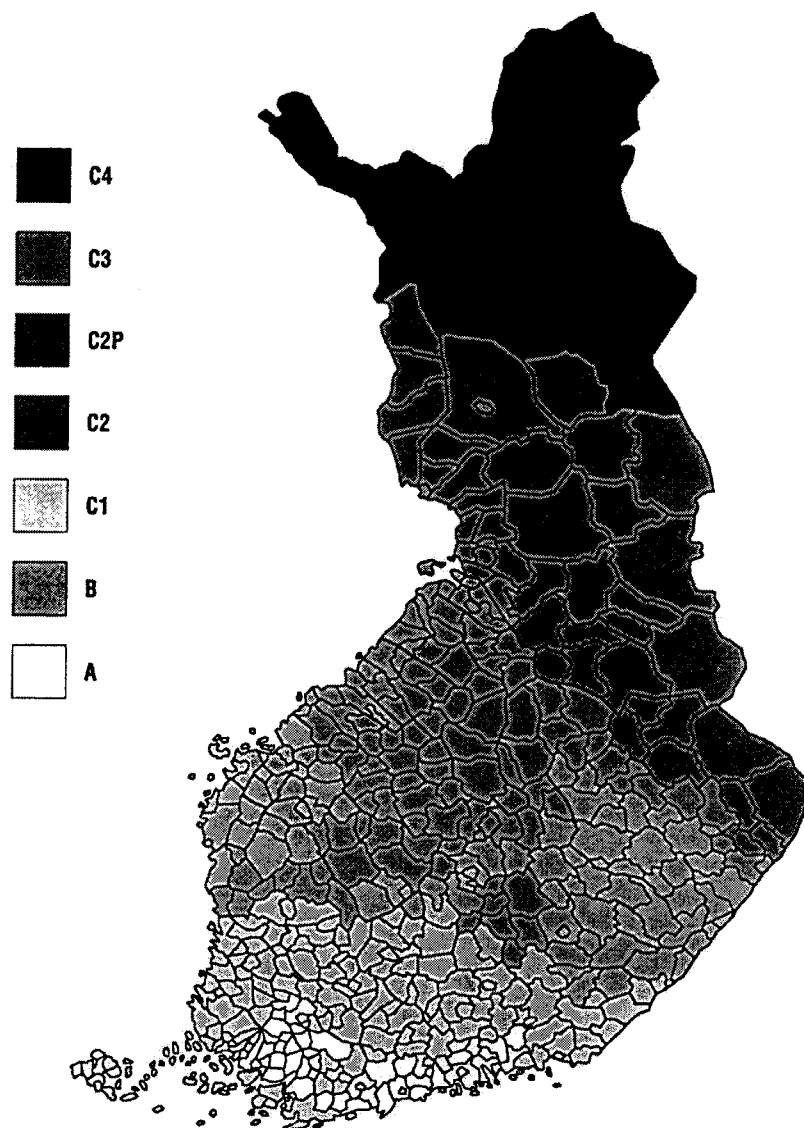
Suomessa viljelijöiden tulot eivät olisi pysyneet kohtuullisella tasolla kaikille jäsenvaltioille maksettavien CAP-tukien avulla. Jäsenneuvotteluissa Suomi vaatikin koko maata epäsuotuisten alueiden tuen (LFA) piiriin, ja lisäksi oikeutta maksaa kansallisesti pohjoista tukea kaikille suomalaisille viljelijöille. Tähän EU ei kuitenkaan suostunut, ja pysyvää pohjoista tukea saatiin alkaa maksaa vain 55,8%:lle peltoalasta. Tiukkoja neuvotteluja käytiin myös Suomen toivomasta pitkästä siirtymäkaudesta sekä maatalouden lisähinnoista. Sopimus lisähinnoista, joiden ansiosta viljelijät saivat viiden vuoden siirtymäkauden aikana asteittain alentuvaa kansallista hintatukea pehmentämään tuottajahintojen äkillistä romahdusta, saatiin aikaan vain kymmenen päivää ennen unioniin liittymistä. (Rannikko 2000: 42-43; Kemppinen 2000: 72; Tuominen & Lehtinen 1999: 32, 36.)

Näiden kaikkien muutosten tuloksena viljelijöiden Suomen karttaan tuli uudet rajat. Tukien kohdentamista varten maa jaettiin yhdeksään tukialueeseen, jotka pitkälle määräävät tulotaso. Tukialue A käsittää LFA-tuen ulkopuolelle jääneen osan Suomen peltoalasta. B-tukialueeseen kuuluvat alueet, joille maksetaan LFA-tukea, mutta jotka eivät kuulu pohjoisen tuen piiriin. B-tukialue jakaantuu edelleen kolmeen osa-alueeseen. Tukialueista laajin, C, käsittää 62 leveyspiirin pohjoispuolella olevat alueet ja eräät luonnonolosuhteiltaan vastaavat tätä etelämpänä sijaitsevat lähialueet. C-tukialue jakaantuu vielä viiteen osa-alueeseen (Lang 1998: 9.)

Vaikka monenlaisia tukia siis maksettiin, ne eivät riittäneet kattamaan tuottajahintojen laskua. Vuoteen 2000 mennessä maataloustuotteiden markkinahinnat olivat pudonneet noin puoleen siitä, mitä ne olivat vuonna 1994. Viljelijöiden tulotaso laski. Moni pienviljelijä joutui vakaviin taloudellisiin vaikeuksiin. Suomalainen keskimääräinen tilakoko on huomattavasti keskieuropalaista pienempi, ja kun uudet tuet tulivat nimenomaan hehtaari- ja eläinluvun perusteella, suomalaiset jäivät tässä vertailussa auttamattomasti muiden jalkoihin. Pienviljely muuttui kannattamattomaksi. Suomalaisessa maatalouspolitiikassa tilakoon kasvattamista alettiin pitää keskeisimpänä keinona sopeutua EU:n yhteiseen maatalouspolitiikkaan, ja pieniä ja keskikokoisia tiloja ei katsottu enää suopeasti. Kolmena ensimmäisenä jäsenyydensuotena tilojen määrä väheni pitkälti yli kymmenellä tuhannella. Lopettaneet tilat olivat

keskimäärästä pienempiä ja lopettaminen yleistyi etelästä pohjoiseen siirryttäessä. Tuotannon laajuus ei kuitenkaan ole pienentynyt lainkaan. Pellot ovat säilyneet tuotannossa, ja kotieläintenkin määrä on säilynyt lähes ennallaan. Tämä tarkoittaa, että jatkavat viljelijät ovat laajentaneet tuotantoaan ja kasvattaneet työmääräänsä entisestään.

Maatalouden tukialueet

Maatalouden tukialueet vuonna 1995. (Veijalainen – Rätty – Timonen – Vieru [toim.] 1995:11.)

Suomalainen viljelijä yhteisen maatalouspolitiikan puristuksessa

Kuinka suomalaiset viljelijät sitten suhtautuivat tähän muutokseen? Tutkimuksessaan ”Suomalaisen viljelijäväestön henkinen ilmapiiri” (1997) Vesa Kallio selvitti viljelijöiden henkistä jaksamista EU-jäsenyyden kahtena ensimmäisenä vuonna. Kävi ilmi, että kolme neljästä viljelijästä koki jokapäiväisen rasituksen lisääntyneen näinä kahtena vuotena, ja rasitus johtui ennen kaikkea maatalouden muutospaineista.

Lisäksi selvästi yli puolet tutkimukseen osallistuneista piti maatalousyrittäjän työtä henkisesti raskaana ja mielialat olivat olleet melko masentuneita. Ensisijaiset stressin ja masennuksen aiheuttajat liittyivät kaikki Kallion mukaan harjoitettavaan maatalouspolitiikkaan ja liittymiseen Euroopan Unioniin. Näistä tärkeimpiä olivat mm. maatalouspoliittisen päätöksenteon epävarmuus, paperisodan ja hallintoholhouksen lisääntyminen, riippuvuus ulkopuolisista päätöksistä ja tuista sekä oman maan hallituksen harjoittama maatalous- ja maaseutupolitiikka. (Kallio 1997: 79-80.)

Samoja syitä viljelijöiden tyytymättömyyteen on löytänyt myös Pertti Rannikko (2000), joka kiinnittää huomion erityisesti muuttuneeseen tukiaissysteemiin. Tukien siirtyminen tuotteen hinnasta suoraksi tulotueksi aiheutti sen, että monet viljelijät eivät enää kokeneet saavansa maksua yrittämisestä vaan sosiaaliapuun verrattavaa tuloa veronmaksajilta. Lisäksi tukien hakeminen vaikeaselkoisilla lomakkeilla ja alituiset muutokset tukiin ja hakemiskäytäntöihin harmittivat viljelijöitä. Epävarmas tilanteessa pitkäjänteisiä suunnitelmia oli vaikea tehdä. Työmoraalia kalvoi myös tukien käytön tiukka valvonta, mikä tuntui rehellisyyteen oppineista viljelijöistä nöyryyttävältä. (Rannikko 2000: 45-46.)

Tiina Silvasti (1996) löysi tutkimuksessaan ”Viljelijöiden ajatukset ja tunteet maatalouden murroksessa 1995” politiikan lisäksi painetekijöitä myös viljelijöiden tavasta kokea ihmisarvoa ja perinteitä. Silvastin mukaan monet viljelijät olivat murroksen alkuvaiheessa kokeneet joutuneensa yhteiskunnallisen syntipukin asemaan. He kokivat, että heidän kunniaansa oli loukattu ja ihmisarvoa riistetty. Tämä johtui ennen kaikkea tiedotusvälineissä käydystä keskustelusta, jossa viljelijöitä oli leimattu laiskoiksi tukiaisilla eläjiksi, mikä poikkesi täysin viljelijöiden omakuvasta.

Ristiriita oli suuri, ja monet kokivat koko oman ja sen mukana vanhempiensakin elämäntyön lokaanvedetyksi. (Silvasti 1996: 56.)

Suurelle yleisölle kuva viljelijöiden suhtautumisesta Euroopan unioniin onkin ollut hyvin kielteinen. Suurta julkisuutta saivat mm. viljelijöiden Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelman vastustaminen sekä Helsingissä joulukuussa 1999 groteskeja muotoja saanut maataloustuottajien mielenosoitus EU:n huippukokouksen yhteydessä. Metsiinsä teltoihin linnoittautuneet miehet vastustamassa omaisuutensa luovuttamista luonnonsuojelutarkoitukseen tai veriset sianraadot ja palavat EU-liput Mannerheimintiellä ovat jääneet monelle mieleen uutiskuvista. Nämä äärimmäiset tempaukset olivat osoittamassa jäävuoren huippuna sitä epävarmuuden aiheuttamaa hätää, katkeruutta ja vihaa, mikä joidenkin viljelijöiden mielessä oli itänyt EU-jäsenyyden ensi vuosina. Ne herättivät myös median mielenkiinnon, minkä kautta kaikki viljelijät mielellään leimattiin luonnonsuojelua vastustaviksi, katkeriksi ja sivistymättömiksi öykkäreiksi, jotka vastustivat EU:ta henkeen ja vereen. Tämä ei kuitenkaan ollut koko totuus. Vaikka Euroopan unionin mukanaan tuomat muutokset veivät monelta viljelijältä uskon omaan ammattiin ja toimeentuloon, sekä jopa pakottivat luopumaan ammatista, maaseutu ei ollut tyystin täynnä masentuneita ja katkeria viljelijöitä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessaan nuoresta viljelijäväestöstä Mia Pråhl-Ollila (1997) löysikin murroskauden alusta kolme erilaista viljelijäryhmää: selviytyjät, epä tietoiset ja putoajat. Näistä putoajat olivat juuri edellä kuvattuja stressaantuneita viljelijöitä, jotka kokivat maatalouden muutoksen uhkana tai mahdottomuutena. Epätietoiselle ryhmällekkin maatalouden muutos näyttäytyi uhkaavana, mutta ei kuitenkaan ylipääsemättömänä ongelmana. He eivät tieneet selviytyvätkö he hyvin vai huonosti ja olivat epävarmoja tilansa tulevaisuudesta. Kolmas ryhmä kuitenkin poikkeaa näistä kahdesta. Pråhl-Ollilan mukaan vuonna 1997 35% nuorista viljelijöistä näki muutokset haasteena ja mahdollisuutena sekä uskoi vahvasti omaan selviytymiseensä tai tilansa tulevaisuuteen. (Pråhl-Ollila 1997: 64.) Samantyyppiseen jaotteluun on päätyneet myös Vesa Kallio (1997). Vaikka Kallion tutkimusta leimaa-kin pessimistinen sävy ja viljelijöiden masentuneisuus, hänkin jakoi muutoksen ajan viljelijät odottajiin, laajentajiin, supistajiin ja lopettajiin, ja sijoitti näistä ryhmistä kahteen ensimmäiseen 75% viljelijöistä. Tuotannon supistajia ja lopettajia oli

molempia vain alle 10%. Kallion jaottelussa ehdottomasti suurin ryhmä ovat odottajat, jotka aikovat jatkaa tuotantoaan nykyisellään ja odottaa tilanteen kehittymistä. Laajentajia oli taas noin neljännes. Nämä keskimääräistä nuoremmat viljelijät lähtivät kehittämään tuotantoaan EU:n politiikan edellyttämään suuntaan. He uskoivat vahvasti omiin voimavaroihinsa ja tilansa tulevaisuuteen. (Kallio 1997: 85-86.)

Tutkimusongelmat

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut nimenomaan edellä mainituista selviytyjistä tai laajentajista, millä nimellä ammattiinsa uskovia viljelynjatkajia halutaankin kutsua. Tätä kirjoittaessani Suomi on ollut EU:n jäsen jo seitsemän vuotta, ja yhteisvaluutta euron käyttöä opetellaan. EU:n maataloutta ovat viime aikoina ravistelleet niin bse- kuin suu- ja sorkkatauti, ja keskustelua käydään mm. Euroopan unionin mahdollisen itälaajentumisen vaikutuksista unionin ja Suomen maatalouteen. Terävimmät säröt yhtäkkisestä muutoksesta ovat ehkä jo tasaantuneet, mutta muutos maaseudulla on edelleen käynnissä. Viljelijät kamppailevat yhä uusien haasteiden kimpussa, vaikka tulotaso on edelleen alhainen ja epävarma. Tiloja lopetetaan edelleen, mutta myös uusia sukupolvenvaihdoksia tehdään. Kuinka siis ammatissaan jatkaaneet tai siihen vasta murroksen aikana ryhtyneet viljelijät kokevat EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ja sen ilmenemismuodot Suomessa? Mitkä ovat heidän arvonsa ja asenteensa omaa ammattiaan, ympäristöään ja heitä arvottavaa yhteiskuntaa kohtaan? Miksi he ovat päättäneet jatkaa ammattiaan ja mistä he ammentavat voimavaransa vaikeuksien keskellä? Näistä kysymyksistä tiivistyy kolme keskeistä tutkimusongelmaa: *Mitä merkityksiä maaseudussa ja -taloudessa on nykypäivän suomalaiselle maanviljelijälle? Kuinka hän luo merkityksellistä järjestystä siihen kaaokseen, jonka arkipäivä raskaine töineen, tukiaishakemuksineen ja satelliittivaltovointineen muodostaa? Millä keinoin maanviljelijä luo jatkuvuuden muuttuneiden rakenteiden puitteissa?*

Näihin kysymyksiin pyrin löytämään vastauksia tässä tutkimuksessa. Jo vuonna 1996 Tiina Silvasti päättää tutkimuksensa pohdintaan siitä, että viljelijöiden keskuudessa

olisi mahdollisesti käynnistymässä kulttuurinen muutos: ”Siinä [muutoksessa] on kysymys uuden tai niiden uusien kulttuuristen merkitysjärjestelmien muodostumisesta, jotka auttavat viljelijöitä selviytymään tästäkin suuresta murroksesta. Tämän kulttuurisen muutoksen, talonpoikaisen kulttuurin modernisoitumisen prosessi tulee olemaan kiinnostava kohde myös tutkimuksellisesti.” (Silvasti 1996: 59). Tämän prosessin mahdollisesta olemassaolosta on tarkoitus löytää jälkiä tämänkin tutkimuksen puitteissa. Silvasti kysyy myös (1996: 53) olisiko olemassa viitteitä siitä, että perinteinen talonpojan skripti olisi päivittymässä niin, että tuloksena olisi uusi, moderni viljelijä, jolla on käsissään kaikki mahdollisuudet selviytyä. Nyt reilut viisi vuotta myöhemmin Suomessa edelleen viljellään maata, joten asia voisi olla näin. Vajaa sata vuotta sitten isoisämme muuttuivat talonpojasta tuottajaksi. Nyt tie näyttää kulkevan tuottajasta toimitusjohtajaksi. Vai kulkeeko?

Tutkimuksen rakenne

Selvittelen tutkimusongelmia seuraavasti. Kappaleessa 2 ”Tutkimuksen taustat” esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, sekä keskeisimmät käsitteet joiden kautta tutkimusongelmia lähestytään. Lisäksi pohdin syitä, jotka johtivat minut valitsemaan juuri tämän tutkimusaiheen. Kolmannessa pääkappaleessa esittelen tutkimuksen aineiston ja kerron sen keräämisprosessista. Neljäs kappale ”Suomalainen maanviljelijä historian pyörteissä” on historiallinen katsaus suomalaisen viljelyn ja viljelijän elämän taitekohtiin. Kappale toimii osaltaan aiheeseen johdattelevana, mutta samalla siinä esitellyt maatalouden vaiheet nousevat usein esiin myöhemmin tutkimuksessa. Hieman irralliselta tuntuva kappale saa siis oikeutuksensa tutkimuksen edetessä. Varsinaisen oman empiirisen aineistoni käsittely alkaa kappaleessa 5, joka on nimeltään ”Suomalaisen maanviljelijän suhde Euroopan Unioniin”. Siinä selvittelen tutkimusongelmien mukaisesti informanttien asennetta Unioniin ja sen tuomiin muutoksiin, sekä hahmottelen erilaisten suhtautujien profiileita. Selvitettyäni viljelijöiden suhtautumista muutoksiin, on aika vuorostaan tutustua maaseudun muutosten herättämiin asenteisiin muissa yhteiskuntamme eläjissä. Kuudes kappale ”Viljelijän suhde kaupunkiin ja valtamedioihin - muiden mielikuvat maaseudusta viljelijöiden omakuvan/itsetunnon rakentumisessa” hahmottaa viljelijöiden suhtautu-

mista heitä arvottaviin ”muihin”. Ennen Unioniin liittymistä ja sen jälkeen maatalous on herättänyt paljon intohimoja julkisuudessa. Tässä kappaleessa tutkin siis näiden mielipiteiden vaikutusta viljelijän arkeen ja niiden roolia jatkuvuuden luomisen prosessissa. Kun jatkuvuuden luominen on näin saatu käyntiin, on aika tarkastella varsinaisia luomisen keinoja. Kappale 7 ”Jatkuvuuden rakennusaineita” tuo esille niitä merkityksiä, mitä maatalous viljelijälle sisältää. Merkityskenttiä on yhteensä viisi, joita jokaista tarkastelen omassa alaluvussaan empiirisen aineiston ja lähdekirjallisuuden valossa. Näiden pohjalta hahmottuvat EU-suomalaisen viljelijän jatkuvuuden konstituointiprosessit muutoksen ajassa. Tutkimuksen pohdintakappaleessa pyrin tiivistämään vastaamaan asettamiini tutkimusongelmiin. Sovellan tuloksiani tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, sekä keskustelen tutkimuksen keskeisistä käsitteistä tulosteni valossa. Pohdin mm. jatkuvuuden ja muutoksen sekä perinteisen ja modernin käsitteiden suhdetta. Pohdintakappaleen lopussa avaan myös joitakin tämän tutkimuksen pohjalta syntyneitä uusia tutkimusintressejä.

2. TUTKIMUKSEN TAUSTAT

Käsitteet ja teoreettinen lähestymistapa

Tutkimuksen näkökulma on hermeneuttinen, eli tutkimuskohdetta tulkitsemaan ja ymmärtämään pyrkivä. Tutkimus on siis oma tulkintani siitä, kuinka informanttini tulkitsevat maaseudun arkipäivän elämäänsä. (Ks. esim. Lönnqvist 1999a; Lönnqvist 1999b; Gadamer 1960.) Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat jatkuvuus, muutos ja katkos, traditio/perinne, sekä aika ja tila/paikka, jotka kaikki kietoutuvat toisiinsa. Nykyetnologiassahan kulttuuri voidaan nähdä paradoksien jännityskenttänä, jossa ihmiset pyrkivät - tekojen, tapojen, ajattelun ja kielen avulla - luomaan jonkinlaista mielekästä merkitysjärjestelmää tyydyttääkseen jatkuvuuden ja muuttumattomuuden tarvetta (Lönnqvist 1999b: 29). Kuten jo kappaleessa ”Tutkimusongelmat” mainitsin, tämän tutkimuksen tavoitteena on nimenomaan nostaa esille viljelijöiden luomaa merkitysjärjestelmää ja niitä välineitä, joilla he sen tekevät turvatakseen jatkuvuutta muuttuvassa tilanteessa. Tässä yhteydessä käsitän jatkuvuuden sillaksi menneen ja tulevan välillä, ilmiöksi, joka on olemassa kaikissa aikamuodoissa, menneessä, nykyisyydessä ja tulevassa. Se ei siis ole vain edistystä, ajan lineaarista liikettä

menneestä nykyisyyteen, vaan jatkuvaa sukkuolintia eri aikatasojen välillä, ajan, tilan ja rituaalien muodostama sykli. (Sääskilähti 1998: 71 - 72; Giddens 1995: 91.)

Jatkuvuuden käsite liittyy läheisesti tradition tai perinteen käsitteisiin. Anthony Giddensin (1995: 91) mukaan traditio on suuntautumista menneisyyteen, ja se suorastaan pakottaa menneisyyden vaikuttamaan voimakkaasti nykyisyyteen. Traditio koskee kuitenkin myös jossain määrin tulevaisuutta, koska vakiinnutettuja käytäntöjä hyödynnetään keinoina tulevan ajan organisoimiseksi. Tulevaisuutta voidaan näin luoda ilman, että sitä tarvitsisi kaivaa esiin ikään kuin erillisenä alueena. Myös etnologi Eeva Uusitalo (1999: 204) liittyy jatkuvuuden ja perinteen käsitteet toisiinsa, ja nimenomaan niin, että perinne on luomassa jatkuvuutta muutoksessa. Uusitalo käsittelee perinnettä keinona selvitä muuttuneessa elämäntilanteessa työttömien kohdalla (1999: 207 - 216). Hän on tehnyt havainnon, että työttömäksi jäädessään monet ihmiset suuntautuvat perinteeseen ja sitä kautta luovat uudenlaista merkitystä arkipäiväänsä. Perinteen ja jatkuvuuden suhteen voi nähdä myös toisin päin. Historiallinen antropologi Jacques Le Goff kirjoittaa (1992: 50), että muutokseen sopeutuminen voi tapahtua myös perinteen katkaisemisen kautta. Katkosta voi tulla instrumentti, jolla muutokseen suhtautuminen ja uuteen tilanteeseen ja ympäristöön integroituminen on helpompaa. Perinteen/tradition suhde jatkuvuuteen on siis ristiriitainen: jatkuvuutta voidaan luoda muutoksen tilanteessa joko perinteeseen kääntymällä ja siitä käsin, tai perinteen tietoisella katkaisemisella. Kumpaan suuntaan viljelijä jatkuvuusprosessissaan nojaa?

Jatkuvuuden ja perinteen käsitteiden suhde aikaan on ilmeinen. Jatkuvuus käsitetään ajalliseksi tapahtumaksi, samoin perinne linkkinä menneen ja tulevan välillä sitoutuu aikaan tiiviisti. Käsitteet liittyvät lisäksi myös tilan ja paikan käsitteisiin. Anthony Giddensin mielestä traditio vaatii etuoikeutettua näkökulmaa aikaan, mutta tavoittelee samaa myös tilan suhteen. Traditio on hänen mukaansa aina jossakin mielessä kiinni alkuperänsä ja tärkeiden paikkojensa viitekehyksessä. Tradition kautta rajataan alueita ja vedetään rajaa tutun ja vieraan välille. Näin traditio tarjoaa ankkuripaikan identiteetin jatkuvuuden kannalta keskeiselle ”perusluottamukselle”. (Giddens 1995: 114 - 115.) Myös Bo Lönnqvist (2002) pohtii paikan ja paikallisuuden, perinteen ja

jatkuvuuden käsitteiden yhteyksiä. Hänen mukaansa paikallisuus-käsite näyttää yleensä viittaavan johonkin eheään kokonaisuuteen, joka ilmentää sekä historiaan (aika) ja luontoon (tila) liittyvää jatkumoa, että jotain omaperäistä. Olennaista paikallisuudessa on kuitenkin ”toistuva esiintyminen tietyllä tavalla, tilan ja ajan haltuun ottaminen muokkaamalla sitä, puhumalla siitä ja riitelemällä sen puolesta. Vain tällaisten prosessien kautta ihminen yksilönä juurtuu paikkaan ja vain tällaisen identifikaatioprosessin kautta syntyy se yhteinen maailmankuva, jonka voidaan sanoa olevan yhteisöllisen elämän ehtona” (Lönnqvist 2002: 119, 122). Tämän näkökulman pohjalta mielenkiintoni kohteeksi nousevat myös viljelijän prosessit suhteessa tiettyyn (koti)paikkaan ja niiden yhteydet jatkuvuuden kaaren piirtämiseen.

Jatkuvuuden konstituointi

Lähtiessään tekemään hermeneuttista tutkimusta tutkijalla on olemassa etukäteen aiheeseensa nähden joku arvo tai asenne, joka määrää kysymyksenasettelua. Tätä kriittistä kiinnostusta aiheeseen kutsutaan hermeneuttiseksi esiymmärrykseksi. (Lönnqvist 1999a.) Oma esiymmärrykseni teoreettisella tasolla on lähteä tarkastelemaan edellä mainittuja käsitteitä ja aineistoa konstituoinnin käsitteen näkökulmasta. Konstituointi suomennetaan Uudessa sivistyssanakirjassa (Aikio 1993 [toim.]: 350) perustamiseksi, kokonaisuuden olennaisena osana olemiseksi, määräämiseksi tai asettamiseksi. Näistä termeistä ei kuitenkaan yksikään kata tyhjentävästi sitä, mitä haluan konstituoinnin käsitteellä ilmaista. Sen sijaan nojaan ruotsalaisen etnologin Birgitta Meurlingin määritelmään. Meurling tarkastelee väitöskirjassaan ”Sarons liljor? En etnologisk studie av prästfruars könkonstituering” (1996) sitä, kuinka ruotsalaiset papinrouvat konstituivat sukupuoltaan. Hän tutkii, kuinka hänen informantteinaan olleet papinrouvat luovat feminiinisyyttä suhteessa erilaisiin kulttuurisiin viitekehyksiin, joita voivat olla sosiaalinen kulttuuri tai pappiskulttuuri. Huomion keskiössä ovat ne erilaiset strategiat, joita informantit käyttävät luodessaan feminiinisyyttään, ja juuri tätä sukupuolen konstituointi tarkoittaakin. Meurling näkee sukupuolen konstituoinnin ennen kaikkea prosessina; sukupuolinormeja voidaan muuttaa, ja yksilöt eivät ole vain passiivisia vastaanottajia ja normien mukaan toimijoita, vaan myös aktiivisia normien ja sitä kautta sukupuolen luoja.

(Meurling 1996: 29, 45, 273; sukupuolen konstituoinnin teoriasta ks. esim. Lundgren 1993.) Tavoitteenani on soveltaa nimenomaan Meurlingin ajatusta konstituoinnista tähän tutkimukseen sukupuolen sijaan maanviljelijän ammatin ja sen jatkuvuuden kohdalla, ja tarkastella omaa aineistoani konstituoinnin käsitteen läpi. Näin tutkimusongelmat tarkentuvat edelleen: Kuinka viljelijät konstituivat ammattikuvaansa suhteessa muuttuviin kulttuurisiin viitekehyksiin, joita voivat olla niin EU:n muuttama maatalouspolitiikka ja sen seuraamukset, perinteinen maatalouskulttuuri eli ”talonpoikaisuus”, kuin kaupunkilainenkin kulttuuri. Mitä ovat informanttien käyttämät erilaiset strategiat jatkuvuuden luomisessa? Toimivatko viljelijät aktiivisesti konstituoinnin prosessissa, ja minkälaista roolia tässä prosessissa näyttelevät edellisessä kappaleessa esiteltyjen käsitteiden, perinteen, muutoksen, katkoksen, ajan ja paikan, kietoutuminen jatkuvuuden ideaan?

Tutkimuksen motiivit

Tämän tutkimuksen aiheen valintaan ja näkökulmiin on vaikuttanut kolme seikkaa. Yhtenä näistä on agraarikulttuurin asema tutkimuskohteena etnologian tietentraditiassa. Suomalainen maatalous ja talonpoika ovat olleet etnologien mielenkiinnon kohteena aina, ja kukoistava agraarikulttuuri on ollut tieteenalamme pääkohde viime vuosikymmeniin asti. Suomalainen kansa asui ja sai toimeentulonsa pääasiassa maaseudulla 1900-luvun alkupuolelle saakka, ja 1800-luvun mittaan romantiikan ideologiasta aineksensa saaneen kansallisuusaatteen innoittamat tutkijat löysivät kohteensa, kansan, maaseudun miljöistä. Kansallisten tieteiden tutkimusten tuloksena onkin näin usein ollut myyttistä historiaa menetetyistä maaseudun yhtenäiskulttuurista. (Kirveennummi - Räsänen 2000: 8.) Edelleen maaseudun kaksi suurta murroskautta, vuosisadan vaihteen teollistuminen ja 1960-luvun yhteiskunnallinen rakennemuutos kaikkine sivuilmiöineen ovat saaneet paljon huomiota etnologisessa tutkimuksessa. Viime vuosina maaseutu on kuitenkin jäänyt muodikkaampien tutkimusaiheiden jalkoihin. Etnologian paradigma on muuttunut esinelähtöisestä kansankulttuurin tutkimuksesta ihmislähtöiseksi merkitysten pohtimiseksi, ja vanhaa tutkimussuuntaa on kritisoitu mm. liiasta agraariin kulttuuriin keskittymisestä (ks. esim. Sääskilahti 1997: 88-97 ja 1998). Maaseudusta tutkimuskohteena on näin tullut

vanhanaikainen, se on hylätyn tutkimustradition leimaama. Kuitenkin yhteiskunnassamme tapahtuvat muutokset vaikuttavat tällä hetkellä erittäin vahvasti myös maaseudulla. Maaseutu elää kolmatta murroskauttaan ja tämä murros lienee vähintään yhtä suuri ja merkittävä kuin kaksi edeltäjäänsä. Mielestäni onkin siis korkea aika tutkia tätä murrosta etnologian uusien lähestymistapojen kautta ja nostaa maaseutu ja agraarikulttuuri pois ”kansanomaisen talonpoikauskulttuurin” käsitteen leimaamasta suosta. Samalla haluan myös jollain tasolla jatkaa sitä perinnettä, mikä maaseudun tutkimuksella on tieteenalallamme ollut.

Toinen syy aiheenvalintaan on se, että maaseudun viime vuosina tapahtunut ja tämänhetkinen muutos on erittäin merkittävä yhteiskunnallinen prosessi, jolla on monisyiset vaikutussuhteet joka sektorille. Heikki Susiluoma kirjoittaa (1998:41), että maaseutututkimus on osallistumista yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tähän keskusteluun haluan tuoda mukaan tähän saakka poissa olleen etnologisen näkökulman. On hämmästyttävää, että ylipäätään humanistista tutkimusta aiheesta ei juurikaan ole tehty. Vuodesta 1995 eteenpäin on Suomessa julkaistu useita tilasto- ja (maa)taloustieteellisiä maaseudun murrosta sivuvia tutkimuksia (esim. Kallio & Kola 1999, Kuhmonen 1996 ja 1998, Uusitalo 1998), sekä yhteiskuntatieteellisesti suuntautuneita tutkimuksia (esim. Högbäck 1995, Kallio 1997, Kumpulainen 1999, Prähli-Ollila 1995 ja 1997, Siiskonen 1999, Silvasti 1996 ja 2001). Humanistista maaseutututkimusta on harrastettu lähinnä historioitsijoiden parissa (esim. Jalonen [toim.] 2000). On siis aika tuoda etnologinen näkökulma tähän keskusteluun, ja ottaa huomioon maaseudulla elämäänsä elävät ihmiset tilastojen ja kvantitatiivisten taulukoiden takaa. Huomioitava on kuitenkin, että Tiina Silvastin sosiologiset tutkimukset (1996 ja erityisesti 2001) ovat lähitieteenalan edustajina lähellä etnologista tutkimuskenttää. Silvastin mielenkiinnon kohteet ovat pitkälle samat kuin omani, mutta hän lähestyy kysymyksiä eri näkökulmasta. Etenkin väitöskirjassaan ”Talonpojan elämä - tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista” (2001) Tiina Silvasti pohtii jonkin verran samoja ongelmia, kuin mitä itse olen tutkimukselleni asettanut. Aineistonsa, jona toimivat viljelijöiden elämäkertahaastattelut ja elämäkerralliset tekstit, pohjalta Silvasti hahmottaa kolme viljelijän elämää määräävää skriptiä eli kulttuurista mallia: sukutilan jatkuvuuden ideaali, sukupuol-

lisidonnaisen työnjaon malli ja produktiivisen tuotantofilosofian välittämä suhde luontoon ja ympäristöön. Skriptien pohjalta Silvasti pohtii viljelijän traditionaalisenä pidettyä elämäntapaa, tradition käsitettä ylipäätään, sekä esittää maaseutusosiohistoriologisen modernisaatiokritiikin. Silvastin esittämiin skripteihin verrattessa omassa tutkimuksessani pääpaino on siis jatkuvuuden ideaalin toteuttamisen keinoissa. Näinä toimivat muiden muassa kaksi muuta Silvastin skriptiä: työnjako sekä luontosuhde. Silvastin esittämien mallien lisäksi olen löytänyt useita muita jatkuvuuden rakennusaineita (ks. kappale 7). Silvastin pohdinnat tradition ja moderniuden suhteista maaseudun näkökulmasta ovat erittäin mielenkiintoisia ja antavat hedelmällistä pohjaa tämänkin tutkimuksen käsitteelliselle pohdinnalle.

Kolmantena ja kaiken alkuunpanevana voimana ja motiivina tähän tutkimukseen ovat kuitenkin henkilökohtaiset syyt. Loppukesällä 1997 tutustuin etelä-savolaiseen maitotilan isäntään ja tämä tuttavuus johti siihen, että tätä kirjoitettaessa olemme kihloissa. Pääsin/jouduin seuraamaan maatilaa arkea, mikä oli minulle kaupunkilaisena täysin vierasta. Maalla ei ollutkaan rauhallista ja leppoisaakaan, niin kuin olin kuvitellut, vaan kaikilla oli kiire: koko ajan oli jotain tehtävää, oli liikaista ja haisevaa, ihmiset väsyneitä, eläimet suuria ja pelottavia, ja koneet vielä suurempia. Aloin ihmetellä, kuinka ihmiset maalla oikein jaksavat, kun velkaakin on miljoona ja tulot vain laskevat? Mihin olin oikein päätäni laittamassa? Kuka on tuo mies, joka jaksaa nousta joka aamu viideltä navettaan, vaikka voisi olla aivan siisteissä sisätiloissakin? Onko kaikilla tiloilla samanlaista? Mitä järkeä tässä kaikessa oikein on? Tässä tilanteessa, jossa tunnistin hermeneuttisena esiymmärryksenäni huolen niin suomalaisen maaseudun kuin omasta henkilökohtaisesta tulevaisuudesta, maaseudun merkitysten kenttä alkoi kipeästi vaatia selvitystä.

3. AINEISTO JA SEN KERUU

Tutkimuksen aineisto koostuu kirjallisuuden lisäksi osallistuvasta havainnoinnista, yhdeksän viljelijän teemahaastatteluista sekä 23 eri viljelijän 28 kirjoitelmasta.

Haastatelluista kuusi on osallistunut myös kirjoitelmien kirjoittamiseen. Informantit asuvat eri puolilla Suomea ja edustavat laajasti eri tuotantosuuntia maidon- ja sianlihantuotannosta aina ravunkasvatukseen saakka. (ks. liite 1.)

Murroksen tulkit ja ”Suomalaisia maanviljelijöitä”

Aineiston keruu alkoi tammikuussa 1999, jolloin lähetin internetistä löytämälleni maidontuottajien keskustelulistalle (<http://www.agronet.fi/keskustelut>) ajatuksia ja ideoita tutkimuksestani, ja pyysin viljelijöitä kommentoimaan niitä. Kysymyksiini tarttui tammelalainen maanviljelijä, agronomi Riitta Lehtinen, joka kertoi osallistuneensa vuonna 1996 MTK:n, SLC:n, Pellervo Instituutin ja Maaseudun Sivistysliiton järjestämälle Murroksen tulkit -nimiselle ilmaisutaitojen kurssille. Kurssilaiset olivat koonneet ”Maaseudun henkisen tukipaketin”, joka sisältää 17 viljelijän kirjoitelmat niistä aiheista jotka he itse kokevat tärkeiksi maaseudussa ja ammatissaan, ja joiden takia he haluavat ammattiaan jatkaa ja kehittää. Tämä paketti tuntui käyvän suoraan tutkimusintressiini, ja Lehtinen lähettikin sen minulle. Henkisen tukipaketin kirjoittajat asuvat eri puolilla Suomea ja edustavat useita tuotantosuuntia. Tekstit ovat melko suppeita, yhdestä viiteen liuskaa. Tukipaketin tekstejä täydentääkin loistavasti samassa yhteydessä saamani kirja *Suomalaisia maanviljelijöitä* (toim. Rongas - Niinikuru - Pässilä 1997). Siinä 11 suomalaista viljelijää, joista viisi on osallistunut myös Murroksen tulkkien henkisen tukipaketin kirjoittamiseen, kertovat laajemmissa kirjoitelmissaan usein elämäkertatyypisesti eritellen syitä ja tapahtumia, miksi ovat maanviljelijöiksi ryhtyneet ja ovat sitä yhä. Riitta Lehtisen mukaan niin Murroksen tulkit -ryhmä kuin *Suomalaisia maanviljelijöitä* -kirjakin syntyivät viljelijöiden omasta aloitteesta tilanteessa, jossa Suomi oli juuri liittynyt Euroopan Unioniin ja tulevaisuudennäkymät olivat synkät. Kirjoitusprosesseihin osallistuneet viljelijät halusivat osoittaa itselleen ja muille viljelijöille, sekä myös kaupunkilaisille, että maaseudulla on vielä mahdollista elää ja hankkia elantonsa. Tarkoituksena oli luoda positiivista voimaa hallitsemattomalta tuntuvan murroksen keskellä kamppaileville kollegoille.

Haastattelut ja haastateltavat

Käytössäni oli näin siis yhteensä 28 tekstiä 23 suomalaiselta viljelijältä. Ne antoivatkin minulle runsaasti viitteitä siitä, minne suuntaan tutkimus alkaisi edetä. Vastauksia tutkimuksessa asettamiini kysymyksiin alkoi hahmottua. Teksteistä nousi esiin selkeästi toistuvia teemoja, joita halusin lähteä tutkimaan tarkemmin. Kirjoitelmat oli kuitenkin tehty ohjatulla kurssilla tiettyyn tarkoitukseen, joten pelkäsin niiden antavan liian arvovärittyneen kuvan aiheesta. Myös se, että kirjoitelmat olivat jo 3-4 vuotta vanhoja ja kirjoitettu juuri EU:n tuomien muutosten ja epävarmuuden ollessa vahvimmillaan edellytti tuoreemman ja syvemmän aineiston hankintaa. Niinpä lokakuussa 2000 ja tammikuussa 2001 haastattelin yhteensä yhdeksää viljelijää, joista siis kuusi oli osallistunut myös Murroksen tulkkeihin ja heistä edelleen kolme ”Suomalaisia maanviljelijöitä” -kirjaan. Näin sain vertailupohjaa niin samoilta ihmisiltä eri aikoina syntyneisiin aineistoihin, kuin myös ryhmän ulkopuolisiin viljelijöihin. Haastattelumenetelmäksi muodostui tekstien aihepiirien pohjalta luontevasti teemahaastattelu, jossa kysymysten aihepiirit olivat etukäteen tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttui (Hirsjärvi - Hurme 1985:36). Haastattelujen teemalista on liitteenä 2.

Haastateltavikseni valitsin ensin Murroksen tulkit -ryhmästä kuusi informanttia melko subjektiivisin perustein. Pyrin saamaan mukaan informantteja, jotka olivat kirjoittaneet monipuolisia ja keskenään eri tyyppisiä tekstejä. Myös käytäntö saneli haastateltavien valintaa; haastattelumatkojen järkevän toteuttamisen kannalta oli edullista valita henkilöitä, jotka asuivat jossain määrin samalla suunnalla. Niinpä tein kaksi haastattelumatkaa, lokakuussa 2000 Kymenlaaksoon, jossa haastattelin informantteja N1, N2 ja N5, sekä tammikuussa 2001 Hämeeseen, jossa vuorossa olivat informantit N3 ja N4 (Haastateltujen koodeista ks. liite 1). Murroksen tulkit -ryhmään osallistunut informantti M1 asuu Etelä-Savossa, joten hänen luokseen tein erillisen haastattelumatkan lokakuussa 2000. Kirjoittamiseen osallistuneiden informanttien lisäksi halusin mukaan myös muita viljelijöitä. Lisäksi valitsemistani Murroksen tulkeista vain yksi oli mies, joten halusin tasata sukupuolijakaumaa. Niinpä hankin muutaman haastateltavan omien henkilökohtaisten kontaktieni ja tuttavuussuhteiden kautta. Lokakuussa 2000 haastattelin informantteja M2 ja M3

Mikkelissä ja Pertunmaalla, ja informanttia M4 tammikuussa 2001 Jyväskylässä. Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastatteluja oli tarkoitus tehdä yli kymmenen. Haastatteluaineisto alkoi kuitenkin kyllääntyä loppuvaiheessa, ja totesin yhdeksän riittävän. Olisi ollut mielenkiintoista haastatella ihmisiä laajemmalla alueella. Nythän informantit keskittyvät Etelä-Savoon, Kymenlaaksoon ja Hämeeseen, yhden tila sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla. Viljelijöiden kirjoittamat tekstit edustavat kuitenkin koko Suomea laajemmin.

Haastatellut ovat syntyneet vuosina 1952-1977. Nuorin heistä (M4) ei vielä haastatteluhetkellä omistanut tilaa, mutta sukupolvenvaihdos oli suunnitteilla. Yksi (M2) on hankkinut tilan vuonna 2000, kaksi (N3 ja M3) 1990-luvulla ja loput 1980-luvulla. Informantti M1 on ostanut tilansa ulkopuolisilta, kaikki muut viljelevät joko omaa tai puolisonsa kotitilaa. Kaikki ovat yhtä lukuun ottamatta (N2) kotoisin maalaistaloista. Haastatellut elävät vakituudessa parisuhteessa, seitsemällä on lapsia. Kaikilla informanteilla yhtä lukuun ottamatta on joku maatalousalan koulutus, ja M4:kin aikoo suorittaa viljelyopinnot heti sukupolvenvaihdoksen jälkeen. Mielenkiintoinen piirre on se, että yhtä lukuun ottamatta (M3) kaikilla informanteilla on lisäksi jonkin täysin muun alan koulutus tai työkokemusta muualta kuin alkutuotannosta, tai he opiskelevat parhaillaan jotain muuta alaa. Kolmella on akateeminen loppututkinto joko valmiina tai lähes valmis. Muiden ammattien harjoittamisessa on lähinnä kaksi suuntaa: joko niitä on harjoitettu ennen viljelijäksi ryhtymistä, kuten useimmissa tapauksissa, tai sitten viljelijällä on suunnitteilla harjoittaa toista ammattia tulevaisuudessa viljelyn ohella. Toinen ammatti on saatettu opiskella myös ”kaiken varalle”, jos viljelystä täytyisi jostain syystä luopua. Ennen viljelijäksi ryhtymistään haastatellut ovat viljelytutkinnon lisäksi hankkineet koulutusta tai työskennelleet mm. kirjapainotyöntekijänä, lastentarhanopettajana, maatalouskaupan johtotehtävissä, laboranttina ja kudonnan artsaana. Kahdella on suunnitelmissa toimia tulevaisuudessa opetustehtävissä viljelyn ohella. Kuitenkin suurin osa haastatelluista aikoo tulevaisuudessa saada elantonsa yksinomaan maanviljelystä.

Haastateltujen tiloista viisi on päätuotantosuunnaltaan maitotiloja, kaksi sika- ja kasvinviljelytiloja, yksi lihakarjatila ja yksi luomuviljelytila. Tilojen pinta-alat

vaihtelevat reilun kolmenkymmenen ja vajaan kahdensadan hehtaarin välillä, ja tilojen liikevaihdot 50 000 - 70 000 eurosta reiluun 170 000 euroon vuodessa. Noin puolella tiloista on tuloja alkutuotannon ulkopuolelta, esimerkiksi koneurakoinnista tai opetustehtävistä.

Haastattelut on yhtä lukuun ottamatta tehty informanttien kotona. Informantti M4 opiskelee Jyväskylän yliopistossa, joten oli järkevää haastatella häntä Jyväskylässä. Kun haastattelee ihmisiä heidän omassa ympäristössään, tilanne on hedelmällinen. Haastateltava on omalla alueellaan ja voi tukeutua vastauksissaan ympäristöönsä. Etenkin tällaisen aiheen ollessa kyseessä, jossa selvitetään mm. ihmisen suhdetta kotiinsa, ympäristöönsä ja ammattiinsa hänen oman työ- ja kotiympäristönsä näkeminen haastattelun yhteydessä antaa tutkijalle paljon.

Haastattelut etenivät kertojakeskeisesti. Annoin haastateltavien kertoa mahdollisimman paljon itse, kuitenkin johdatellen aiheita haastatteluteemojen suuntaan. Pysin käsittelemään kaikki teemat jokaisen haastateltavan kanssa. Ihmiset ovat aina erilaisia, ja se onkin yksi kenttätyön rikkauksista. Jotkut haastateltavat kertoivat hyvinkin vapaamuotoisesti elämästään ilman että heiltä täytyi kysyä juuri mitään, ja silti vastauksia teemoihini syntyi. Toisia taas täytyi ohjailta enemmän. Yhteistä kaikille oli se, että he suhtautuivat haastatteluihin erittäin myönteisesti ja olivat innokkaita olemaan mukana tutkimuksessa. Yleensä kerroin ennen haastattelua informanteille myös itsestäni ja motiiveistani tähän tutkimukseen, ja se, että minulla oli itsellenikin käytännön tason tuntumaa maaseudun elämään vaikutti varmasti haastateltavien suhtautumiseen minuun ja tätä kautta haastattelutilanteeseen. Oma suhteeni maaseutuun toi haastateltavia lähemmäs itseäni ja sain kenties paremmin esiin mielipiteitä ja arvotuksia kuin pelkässä perinteisessä tutkijan roolissa esiintymällä olisin saanut. Joissakin tapauksissa haastatteluista syntyi hyvin tasavertaista keskustelua ja perinteinen kysyjä-vastaaaja -asetelma särkyi. Näin kävi etenkin haastateltavien naisten kanssa (Vrt. Silvasti 2001: 50). Tähän vaikutti varmasti se, että minulla oli henkilökohtainen tarve saada tietoa siitä, millaisia tapoja on elää naisena maaseudulla, kuinka suoriutua tulokkaana erilaisten odotusten ristipaineessa. Sainkin neuvoja ja tukea ja huomasin, kuinka elämisen maalla voi järjestää monella tapaa. Haastatteluti-

lanteet olivat siis antoisia tutkimuksellisen annin lisäksi myös henkilökohtaisesti. Ongelmaksi tässä tilanteessa nousee tietysti se, kuinka pystyn erottamaan itseäni henkilökohtaisesti kiinnostavat asiat tutkimuksellisesti relevanteimmasta aineistosta. Apuna tässä on esimerkiksi se, että koska kävin kaikkien haastateltavien kanssa läpi teemalistani, on joukosta kohtalaisen helppo erotella sivuraiteelle eksyneet tarinat. Vaarana on kuitenkin, että painotan kenties tiedostamattakin minulle itselle tärkeiksi osoittautuneita asioita, kohtia joissa olen samaa mieltä kuin haastateltava. Tässä suossa etenemisessä auttaa aineiston läpikäyminen useaan kertaan ja sen keskinäinen vertailu. Toisaalta lähestymistapani aineistoon on hermeneuttinen, joten tutkijasta vapaata, objektiivista tulkintaa ei koskaan ole olemassa. On mahdotonta ja tarkoituksetontakin yrittääkään sulkea itseään kokonaan pois tutkimuksesta, eihän itsensä ymmärtämistä ei voida erottaa kohteen ymmärtämisestä. Lisäksi voisi kiinnittää huomiota Tiina Silvastin (2001: 49-54) ajatuksiin henkilökohtaisista tunteista kenttätyössä. Omaan asemaani jossain määrin verrattavassa tutkija-emännän kaksoisroolissa viljelijöitä haastatellut Silvasti kirjoittaa: ”Kvalitatiiviseen kenttätyöhön, kuten elämään yleensä, liittyy aina tunteita. Niitä ei voi, eikä ole tarpeen yrittää nitistää. Tunteiden sulkeminen tutkimuksen ulkopuolelle johtaa tilanteeseen, jossa tulkinnallinen metodi menettää tärkeän osan herkkyydestään, emotionaalisen ymmärtämisen mahdollisuuden, joka tekee metodista paitsi viehättävän myös toimivan tutkimusvälineen.” (Silvasti 2001: 53.) Silvasti jatkaa, että oleellista onkin se, mitä tutkija tunteillaan tekee. Hänen mukaansa niihin tulisi suhtautua kuin aisteihin, jotka välittävät informaatiota tutkittavasta aihepiiristä (2001: 54). Itseä lähellä olevan tutkimusaiheen kenttätyössä heränneet henkilökohtaiset ajatukset ja tunteet voi siis käyttää tutkimuksessa hyödyksi, kunhan tutkija tunnistaa kulloisenkin positionsa ja roolinsa käsillä olevassa tilanteessa.

Maatalouden töissä olen aikaani kuluttanut. Ottanut lehmiä sisään, kärrännyt rehua. Siivonnut, pessyt pyykkiä, tehnyt ruokaa ja omenapiirakkaa. Olen sopinut huomiseksi Hirvensalmelle klo 12 haastattelun, torstaille kaksi, Anjalankoski & Kausala, sekä perjantaiksi Miehikkälään. Ovat kaikki Murroksen tulkkeja, ja kaikki erittäin myönteisesti ovat suhtautuneet minuun ja asiaani. Odotan paljon etenkin tuolta Kymenlaaksolta, jonkinlaista emännämallia kai haen. Tai vapautusta siitä perinteisestä odotuksesta, mitä itseeni lataan. Pertunmaalla oli mahtava huomata, etteivät muutkaan jaksaa

siivota, että valmisruokia oli pöydässä ja kahvileipä kaupasta. HP10.10.00.
(ks. viittauksesta liite1.)

Haastatteluja on siis yhteensä yhdeksän. Kestoltaan ne ovat reilusta tunnista kolmeen tuntiin, ja yhtä lukuun ottamatta ne on kokonaan nauhoitettu ja litteroitu; informantti M3:n haastattelu on teknisten ongelmien vuoksi kirjoitettu osaksi muistiin käsin. Lisäksi haastatteluihin liittyy havainnointipäiväkirjaan kirjoitettuja muistiinpanoja haastattelutilanteesta ja sen kulusta. Nauhat, litteraatiot ja muistiinpanot ovat tekijän hallussa. Haastatteluaineistoon viittaamisen tekniikkaa selvitetään liitteessä 1.

Osallistuva havainnointi ja sen pohdintaa

Olen kerännyt aineistoa myös osallistuvasti havainnoiden. Havainnointipaikkoja on ollut kaksi, Mikkelissä sijaitseva Ryytteli-niminen lypsykarjatila sekä Maaseutukeskus Mikkelä.

Ryytteli - prosessi maaseudulle ja siitä kirjoittaminen

Ryytteli on mieheni omistama noin sadan hehtaarin kokoinen tila, jonka tuotantosuuntana on maitotalous. Lypsäviä lehmiä on 35 ja nuorta karjaa suunnilleen saman verran. Tila työllistää isännän lisäksi yhden vakituisen työntekijän ja etenkin kesäisin lukuisia tilapäisiä työntekijöitä ja harjoittelijoita. Ryyttelissä olen vierailut ensimmäisiä kertoja talvella 1998, ja havainnointi- ja tutkimuspäiväkirjaa olen pitänyt tammikuusta 1999 alkaen. Olen käynyt tilalla jatkuvasti ja säännöllisesti, ja asunut ja työskennellyt tilalla pitkiä, usean kuukauden jaksoja etenkin kesäisin. Näinä ajanjaksoina olen opetellut kaikenlaisia karjatilan töitä lypsämistä lukuun ottamatta. Tutuksi ovat tulleet niin eläinten ruokinta ja kuivitus, poistutus ja laitumelleventi kuin traktorilla ajo ja yrityksen maksuliikennekin. Kesäisin päävastuualueenani on ollut taloudenhoito ja usein kymmenpäisenkin työväen ruuassapito. Arjen konkreettisten töiden lisäksi olen maatalousyrittäjän rinnalla eläessäni törmännyt moniin muihinkin maaseudun ja -talouden ilmiöihin. Raskaan työn kuluttavuus, alituinen univelka, huoli taloudesta, veloista ja investointien onnistumisesta, ongelmat sukupolvenvaihdoksen jälkeisissä suvun sosiaalisissa kuvioissa, sekä monet muut maatalousyrittäjän

vaikkeudet ovat näyttäneet kaikessa raadollisuudessaan. Mutta myös arjen onnistumiset, ilot uuden vasikan maailmaansaattamisesta, onnistuneen rakennusprojektin päättämisestä, täydestä varastosta heinänteon päätyttyä, ovat vähitellen avanneet minulle maaseudun merkityskentän verhoa yhä enemmän.

Kirjoittaja osallistuu ja havainnoi: kevätkyntöjä...

Tutkimuksen ja havainnoinnin tekeminen aiheen ollessa näin kovin lähellä itseä ei ole ongelmattonta. Kuinka kirjoittaa tieteellisesti auki omaa kokemusta ja matkaa maaseutuun? Kuinka kääntää tutkimuksen kielelle omaa arkipäiväänsä ja sopeutumistaan, vuosien prosessia? Kun tutkimusaihe on hyvin lähellä itseä ja henkilökohtainen, vaarana on sekä se, että ei havaitse riittävän monipuolisesti asioita ja se, että tutkimuksesta tulisi vain jonkinlainen henkilökohtainen tilitys. Hans-Georg Gadamerin mukaan oppimisen prosessissa paljastuu aina tietomme ennakkoluuloisuus ja perspektiivisyys. Keskustelussa toisen osapuolen, tässä tapauksessa tutkimuskentän, kanssa meillä on taipumus asettaa omat kantamme muiden edelle ja olla helposti kyseenalaistamatta omaa kantaamme. Tällöin tapahtuu helposti Gadamerin termin ”horisonttien kontrolloimaton sulautuminen”, eli hylkäämme tai

...aidankorjausta...

hyväksymme meille avautuvaa aineistoa juuri siinä määrin kuin se vahvistaa tai heikentää omaa mielipidettämme, tässä tapauksessa omaa kokemustani maaseudun elämästä. Horisonttien sulautuminen tapahtuu ennakkoluulojen ehdoilla ikään kuin automaattisesti. (Kusch 1986: 114.) Tätä tulisi välttää. Etäisyyden ottaminen on välttämätöntä, vaikkakin välillä vaikeaa. Maarit Knuutila tuskailee omassa etnologian pro gradu -työssään etäisyyden ottamisen hankaluutta:

”Etäisyyden ottaminen omaan tutkimuskenttään kuulostaa hyvältä ja järkevältä, mutta kun kyseessä on omaan elämään kiinteästi sitoutuva kenttä, tuntuu irrottautuminen välillä suhteellisen toivottomalta. Kuinka irrottaa itsensä siitä mitä on ja tekee? Lähtemällä saarelle? Olemalla hetken tunteva ja elävä subjekti ja siirtymällä sitten viileäksi objektiiviseksi tarkkailijaksi aineistonsa yläpuolelle? Kun soppa kiehuu samalla hellalla...” (1999:135.)

Täsmälleen samanlaisia hetkiä olen kokenut itse useita oman tutkimusprosessini aikana. Jari Määttä ratkaisee kulttuuriantropologian pro gradu-työssään etäisyyden ottamisen ongelman kenttäpäiväkirjalla:

”Kenttäpäiväkirjan kirjoittaminen merkitsee aina etäisyyden ottamista tutkittavaan ryhmään, sillä se pakottaa refleктоimaan omia henkilökohtaisia tuntemuksia säännöllisesti.” (2000: 100.)

Hermeneuttisen lähestymistavan puitteissa objektiivisuutta rakennetaankin juuri empiirisellä moninaisuudella (Lönnqvist 1999a). Itse olen ottanut etäisyyttä aiheeseeni haastattelu-, teksti- ja havainnointimateriaalin analysoinnin ohella juuri refleктоimalla elämää ja havaintojani kenttä- tai havainnointipäiväkirjaan. Havainnointipäiväkirjaan olen kirjannut mm. päivittäisiä tapahtumia ja rutiineja, ihmisten työskentelyä ja heidän suhdettaan siihen, sekä ihmisten keskusteluja ja niissä esiin tulleita mielipi-

teitä, ristiriitoja ja yhteisymmärrystä. Lisäksi etenkin aluksi seurasin jonkin verran lehtikirjoittelua ja vertailin niistä heijastuvia asioita tilan tapahtumiin, sekä analysoin ihmisten asenteita ja reaktioita uutisiin ja niiden mielipiteisiin. Kirjoitin paljon myös omista kokemuksistani töihin osallistumisesta; pohdin omaa oppimistani, läsnäoloni vaikutusta arkipäivän rutiineihin ja ihmissuhteisiin, omaa monitahoista rooliani ja sen muuttumista tutkimusprosessin aikana. Moninaisista rooleistani johtuen havainnointipäiväkirjan pito ei aina etenkään aluksi ollut helppoa. Havaitsin, että selkeät ohjeet tutkimuspäiväkirjan pidosta ja merkityksestä olivat jääneet opintojen aikana saamatta. Erilaisten odotusten ristipaineessa kirjoittaminen tyrehtyi välillä pitkiksikin ajoiksi. Oivallettuani, että maatila on ”kenttä” ainoastaan tutkimuksessa, silloin kun sen päiväkirjan siivilöimänä siirsin tieteen tasolle, ja luovuttuani yrityksestä jatkuvasti analysoida arjen ja tutkimuksen eroa kentällä ollessa kirjoittaminen helpottui.

Ryytelissä olen täydentänyt havainnointiani myös valokuvaamalla. Kuvat on otettu kesästä 1998 alkaen ja niitä on yhteensä noin sata. Myös kuvat ovat tapa etäännyttää; arjessa otetut kuvat uudelleen tarkasteltuna myöhemmin irti tilanteesta antavat uusia tasoja ymmärtämiselle.

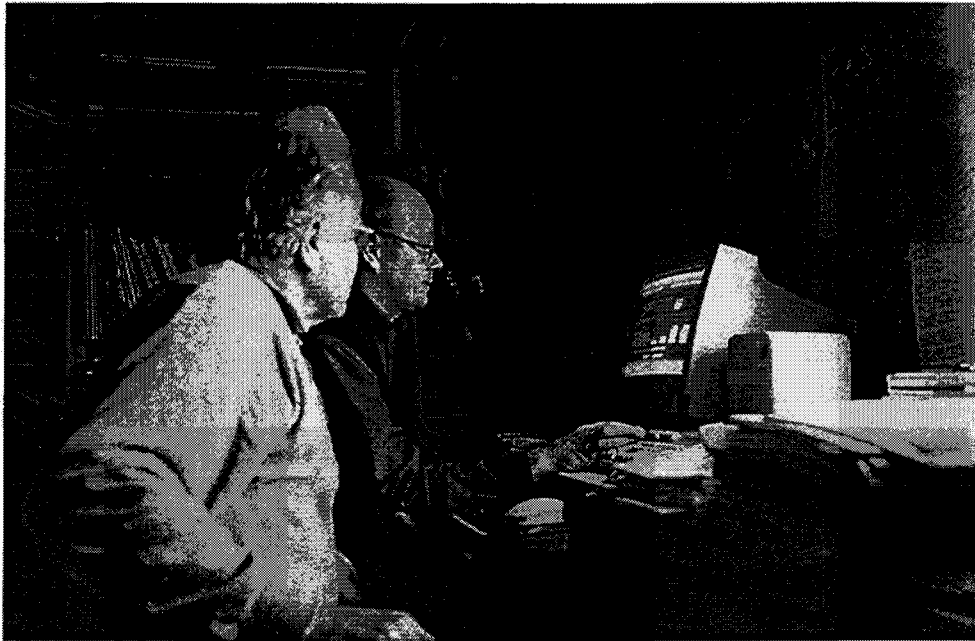
...lehmien navettaanottoa.

Maaseutukeskus Mikkeli

Toisen havainnointiperiodin vietin 2.8. - 26.10.1999 Maaseutukeskus Mikkeliissä, missä suoritin etnologian laitoksen ja Maaseutukeskus Mikkelin kustantaman harjoittelujakson. Suomessa toimii yhteensä 17 maaseutukeskusta, joiden pääasiallisena toimenkuvana on neuvoa maaseutuyrittäjiä eri osa-alueilla. Maatalousneuvontatyöllä on Suomessa yli 200-vuotiset perinteet. Neuvontatyön avulla on pyritty ja pyritään muuttamaan viljelijöiden toimintaa tietyllä tavalla, suunnan määräävät maassa kulloinkin noudatettava maatalouspolitiikka ja tutkimuksen saamat tulokset sekä käsitteet parhaista tuotantomenetelmistä. (Niemelä 1996: 12.) 1990-luvulta alkaen neuvontatyössä on painottunut erityisesti tilojen taloudellinen kokonaistulos, ja myös muut maaseudulla harjoitettavat elinkeinot on ymmärretty aikaisempaa enemmän maatalouden kannattavuuden merkittäväksi tueksi (Niemelä 1996: 452). Esimerkiksi Maaseutukeskus Mikkeliissä oli harjoittelujaksoni aikana mahdollista saada neuvontaa kotieläin- ja maidontuotannon sekä kasvinviljelyn lisäksi mm. kalataloudessa, talous- ja yritysasioissa, atk-ongelmissa, rakentamisessa, sekä kotitalous-, maisemanhoito- ym. kysymyksissä. Käynnissä oli lisäksi useita erilaisia maaseutuyrittäjille suunnattuja hankkeita, joista suurin osa liittyi luomutuotantoon. Lisäksi oli talouteen, investointeihin ja yritystoiminnan kehittämiseen liittyviä hankkeita. Harjoittelujaksoni aikana pääsin mukaan yhteen näistä, Maaseutuyritysten yhteistyö 2 -hankkeeseen (lyhyemmin MYY2), jonka tavoitteena oli Etelä-Savon maaseudun pienyritystoiminnan kehittäminen. Hanke työllisti projektivastaavan ja projektisihiteerin, ja hankkeen postituslistalla oli noin 150 yritystä. Yritysten päätoimialat olivat käsityö, elintarvikkeiden jalostus ja matkailu. Käytännössä yritykset toimivat usein perinteisen alkutuotannon rinnalla, ja joissakin tapauksissa myöhemmin korvasivat sen. Hankkeessa yrittäjiä neuvottiin kaikissa yrittämiseen liittyvissä asioissa, kuten yritysideoiden arvioinnissa, rahoitushakemusten ja -laskelmien tekemisessä, tuotekehittelyssä, markkinoinnissa, tietotekniikan hyödyntämisessä ja monissa pienissäkin käytännön asioissa. MYY2:n puitteissa yritykset muodostivat yhteistyöyhteisöjä, joiden avulla ne yhdistivät palveluitaan erilaisiksi kokonaisuuksiksi, joita markkinoitiin mm. yhteisissä messutapahtumissa. Koska itse en ole mikään yritysneuvonnan asiantuntija, osallistumiseni oli lähinnä tarkkailijan roolissa olemista. Olin mukana erilaisissa palavereissa ja suunnittelutilaisuuksissa, seurasin henkilökohtaista neuvontaa

niin toimistossa kuin kotikäynneillä, järjestin käytännön asioita puhelimesta ja postitse, kirjoitin ja oikoluin muistioita, esitteitä ja raportteja, osallistuin erilaisten messujen suunnitteluun ja toteuttamiseen, jne. Jonkin verran seurasin myös muiden neuvojen työtä omilla osaamisalueillaan. Pääsin hyvin läheltä näkemään neuvontatyötä ja sen tekijöitä, maaseutuyrittäjiä erilaisine tarpeineen ja neuvojan ja neuvottavan yhteistyötä.

Alunperin hakeuduin Maaseutukeskukseen harjoitteluun saadakseni laajempaa näkökulmaa maaseutuun ja -talouteen, ikään kuin nähdäkseni ruohonjuuritason puurtamisesta seuraavan tason. Halusin tietää, kuinka paljon ja millä tavalla viljelijät haluavat uudessa tilanteessa kehittää toimintaansa, ja minkälaisia mahdollisuuksia heille siihen tarjotaan muilta tahoilta. Maaseutukeskukset ja niiden edeltäjät ovat toimineet kunkin aikakauden maatalouspolitiikan ja -tutkimuksen heijastajina ja linkkeinä viljelijöille, ja halusin nähdä millä tavoin tämän hetken EU-politiikka kääntyy viljelijöiden elämään neuvontatyön kautta. Mielenkiinnon kohteena oli myös se, kuinka viljelijät tähän neuvontatyöhön suhtautuvat. Jakso Maaseutukeskus Mikkelissä laajensikin näkemystäni hyvin. Huomasin, että viljelijöille on tarjolla ainakin maaseutukeskusten puitteissa paljon tietoa ja taitoa viedä alansa eteenpäin. Viljelijät eivät ole ongelmineen yksin, jos vain osaavat tai haluavat hakeutua neuvonnan piiriin. Neuvonnalle näytti olevan todellinen tarve EU:n mullistettua maatalouden perusteita monin tavoin. Neuvojat olivat asialleen omistautuneita ja aidosti kiinnostuneita yrittäjien ongelmista, vaikkakin joskus turhautuivat vaikeimpien asiakkaidensa kanssa tai murehtivat liikaakin asiakkaiden ongelmia. Neuvontatyö ei kuitenkaan ollut mitään ylhäältäpäin ohjeistamista, vaan yhteistyötä maatalousyrittäjän kanssa hänen omista lähtökohdistaan. Viljelijät tuntuivat olevan pääosin tyytyväisiä saamaansa neuvontaan. Maaseutukeskuksen palvelut ovat viljelijälle maksullisia, ja aina on tietysti myös niitä, jotka eivät tunne saavansa rahoilleen vastinetta. Kuitenkin yleensä ne, jotka olivat lähteneet hakemaan apua neuvoilta kehittääkseen elinkeinoaan, tunsivat sitä myös saaneensa ja neuvonnasta olleen hyötyä.

Maaseutokeskus Mikkelin piiriagronologi Teuvo Pesonen neuvoo Ryyttelin vanhaaisäntää kirjanpitoissa.

Neuvontatyötä olen päässyt havainnoimaan myös Ryyttelissä, sillä maitotilaneuvoja Sinikka Hurskainen käy tilalla säännöllisesti neljä kertaa vuodessa. Lisäksi Ryyttelissä on käytetty Maaseutokeskuksen talous- ja yritysneuvontaa sekä rakennustoimiston palveluja. Ryyttelin lähimenneisyys liittyy myös tiiviisti neuvontatyöhön, sillä vanhaishäntä Esko Ruuttunen toimi useita vuosia Maaseutokeskus Mikkelissä kasvinviljelyagronomina.

Havainnointini Maaseutokeskus Mikkelissä oli selkeästi eriluonteista kuin Ryyttelissä. Kyseessä oli ajallisesti rajattu jakso, kolmisen kuukautta, jonka päätyttyä palasin kentältä kokonaan pois toisin kuin Ryyttelin tilanteessa, jonne sitoudun yhä kasvavassa määrin tämän tutkimuksen päätyttyäkin. Tehtäväni olivat selkeitä ja asemani määrätty ja vakaa, havainnointipäiväkirjan pito helppoa, sillä minulla oli maaseutokeskuksessa vain yksi, harjoittelija-havainnoitsijan rooli.

4. SUOMALAINEN MAANVILJELIJÄ HISTORIAN PYÖRTEISSÄ

Ennen kuin lähdän edellä esitellyn aineiston pohjalta selvittämään suomalaisen maaseudun nykypäivää, lienee kuitenkin järkevää tarkastella hieman sitä, kuinka tähän on tultu. Mitä muutoksia maataloudessamme on aikaisemmin tapahtunut? Mitkä kaikki seikat ovat vaikuttaneet siihen, että maanviljelijät EU-Suomessa ovat kohdanneet niin paljon muutoksia ja vaikeuksia? Onko menneisyyden murroksissa yhtäläisyyksiä tämän hetkiseen? Ja ennen kaikkea mistä tapahtumista piirtyy pitkä talonpoikaseksi traditioksi kutsuttu kaari? Esittelen lyhyesti suomalaisen maataloushistorian käännekohtia mielenkiinnon kohdistuessa erityisesti suuriin poliittisiin tai yhteiskunnallisiin muutoksiin ja murroksiin, jotka ovat vaikuttaneet suomalaisen viljelyn ja viljelijän vaiheisiin. Samalla tarkastelen esimerkinomaisesti mitä havainnointitilillani Ryyttelissä on tapahtunut kyseisinä aikoina ja kuinka erilaiset muutokset ja kulloisetkin trendit ovat mahdollisesti heijastuneet tilan elämään. Tämä osuus keskittyy kuitenkin ainoastaan viimeisimpiin 150 vuoteen, jona aikana tila on ollut nykyisen suvun hallinnassa ja tietoa Ryyttelin elämästä on saatavilla.

Vanha maatalous keskiajalta 1800-luvun lopulle: raskaasta veronkannosta itsenäiseen maanviljelyyn

Suomalaisen viljelyn ja viljelijän historiaa on selvittänyt laajalti esimerkiksi Eino Jutikkala suurteoksessaan ”Suomen talonpojan historia” (1942). Hänen mukaansa peltoviljelyn historia Suomessa ulottuu keskiajalle saakka. Ensimmäiset yhteiskunnalliset säännöt alkoivat vaikuttaa talonpokiin elämään samoihin aikoihin, sillä 1200-luvulla säädetyt ruotsalaiset maakuntalait, sekä noin 1350 laadittu Maunu Eerikinpojan maanlaki ja 1442 annettu Kristofferin maanlaki säätelivät mm. niittyjen ja kaskimaiden omistus- ja käyttöoikeuksia Suomessakin. Ensisijainen kosketus talonpokiin ja kruunun välillä tapahtui keskiajalla kuitenkin verotuksessa; verotus oli sekä kruunun maapolitiikan liikkeellepaneva voima että sen väline. 1500-luvulla vakiintui yleiseen käytäntöön kruununkymmenykset, ja eri taloille tuli pysyvät erisuuruiset veroluvut. Veroluvut hajottivat aiemmin toimineita kansaomaisia vapaita

työseuroja. Samalla kylien köyhä väki, jolla ei ollut verolukua ja joka ei näin hyödyttänyt kruunua, menetti oikeutensa yhteistilusten nautintaan. (Jutikkala 1942: 206-217, 253-259.)

1500- ja 1600-lukujen talonpojan elämää leimasikin yhä raskaampi veronkanto feodaalisen ajattelutavan vaikutteiden ja useiden sotien myötä. Kaksi kolmannesta maasta oli niin sanottua veromaata, jonka kruunu oli tunnustanut talonpojalle kuuluvaksi, kunhan tämä vain maksoi määrätyt verot. Loput tilat olivat ns. kruunun-taloja tai aateliston alamaisia, eli rälssitiloja. Päätösvalta oli keskittynyt kuninkaalle ja aatelisille. (Jutikkala 1942: 341-360; Karonen 1999: 41-42; Nikki 1991: 43.) Verotus ja maanomistusoikeus sovitettiin yhteen sarkajaon keinoin. Sarkajako vakiintui Lounais-Suomen kiinteän peltoviljelyn alueella 1500-luvulle mennessä. Kylässä olevat peltokappaleet yhdistettiin, aidattiin ja jaettiin sarkoina talojen kesken talojen veroluvun mukaisessa suhteessa. Näin pellot pirstaloituivat satoihin pitkulaisiin maakaistaleisiin. Sarkajaosta seurasi vainiopakkona tunnettu menettely, jonka mukaan kylän jokainen talonpoika oli sidottu kylässä vallitsevaan vuoroviljelyjärjestelmään. Kaikkien kyläläisten oli tehtävä maan muokkaus ja kylvö sekä leikkuu- ja korjuutyöt samaan aikaan. (Katajamäki 1991: 174, Talve 1990:68, ks. Jutikkala 1942: 263-276.)

Sotien raskaat tappiot ja veronkanto johtivat siihen, että 1500-luvun lopulla tiloja alkoi autioitua. Väestö eriarvoistui, sillä toisaalta syntyi nälänhätää, ja toisaalta alkoi muodostua suurtiloja, kun kyliin jäljelle jääneet tilat liittivät autiotiloja itseensä. Nopeasti vaihtuvat tilojen omistusoikeudet aiheuttivat sekaannuksia. Kylät elivät murroskautta. Murrosta vahvisti 1680-luvulla toteutettu iso reduktio, jossa verotulot siirrettiin aatelisilta suoraan kruunulle, sekä 1690-luvulla olleet suuret nälkävuodet. Kruununtilojen määrä lisääntyi huomattavasti. Jäljellejääneiden tilojen asema vakiinnutettiin järjestelmällä, joka oli tarkoitettu järkkymättömäksi. Jokainen tila, joka oli olemassa 1600-luvulla tuli muodostamaan oman maakirjannumeron, ja nämä numerot, jotka isonvihan jälkeen merkittiin maakirjoihin, ovat vielä nykyäänkin olemassa maarekisterissä. Samaan aikaan suurin osa vanhimman viljelyalueen taloista saivat pysyvät nimensä. (Jutikkala 1942: 304, 310-335, 382-394) Ryytteli-

nimi mainitaan ensi kerran asiakirjoissa juuri tässä vaiheessa vuonna 1664 Mikkelin pitäjän Seppälän kylän kantatalo N:o 11:nä (Wirilander 1982: 629).

1700-luvun suomalaisen talonpojan elämään vaikutti neljä merkittävää seikkaa: isoviha, merkantilismi, isojaon käynnistyminen, sekä talonpoikaissäädyn tasa-arvoisen aseman saavuttaminen. Ensimmäinen näistä oli vuosisadan alussa tapahtunut isoviha, eli aika, jolloin Venäjä valloitti koko Suomen alueen. Vuoden 1721 rauhaan saakka miehittäjä hävitti tiloja, maksatti korkeita veroja ja vei monia Venäjälle sotapalvelukseen tai jopa orjuuteen. Tilanne oli monien kohdalla toivoton. (Jutikkala 1942: 395-397.)

Sodasta selvinnyt Ruotsi-Suomi alkoi panostaa talouteensa merkantilistisen ajattelutavan innoittamana. Hallituksella oli kaksi tavoitetta, kasvattaa maan sotien ja nälän näivettämää väkilukua sekä lisätä maataloustuotantoa. Keinoja tähän oli kaksi: uudisasutusta suosittiin verohelpotuksin, ja kruununtiloille annettiin vapaus lohkoa maitaan naimisiin meneville lapsille. Näin oli otettu ensimmäiset askeleet kohti vapaamielisempää talouspolitiikkaa. (Jutikkala 1942: 439-445.)

1700-luvun kauaskantoisin muutos maataloudessa lienee kuitenkin isojaon aloittaminen. Peltojen sarkajaon yhteyteen määrätty vainiopakko tai muut keinot, kuten erityisten kyläjärjestysten laatiminen, eivät olleet taanneet riittävän tehokasta viljelyä. Yhden talon sarat olivat pirstoutuneena ympäriinsä ja muiden talojen kanssa yhtä aikaa tapahtuvat työvaiheet aiheuttivat usein sen, että jouduttiin esim. korjaamaan vielä tuleentumatonta viljaa. Kyläjärjestysten yhteistoiminnan korostamisesta huolimatta alettiin pohtia sarkajaon purkamista niin, että jokainen talonpoika voisi itsenäisesti kehittää elinkeinoaan muista kyläläisistä riippumatta. Ensimmäisenä ajatuksia sarkajaon purkamista esitti Jakob Faggot vuonna 1746 julkaisemassaan kirjassa ”Svenska landtbrukets hinder och hjälp”, missä hän Englannin esikuvan pohjalta ehdotti kullekin talolle jaettavaksi sarkojen sijaan ”isoja lohkoja”. Tämän perusteella alettiin puhua isostajaosta, jossa maat jaettiin uudelleen niin, että jokainen talonpoika sai maata yhtenäisinä isoina peltoina ja aitasi ne omiksi lohkoikseen. Isojaon varhaisin pääsaavutus ja myöhemmälle kehitykselle merkittävin

vaikutus olikin yksityisomistuksen vakiinnuttaminen. Ennen isojakoa tila oli muodostanut jakamattoman kokonaisuuden vain maakirjoissa, mutta kartalta sitä ei ollut lainkaan voinut löytää. Nyt kaikki talon tilukset erotettiin merkityillä ja pysyvillä rajoilla naapurien maista. (Katajamäki 1991:174; Jutikkala 1942: 451-458, ks. myös Soininen 1974: 309-322.)

Isojaon myötä yksi merkittävin talonpojan ominaisuus, oman maan omistaminen ja mahdollisuus todistaa ja osoittaa maan rajat, toteutuivat. Toinen tärkeä virstanpylväs oli vuonna 1789, jolloin talonpoikaissäätö sai tasavertaisen aseman valtiopäivillä ja myös paikallisessa itsehallinnossa. Talonpoikien itsenäisyys oli ottanut merkittävän edistysaskeleen. (Nikki 1991: 43.) Näin talonpojista tuli vähitellen täysivaltaisia maanomistajia, kun vielä perintötiloihin myönnettiin täydellinen omistusoikeus ja kruununtiloja sai alkaa ostaa perintötiloiksi. 1800-lukua leimaavatkin kruununtilojen lunastukset talonpoikien omiksi. (Jutikkala 1942: 497-516.) Näin tapahtui Ryyttelissäkin, missä vuonna 1850 Joonas Luukkonen, nykyisen isännän äidin isoisän isoisä, lunasti tilasta 1/5 perintötilaksi. Isojako päättyi tilalla vuonna 1851, ja tästä kolmen vuoden päästä yhdistettiin jo mainittu Seppälä N:o 11 Ryytteli ja Rämälä N:o 4 Hynnillä Ryytteli Rämälä N:o 4:ksi. Näin Ryytteli alkoi tilana saada nykyistä hahmoaan. (Wirilander 1982: 625-626; Ruuttunen, A-K 1995a: 28.)

1800-luvun aikana talonpoikien asema vahvistui siis edelleen. Merkantilismin aate alkoi korvautua liberalismilla, ja myös maataloudessa haluttiin edistää yksilöllisen yrittämisen periaatetta. Sitä korostamaan käynnistettiin 1848 ns. uusjako, joka sinetöi isojaon aloittaman kehityksen: kylien asutusrakenteen hajaantui ja niiden itsehallinto lakkasi. Tämä johtui uusjaon sisältämästä tontinsiirtopakosta. Uusjaossa yksityistä maanomistusta tuettiin myös yhteismaiden nautintaoikeuden kaventamisella, jolloin tilattoman väestön asema heikkeni. Siemen maataomistavien ja -omistamattomien väliselle katkeruudelle oli kylvetty. (Katajamäki 1991: 174-175; Jutikkala 1942: 519-523, 620.)

1800-luvun alkupuolella taloudellinen edistys oli hidasta. Maatalousmenetelmät olivat vanhanaikaisia. Elettiin pitkälle omavaraistaloudessa, ja tarvittavia rahatuloja

saatiin ensisijaisesti erilaisten viljatuotteiden myynnistä. Maatalous muuttuikin viljasta saadun hyvän hinnan ja suosituksen viinan kotipolton seurauksena yhä yksipuolisemmaksi rukiinviljelyksi. Tämä yksipuolisuus kostautui järkyttävällä tavalla vuosina 1867-68. Vuoden 1867 kadon seurauksena Suomeen syntyi valtava nälänhätä. Aliravitsemukseen ja tauteihin kuoli lähes 140 000 ihmistä, melkein 10% kansasta. (Soininen 1974: 356-363; Katajamäki 1991: 175; Jutikkala 1942:524-525.)

Nälänhädällä oli traagisten tapahtumiensa ohella kauaskantoisia seurauksia myös maatalouden suuren murroksen alkuunpanijana. Nälkävuodet olivat päätepiste perinteisen maatalouden kaudelle, ja niiden jälkeen tuskin kukaan valistunut ihminen saattoi uskoa vanhan maatalouden jatkumismahdollisuuksiin. Hätää torjuttaessa oli nopeasti yritetty kehittää maaseudun sivuelinkeinoja. Ennen kaikkea pyrittiin lisäämään karjataloustuotteiden, etupäässä voin, vientiä. Voinvienti, jota ei kato- vuosiin asti oltu juurikaan harjoitettu, jäikin pysyväksi ilmiöksi, ja alkoi lisätä karjatalouden merkitystä aivan uudella tavalla. (Jutikkala 1942: 525; Vihola 1991: 12.)

1870-luvulta vuoteen 1918: Maaseudun suuri murros

1800- ja 1900 -lukujen taitteessa tapahtunut kansankulttuurin murros on yksi merkittävimmistä maatalouden mullistajista. Maaseudun suurta murrosta ovat etnologiselta kannalta tutkineet mm. Veikko Anttila (1974) sekä Anttila ja Räsänen (1987). Kovin tarkkaan selvitykseen tässä ei siis ole aihetta. Pääpiirteissään maaseudun suureen murrokseen vaikuttivat maitotalouden nousu viljantuotannon rinnalle, uudet innovaatiot ja koneet, puutavateollisuuden nousu, osuustoiminta, sekä näiden myötä tapahtunut talonpoikien varallisuuden kasvu. Samaan aikaan maaton väestö köyhtyi, mikä johti suuriin poliittisiin erimielisyyksiin.

Nälkävuodet saivat siis tavallisen maatalousväestönkin ymmärtämään, että vanhoilla perinnäisillä maatalousmenetelmillä ei enää voitu jatkaa. Myös usko esivallan kykyyn auttaa hädän hetkellä oli horjunut, ja maatalousväestö tunsii jääneensä omien voimiensa varaan. Tämä aktivoi talonpoikia ja teki heidät vastaanottavaiseksi

uudistuspyrkimyksille. (Soininen 1974: 409.) Voista alettiin saada maailmanmarkkinoilla hyvää hintaa ja tuontivilja halpeni, joten satsaus karjatalouteen oli ehdoton. (Aiheesta laajemmin ks. Teppo Viholan tutkimus ”Leipäviljasta lypsykarjaan” [1991].) Karjatalouden kasvu synnytti myös heinän peltoviljelyn, mikä vanhassa maatalouskansassa herätti paljon kummastusta, ja aiheutti samalla Suomen peltoalan kaksinkertaistumisen 30 vuodessa (Heinän peltoviljelyn leviämisestä ks. Anttila 1974: 63-73). (Soininen 1974: 410; Katajamäki 1991:175; Vihola 1991: 19-21.)

Turvauduttuaan tuontiviljaan Suomi oli menettänyt elintarvikeomavaraisuutensa. Voin vientitulot eivät pystyneet kattamaan viljantuontikuluja, joten vientituloja alettiin etsiä muualta. Tällöin alkoi puutavateollisuuden nousukausi. Metsien arvo kohosi ennennäkemättömällä tavalla, ja puun myynti kanavoi maaseudulle erilaisten innovaatioiden käyttöönoton kannalta elintärkeitä pääomia. Metsien ansiosta Suomen talonpoikien oli monien muiden Euroopan maiden talonpoikia helpompaa uudistaa maataloutta 1800-luvun lopun vuosikymmeninä. Eino Jutikkalan mielestä (1942: 527) ”ei voi kyllin korostaa sitä suunnatonta merkitystä, mikä tällä tekijällä (metsätalouden kehityksellä) on ollut maalaiselämän kaikinpuoliseen nousuun”. Metsien arvonnousu lopetti viimein Itä-Suomessa tähän saakka intensiivisesti harjoitetun kaskiviljelyksen. (Talve 1990: 379, 383; Katajamäki 1991:175.)

Talouden suuntaviivojen muuttumisen lisäksi talonpojan elämään vaikutti vuosisatojen vaihteessa työvaiheiden mekanisoituminen. Ylikansallinen maataloustekniikka juurtui Suomeen ja satoi suomalaisen maanviljelijän kansainvälisen kulttuurivaihdon piiriin. Innovaatioita, kuten niitto- ja puimakoneita, esittelivät talonpojille mm. maanviljelysseurat, erityiset lääninagronomit, maatalousoppilaitokset ja erilaiset järjestöt, kaikki maatalousväestön sivistystä ja kehitystä 1800-luvulla edistämään perustettuja instansseja. Innovaatioihin suhtauduttiin usein aluksi torjuen ja epäillen, sillä uudet maatalousmenetelmät olivat loukkaus perinteistä normijärjestelmää vastaan. Pelättiin mm. että koneiden käyttö houkuttaisi laiskuuteen. Lisäksi epäilyjä kohdistui innovaatioiden vaatimiin rahallisiin investointeihin. Uudistuslinjalle lähteneen talon mahdollisista talousvaikeuksista syytettiinkin usein koko sitä markkinatalousjärjestelmää, johon viljelijä oli siirtymässä. Usein pääoman tarve

tyydytettiin yhteistoiminnalla. Maaseudun murrosta leimaakin osaltaan myös vakiintuneen talonpoikaisen yhteistyöperinteen muuttuminen rahataloudelliseksi, kapitalistiseksi osuuskuntatoiminnaksi. (Anttila 1974; Anttila & Räsänen 1987: 21-31; Katajamäki 1991: 176.)

Maa- ja metsätaloustuotannon kehittyessä tilallisten talonpoikien varallisuus lisääntyi nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Tilattoman väestön asemaan rakennemuutoksen sijaan vaikutti vahingollisesti. Väkimäärä maaseudulla oli kasvanut jatkuvasti, ja koneellistuminen vähensi työvoiman tarvetta. Liikaväestön määrä maaseudulla paisui. Metsän arvon nousukaan ei tilattomia auttanut, sillä aiemmin melko vapaasti tilojen metsiä käyttäneet tilattomat menettivät nyt metsänkäyttöoikeuksiaan. Pahiten tilanteesta kärsivät torpparit, joiden metsänkäytössä supistukset eniten tuntuivat, mutta jotka eivät taksvärkkeihinsä sidottuna voineet käydä puutavarayhtiöiden metsätöissäkään. Tämä alkoi kasvattaa taloudellista ja henkistä kuilua tilallisten ja torpparien välille. Eriarvoisuus johti poliittiseen liikehdintään ja yhdessä monien muiden tekijöiden kanssa johti kaikkien tuntemiin vuoden 1918 traagisiin tapahtumiin kansalaissodassa. Samana vuonna sodan jälkeen säädettiin laki vuokramaiden lunastamisesta, ja ns. Maareformi pantiin täytäntöön. Yli 900 000 hehtaaria maata siirtyi tilattoman väestön omistukseen ja torppareista tuli itsenäisiä talonpoikia. (Jutikkala 1942: 524; Soininen 1974: 413-415; Katajamäki 1991: 175; Torpparikysymyksestä ks. Rasila 1970; Peltonen 1992.)

Kaiken kaikkiaan maatalouden suuri murros vuosisatojen vaihteessa merkitsi viljelijälle Veikko Anttilan (1974) sanoin siirtymistä talopojasta tuottajaksi. Maatalouden uusia kehityspiirteitä olivat teknistyminen, rahatalouden kasvu, perinteisen yhteistoiminnan muotoutuminen koneosuuskunniksi ja tilojen määrän kasvu maareformin myötä. Lakisääteinen yhteiskuntatoiminta syntyi ja kehittyi. Maaseudun poliittinen voima kanavoitui suurimmaksi osaksi 1908 perustettuun Maalaisliittoon, ja maanviljelijöiden ammatillista asiaa ajamaan perustettiin 1917 Maataloustuottajien keskusliitto (MTK) (www.keskusta.fi; www.mtk.fi). Siirtyminen markkinatalouteen ja erikoistuvaan maatalouteen eriytti viljelijöitä ympäristöstään; uuden viljelijän viiteryhmä ei enää ollut paikallisyhteisö kuten kylien kukoistuskautena, vaan

maataloutta harjoittava ammattiryhmä. Kun vielä muistetaan, että samaan aikaan maaseudulle tunkeutui uusia ammattiryhmiä, kaupungit kasvoivat ja liikenneyhteyksien parantuessa tulivat lähemmäs maaseudun elämää, voidaan sanoa, että maatalous muuttui elämänmuodosta elinkeinonharjoittamiseksi, verrannolliseksi yhteiskunnan muiden ammattien kanssa. Vähitellen koko maan maatalouden luonne muuttui ja se vaikutti syväälle myös yksityisen ihmisen asenteisiin ja elämäntapaan. (Anttila & Räsänen 1987: 31-32; Anttila 1974: 11-13; Katajamäki 1991: 176.)

Ryytteliä ehti isännöidä kyseisenä ajanjaksona 1870-1918 kaksi sukupolvea Luukkosia. Tilan parikymmentä vuotta aiemmin itselleen lunastaneesta Joonas Luukkosesta ei tiedetä juuri muuta kuin nimi, ja hän olikin luopunut isännyydestään poikansa Jaakon hyväksi todennäköisesti joskus 1860-luvulla. Jaakko Luukkosen kerrotaan olleen ahkera viinankäyttäjä, ja hän isännöi tilaa vaimonsa Maijastiina os. Kuvan kanssa vuoteen 1888 saakka. Kerrotaan, että Jaakko ja Maijastiina eivät olleet naimisissa, sillä lukutaidottomina heitä ei tuon ajan sääntöjen mukaan vihitty. Vuonna 1888 he luovuttivat tilan syytinkiä vastaan kolmelle lapselleen. Heistä Kalle Luukkonen lunasti sisarten osuudet itselleen vanhempien kuoltua 1897. Uudistukset levisivät Itä-Suomeen hitaasti, ja 1900-luvun alkuvuosina Ryyttelissä poltettiin vielä kaskea, ja viljelyssä käytettiin muutenkin vanhoja menetelmiä. Elämä alkoi kuitenkin muuttua vähitellen myös Rämälän kylässä, missä Ryytteli sijaitsee: syntyi työosuuskuntia ja osuuskassa, liikenneyhteydet paranivat, perustettiin aktiivinen nuorisoseura ja kansakoulu. Kalle ja Amanda Luukkosen pitkän isännyyden aikana myös Ryytteli kehittyi: rakennettiin rakennuksia ja teitä, ostettiin lisämaita, kunnostettiin viljelyksiä ja koulutettiin kaikki talon neljä tytärtä akateemisiin ammatteihin. (Ruuttunen, A-K 1995a: 28-30.)

Talonpoikaisuus murroksessa

Kuten edellä todettiin, maatalouden monet muutokset herättivät talonpoikaisväestössä hämmennystä ja vastustustakin. Veikko Anttilan mukaan (1974: 193-194) tyypillinen uudistusten vastustaja oli ”jäykkäasenteinen, vanhaan arvomaailmaan pitäytyvä henkilö, jonka mielestä uudenaikaisten menetelmien käyttöönotto on moraalinen

erehdys ja vetää päälleen onnettomuutta.” Mikä sitten oli tämä ”vanha arvomaailma”, johon vanhan maatalouden kannattaja nojasi? Mitä oli se talonpoikaisuus, joka Anttilan mukaan vaihtui tuottajuudeksi? Anttila kirjoittaa, että omavaraistaloutta toteuttavalle yksilölle maatalous oli elämänmuoto. Perheen kaikki jäsenet osallistuvat samaan työhön, ja työ sitoi ihmisen mitä likeisimmin luontoon ja sen kiertokulkuun. Yksilö oli ennen kaikkea homogeenisen talonpoikaisyhteiskunnan jäsen, ja häntä sitoivat sen tiukat normit ja odotukset. (Anttila 1974: 12.) Samalta pohjalta Vesa Kallio erittelee talonpoikaisidentiteetin sisältävän seuraavia arvoja:

1. Työhön kasvaminen *perheen* mukana, kokonaisvaltainen *työsuoritus* ja laaja omavaraisuus työn tuloksessa
2. Vahva historiallisen *jatkuvuuden* taju, runsaasti vanhoja paikallisia ja maakunnallisia kansankulttuurin *perinteitä*, *kansallisen identiteetin* syvimmit juuret
3. *Luontoon* perustuva elämänrytmi ja suhteellisen laaja *ekologinen tasapaino*
4. Yhteisön perustana *perhe*, *suku* ja *paikallisuus*
5. *Henkilökohtainen yhteydenpito*
6. *Talkootyö* ja *naapuriapu*
7. Voimakkaasti *perinteeseen*, *elämäkokemukseen* ja *luonnontuntemukseen* perustuva tietomaailma
8. Vähemmän lyhyen keston muutoksia, enemmän syvää *kestorakenteiden* kantavuutta
9. Enemmän *pitkäkestoisia yhteisiä arvoja* (1991:65.)

Tiivistäen talonpoikaisia arvoja siis ovat perhe- ja sukukeskeisyys, vahva paikallisyhteisö, yhteys luontoon ja sen mukaan eläminen sekä perinteen kunnioittaminen.

Erittäin tärkeä talonpoikainen arvo on lisäksi vapaus, minkä arvostus juontaa juurensa talonpoikien asemasta Ruotsi-Suomessa. Päinvastoin kuin erittäin monissa Euroopan maissa, maaorjuutta ei maassamme ole koskaan ollut; maataomistavien talonpoikien osuus oli Ruotsi-Suomen aikaan kansainvälisesti korkea. Petri Karosen mukaan juuri talonpoikien suhteellisen vahva asema olikin tuolloin Ruotsin keskeinen menestystekijä. (Karonen 1999: 35, 41.) Näin talonpoikaisuuteen kansankulttuurin murroksen aikoihin kuului vahva itsenäisyyden, riippumattomuuden ja yksityisomistuksen arvostaminen, kuin myös isänmaallisuus ja uskonnollisuus. Murroksen aikana syntyneet erilaiset maatalouden järjestöt korostivat ajan hengen

mukaisesti näitä ominaisuuksia, ja torpparien vapauduttua nämä arvot nousivat yhä korkeammalle.

Veikko Anttilan mukaan maaseudun murroksen aikana siirtyminen markkinatalouteen eriytti talonpoikaista elämänmuotoa. ”Tuottajan” viiteryhmä muuttui paikallisesta yhteisöstä maataloutta harjoittavaksi ammattiryhmäksi. Pienyhteisön merkitys väheni. Koneellistumisen myötä työjaksot lyhenivät ja uudet työvälineet lisäsivät ihmisen valtaa luonnon yli. Omavaraisuuden ihanteesta luovuttiin, tavaroita voitiin nyt ostaa kaupasta, eikä monipuolisuus ja kätevyys enää ollut ihmisen arvon mitta. (Anttila 1974: 12-13.) Anttila siis esittää, että talonpoikaiset arvot, luonnon mukaan eläminen, perheen ja paikallisuuden merkitys, oman työn arvostus, jne. kokivat maaseudun murroksen aikana inflaation. Itseäni kiinnostava kysymys on, hävisivätkö nämä arvot todella maatalouden yhä edetessä. Mahtoiko Anttila olla väärillä jäljillä esittäessään talonpoikaisten arvojen katoamista, vai onko niitä mahdollisesti yhä olemassa viljelijöiden elämässä?

1920-1960 -luvut: suomalaisen maaseudun kukoistuksesta suureen muuttoon

Sisällissodan jälkeen pyrittiin jyrkkiä erimielisyyksiä maaseudulla lieventämään. Nuorella tasavallalla oli agraariunelma: luoda itsenäisen talonpoikaiston varassa elävä yhtenäinen kansakunta. Maalaisliiton aloitteesta säädettiin vuonna 1922 Lex Kallio: laki maan hankkimisesta asutustarkoituksiin. Pientilat saivat lisämaata ja tilattomat perustaa uusia tiloja. Uusia pientiloja syntyi parin vuosikymmenen aikana yhteensä 200 000 painopisteen ollessa Itä-Suomessa. (Katajamäki 1991: 175; Talve 1990: 382; www.uta.fi/suomi80/tieto20.htm.)

Vuosisadan vaihteessa alkanut maatalouden kehitys jatkui voimakkaana. Maaseudun kukoistus perustui ennen kaikkea ihmisiin: maaseudulla oli paljon ihmisiä ja heille paljon töitä. Keskimäärin noin 65% suomalaisista sai elantonsa maanviljelyksestä. Koneiden yleistymisestä huolimatta 1920- ja 30-luvuilla maatalouden pääasialliset työntekijät olivat ihminen ja hevonen. Metsä- ja uittotyöt tarjosivat runsaasti työmahdollisuuksia varsinkin Itä-Suomen pienviljelijöille. Väestön elintaso nousi

merkittävästi, samoin tiedonvälitys ja sivistystaso. Maaseudun elämäntyyli sopeutui yhä enemmän kaupunkien ja taajamien porvariesikuviin. Kehityksen katkaisi toinen maailmansota, johon Suomi joutui mukaan 1930-luvun viimeisinä viikkoina. (Katajamäki 1991: 175-176; Talve 1990: 382, 384.)

Vuosisadan vaihteessa käynnistynyt maatalouden uudistuminen ulottui Itä-Suomeen toden teolla vasta näinä vuosikymmeninä. Ryyttelissäkin rakentaminen jatkui, valmistui mm. uusi talli, liiteri, sauna ja kellari. Asuinrakennusta laajennettiin. Lisäksi rakennettiin puimalato, kun sähkön tultua kylään oli hankittu puimakone vuonna 1922. Lisämaata hankittiin, ja se saatiin tuottamaan ojituksen avulla. Karjan-tarkkailutoiminta aloitettiin 13-päisessä karjassa vuonna 1923 säännöllisine mittalypsyineen ja maidon rasvakokeineen. 1924 hankittiin puhelin. Mikkelin torilla käytiin päivittäin myymässä monenlaisia tuotteita, ja useille ”maitotinkiläisille” kaupunkiin toimitettiin maitoa ja kermaa koteihin pikkukannuissa. Työtä oli paljon, ja isäntäväen apuna toimi tilalla asunut renki Taavetti Reponen vaimoineen, sekä monenlaista tilapäistä apujoukkoa. (Ruuttunen, A-K 1995a: 30, 36-38; Ruuttunen, A-K 1995b: 151; Ruuttunen, A-K 1995c: 186.)

Sota mullisti Ryyttelinkin elämää. Isäntäväki ei varsinaisiin sotatoimiin joutunut osallistumaan, olihan talossa vain tyttöjä. Sen sijaan renki Reposen poika kaatui talvisodassa. Taloon tuli asumaan senhetkisen 11-henkisen ruokakunnan lisäksi sukulaisia Kannakselta sekä majoitettavia sotamiehiä. Mikkelin vuoden 1940 loppiaisaton pommituksen jälkeen Ryytteliin muutti vielä Mikkelin läänin maaherra Jatkola 6-henkisen perheensä kanssa, sekä keväällä 1940 6-henkinen evakkoperhe Karjalasta. Väkeä oli siis valtavasti, ja kaikki pyrkivät osallistumaan talon töihin kykyjensä mukaan. Elämä oli niukkaa, mutta kaikkea tarpeellista riitti; paksua kermaa jopa Mannerheimin päämajan keittiöön saakka. (Honkavaara 1995: 122-125; Ruuttunen, A-K 1995b: 149.)

*Artiniden töskämmistä
Ryyttelin kuvassa n. 1940.*

Talvi- ja jatkosotien tappiot olivat tunnetusti raskaat. Suurimmaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi sotien jälkeen nousi porvarillinen maapolitiikka, jolla maata jaettiin yksityisomistukseen. Sen tuloksena Suomesta tuli entistäkin selvemmin maata ja metsää omistaviin pienviljelijöihin nojaava maa. (Talve 1990: 382; Häikiö 1991: 25-26.)

Sodan aikaisen valtavat väestönsiirrot, sekä rintamamiehille luvatut maat jatkoivat Suomen pienen tilakoon linjaa, jonka torpparien vapautuslaki oli aloittanut. Suomeen perustettiin yli 94 000 uutta maatilaa. Valtion osuus luovutetusta maasta oli 40 prosenttia ja loppu otettiin ensi sijassa yksityisiltä maanviljelijöiltä. Näin maatilojen keskimääräinen peltoala laski 1940-luvulla 10,6 hehtaarista 8,8 hehtaariin. Pientilojen toimeentulo perustui varsinkin Itä-Suomessa viljelyn ja metsätalouden yhdistelmään. Näin asutustoiminta edisti metsäteollisuuden kehitystä (Häikiö 1991: 26-27; Katajamäki 1991: 176.) Sodanjälkeinen asutustoiminta vaikutti Ryytteliinkin. Vuonna 1950 tilasta lohkaistiin noin kolmen hehtaarin ala maanhankintalain perusteella kahdelle perheelle. (Ruuttunen, A-K 1995a: 29.)

Sotien jälkeinen asutustoiminta piti yllä agraariunelmaa. Maaseudulla asuvan väestön määrä kasvoi. Lapsia oli paljon, ja yhä uusia kyläkouluja tarvittiin. Maaseutu eli rikasta, monipuolista ja itseriittoista elämää. Niin uusilla kuin jo ennen sotiakin toimineilla tiloilla tehtiin rajusti töitä ja haluttiin kehittää maataloutta eteenpäin. Elintarvikeomavaraisuus saavutettiin 1950-luvulla. Maaseudun taloudellisen ja poliittisen voiman osoituksena syntyi 1956 maataloustulojärjestelmä, joka subventoi maataloutta hintojen kautta poistamalla maataloustuotteiden menekki- ja hintariskin. Maataloustulojärjestelmä oli maanviljelijöiden kannalta turvallinen. Vähitellen siitä kehittyi kuitenkin maatalouden ylituotantoa ylläpitävä automaatti. (Katajamäki 1991: 176-177.)

Ryytteli oli siirtynyt jatkosodan lopulla 1944 Kalle ja Amanda Luukkoselta heidän tyttärilleen Sirkka Luukkoselle ja Laina Salmiselle, jotka molemmat olivat kouluttautuneet agronomeiksi. Heistä Sirkka ryhtyi Ryyttelin isännäksi toimittuaan ensin opettajana maatalouskouluissa Maaningalla, Muhoksella ja Lahdessa. Sirkka Luukkoson isännyyksensä aikana heijastelee maatalouden kehitystä ja hyvinvointia. Hän oli monella tapaa uudistaja ja etenkin karjatalouden edistäjä. Lahden Kujalasta Sirkka oli tuonut mukanaan ayrshire-vasikoita, jotka yhdessä Pirkkalasta hankittujen kanssa ovat Ryyttelin Ay-karjan kantaeläimiä. 1940-luvun lopulla itäsuomalaisesta maatiais-karjasta Ay-karjaan siirtyminen herätti kylällä närkästystä ja arvostelua, sillä suomenkarjaa oli siihen saakka jalostettu isänmaallisen innostuksen vallassa. Ay-karja valloitti kuitenkin vähitellen alaa ylivoimaisen paremmuutensa ansiosta. Sirkka oli mukana tuomassa Rämälän kylälle myös toista merkittävää karjanjalostuksen uudistusta, keinosiemennystä. Sirkalla oli paljon luottamustoimia ja lisäksi hän toimi lukuisten harjoittelijoiden ohjaajana Ryyttelissä 22-vuotisen isännyytensä aikana. Sirkka Luukkoson isännyydessä myös tilan kaikki rakennukset peruskorjattiin. Ay-karjan pidon lisäksi tilalla oli emakoita, ja kananpoikia haudotettiin, sokerijuurikkaan viljely aloitettiin 1953. Maaseudun 50-luvun lapsirikkaus ei suoraan koskettanut Ryytteliä, sillä Sirkka oli naimaton. Väkeä kuitenkin oli paljon, erilaisia apulaisia ja sukulaisia riitti. Vilkasta torikauppaa käytiin päivittäin aina sadekesään 1962 saakka. (Ruuttunen, A-K 1995a: 29, 33-34; 1995b: 155-156.)

Sivuse torikauppiaina

1960-luvun lopulla Suomi koki yhden historiansa suurimmista rakennemuutoksista siirtyessään suoraan maatalousyhteiskunnasta palveluyhteiskunnaksi. Tämän seurauksena koettiin suuri muuttoaalto, niin sanottu maaltapako. Elinkeinorakenteen muutos oli vuosina 1960-1975 Suomessa Euroopan nopein. Reilun 15 vuoden ajanjaksolla maa- ja metsätaloudesta elantonsa saavien määrä putosi Suomessa 31,7 prosentista 9,2 prosenttiin. Käytännössä tämä tarkoitti miljoonan ihmisen poistumista alkutuotannosta, ja useiden tilojen autioitumista etenkin Itä-Suomessa. (Häikiö 1991:47.) Syynä rakennemuutoksen rajuuteen oli sodanjälkeinen asutuspolitiikka: kun muualla Euroopassa 1950-luvulla maatilojen määrä väheni ja koko kasvoi, Suomessa tapahtui juuri päinvastoin. Alkutuotannon koneellistuminen 1960-luvun alussa - moottorisaha ja traktori - vähensi nopeasti työvoiman tarvetta ja teki useimmat sivuelinkeinojen varassa toimeen tulleet pientilat elinkelvottomiksi. Kun vielä 1960-luvun lopulla sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat alkoivat tulla työikään, paineet maaseudulta poismuuttamiseen kasvoivat ylivoimaiseksi. Työn ja koulutuksen perässä muutettiin etelän suurimpiin kaupunkeihin, sekä paremman elintason toivossa Ruotsiin. Väkeä menettivät erityisesti Pohjois-Karjalan ja Mikkelin läänit. Uudenmaan lääniin taas muutti vuoteen 1976 mennessä melkein 320 000 ihmistä. Ruotsiin muutettiin 1960-luvulla kolmessa suuressa aallossa, ja tämä maastamuuton

vuosikymmen huipentui vuosien 1969-1970 ennätysmäiseen maastamuuttoon, jonka seurauksena Suomen väkiluku väheni. (Häikiö 1991:47; Katajamäki 1991: 177.)

1960-luvulla maatalous koneellistui: Ryyttelin viimeinen hevonen ja ensimmäinen traktori.

Vaikka Ryytteli sijaitsikin toisessa suurimmista muuttotappiolääneistä, rakennemuutos ei horjuttanut tilaa. Ryytteli oli kooltaan keskimääräistä suurempi eikä ollut riippuvainen sivuelinkeinoista. Ryyttelissä kehitys oli itse asiassa päinvastainen: vuonna 1966 tilan haltijoiksi tulivat Esko ja Alli-Kaisa Ruuttunen (o.s. Salminen, Sirkka Luukkosen sisarentytär), jotka muuttivat Helsingistä agronomeiksi valmistuttuaan Ryytteliin kolmen lapsensa kanssa jatkamaan tilanpitoa. (Ruuttunen A-K 1995a: 29, 35.)

1970-luvulta vuoteen 1994: Maaseudun rakennepolitiikka ja aluepolitiikka

Kasvava ylituotanto-ongelma ajoi kaikkia puolueita muutamaaan maatalouspolitiikkansa suuntaa. Maaseudun asuttamisen aika oli ohi, alkoi rakennepolitiikan aika. 1960-luvun lopulta alkaen aina Euroopan Unioniin liittymiseen saakka maatalouspolitiikan tärkeimmät tavoitteet olivat tärkeimpien tuotteiden omavaraisuuden turvaa-

minen sekä kotimaisen tuotannon ja kulutuksen tasapainottaminen. Näitä silmälläpitäen rakennepolitiikan osiksi Suomessa muotoutuivat toimenpiteet, joilla edistettiin tilakoon kasvua, uuden teknologian käyttöönottoa ja helpotettiin pientilojen luopumista tuotannosta. Ne kohdistuivat haitallisesti etenkin pienviljelijöihin. Vain parikymmentä vuotta aiemmin valtion toimesta synnytyt pientilat haluttiin nyt poistaa kehityksen tieltä. Sotansa sotineiden ja peltohehtaarinsa raivanneiden pientilallisten elämä järkkyy ja elämäntyö näytti valuvan hukkaan. Erityisesti Itä-Suomen pienviljelijät, usein rintamamiehinä asutetut, olivat katkeria. Katkeruus tuli pinnalle vuoden 1970 eduskuntavaaleissa, jossa ”maaseudun unohdettuun kansaan” taitavasti vedonnut Suomen Maaseudun puolue (SMP) sai valtavan vaalivoiton. Vaikka SMP ei lupauksiaan pystynytään lunastamaan, puolueen vaalivoitto herätti päättäjät pohtimaan tyhjenevän maaseudun ongelmia. (Katajamäki 1991: 177-178.)

1970-luvulla maaseudun elämään alettiin kiinnittää huomiota kasvavan aluepolitiikan keinoin, ja se tuntuikin tepsivän. Aluepolitiikka tasasi teollisuuden alueellista työnjakoa ja näin muuttotappioalueille syntyi uusia työpaikkoja. Vaikka kaikkein syrjäisimmälle maaseudulle aluepolitiikan vaikutukset eivät ylettäneetkään, maaseudun tyhjeneminen hidastui. 1970-luvulla spontaanisti perustetut kylätoimikunnat loivat lisäksi uskoa maaseudun elinvoiman säilymiselle. (Katajamäki 1991: 178.)

Maataloudessa 1970-luvulla pyrittiin uudistumaan erikoistumisen kautta, millä oli monia vaikutuksia. Maatalouden perusyksiköksi tuli perheviljelmä. Työssäkäynti tilan ulkopuolella alkoi yleistyä ja maatilatalouden sivuelinkeinot laajenivat. Maaseudusta tuli puhtaasti raaka-aineiden tuotantoalue. Viljelijöiden tuottajaidentiteetti vahvistui ja yrittäjäidentiteetti heikkeni. Myös maatalouden alueellinen työnjako eteni. Kukin Suomen alue alkoi erikoistua siihen tuotantosuuntaan, mihin sillä oli parhaat luontaiset edellytykset. Tämän johdosta jotkut maaseutualueet tulivat erittäin haavoittuvaisiksi kysynnän heilahteluille. (Katajamäki 1991: 179.)

1980-luvulla maatalouden ylituotanto jatkui, ja joka vuosi käytettiin noin 2,5% valtion budjetin loppusummasta elintarvikkeiden vientitukeen. Keskustelu ruuan liian kalliista hinnasta ja vientituesta kävi kiivaana. Maanviljelijät tulivat toimeen

melko hyvin, mutta keskustelu heidän saamistaan tuista sai monet tuntemaan ammattinsa hyljeksityksi. Vuosikymmenen lopulla ja 1990-luvun alussa alettiin väläyttellä mahdollisuutta liittyä Euroopan Unioniin, jolloin Keski-Euroopan edulliset tuontielintarvikkeet väkisinkin laskisivat ruuan hintaa. 1990-luvun alkuvuosina laman kourissa elävässä Suomessa käytiinkin kiivasta keskustelua EU:iin liittymisen eduista ja haitoista. Maatalous oli yksi keskeinen osatekijä tässä pelissä. Keskustelun seurauksena maaliskuussa 1992 Suomi jättikin jäsenhakemuksensa Euroopan yhteisöille (Tuominen & Lehtinen 1999: 25). Monien neuvotteluiden jälkeen, joiden keskiöön nousivat maataloustukipaketit ja oikeus kansallisen maataloustuen maksamiseen siirtymäkaudelle, eduskunta äänesti Suomen Euroopan Unioniin liittymisen puolesta 18.11.1994 (Tuominen & Lehtinen 1999: 31-34). Itsenäisen maatalouspolitiikan aikakausi Suomessa oli päättynyt.

Ajanjakson maatalouspolitiikka heijastui selvästi myös Ryyttelin elämään. 70-luvulta alkaneen rakennepolitiikan tavoitteet, tuotannon erikoistuminen, tilakoon kasvattaminen ja uuden teknologian käyttöönotto suosivat keskimääräistä suurempia tiloja, ja Ryyttelissä tavoitteita toteutettiin. Peltoa ostettiin ja raivattiin lisää yhteensä yli 20 hehtaaria ja kaikki pellot salaojitettiin. Koneita hankittiin, tuotantorakennuksia rakennettiin, uudenaikaistettiin ja laajennettiin. Perheen kasvaessa vielä kolmella lapsella asuinrakennusta laajennettiin ja remontoitiin. Tilan pitkäaikaiselle työnjohtajalle Martti Parkkiselle perheineen rakennettiin tilalle oma asunto. Navettaa laajennettiin 35 lehmäpaikkaan ja siirryttiin nykyaikaiseen lypsysteemiin ja koneelliseen lannanpoistoon. Sikojen pidosta luovuttiin 70-luvun lopussa ja keskityttiin yksinomaan lypsykarjan pitoon, mikä olikin alueelle tyypillistä. Lisäksi sokerijuurikkaan viljely voimistui. Sokerijuurikkaan kohdalla näkyy Katajamäen (1991: 179) mainitsema erikoistumisen aiheuttama alueellinen haavoittuvaisuus, sillä Itä-Suomen Raakasokeritehtaan toiminnan lopettaminen Kotkassa vuonna 1980 aiheutti epävarmuutta Ryyttelinkin sokerijuurikkaan tuotantoon. Lisäksi ajalle tyypillinen ilmiö, tilan ulkopuolella työssäkäynti, oli Ryyttelissä arkipäivää. Esko Ruuttunen kävi ensin töissä Ryyttelistä käsin Tikkurilassa ja Kotkassa, kunnes sai kasvinviljelyagronomin paikan Mikkelin Maatalouskeskuksessa. Taloudellisen hyödyn lisäksi Eskon työpaikalla on ehdottomasti ollut suuri merkitys uuden tietotaidon

nopeana kulkeutumisena tilalle ja sen hyödyntämisessä ajanmukaisissa uudistuksissa. (Ruuttunen A-K 1995a: 29, 35, 37-38, 41-42; Ruuttunen E. 1995: 173.) Euroopan Unioniin liityttiin Ryyttelin ollessa vielä Esko ja Alli-Kaisa Ruuttusen omistuksessa. Kuitenkin jo puoli vuotta liittymisen jälkeen heidän poikansa Heikki muutti tilalle vuokraviljelijäksi. Varsinainen sukupolvenvaihdos tehtiin vuosituhannen vaiheessa.

Talonpojan vuosisatainen ralli politiikan kivikkoisella tiellä

Kaiken kaikkiaan suomalainen maatalous ja maanviljelijä ovat olleet vuosisatojen aikana melkoisessa pyöryksessä. Yhteiskunta on kokenut monenlaisia muutoksia, sotien kauhujä ja voimakkaan kehittymisen kausia. Huomataan, että ihmisten elämää on ohjailtu aina ylhäältä päin vallanpitäjien kulloistenkin tavoitteiden mukaan. Milloin on tahdottu pönkittää maan suurvalta-asemaa ja sotajoukkoja, milloin taas laajentaa asutusta, tehostaa viljanviljelyä tai vastaavasti vähentää sitä. Tavoitteita toteuttamaan annetut monet asetukset ja lainmuutokset, kuten vainiopakko, isojako, tontinsiirtopakko, torppariasetus ja maanhankintalaki ovat aiheuttaneet yhtäkkisiä ja suuria muutoksia talonpoikien elämään ja katkaisseet vanhan perinteiseltä tuntuneen elämäntavan. Maaseutu on ollut toistuvasti murroksissa, milloin sotien tai nälän kourissa, milloin innovaatioiden ja uusien työtapojen vallatessa alaa. Kuten nykyäänkin, uudistukset ovat aina herättäneet hämmennystä ja vastustusta. Jälkeenpäin voidaan kuitenkin huomata, että muutokset ovat vieneet viljelyä huomattavasti eteenpäin. Isojakoa vastustettiin, vaikka ennen sitä jouduttiin korjaamaan kypsymätöntä satoa. Maaseudun murroskauden innovaatioiden käyttöönotto pilkattiin ja rahatalouteen siirtyneille tiloille ennustettiin tuhoa. Tänä päivänä naapurit ennustavat kaksi vuotta elinaikaa tilalle joka on investoinut kaksi miljoonaa markkaa uuteen pihattonavettaan ja tietokonesysteemiin.

Nämä suomalaisen maatalouden historian aikana tapahtuneet monet päätökset ja muutokset yhdessä luonnonolojen kanssa johtivat aikaa myöden siihen, että 1990-luvun puoliväliin tultaessa keskimääräinen tilakoko oli meillä hyvin pieni. Tämä yhdessä lyhyen kasvukautemme kanssa on ehdottomasti aiheuttanut suurimman ongelman eurooppalaiseen suurta ja tehokasta vaativaan systeemiin sopeutumisessa.

Kilpaileminen alle kymmenen hehtaarin tilalla, josta saa vain yhden sadon vuodessa keski-eurooppalaista satojen hehtaarien ja kolmen sadon tilan kanssa tuntuu taistelulta tuulimyllyjä vastaan. Maatalouden tehostaminen on ollut Suomessa vaikuttaneen maatalouspolitiikan ohjenuorana jo kuitenkin 1700-luvulta lähtien. Keinot siihen ovat olleet monet ja tuloksia on syntynyt. Toisaalta on aina ollut niiden joukko, jotka eivät ole pystyneet uudistusten vaatimuksiin vastaamaan. Ennen torpparikysymyksen ratkaisua heitä olivat satoja vuosia maaseudun tilattomat, sen jälkeen pienviljelijät ja maaltamuuttaneet lähiöiden syrjäytyvät. Nykyään heitä ovat EU:n tehokkuuden kelkasta tippuneet viljelijät. Epävarmuus, pettyminen ja katkeruus on kuulunut uudistuspolitiikan ja tehokkuuden vaatimusten tummalle kääntöpuolelle aina.

Suomalaisen yhteiskunnan noin sata vuotta sitten tapahtuneen suuren murroksen jälkeen maaseudun ja maatalouden merkitys yhteiskunnassamme on jatkuvasti vähentynyt. Yhä pienempi osa väestöstä saa elantonsa alkutuotannosta ja EU:n toimet tähtäävät siihen, että tämä osa pienenee entisestään. Maatalouspolitiikka on kuitenkin edelleen erittäin merkittävä osa EU:n politiikkaa, sillä kuten varsinkin lähihistoria on näyttänyt, maaseutu ei ole mikään erillinen yksikkö, vaan tiiviissä monitahoisessa suhteessa muuhun yhteiskuntaan. Yhteiskunnan pirstaloituessa yksipuolisesta maatalouspolitiikasta on siirrytty maaseutupolitiikkaan, johon läheisesti liittyvät alue-, sosiaali- ja talouspolitiikka sekä monet muut. Maaseudun muutokset ja murrokset heijastuvat suoraan kaupunkeihin ja muille työllisyyden aloille. Esimerkkinä tästä ovat moninaiset maatalouden sivuelinkeinot, jotka ovat jo yli sadan vuoden ajan koituneet milloin maatalousväestön pelastukseksi tai tuhoksi. Siinä missä metsätalous nosti monien viljelijöiden elintasoja 1900-luvun alussa, se koitui monen pienviljelijän tuhoksi 50 vuotta myöhemmin. Sivuelinkeinot ovat taas muotia lukuisissa maaseudulla käynnissä olevissa EU-projekteissa. Maaseudun asukkaille pyritään tarjoamaan vaihtoehtoisia elämismalleja maatalouden käytyä kannattamattomiksi. Navetat ja sikalat muuttuvat huonekaluverhoomoiksi, kirjanpitoimistoiksi ja marmeladitehtaiksi. Pienien tilojen viljelijät yrittävät jälleen uudestaan. Nähtäväksi jää, mikä on sivuelinkeinojen voima tällä kertaa ja mihin suuntaan se vie. Historian tapahtumat ovat joka tapauksessa tärkeitä hahmotettaessa tämän hetken viljelijän elämää. Talonpojan moninaiset vaiheet ja niiden kautta

syntynyt arvomaailma heijastuvat nykypäivän ratkaisuihin ja ovat osaltaan selittämässä viljelijän suhdetta Euroopan Unionin tuomiin muutoksiin.

5. SUOMALAISEN MAANVILJELIJÄN SUHDE EUROOPAN UNIONIIN

Suomalainen maaseutu elää ehkä hankalinta vaihetta moneen vuosikymmeneen. Vielä muutama vuosi sitten perinteinen maatalous elätti yrittäjäperheen ja rahaa jäi vielä velkojen maksuunkin. Euroopan Unioniin liittyminen pani vauhtia maaseudun muutokseen. Tuottajahintojen romahdus uuden vuoden yönä 1995 muutti kymmenettuhannet maatilat kannattamattomiksi. Tulojen menetyksiä yritetään korvata vähitellen poistuvilla tukiaisilla, mutta suurta osaa maaseutuväestöstä vaivaavan pelon ja ahdistuksen vähentämiseksi ei toistaiseksi ole tehty juuri mitään. NI1MT24

Kuten tutkimuksen johdantokappaleesta käy ilmi, Suomen Unionin jäsenyyden alkuvuosina viljelijöiden mielialat olivat hyvin hämmentyneet ja sekavat, jopa katkerat. Sama heijastuu vuonna 1996 kirjoitetussa Murroksen tulkit -aineistossa: tulojen yhtäkkinen romahtaminen ja huoli tulevasta masensi monet viljelijät ja he tunsivat jääneensä yksin ahdistuksensa kanssa. Tässä kappaleessa tarkastelen aineistoni kautta ammatissaan yhä jatkaneiden maanviljelijöiden suhtautumista Euroopan Unioniin, kun jäsenyyttä on kestänyt jo useamman vuoden ajan. Ovatko mielialat edelleen hyvin EU-kielteisiä? Onko EU tuonut mukanaan heidän mielestään mitään hyvää? Kuinka EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ja sen ilmenemismuodot koetaan?

EU:n vastustus ja talonpoikaiset arvot

Syksyllä 1994 järjestettiin kansanäänestys Euroopan Unioniin liittymisestä. Kaikki haastateltavat (yhtä tuolloin vielä alaikäistä lukuunottamatta) olivat äänestäneet liittymistä vastaan. Syinä vastustamiseen heillä oli ollut lähinnä suomalaisten neuvottelema maanviljelijöille epäedullinen sopimus ja tulojen siirtyminen pitkälle tukien varaan. Lisäksi monille ylipäättään ajatus laajan alueen alistamisesta samojen sääntöjen alle, ”liittovaltioajattelu” tuntui vieraalta ja typerältä. Haastatteluhetkellä suurin osa informanteista sanoi vastustavansa Unionia edelleen. Syytkin heillä olivat pitkälle samat kuin aiemmin.

L: (kirjoittaja) Äänestitkö EU:n puolesta vai vastaan?

M: Vastaa.

L: Äänestäisitkö nyt samalla tavalla?

M: Äänestäisin. Samalla perusteinki vielä.

L: Mitä sulla oli perusteina?

M: Se että tuota se on iha tervettä se sellane yhdentyminen ja kaukokehittyminen, mut se liittymissopimus, minkä suomalaiset neuvotteli, se maatalouden kannalta oli epäedullinen, että maanviljelijänä miä oisin tyhmä jos miä oisin sellasta äänestänä kyllä. M1H34-35

Pertti Rannikko (2000: 44-46) on havainnut, että eniten Euroopan Unionissa viljelijöitä kaivertaa tulojen siirtyminen pitkälti tukien varaan, sekä tukien käytön tiukka valvonta. Sama harmi nousi selkeästi esiin omienkin informanttien puheista.

H: Mutta kyllähän se, mikä siinä on suurimman muutoksen tuonu siihen on nimenomaan se, että siitä omasta työstä ja omasta tuloksellisesta työstä se ei välttämättä kerry se vuoden ansio, vaan suurelta osin siihen taloudelliseen tulokseen vaikuttaa se miten EU kohtelee hiukan eriarvosesti eri puolella Suomea ja erilaisissa olosuhteissa eläviä viljelijöitä. Ja se näin niinku suomalaiset viljelijät, jos ajatellaan, että on semmosta ammattiylpeyttä ja semmosta solidaarisuutta toisiaan kohtaan, niin sehän siinä ottaa varmaan päähän ihmisiä.

L: Siis se eriarvosuus?

H: Se eriarvosuus ja se että vahditaan. Se että sulle tulee postissa kuva sun pelloista, vaikkot sä oot tietonen ollenkaan ollu siitä että millon se mahdollisesti se kuva on otettu, se on vaan nappastu tuolta taivaalta. M2H19

M: No en miä ymmärrä tällästä systeemiä alakuunkaa. Niinku tossa sanoin että miun täytyy vähentää karjaa, koska sieltä kautta ei se raha tule vaan se tulee niiden tukien kautta. Että kyl miä, miä en ymmärrä sellasta systeemiä. Tietyst se saattaa olla että se on se hyvä että miä pystyn niinku oikomaan asiani jotenkii olevana viljelevinäni. Mut tuota miut on koulutettu ja kasvatettu toisenlaiseen ajatuskantaan. Miä en jaksa tätä pitää hyvänä asiana.

L: Miltä susta tuntuu esim. tää valvonta ja tarkastukset, onks sulla käynny täällä tarkastajia?

M: Ei oo käynny. Ei satu tuota se tarkkuus millä ne paperit täytetään ni se ei satu viljelijöitten ajatuskantaan, koska tiällä Suomessa ei tehä tahallisesti vilppiä miun mielestä, mut ehkä se sitte on tarpeellista ettei sitä opittaskaan tekemään, että ei se oo suuremmin häirinnäkkään, mutta miä en sit taas ymmärrä sitä pykälätarkkuutta mikä siinä hommassa on. M1H35

L: Mitä mieltä sä oot yleensä EU:sta?

A: Mun mielestä siinä ei oo yhtään mitään hyvää. Vaikka mä miltä kannalta mieltisin sitä niin siihen liittyy jotakin ihan kannatettavia ideologisia juttuja, että ihmisarvoja ja tämmösiä asioita pystytään käsittelemään laajalti, mutta

sillon kun siihen on tuotu sanotaan maatalouspolitiikka ja muita niin kiinteesti, niin kyllä se on ihan syvältä. En mä miinkun löydä siitä mitään hyvää. Se on nyt semmosta lypsämistä ja sitten siinä mielessä vaan entisestään talonpojankin työn mielekkyyttä syö että kuluttajan ei tarte maksaa ruuasta täyttä hintaa, se pitää anoo tuilla. Että se on vääristyny, mutta eihä sille mitään voi. M4H105-106

Kaikissa näissä vastauksissa korostuu nykyisen systeemin ja vanhan talonpoikaisen perinteen välinen ristiriita. Informanttien mielestä tukiaiset ja valvontakoneisto aiheuttavat ennen solidaarisuutta toisiaan kohtaan tunteneiden viljelijöiden välille eriarvoisuutta, ”syö talonpojan työn mielekkyyttä” ja on ristiriidassa oman kasvatuksen ja koulutuksen arvomaailmaa vastaan. Kielteinen suhtautuminen valvontaan johtuu paljolti siitä, että se osuu yhteen viljelijän elämäntavan perinteisistä ytimistä, itsellisyyteen ja sen vaalimiseen (Silvasti 2001: 256). Toisin sanoen viljelijä kokee, että valvoja tunkeutuu hänen yksityisyyteensä. Näiden vastausten pohjalta talonpoikaiset arvot näyttävät siis edelleen elävän nykyviljelijöidenkin ajatusmaailmassa, tai ainakin ne aktivoituvat muutostilanteessa (ks. kappaleen 4 alaluku ”Talonpoikaisuus murroksessa”). Nämä suomalaiset viljelijät pitävät itseään ja ammattikuntaansa ahkerina ja rehellisinä, ja uutta systeemiä loukkauksena vanhoja arvoja kohtaan. Samoin toteaa Pertti Rannikko (2000: 45): ”Koska suomalaisella maaseudulla rehellisyys on edelleen suuressa arvossa, on nämä valvontatoimet usein koettu nöyryyttävinä.” Tästä syystä palkan saaminen omasta työpanoksesta riippumatta tukina ja työn valvonta tuntuu pahalta ja sitä vastustetaan. Talonpoikaisuus, keskinäinen solidaarisuus ja vanhemmilta saatu kasvatusta ovat käsitteitä ja arvoja, joita halutaan kunnioittaa ja joita ansioiden anominen tuilla ja vahtiminen alistavat. Muutos törmää perinteeseen, jota vasten uudet toimet tuntuvat oudoilta ja jopa vääriltä.

Vaikka ajatus valvonnasta tuntuukin joistakin viljelijöistä vieraalta, ei siitä kuitenkaan koeta olevan suurta haittaa arkipäivän tasolla. Ajatus valvonnasta tuntuu typerältä, mutta käytännön toimiin viljelijä tuntuu suhtautuvan rauhallisesti tai jopa huvittuneesti.

L: Miltä se tuntuu se valvonta? Onks sitä liikaa?

H: Ei sitä välttämättä oo liikaa. Kyllähän täälläkin kävi kaks ihmistä tutki-
massa noita korvamerkkejä. Kai siihen niinku huvittuneisuudella enemmän-
kin suhtautuu. M2H19

L: Mitä mieltä sä oot esim. satelliittivalvonnasta tai tämmösestä?

O: No eihän siinä, ei se nyt silleen hirveesti vaikuta, kun tietää että nuo
paperit ja asiat pitää olla kunnossa, niin se nyt tulee satelliitilla, et ei ne
mitään ylitsepääsemättömiä ongelmia ole.

L: Onks teillä käyny noita tarkastajia?

O: On käyny, monta kertaa. Ne on hyvin asiallisia, et ei niitä tarvii pelätä.
Vanhat maajussit meinaa, että ei enää oo sitä viljelijän vapautta siinä merki-
tyksessä kun ennen on ollu. Emmä oikein tiedä, kyllä se tietysti jonkun
verran rajoittaa ja näin, mut kyl sitä jonkun verran on olemassa kuitenkin.
Ehkä sitten kun on nähny ja käyny koulut ja monenlaista muutaki
ajattelutapaa, niin ei silleen nää tota valvontaa hirveen suurena ongelmana.
M3H25

Informantti M3:n vastauksessa nousee taas esille yksi vanha talonpoikainen arvo,
viljelijän vapaus. Hän vertaa itseään ”vanhoihin maajusseihin” ja korostaa, että
koulutus ja maatilan ulkopuolisen kokemuksen hankkiminen on avartanut
katsantokantaa niin, että uusia toimia ei koeta niin vahvasti uhkana tai vastakohtana
vanhoille arvoille ja perinteelle.

Enemmän kuin valvontatoimien vaikutukseen suoraan omaan elämään, viljelijät
kiinnittävät huomiota valvontaa suorittaviin virkamiehiin. Todetaan, että Brysselissä
säädetuille säännöille he eivät itse voi mitään, ja niihin täytyy vain sopeutua. Sen
sijaan direktiivejä valvovien virkamiesten toiminnassa nähdään korjaamisen varaa.
Suomalaisia tarkastajia pidetään liian tarkkoina ja kiltteinä Brysseliin päin, ja heidän
tapaansa toimia verrataan mielellään eteläisemmän Euroopan tarkastajiin, jotka
ainakin viljelijöiden mielestä helposti katsovat virheitä läpi sormien. Lisäksi
ihmetellään koko jäykän ja valtavan byrokratiakoneiston luomisen mielekkyyttä, ja
valvonnan määrää suhteessa valvottaviin.

Mutta kyllähän se nyt pitäis ymmärtää, ettei tommosta suurta organisaatiota
rakentamalla saada mitään tehokkuutta lisättyä. Se että nykyään
maataloudesta hankkii paljon enemmän maataloutta tarkastavat ihmiset,
valvovat viranomaiset, niillon kovimmat palkat, jotka direktiivejä Brysselissä
rustaavat. M2H18

Niin siitä valvonnasta se piti vielä sanoa että aika suuri vastuu siinä on mun mielestä virkamiehistöllä mejän joka on taas semmosta ylikuuliaista. Että ei ne Kreikassa tällä tavalla näitä asioita värkkää. Se järjestelmä on tehty sen takia hirveen tarkaks että jos siitä puoletkin toteutetaan, niin se on niille riittävä taso, mutta kun meillä on virkamiehistö niin kuuliaista, niin sen takii tää on vähän tämmöstä naurettavaa. M4H106

Euroopan Unionin vastustus näyttää siis mielenkiintoisesti toimivan erilailla eri tasoilla. Unionin toimintaperiaatteet ja niiden vaikutukset viljelijän tuloihin saavat osakseen tiukkaa vastustusta periaatteellisella ja arvotasolla. Viljelijät käyttävät mielellään talonpoikaisia metaforia kuvaillessaan Unionin periaatteiden sopimattomuutta suomalaiseen viljelyn muottiin, jota heidän mukaansa edelleen ohjaavat vanhat talonpoikaiset kulttuuriset mallit. Muutoksen hetkellä traditio näyttäisi aktivoituvan - ellei se ole ollut aktiivisena jatkuvasti. Oman ammattikuvan ollessa uhattuna vanhojen omaksi koettujen arvojen esiinnostaminen onkin yksi keino konstituoida jatkuvuutta. Arkipäivän toiminnan tasolla Unionin periaatteiden konkretisoitumat eivät kuitenkaan herätä vihaa tai puolustuksen tarvetta. Viljelijöiden kokema arvojen loukkaus ei näyttäydy jokapäiväisessä toiminnassa esimerkiksi vihamielisenä suhtautumisena valvojiin. Toimet on siis hyväksytyt, vaikka niiden takana oleva ajatusmaailma onkin viljelijälle vieras.

EU:n myönteisiä puolia

Vaikka kaikki informantit olivat siis vastustaneet Unioniin liittymistä 1994, niin silti muutama oli epävarma, äänestäisikö sitä vastaan enää. Yksi (N5) oli sitä mieltä, että äänestäisi liittymisen puolesta, jos äänestys olisi nyt uudestaan. Lisäksi monet, jotka vastustivat edelleen EU:n periaatetta, löysivät Unionista myönteisiäkin puolia.

Kentälle lähtiessäni olin olettanut kohtaavani pelkkää tiukkaa EU:n vastustusta, ja tällainen myönteisyys olikin yllättävää.

L: EU:sta, äänestitkö vastaan vai puolesta?

A: Vastaan

L: Äänestäisitkö nyt samalla lailla?

A: Jaa, nyt siihen on ehkä jo niin tottunu, että nyt jo varmaan äänestäisin puolesta. Sillon ajattelin niin, että se systeemi on niin typerä, että aika paljon otin kyllä asioista selvää jo etukäteen ja meil oli semmonen kurssikin täällä sillon missä me selviteltiin näitä EU-asioita ja tutustuimme byrokraatiaan ja

kaikkean tämmöseen. Ja se jotenkin tuntu niin tyhmälle se tukien hakeminen ja just tuntu niin pahalle sit se, että kun siit itse tuotesta ei saa enää juur mitään rahaa, vaan se tulee niin valtavan suureks se tukien osuus siitä tulosta. Sinänsä se, että se systeemi on niin typerä. Mut et nytte täs vaihessa, kun on viis vuotta takana, niin toisaalta Suomen poliittinen tilannekin on aika paljon erilainen kun siihen aikaan. Että mä luulen että se on itse asiassa ollu viljelijöiden onni, että sitte tavallaan on jollakin lailla se tulotaso turvattu kun on se EU siin takana. Onhan tietyst monta asiaa, mitkä kansallisestikin päätetään. N5H44

Tähän vastaukseen kiteytyy monen viljelijän ajatukset. Alun perin Unionia on vastustettu jo edellä mainituista syistä, mutta nyt tilanteeseen on totuttu. Useammatkin pohtivat sitä, että viljelijöiden asema voisi olla nykyään yhtä heikko tai jopa heikompi ilman EU:n jäsenyyttä. Mielenkiintoisesti aineistosta nouseekin esiin kritiikki ennen kaikkea Suomen omaa maatalouspolitiikkaa kohtaan niin lähi-vuosikymmenten aikana kuin EU:iin liittymisen jälkeenkin.

L: Mites jos nyt ois äänestys?

U: Se että kun siit ei tiedä mitä se olis jos ei sielä oltas. Se on hirveen vaikee asia, tietää se että mitä se olis. Ja se että nyt kun tulee nää WTO:n jutut, niin voi olla että Suomen asema olis vielä heikompi jos me ei oltas EU:ssa. N3H88

Tiedän myös sen, että vaihtoehto jos se ois ollu että ei ois liitytty, ei ois välttämättä ollu yhtään sen parempi suomalaiselle maanviljelijälle kun se on nyt. Koska mikään ammattiala ei oo niin riippuvainen istuvasta hallituspuolueesta kun Suomen maatalous, ja nyt kun siel on muutaman vuoden istunu tällasia vähemmän maatalousrakkaita puolueita, niin tyhmäkin sen tajus, se on sitten eri asia kun haluu sen myöntää, niin oli sillon 80-luvulla, et miekin sen jo ymmärsin, et täähän on ihan älytön tää suomalainen maatalouspolitiikka sillon 80-luvulla. Kun koko ajan nostettiin hintoja, sit kun tuli jotain liikaa, niin sit sanottiin, et pankaa lehmii teuraaks ja siirtykää viljantuottajaks. No sitte pantii lehmii autoon ja ruvettiin viljelee viljaa, sit oli hetken päästä hirveet viljavuoret. Sitte kun niit ei saa mihinkään, et siin ei ollu, yhest taskust kun anto niin toisest otti, ihan päätönt touhuu. Niin myös sen tiedän sitten, että ei sellanen ois missään nimessä jatkunu, oltiin sitten EU:ssa tai ei, niin se ois aikanaan loppunu joka tapauksessa. N2H60

No kyllähän se niin sanottu maatalouden alasajo niin johan sitä oli ennen EU:hun tuloa. Kyllähän tota se rakennemuutos on alkanu 60-70-luvuilla ja se mikä johti siihen että suomalaiset tilat on ollu tälläsessä urbaanimmassa katsantokannassa elinkelvottomia, niin on johtunu Suomen historiasta --- Niin tilat on Suomessa ollu pienempiä verrattuna johonkin esimerkiksi Ruotsiin tai vielä paremmin verrattuna Keski-Eurooppaan. Että ei tästä taaksepäin tarkasteltuna niin on ihan hulluutta että on pidetty semmosta tilaa elinkelposena jossa on alle 10 lehmää ja 10 hehtaaria peltoa. M2H19

Viljelijät ovat hyvin tietoisia siitä, että maatalouden ja maaseudun kehitys oli menossa heidän kannaltaan huonoon suuntaan jo pitkään ennen EU:iin liittymistä. Aktiivisten maatilojen määrä alkoi vähetä jo 1970-luvun alussa ja kehitys olisi jatkunut samanlaisena joka tapauksessa. Euroopan Unioniin liittyminen aiheutti muutoksen äkillisyyden ja nopeutumisen, ja samalla antoi muutokselle nimen. Ensimmäisessä hämmennyksessä kielteiset tunteet oli helppo osoittaa Unionin suuntaan, mutta nyt tilanne on jo tasaantunut. Nykyisestä perspektiivistä katsoen tämänhetkinen politiikka tuntuu jopa järkevämältä kuin entinen; on ollut ”ihan hulluutta” pitää pientä tilaa elinkelpoisena. Nyt suurempi kritiikki alkaakin kohdistua Suomen omaan politiikkaan. Katsotaan, että ilman EU:n tukia Suomen hallitus olisi voinut ajaa viljelijät vieläkin ahtaammalle. Viljelijöitä harmittaa kotimaisessa päätöksenteossa myös se, että kaikkea EU:n sallimaa tukea ei heille kansallisesti makseta.

Mutta onhan se tällä hetkellä kun nämä sinipunahallitukset on ollu tän EU-ajan tässä, niin onhan tää nyt ollu, se kansallinen taso mikä 95 määritettiin, niin ei se oo läheskään pitäny. Et sieltä on aina kun on ollu mahdollista niin kyllä vielä leikattu, eikä oo niitä määriä maksettu mitä sillon sovittiin, että onhan tää siinä mielessä ollu epäreilua. Ja sitten jollakin tavalla ainakaan vielä hallitus ei oo heränny siihen että perheviljelmää vielä, että halutaanko niitä pitää yllä vai ei. M4H106

Ja kun mä tiedän myös sen, että tänä päivänä Suomen valtio vois maksaa kansallista tukea meille paljon enemmän mitä se nyt maksaa, ja se on vaan kiinni siitä, että mihkä ne haluaa sen rahansa laittaa. Et kyl mä myönnän sen, että meillä on pikkasta auki puolet tilan tuloista tukee. Ja mulle se on aivan se ja sama onko se tuki vai joku muu, kun mä vaan sen rahan saan. Ei mua se yhtään nöyryytä, että se on jotain tuki-sanalla käytetty, raha kun raha. N2H60-61

Tulon koostuminen lähestulkoon puoliksi EU:n tuista ei siis myöskään kaikkia harmita, pääasia on, että palkkaa tulee. Jäsenyysvuosien myötä on siis huomattu, että EU-tuet ovatkin loppujen lopuksi hyvä asia. Vaikka monia edelleen harmittaa se periaatteellinen muutos, että tuki ei tule enää tuotetun tuotteen mukaan, tulotason turvaajana tukia arvostetaan. EU:n jäykän koneiston katsotaan myös olevan turvana kansallista maaseutukielteiseksi koettua politiikkaa vastaan.

Tukiasioihin osin liittyen ja niiden lisäksi viljelijät ovat kokeneet EU:n tuoneen mukanaan myös hyödyllistä laaja-alaisuutta suomalaiseen ajattelukantaan maaseudulla. Kansainvälinen vuorovaikutus on lisääntynyt, ja se on antanut perspektiiviä ymmärtää laajempia kokonaisuuksia sekä uusia mahdollisuuksia kehittää omaa tilaa. Ruohonjuuritason yhteyksien syntyminen EU:n muihin maihin ja eri alueiden viljelijöiden erilaisten ongelmien huomaaminen on ollut helpottamassa sopeutumista muutokseen. Suomalaiset ovat huomanneet, että eivät ole vaikeuksissa yksin.

Se mikä on ehdottoman hyvä asia ollu sitte, eihän nyt ennen tietty juur mitään, että miten tuol Euroopassa ne asiat oli näil kollegoilla, mut nyt on niinkun hirmu paljon syntyny näit yhteyksiä ja kanssakäymistä ja tavallaan se on semmosta, emmä nyt tiedä onko siitä nyt juuri mitenkään rahallista hyötyä, mut itelleen semmosta ymmärtämystä tullu lisää. Et kyl mekin niinkun, me ollaan nyt ens kuun lopulla lähdössä Lontooseen, seil on tämmöset kakspäiväset maatalousalan näyttelyt ja sitte meil on siinä tilakäyntejä sillon. Ja Juha on kiertäny aika paljon näitä kansainvälisiä näyttelyitä ja siel on sitte ollu tilakäyntejä. Että tavallaan osaa sitten sijoittaa itsensä tietylle kartalle siinä, ettei tuu semmosta, että kun ne on siel Keski-Euroopassa niil on niin hyvin kaikki ja eihän täst tuu mitään ku me ollaan tääl pohjosessa ja eihän tääl mikään kasva. Sielkin on hyviä alueita ja huonoja alueita, siel on toisenlaiset ongelmat kun meillä. Vaikka meil on yhet ja samat pelisäännöt, mitkä äärettömän huonosti sopii sitte näille äärialueille, mut että kumminkin se tavallaan lisää semmosta ymmärtämystä eikä sitten ehkä ole semmost turhaan voimattomuuden tunnetta tai semmosta että eihän tästä mitään tuu. N5H44

Kansainvälisten yhteyksien kehittymisen ohella Unionin tukemat viljelyn vihreämät arvot saavat tukea monilta informanteilta. EU:n myötä ympäristöasiat ovat alkaneet kiinnostaa viljelijöitä entistä enemmän.

L: Onks EU:n myötä tullu hyviä asioita?

H: Onhan tässä, eiks tässä ollu puhetta siitä että tämmönen ympäristöystävällisyys ja semmonen uus ajattelutapa maataloudessa, se on ihan kohdallaan. --
- Uudet ympäristösäädökset on oikein. Perinteisesti suomalainen talonpoika on suhtautunu luonnonsuojeluasioihin aika kielteisesti, mutta tietysti nyt EU-aikana sillä on tiettyä merkitystä kuinka luonnonmukaisesti sä viljelet ja jos sä rakennat jonkinlaisen perinnebiotoopin tonne, niin sä saat siitäkin tyhjästä läntistä, jolla ei tarvi edes laiduntaa ketään, niin lisäbonuksia, lisää rahaa samalta alueelta. M2H11,18

Ympäristökysymyksiin suhtautumiseen on siis vaikuttanut myös raha. Lisätukea maksetaan niille, jotka sitoutuvat tekemään tilallaan muutoksia ympäristöystävällisempään suuntaan. Tästä seuraa monia hyötyjä. Viljelijät ovat oppineet hyödyntämään tukiaisviidakkoa ja ottamaan rahaa sieltä missä sitä on tarjolla; samalla ympäristöstä huolehtiminen lisääntyy, mikä lienee aina hyvä asia. Viljelijät voivat myös näin kirkastaa sitä kuvaa, mikä heistä on ollut esim. vesistöjen rehevöittäjinä ja Natura 2000 -ohjelman vastustajina.

Muutokset arjessa

L: EU, onks se, miten se on muuttanu sun arkipäivää vai onko?

K: On se sillein tietyst muuttanu, että paperitötä on ihan kiitettävästi saanu lisää, joista ei ymmärrä ohjeiden luvustakaan höppäsen pöläystä. N2H60

On niin paljon tätä byrokratiaa tullu enemmän ja pitää niin tarkkaan seurata sit että mitkä kuuluu mulle niistä asioista mitkä mun täytyy tietää ja mitkä mun täytyy muistaa, mitkä tuet hakee missäkin kohtaa, niin aika paljon menee aikaa sit semmoseen asioitten selvimiseen, et oonks mä nyt varmaan niinkun ymmärtäny tän asian oikeen. Että kyl se lähinnä niiku tonne toimistopuolelle sit on tullu se lisäys, että kun siat lasketaan kerran kuussa ja niistä pitää olla selkeet kirjanpidot, että mikä sika on lähteny millonkin ja mihinkin ja. N5H38

L: Miten se (liittyminen Unioniin) on konkreettisesti vaikuttanu sun elämään?

R: No, konkreettisia asioita on tietysti se, että paperityöthän on lisääntyny paljon, koska aikasemminkin on ollu kirjanpito esimerkiks eläimistä ja näin, mutta että nyt sen täytyy olla juuri tietyn mallinen ja tietyssä ajassa ja tietyssä muodossa jne jne ja sitten just että peltopuolella pitää olla tarkka lohkohtanen kirjanpito. Ja sitten nämä tukihakemusasiat. Että koko ajan pitää seurata sitä mitä tapahtuu ja onko tapahtunu mitään muutoksia. Koska täähän on vielä semmonen peli että tää elää koko ajan ja tietyllä tavalla siinä pitäs sillä tavalla oppia luovimaan niissä erinäköissä tuissa ja säädöksissä että ei riitä että osais aina mennä sieltä mikä on itselle edullista. Ne kuitenkin muuttuu, niinkun just jotkut investointituet, niin ne muuttuu. Ja se tukimäärä jonka tila saa voi olla hyvin erilainen riippuen siitä tehdäänkö investointitukihakemus tänä vai ensi vuonna. N4H98

Suomen liittyminen Euroopan Unioniin näkyy maatalojen arjessa ennen kaikkea lisääntyneenä byrokratiana ja paperitöinä. Viljelijältä vaaditaan jatkuvaa valppaanaoloa ja tiedon hankintaa, sillä esim. mahdollisuus hakea erilaisia tukia vaihtelee usein ja uusia sääntöjä laaditaan entisten tilalle. Tilanne muuttuu koko ajan, ja

muuttuvien tilanteiden ja käytäntöjen kyydissä pysyminen vaatii viljelijän aikaa ja tarkkaa paneutumista. Painopiste arjen töissä on siirtynyt pelloilta ja navetoista toimistojen suuntaan. Tukiaisviidakon lisäksi paperitöitä ovat lisänneet erilaiset yksityiskohtaiset kirjanpityt, joita vaaditaan niin pelto- kuin eläinpuolellakin.

Ympäristötuen perustuki, erityisympäristötuki, lohko-kohtainen kirjanpito, siirtymäkauden kotieläintuki, luonnonhaittakorvaus, nuorten viljelijöiden tuki. En halua enää kuulla yhtään sanaa yhdestäkään tuesta!!! Olen korviani myöten täynnä pinta-aloja, eläinmääriä, typpikiloja, karttoja, lohkoja jne. En halua, että lehmäni ja lampaani ovat vain pitkiä numerosarjoja papereilla ja lomakkeilla. En halua sydän kylmänä pelätä, olenko nyt laskenut kaiken oikein tai täsmäävätkö pinta-alat varmasti kartalla ja pellolla. Onko se ja se rasti nyt varmasti oikeassa paikassa.

N15S50-51

Aluksi lomakkeiden ja vaikeaselkoisten ohjeiden opettelu tuntui vieraalta ja vaikealta, kuten yllä olevasta jäsenyyden alkuvuosina kirjoitetusta kommentista näkyy. Tukien hakemisesta järjestettiin paljon erilaisia kursseja ja koulutuksia, joihin moni informanteistakin osallistui. Lisäksi moni käyttää jatkuvasti asiantuntija-apua esim. maaseutukeskuksista, tai teettää osan kirjanpitoista ammattilaisilla. Vähitellen paperityö on tullutkin tutummaksi ja hyväksytyksi osaksi arkipäivää. Suhtautuminen paperitöihin on muuttunut myönteisemmäksi, ja tarkan kirjanpidon katsotaan hyödyttävän myös omaa toimintaa. Turhaa pikkutarkkuutta kuitenkin kritisoidaan. Pilkuntarkkojen ilmoitusten ja hakemusten täyttö ei tunnu mielekkäältä, vaan typerältä pompottamiselta.

Miä päätin viime keväänä että miä en niistä (paperitöistä) urputa, että nehän on vapaaehtosia, mut koko ajan ne tulee monimutkasemmiks ja kun myö ruvetti lihakarjaa vielä kasvattammaa siinä rinnalla nii sehä onki konstikasta se päivämäärien muistamista ja sellasta. Miä oikeestaan tykkään vähä siitä hommasta, niiku veroilimotuksen teostakkii, että se on vaihtelu, et en miä sitä nii hirviän pahana piä, mutta tuota joskus ne on typeriä ne jutut. Lehmä pit lopettaa tilalla kun se ol sellanen sairaus päällä, niin siitä hyvä ettei tarvinna olla tuota patologin todistusta, että tälläset asiat muiua ärsyttää siinä. L: Turhan tarkat. Ootko tarvinnu lisäkoulutusta papereitten tekemiseen? M: No oon miä tuottajien järjestämissä näissä EU-koulutuksissa käyny ja olen käyny joillain vero-. Kun ne muuttuu niiku jatkuvasti. Mulla omasta mielestä on nii hyvä pohja sieltä maaseutukeskuksesta, että miä sen ajatuksen niiko opin siellä. M1H31

HAKEMUS
välittävien suoramyyntien viitemäärän
vahvistamiseksi lopullisesti

Maaseutuasiastolle, jonka toimialueella tilan talouksessa sijaitsee.

Henkilö- tai ly-tunnus	Puhelinnumero
Postinumero ja -toimipaikka	
Kunta	

MNIN VIITEMÄÄRÄ KOSKEVAT TIEDOT

määrä yhteensä
etu perusviitemäärä
temäärä

maisuviitemääräksi haetaan
suoramyyntien viitemääräänsä väk-
tymisen jälkeen?

suoramyyntien kä-

**LAAJAPERÄISTÄMISPALKKIO-
HAKEMUS VUORISTOALUEEN
LYPSYLEHMISTÄ 2002**

Lnro 154

Sivu

Viranomaisen merkinnät

Lomake vastaanotettu, pvm.	Dirro	Vastaottaja
Hakemuksessa sivuja kpl	Liitteenä naukaeläintietoa sivuja kpl	Muuta tietoa kpl

Tallentajan nimikirjaimet ja pvm.	Tallennuksen tarkastajan nimikirjaimet ja pvm.

kuutus tarkistusluetteloiden mukaisesta tarkastuksesta, sijotus ja nimen selvitys	Päivämäärä

Kaikki	Eläimet voi poistaa tilasta

ALLEKIRJOITUS

Vakuutan, että eläintunnisterekisterin tiedot ovat tunnossa ja ajan tasalla. Olen tarkastanut ne joko rek-
tai WinElmer-WinAmmu-ohjelmalla.

Vakuutan, että korjaan eläintunnisterekisterin virheet ja puutteet heti ne havaittuani. Jos virheellinen tiet
tutkihakemuksella ilmoitettu eläintä ja vaikuttaa eläimen tukkeutuneeseen, ilmoitan virheestä kirjallisest
kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle.

Vakuutan, että pidän nautaeläinluettelon tiedot ajan tasalla ja kunnossa.

Olen lukenut palkkiota koskevat hakuohdot ja -ohjeet ja olen tietoinen palkkiojärjestelmän vaatimuksista ja
lainintyönnin tai väärinkäytön aiheuttamista seurauksista.

Tulen pitämään lypsylehmiä, joista haen palkkiota, tilallani 8 kuukauden ajan (tilallapitoaika), alkaen hakemu-
viranomaiselle jättämispäivää (= se päivä, jolloin viranomainen on vastaanottanut hakemuksen) seuraavasta
päivästä. Tilallapitoajan viimeinen päivä on alkamispäivän kanssa samannumeroista päivää edeltävä työ- tai
pyhäpäivä.

Jos siirrän lypsylehmiä palkkioon oikeutettuja lypsylehmiä tilallapitoaikana, alkaen hakemu-
hakulomakkeesta, tulen ilmoittamaan siitä kirjallisesti etukäteen kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle.

Jos poistan lypsylehmiä tilalta tilallapitoaikana ja korvaan sen toisella palkkiokelpois-
päivän kuluessa tilalta poistamisesta, ilmoitan korvaamisesta kirjallisesti 10
tapahtumasta kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle.

Jos lypsylehmien lukumäärä alenee elämä-
kuoleman tms. vuoksi tilallapito-
10 työpäivän kuluessa.

**TUKIHAKEMUKSEN
PERUSLOHKOLOMAKE
vuosi 2002**

Viranomaisen merkinnät

Lomake vastaanotettu, pvm.	Dirro	Vastaottaja

Lnro 102A

Tilastunnus

Tallentajan nimikirjaimet ja pvm.	Tallennuksen tarkastajan nimikirjaimet ja pvm.

Tuen hakija

Lomake on toimitettava maatalouden sijaintikunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselle viimeistään 31.5.2002.

Tarkastakaa ja korjatkaa esitetyt tiedot, jotka ovat vuoden 2001 tukihakemuksesta.
Lisätäkää uudet, hallintaanne tulleet lohkot tälle lomakkeelle ja täyttäkää lomake nro 102C.

Lomake on täytettävä kuuliakarkkityöllä tai muulla pysyvällä tavalla.

	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
	Tuen hakijan ilmoittama pinta-ala 2001, ha	Digitoitu ¹⁾ pinta-ala, ha	Tuen hakijan ilmoittama pinta-ala 2002, ha (2:n desim. tark.)	Maan- käyttö- laji	Peruslohkon ²⁾ tukikehitys Luonnonmehittä- koruus Ympäristö- laji	Perus- lohko CAP- tukikehitys- pöytä- kylä / ei)	Peruslohkolle haettu CAP- tukikehitys- ta erillisessä haussa 2002 (kylä / ei)	Peruslohkolle olevat eriytyneet tukikehitykset, jolle haetaan maksuutta	Perus- lohko yhteis- käytössä	Tuen ³⁾ hakijan ilmoitus tukikehitys- kaurasta

Maatalouden lomakeviidakkoa. (www.mmm.fi)

L: Miten sä oot kokenu ne paperityöt, onks ne kauhee rasite?

R: Ne on rasite sillon kun ne on tekemättä. Tavallaan se että jos tekee semmosta asiaa jonka kokee että se pitää tehdä vaan sen takia että jossain määräyksessä sanotaan, niin se ei oo sillon suikaan, se motivaatio on aika lailla hakusessa. Että tietysti se on vastenmielistä kovin. Niitten täytys olla jollain tavalla mielekkäitä ja lähellä niitten asioitten mitä kysytään, ettei sais tulla semmosia että tavallaan kysytään turhaan jotakin asiaa. - - - Ja täs on tämmönen pien yksityiskohta, joka teki mulle hallaa näihin lomakkeisiin suhtautumiseen. Mä ensin suhtauduin ehkä lähinnä sillä tavalla että okei, tää nyt tehdään kun kerran nää kuuluu tehdä ja että kyllähän mä nyt tällä koulutuksella näistä selviän. Ettei siinä tavallaan sen kummempaa. Mutta sitten tässä jossain vaiheessa tän maitokiintiöshown kanssa kun ruvettiin näitä viiterasvoja selvittämään, niin jossain vaiheessa oli tämmönen kiemura, että tiloille lähetettiin lomake, jossa kysyttiin edellisen, jonkun ajanjakson maidon rasvaprosenttia painotetuun keskiarvoon, ja siitä sitten lasketaan sitä viiterasvaa. Ja siinä oli sitten joku tämmönen jippo, siis sehän on tyypillinen semmonen tieto, joka on olemassa meijerillä, että siinä oli joku tämmönen säädöksellinen jippo, että sitä ei saanu virallisesti kysyä suoraan sieltä meijeriltä, vaan se piti ikään kuin kysyä tuottajilta lähettämällä se lomake. Mutta ei ollut suinkaan tarkoitus että tuottaja palauttaa sitä lomaketta, vaan että se tieto sitten voidaan ikään kuin ottaa sieltä meijeristä kun se lomake on kuitenkin lähetetty niille tiloille. Ja no, minä innokkaana laskin, kaivoin maitotilit esiin ja laskin viiterasvat ja painotetut keskiarvot ja sain tuloksen, kun tiesin, että on mahdollista että se pikkusen sitten kiintiömäärä koho. Niin tein innokkaasti posket hehkuen sitä työtä ja sitten huomasin että täs ei muuten sanota että mihin tää pitää palauttaa, ja soitin meijän maaseutusihiteerille joka oli yhtä pallo hukassa siinä vaiheessa kun minäkin, että mitä sille nyt piti tehdä. Niin sit se jonkun ajan päästä tosiaan selviö. Niin mä koin että mua oli huijattu.

L: Niin sitä ei missään ilmoitettu että tää on ihan turha paperi?

R: No ei, ei. Mä siinä vaiheessa koin että mua oli huijattu. Mä olin antanut vetää itseäni nenästä. Ja nyt sit sen jälkeen se ei oo vielääkään kokonaan menty ohi. Että just tämmöstä turhaa pompottamista ei siis olla. N4H98-99

L: Miten sä oot kokenu nuo tommoset paperityöt, onks ne, teetsä niitä mielellään vai onks ne rasite?

A: En mä niitä nyt rasitteena nää, sikäli että tota, no onhan se siis sikalassa oikeestaan niin alusta asti me ollaan oltu mukana tässä sikatarkkailussa, et meil on tuotostarkkailu ja taloustarkkailu, et sinänsä ei tuo juuri lisätyötä se enää, että mä nyt kerran kuussa vaan printtaan sieltä koneelta sen listan että montako sikaa siel on ollu. Että tota tavallaan se työ mitä me jo tehään, niin me tehään se siks että me halutaan tietää, et miten tarkalleen tuol sikalase menee, et me tiedetään se tuotostilanne, me tiedetään se taloudellinen tilanne.

Et se on itse sen työn kannalt must tärkeempää, et emmä sitä niinkun, se mitä nyt tehään sit virkamiehii varten ni se on pieni lisä siinä. Ja tietyst se, no Juhalla on viljelysuunnitelmaohjelma, Juha tekee sen peltupuolen kirjanpidon. Että ihan yhtä laillahan ne viljelyt on suunniteltu ennen Eu:takin, ja tehty ne suunnitelmat, että eihän sitäkään tehä Eu:ta varten, että tietyst se lohkokirjanpito ja se että tarkemmin täytyy kirjata ylös että mitä tekee, nii tietyst se vähän ottaa enemmän aikaa, mut sielhän ne koneelta napista kun

painaa, niin sehän printtaa niin monta lohkokorttia ku tarvii. Että tietokoneesta on kyllä tullu korvaamaton työkalu, se on oikeestaan tärkein maataloustyökalu täl hetkel. N5H38

Kaiken kaikkiaan EU:n mukanaan tuomat paperityöt ovat laajentaneet viljelijän ammattiarkea. Tietokoneesta on tullut ”tärkein maataloustyökalu”, ja viljelijöiden käteen alkaa hiiri istua yhtä kätevästi kuin talikko. Osaamisen laajentaminen nähdään haasteena, ja itseä halutaan kehittää tälläkin alalla. Pikkutarkkojen sääntöjen opetteluun tuhraantuva aikaa voidaan harmitella, mutta tilanteeseen on sopeuduttu tai alistuttu. Toisaalta viljelijät ovat ymmärtäneet myös sen, että työtehtävien lisääntyessä kaikkea ei ole pakko osata itse, vaan apuna voi käyttää ammattilaisten erikoisosaamista. Palveluja ostetaan ja myydään, yhteyksiä pidetään faxilla ja sähköpostilla. Maatila on näiltä osin alkanut muistuttaa entistä enemmän minkä tahansa muun alan yritystä.

Huoli tulevasta

Vaikka viljelijät ovat alkaneet jo sopeutua jäsenyyden mukanaan tuomiin muutoksiin arkipäivässä, epävarmuus tulevaisuudesta painaa yhä mieliä. Taloudellisesti elämää voi suunnitella eteenpäin aina vain yhden ohjelmakauden verran. Paineet laajentaa tuotantoa yhteisen maatalouspolitiikan ohjaamalla tavalla ovat monilla kovat, mutta resursseja siihen on vaikea löytää. Samalla nousee huoli kasvavien tuotantoyksiköiden vaatimasta suuremmasta työpanoksesta. Huolta kannetaan niin omasta kuin myös toisten viljelijöiden jaksamisesta. Viljelijät pohtivat myös yleisemmällä tasolla koko maataloustuotannon jatkuvuuden mahdollisuuksia Suomessa. Edelleen on pelko siitä, että yhteinen maatalouspolitiikka ajan myötä johtaa siihen, että suomalainen maatalous ei enää pärjää, ainakaan yrittämällä kilpailla eurooppalaisen viljelyn kanssa tehokkuudessa. Viljelijöiden uhkakuvissa suomalainen perheviljelmän malli johtaa tehokkuusvaatimuksissa siihen, että sillä työskentelevät ihmiset palavat loppuun.

EU:n maatalouspolitiikka ainakin ajautuu aika suuriin ongelmiin, se johtuu tästä itälaajenemisesta ja siitä että sieltä tulee todella paljon pinta-alaa, hyviä viljelysmaita. Mä en usko, en oo uskonu sillon EU:hun liittymisen aikaan-kaan siihen, että Suomen maatalous pärjäis näillä bulkkimarkkinoilla, mihin

monet edelleenkin vieläkin uskoo, eli tähän teho-teho-tehostamiseen. Se ei oo näin pohjoisten vyöhykkeitten mahdollisuus elintarviketuotannossa. N1H75

No kylhän mä ihan aidosti ja oikeesti olen huolissani siitä että mikä se jatkossa on se viljelyn tulevaisuus Suomessa, koska oishan tätä rakennemuutosta tapahtunu täs maassa muutenkin, mutta EU on ihan varmasti nopeuttanu sitä. Että kaikki ne vanhemmat ketkä vaan suinkin on voinu luopua siit tuotannosta, niin ne on siitä luopunu. Ja kun tää systeemi on nykyisin se, että kun kaikki kustannukset pikkuhiljaa nousee ja nousee, niin kun nytte polttoaineen hinnat nousi, se siirtyy rahteihin, no kun me ostetaan rehua niin se rahti maksaa enemmän. Tavallaan kaikki loppuperin heijastuu tänne alkutuotantoon asti, ja meil ei oo mitään mihin me se siirretään. Että pikkuhiljaa päätetään että agenda-ratkaisun myötä sianlihan hinta laskee ja maidon hinta laskee ja sit pikkuhiljaa nää kustannukset jäytää ja jäytää ja jäytää, meille jää yhä vähemmän semmost katetta siitä. Ja ainoo mahdollisuus mikä on että sulle jää vähän enemmän, on että kasvatat sitä yksikköä. Ja nyt sit kun on ihan valtavan isoi yksiköitä jo nyt, niin mä en käsitä, et miten ne ihmiset jaksaa sen kaiken työn. Ja sit jos sä palkkaat jonkun siihen, nii sit pitää olla niin iso yksikkö, että sä saat vielä maksettua ne palkatkin ja aika harvalla on sitte rahkeita ottaa niin isoja riskejä, että rupeis siin vielä työllistämään. Niin ehkä on se, että on helpompi hakeutua muualle, niin kylhän se sitten tarkoittaa sitä, että tuotanto sitte laskee, niinkun sianlihan tuotantokin on laskenu ja naudanlihan tuotanto on laskenu ja se suunta on ihan selkee. Että sikäli olen huolissani siitä pitemmän päälle, että tuotanto vähenee aika lailla. Ja onhan sitte sekin, mikä Suomes on niin, että aika rajusti keskittyy, että jossakin Kainuussa ja itärajalla, niin kylhän siellä on aika harvaa. Ja just tää rannikko on semmost voimakasta maatalousaluetta, et eihän sekään hyvä oo. N5H45

N5:n vastauksessa esiintyvä huoli Suomen maaseudun tyhjenemisestä ja alueellisesta epätasa-arvosta on pinnalla kaikilla informanteilla. Maatilojen lopettamisen myötä maaseutu tyhjenee ja palvelut vähenevät. Tässäkin asiassa katseet kääntyvät kotimaisten päättäjien puoleen. Maaseutua ei oteta heidän mielestään tarpeeksi huomioon päätöksenteossa, vaan kaikki tapahtuu kaupunkien ja suuryritysten ehdoilla. Viljelijöiden mielestä täytyisi kiireesti tehdä aluepoliittisia ratkaisuja, ettei suomalainen maaseutu tyhjenisi ja viljely loppuisi kokonaan.

Siis aluepolitiikka on vielä oma lukunsa. Että se on tietysti tämmönen kehitys mitä nyt on, niin se on seuraus siitä mitä ollaan haluttu. Että jos pelataan isojen yritysten ja kaupunkien ehoilla niin tottakai ihmiset sinne sitten menee. Kyllähän niinkun pitäs olla valtavan laaja viisas aluepoliittinen ohjelma, mitä alettas sitten tekemään oikein rahan kanssa, jos haluttas pitää tää ja kääntää suuntaa, mutta se on nyt kyllä hyvin vaikeeta tällä hetkellä. Kun ei oo välttämättä hallituspuolueissa sellasta tahtoa.

L: Pitäsikö sitten tehdä asialle jotain?

A: No tottakai pitäis, ite nyt jo omalta osaltani käännän tätä muuttovirtaa. Että kyllähän sille pitää tehdä ja nopeasti, että se tässä vaiheessa se on vielä helpompaa kun sitten sanotaan 10 vuoden päästä kun pienimmät kaupungit ja kylät on ajettu alas eikä oo enää tarjota niitä palveluita. Et sehän sitten ruokkii itteään tää kehä että kohta sitten ei oo enää syrjäseudulla tarjota sellaisia palveluita kun haluais. M4H106

Iha yleisellä valtakunnallisella politiikalla pitäis huolehtia siitä että koko maa säilyy asuttuna. Se että mitkä ne keinot, onko ne verotuksellisia, onko ne muita tulosiirtoja, koska myöhä tehää hirveitä tulonsiirtova koko ajan Helsinkiin, miä ku maksan laskuja nii Helsinkiin ne rahat mennee koko ajan. Nyt siirrettäs niitä rahoja sitte takaspäin, että se olis niiko takasintulon-siirto. Ja emmiä ossaa niitä keinoja sen tarkemmin sanoa, mutta tavote ois se että koko maa säilyy asuttuna ja sitte myös se että Suomessa omavaranen elintarviketuotanto säilyy mahdollisena, ne olis niiko tärkeitä. Ja molemmat on uhattuna tänä päivänä. M1H35

Ylipäättään mä näkisin sillä lailla että pitäis enemmän käyttää päättäjien energiaa esimerkiks siihen että ne ihmiset ketkä haluais taajamista ja kaupungeista tulla maalle, niin luotas siihen mahdollisuudet, ja luotas mahdollisuudet siihen, että maaseudullakin voi ihan tasapuolisesti elää. Koska jos maaseudulla on pelkkiä maanviljelijöitä, niin ei siellä säily mitkään palvelut, ei mitkään kaupat, ei koulut, ei mitkään lapsiperheet tuu sinne. Sinne on ihan pakko saada maalle lisää sitä väestöpohjaa. Sit kun siel on lisää väestöpohjaa, sitte siel pystytään turvaamaan palvelujen verkko, niin sit sinne voi ihmiset muuttaakki. Mut esimerkiks eihän tääl kaupungissakaan oo mitään semmosta tonttipörssiä, mistä sä voisit tuolt maaseudult ostaa tontin. Sä voit ostaa tontin täältä taajamasta, missä on valmiiks kaavotettuja. Mut ei kukaan tarjoa sulle tuolt, et pitäis kartottaa, että ketkä ois halukkaita mahdollisesti myymään tonttimaata jostakin pellonkulmalta. Ja sit siel on niit tyhjii taloja, ei kukaan oo kartottanu sitä, että voisko niitä vuokrata. Että sillä pääsis niinku alkuun. Ihan käytännön juttuja. Ja sit kun sinne tulee ihmisiä, nii sitte, et jos sulla nyt on vähemmän peltoa, sä viljelet ne, niin sä pystyt vaikka jotain isännöintiä taikka lumitöitä taikka semmosta sitten, että sä voit tavallaan hankkia sen tulon vähän laajemmasta repertuaarista sit kun vaan siitä maanviljelyksestä. Et pitäis olla enemmän mahdollisuuksia tämmöseen moninaiseen maaseutuun, et ei ainoo työ oo se, että koko ajan vaan siirretään sitä navetan peräseinää ja lisätään niit kantturoit sinne ja kohta kuollaan siihen työmäärään. N5H45-46

Aktiivisuutta maaseudun asioiden ajoon siis kaivataan. Syyttävä sormi ei kuitenkaan osoita pelkästään poliitikoihin ja päättäjiin, myös maaseudun asukkaiden omaa aktiivisuutta kaivataan. Esiin nousee ajatus siitä, että maalla asuvien pitäisi itekin aktiivisemmin alkaa etsiä uusia mahdollisuuksia maaseudulta, eikä olettaa, että muuttamalla pois asiat ratkeavat, tai että joku tulisi ja korjaisi tilanteen. Nyt ihmiset

keskittyvät liian vähän maaseudun hyviin ja kehitettäviin asioihin ja tuovat esille herkästi vain synkät puolet.

Joo, ja varsinkin se että ne ihmiset, jotka siellä maalla on ja sieltä maalta on kotosin, niin mun mielestä ne vielä huonommin lähtee hakemaan niitä mahdollisuuksia. Vaan jotenkin on se, että täytyy päästä pois täältä. Ikään kuin sitten siitä poispääsystä aukeis se onnena. En mä oo ihan vakuuttunu et se onnena on tuolla kehäkolmosen sisäpuolella, jossa tavallinen perheen käyttöön tarkotettu asunto maksaa toista miljoonaa, jossa koulussa on 24 oppilasta luokalla. Et niinkun niitä elämisen edellytyksiä olis täälläkin, kunhan niitä vaan otettas käyttöön. Just se et kun liian moni lähtee, niin sitten kohta niitä ihmisiä ei ole. Jos julkiset palvelut menee kokonaan alas. Ja sillä tavalla jotenkin noin yleensä niin liian vähän keskitytään semmosiin vahvuuksiin mitä täällä on olemassa. Aina kaivetaan esiin ne huonot asiat, ja aina käsitellään niitä semmosessa negatiivisessa valossa, nyt tämä just loppuu. Ja jos aattelee, että tätä uraa on jäljellä 20 vuotta ja tilaa pitää kehittää ja elämän mennä niinsanotusti eteenpäin, niin sehän on ihan järjenköyhää. Ja kuitenkin tosiasiallisesti maaseudulla on olemassa paljon ihmisiä jotka pärjää, ja jotka on tyytyväisiä ja löytäneet sen oman paikkansa ja jotka löytää ja tekee niitä mahdollisuuksia. N4H90

Näin viljelijät todentavat Birgitta Meurlingin ajatusta konstituoinnista aktiivisena prosessina, jonka mukaan yksilöt eivät ole vain passiivisia vastaanottajia ja normien mukaan toimijoita (1996: 45). Huomio halutaan kiinnittää siihen, että muutoksista ja jatkuvuuden uhattuna olemisen kokemuksesta huolimatta ”tosiasiallisesti maaseudulla on olemassa paljon ihmisiä jotka pärjää” ja asioille on tehtävissä jotain, kun vain aktiivisesti tarttuu asioiden kulkuun.

Jäärät, alistajat ja hyväksikäöntäjät - viljelijöiden suhtautuminen Unionin tuomiin muutoksiin

Näyttäisi siltä, että ammatissaan EU-jäsenyyden aikana jatkaneet viljelijät ovat kaiken kaikkiaan sopeutuneet uuteen systeemiin, toiset hyvinkin pitkin hampain, toiset helpommin. Unionin periaate on useimpien mielestä edelleenkin typerä. Ajatus yrittää soveltaa samoja sääntöjä näin laajalle alueelle etenkin maataloudessa ei ole maanviljelijöistä järkevää; reuna-alueet jäävät väkisinkin paitsioon. Samoin valtavan byrokratiakoneiston rakentaminen ja ylläpitäminen ei saa kannatusta. Omassa elämässään viljelijät kokevat EU:ssa kielteisimpänä edelleen tulojen rakenteen muutoksen siten, että suuri osa niistä koostuu tuotannosta riippumattomista tuista.

Kaikkia tämäkään ei vaivaa, pääasia tuntuu olevan, että rahaa tulee edes jostain. Tukien monimutkaiseen hakemiseen ja muihin paperitöihin on jo joiltain osin totuttu. Hakeminen vaatii paneutumista, ja alati vaihtuvat säännöt häiritsevät viljelijää. Tukihakemusten täytöstä ja niiden kanssa tuskailusta on kuitenkin tullut jo jokavuotinen osa viljelijän elämää; hakemukset on hyväksytty kuuluvaksi nykyiseen viljelyarkeen. Älyttömimpiin kiemuroihin osataan hakea ammattiapua, ja niihin suhtaudutaan huumorillakin. Myös työhön kohdistuva valvonta saattaa näyttäytyä viljelijälle joskus koomisena. Pelloilla muovisuojat jaloissa kiikarilla eläinten korvamerkkejä tiirailevia virkamiehiä seuraillessa mieleen nousee helposti kysymys tällaisen järjestelmän mielekkyydestä. Yleensä ottaen valvontaan kuitenkin suhtaudutaan osana tämän päivän toimenkuvaa. Viljelijät ovat huomanneet valvojen asenteisiin vaikuttavan paljon sen, kuinka heidät itse ottaa vastaan. Virkamiehistöä kuitenkin kritisoidaan liiasta tarkkuudesta ja orjallisuudesta sääntöjen vahtimisessa.

Euroopan Unioniin myönteisimmin suhtautuvat ovat huomanneet jäsenyyden tuoneen tullessaan myös hyviä asioita. Ympäristöarvot ovat nousseet viljelijöiden mieliin uudella tavalla. Kansainvälisyys on luonut uusia näkökulmia omaan ammattiin ja sen kehittämiseen; ruohonjuuritason yhteyksien syntyminen muualle Eurooppaan on antanut perspektiiviä omien ongelmien kohtaamiseen.

Vaikka Unionissa nähdään hyviäkin puolia, maanviljelijöiden mielissä on edelleen huoli tulevaisuudesta. Yhteisen maatalouspolitiikan ajama tehokkuuden vaatimus mietityttää monia. Tehostamisen ja laajentamisen tielle lähteneiden viljelijöiden jaksamista alati kasvavan työtaakan alla huolestuttaa monia, kuin myös Suomen kyky ylipäätään kilpailla tuotteineen yhä laajenevassa Unionissa. Tässä tilanteessa suurinta arvostelua viljelijöiltä ei kuitenkaan saa Bryssel, vaan omat kotoiset poliitikot. Viljelijöiden mielestä päättäjät eivät ole huomioineet viime aikoina maaseutua juuri lainkaan. Maaseudun autioitumisesta ei heistä olla tarpeeksi huolissaan, vaikka aluepoliittisilla päätöksillä ja kansallisen tuen lisäämisellä maaseudun elinvoimaa voitaisiin ainakin säilyttää nykyisellään.

Suhtautumisessaan Euroopan Unioniin ja sen tuomiin muutoksiin voisin jakaa informanttini kolmeen ryhmään: jääriin, alistujiin ja hyväksikäyttäjiin. Heistä jäävät ovat kaikista kielteisimpiä, eivätkä ole käsityksiään Unionista juuri muuttaneet jäsenyysvuosien aikana. Heistä tulojen anomien tukina on nöyryyttävää, ja he myös kritisoivat hakemisen monimutkaisuutta, valvontaa ja muita toimia eniten. Suomen hallitsevista poliitikoista heillä ei ole mitään hyvää sanottavaa; tämä heijastelee myös sitä että näillä jäärapäisimmillä vastustajilla on oma poliittinen kanta selkeästi keskustassa. He suhtautuvat tulevaisuuteen aika ajoin pessimistisesti; tällä menolla maaseutu autioituu kokonaan.

No se (EU) on tuona hirvittävästi lisää työtä ja taloudellisia vastoinkäymisiä ja kaikkia niiden mukana tuomia harmejä. Ihan niiko tiijetti sillo kun se liittymissopimus luettiin. Siinä ei oo mittään positiivista yllätystä vielä tapahtuna. --- Rahat on viety ja sit nää tiedon valtaväylät nii ei niitä rakenneta tänne. Et kyl tää on laskettu nykyisellä politiikalla tää on kahessa-kolmesakymmenessä vuoossa nii susien temmelyskentää tää koko alue. M1H35

Alistujat taas ovat sopeutuneet Unioniin pakon edessä. He ovat todenneet, että tilanne on nyt mikä se on, ja että on parasta totutella uuteen systeemiin, eikä tuhjata energiaa vastustukseen. Alistujissa on eniten niitä, jotka pitävät Unionin ideaa yleisesti huonona. He haluavat kuitenkin vahvasti jatkaa ja kehittää ammattiaan, eivätkä näe tulevaisuutta mitenkään erityisen synkkänä. Kuitenkaan he eivät lähde herkästi spekuloidaan tilanteella tai maalaillemaan tulevaisuudenkuvia, vaan elävät tiiviisti arkipäivässä ja pyrkivät siinä tekemään työnsä mahdollisuuksien puitteissa hyvin.

Siis, emmä nyt tiedä onko se (EU) hyvä vai onko se huono, mutta siin on sellanen juttu että se on asia jonka kanssa pitää oppia elämään. Me ollaan siellä nyt ja sillä selvä. Et se että mitä enemmän sitä niinkun ryppyilee vastaan, niin siin menee vaan energiaa. Et se että yrittää nyt niinkun sopeutua, ei siin oo, mä en nää siinä mitään järkee, tai niin kun muuta konstia kun sen vaan että sopeutuu siihen. N3H88

Hyväksikäyttäjät ovat niitä, jotka ovat kääntäneet EU:n tuomat muutokset mielessään ongelmista haasteiksi. He kokevat työn laaja-alaisuuden mielenkiintoisena ja pitävät esim. tarkan kirjanpidon tekoa myös itselleen tarpeelliseksi.

na. Kansainvälisten yhteyksien syntyminen on heille hyödyllistä, ja he ovat avoimen kiinnostuneita viljelystä myös muualla Euroopassa. Hyväksikäntäjät ovat usein sitä mieltä että koulutus on omalla kohdalla laajentanut näkökulmaa ja antanut avaimia ymmärtää tilannetta usealta kannalta. He myös useimmiten pohtivat maanviljelyä tai esimerkiksi ympäristöasioita oman näkökulmansa lisäksi monesta suunnasta niin Euroopan kuin koko maapallon mittakaavassa. Lisäksi hyväksikäntäjien mielestä EU:n tukipolitiikka voi olla hyvinkin asia verrattuna nykyiseen tilanteeseen kotoisessa päätöksenteossa.

Mut et nytte täs vaihessa, kun on viis vuotta takana, niin toisaalta Suomen poliittinen tilannekin on aika paljon erilainen kun siihen aikaan. Että mä luulen että se on itse asiassa ollu viljelijöiden onni, että sitte tavallaan on jollakin lailla se tulotaso turvattu kun on se EU siin takana. Ja se mikä on ehdottoman hyvä asia ollu sitte, eihän nyt ennen tietty juur mitään, että miten tuol Euroopassa ne asiat oli näil kollegoilla, mut nyt on niinkun hirmu paljon syntyny näit yhteyksiä ja kanssakäymistä ja tavallaan se on semmosta, emmä nyt tiedä onko siitä nyt juuri mitenkään rahallista hyötyä, mut itelleen semmosta ymmärtämystä tullu lisää. ---

L: Sua ei tulevaisuus pelota?

A: Ei, päinvastoin, sehän on ihan haasteellista. N5H44,47

Jääristä, alistujista ja hyväksikäntäjistä alistujien ryhmä on kaikkein suurin. Itse asiassa alistujan piirteitä on varmasti jokaisessa haastatellussa, eivätkä muutkaan määritelmät ehdottomasti rajoitu aina tiettyihin henkilöihin. Kukaan ei ole aivan ehdottoman epätoivoinen tilanteen suhteen, eikä myöskään varauksettoman EU-myönteinen. Kaikkia yhdistää se, että he eivät pidä Unionin ideasta yhdistää laaja, hyvin erityyppisiä alueita ja viljelykulttuureja sisältävä maanosa samojen sääntöjen alle, sekä huoli viljelyn ja viljelijöiden tulevaisuudesta Suomessa. Ennen kaikkea eri ryhmiä yhdistää kuitenkin se, että he ovat päättäneet joka tapauksessa sopeutua muuttuneeseen tilanteeseen, ja siitä huolimatta, sen alaisuudessa tai siitä hyötyen, jatkaa ja kehittää ammatissaan ja elättää sillä perheensä tulevaisuudessakin.

6. VILJELIJÄN SUHDE KAUPUNKIIN JA VALTAMEDIOHIN - Muiden mielikuvat maaseudusta viljelijöiden omakuvan/itsetunnon rakentumisessa

Pertti Rannikko (2000: 44) nostaa yhdeksi tärkeäksi tekijäksi maatalouselinkeinonharjoittajan sopeutumisessa EU:n mukanaan tuomiin muutoksiin sen, kuinka maatalouden ja -viljelijöiden arvostus on muuttunut muiden silmissä. Maaseudusta ja maanviljelijöistä on käyty julkista keskustelua vuosikymmeniä ja tämän keskustelun viljelemät erilaiset stereotypiat ovat olleet tärkeänä kontekstina viljelijöiden ammatti-identiteetin rakentumiselle. (Ks. Silvasti 2001: 32-36.) Murroksen tulkit -teksteissä yhtenä läpikulkevana teemana nousee juuri esiin se, kuinka viljelijät tunsivat vuonna 1996, että heidän ammattiaan ei esimerkiksi mediassa arvostettu tuolloin juuri lainkaan. Samalla kannettiin huolta viljelijöiden omasta heikosta itsearvostuksesta ja jopa ammattinsa häpeilystä. Kirjoittajat kannustivat lähes jokaisessa tekstissä toinen toisiaan olemaan ylpeitä ammatistaan. Ammattiylpeys oli siis vedetty lokaan, kun viljelijöiden piti näin patistella toisiaan tunnustamaan rohkeasti olevansa maanviljelijöitä. Minkälainen on viljelijöiden suhde mediaan ja heitä arvottaviin kaupunkilaisiin nyt? Ovatko he kokeneet edelleenkin saavansa arvostusta ja kuinka asenteet ovat vaikuttaneet heidän omaan jaksamiseensa ja viljelijäkuvaansa?

Suuri osa informanteista otti kaupunkilaisten ja median asenteet esille haastattelutilanteessa oma-aloitteisesti. He olivat törmänneet ammattiaan arvottaviin mielikuviin niin lehtien yleisönosastoilla kuin muissakin kirjoituksissa, radion ja television kautta, sekä aivan jokapäiväisissä kohtaamisissa eri ympäristöistä lähtöisin olevien ihmisten kanssa. Suurin osa haastatelluista oli myös itse jossain elämänsä vaiheessa asunut kaupungeissa pitkiäkin jaksoja, joten kaupunkilaiset elämäntavat ja -arvot, jos sellaisista yleistäen tässä kohtaa voidaan puhua, olivat heille tuttuja.

Mennessä elävät kaupunkilaiset

Mun mielestä, siis kun lapset jotka asuu kaupungissa Hesassakin, niin ne tuntee viidakon eläimet paremmin kun paikalliset oman maan maatalouseläimet, kun ne käy niit kirahvei ja seepro kattelemassa siel Korkeesaassa. Yks nainen sano mulle kerran, et hänen poikansa koulus oli käsketty jollain biologian tunnil piirtää kala, niin joku poika oli piirtäny kalan pään ja sit sil ruumis oli toi pakasteseilaatikko. Kalapuikko. Se kyl kuvaa aika pitkälle, mihkä ollaan menty. N2H64

Viljelijöiden haastatteluista nousee esiin näkemys, että kaupunkilaiset eivät tiedä maaseudun asioista riittävästi. Heitä huolettaa esim. se, että kaupunkilaislapset eivät tiedä, mistä ja miten ruoka kauppojen hyllyille ilmestyy. Toisaalta he ymmärtävät hyvin sen, että kaikkia ei maaseutu kiinnosta, eikä niin tarvitsekaan olla. Monet ovat kuitenkin kohdanneet viime aikoina myönteistä kiinnostusta ammattiaan kohtaan etenkin nuoremmilta kaupunkilaisilta. Ihmisiä kiinnostaa ruoan alkuperä ja tuotantotavat sekä maalaisympäristö ja erilaiset elämäntyyli. Arkipäivän kontakteissa palaute maanviljelijöille oli pääsääntöisesti myönteistä, ja harva oli törmännyt suoraan arvosteluun.

Tietyst varmaan on paljon meikäläisen ikäst jota ei nyt ees kiinnosta koko asia, et maaseutu on ihan tyhmä paikka ja siel on ihan pimeetä ja eikä siel tapahu mitään eikä siel ole edes naisia niis kylissä. Kuka sinne nyt haluaa. Mut kyl mä olen tavannu sellaisiakin ihmisiä, mitkä on ihan oikeesti kiinnostuneita. N5H46

Mutta seki on väärin sanoo, että hesalaiset, no mä nyt puhun aina tietysti hesalaisista, mut että kaupunkilaiset haukkuu maanviljelijöitä ja kaikenlaista, mutta se on ihan hömpänpömpäpuhetta. --- Kun mä asuin Helsingis, mä en ikinä puhunu mistään suomalaisista maanviljelijöistä. Ei ne mua kiinnostanu, ei ne kuulunu mun elämäni. --- Sitä ihan mielellään sanoo, että on maanviljelijä, että oon tosi vähän törmänny niihin jotka rupee niinku haistattelee. Ne on silloin niin fanaatikkoja, et siihen on ihan turha aikaansa tuhlata. N2H63

Mut kyl sitte ku miä olin just tässä Murroksen tulkit -kurssilla niin meillä ol semmonen kaupunkipäivä, että jaettiin tietova Helsingin rautatieasemalla, ni läpi tuli se, että ne kunnioitti maanviljelijän työtä ne kadun ihmiset ja ne ehkä halusivat jopa itekkii tehdä sitä, mut ne sano et se on nii rankkaa, ei hyö rupee siihe. Että se nähtii, se rankkuus ol yks sellanen jonka ne pitivät, sitovuus ja pitkät työpäivät, niilä on käsitys siitä. M1H36

Informantit ovat luonnollisesti tyytyväisiä tähän viime aikoina kasvaneeseen kiinnostukseen ammattiaan kohtaan. Kiinnostusta olivat lisänneet mm. tiedot Keski-Euroo-

pan ruokakriiseistä ja valtavista tehoyksiköistä eläintenkasvatuksessa. Viljelijät ovat kuitenkin saaneet edelleen lukea esim. yleisönosastoista paljon ammattiaan ja elämäntapaansa arvostelevia kirjoituksia, joissa viljelijöitä syytetään mm. tukiaisilla elämisestä ja laiskottelusta, maisemien pilaamisesta uusilla ”lumipallopaaleilla”, jne. Maatalouden suurimmiksi kritisoijiksi ovat informanttien mukaan paljastuneet ne jo hieman varttuneemmat ihmiset, jotka ovat itse vuosikymmeniä sitten muuttaneet maalta kaupunkiin. Viljelijöiden mielestä he eivät tiedä, eivätkä välttämättä välitäkään tietää maalla tapahtuneista muutoksista ja arkipäivän elämästä, vaan perustavat kritiikkinsä virheellisesti vuosien takaisiin mielikuviin.

Olettaisin, että ei ehkä ihan riittävästi ole semmosta oikeaa tietoa, että se sukupolvi, mitä esimerkiks mun äitini edustaa, niin nää suuret ikäluokat, ne on niinkun sikäli vähän epäkiitollista maaperää kun ne on melkein kaikki maalta sinne kaupunkiin menneet ja heil on semmoset asenteet sitten monasti jo, että ei välittäis kuunnella et mikä se tilanne on tänä päivän, kun heil on se, että se on ollu niin kun he on sieltä lähteneet ja se elämähän on tietenkin näin siel edelleen, että sitä päätähän ei käännetä. N5H46

Mutta siis siellä (kaupungissa) on niitä jotka tietää (maaseudusta) ja sit siellä on niitä jotka ei tiedä ja sit siel on niitä jotka tietää sen mitä tää on ollu viiskyt vuotta sitten. Ja se on oikeestaan varmaan kaikkein se pahin porukka. Että täällä pitäs olla sitten niitä heinäseipäitä ja sitten ei saisi tulla niitä palloja tonne pellonreunaan ja niinkun sillain. N3H87

Ja suurin osa niistä narisijoista on just niit jotka täält maalta on sinne kaupunkiin muuttanu. Elikkä ei ne mitään aitoja kaupunkilaisia oo, ne on siirtolaisia, ei ne oo paljasjalkasia. N2H63

Näiden maaseudun kritisoijien ja monien muidenkin kaupunkilaisten mielikuvat maaseudusta tuntuvat viljelijöiden mielestä olevan lapsuuden kesien nostalgisoinnin värittämiä. Muistissa on se maisema ja elämäntyö, mikä on ollut vallalla vuosikymmeniä sitten, silloin kun itsellä on ollut yhteys maaseutuun. Kun kaupunkilainen hurauttaa autollaan nykyisen maalaismaiseman poikki, hän järkyttyy näkemästään. Poissa ovat heinäseipäät ja hevoset. Aitanpolulla asteleva emäntäkin näyttää väärältä.

Mielikuvaa joo, se on ihan samaa. Kun mie käyn tuol reissussa ja sitte tykkään hirveest tanssii ja sitte tanssittaja kysyy, että mitä sä teet ammatikses.
-Maanviljelijä.

Ja sit mä oon viel sillee, et kun mä lähden, mä tykkään tietyst, kun mun työvaatteet on tääl että kokohaalari, turvasaappat, huivi päässä, kumikäsineet kainaloon asti lypsyasemal lypsyhomman takia, et varsin silleen sexy. Sit kun mä lähden, mä oon pitkä mä tykkään käyttää lyhkäsii hameita, korkeita korkoja, et mä oon sellanen kävelevä joulukuusi lähinnä. Koruja laittaa, meikkaan, tykkään sellasesta. Niin se on järestään niin ne kattoo päästä jalkoihin ja sanoo et sä voi mikään lypsäjä olla. Et sä mikään emäntä voi olla, että siis se on edelleen tätä menneisyyttä, mitä mietitään, että minkä näkönen se emäntä oli ennen, niin sitä tarvii koko ajan toitottaa ja käydä tuol näyttämäs silleen, et sä oot tän näkönen, että kun sä paat toiset vaatteet päälle ja käyt suihkussa, niin kukaan ei tiedä mitä sä teet työkses. N2H63

Tälläsenähän ne pitää kaupunkilaiset maaseutua. Ottaa puheeks että tai näkkee että tekee jottain maataloustyötä, pakkaa vaikka maatalousalan tavaroita autoon, niin joku tulee sanomaan, että miäki oon lypsänä lehmiä sillo ja sillo, ja kuvittelee koko ajan että se on samanlaista. Että tää on hirveen vahva käsitys siellä kaupungissa. Emmiä tiijä sitte Valion mainoksilla, niijeki täytys saaha sitä maitovaan kaupaks, myökö ne niillä nostalgisilla tunteilla sitte sitä, vahvistaavat sitte tätä nostalgista tunnetta, että tällä lailla siellä kuljeksittaan. Tuoha se on että niitä heinäseipäitä ei oookkaa, ne on sellasia palloja ja se on ihan veikeetä, ne haluaisivat että se säilyks sellasena kun se on ollu sillon useamp kymmenen vuotta sitten kun on lähteny. M1H36

”Lumipallopaalit” maaseudun uusimpana ja näkyvimpänä muutoksena jakavat mielipiteitä jyrkästi.

Viljelijöiden havaitsemat nostalgiset mielikuvat pitävät varmasti pitkälti paikkansa. Pirjo Korkiakankaan mukaan sana nostalgia tulee kreikan sanoista nostos = kotiinpaluu ja algia = tuskaisuus, ja sillä nykyisin tarkoitetaan muistojen säilyttämistä surumielisellä kaipauksella tai eriasteisilla mielihyvän ja menneisyyden nautiskelun tunteilla. Nostalgia liittyy häviämässä olevaan tai jo kadotettuun; kun jokin asia on uhattuna, ihminen hakee turvaa nostalgiaasta ja yrittää tavoittaa sitä sukeltamalla menneeseen. (Korkiakangas 2000.) Tästä on varmasti pitkälle kyse nykymaanviljelijöitä arvostelevilla maalta aikoinaan kaupunkiin muuttaneilla ihmisillä. Oman menneisyyden maisemakuvan muuttuminen ja idyllin särkyminen herättää nykykaupunkilaisessa harmia ja halun vastustaa muutosta. Kaupunkilaiselle maaseudun jatkuvuus merkitsee ennen kaikkea sitä, että maaseutu pysyy mahdollisimman pitkälti entisellään (Veintie 2002: 81). (Ks. aiheesta myös Pyysalo 1999.) Muutoksen aiheuttamat harmin tunteet on helppo kanavoida viljelijöiden kritisointiin, jotka äkkipäätään ajatellen maaseudun toimijoina ovat arvostelijan mielestä vastuussa muutoksesta. Nostalgisointia käytetään taitavasti hyödyksi myös mainonnassa, kuten M1 mainitsee. Esimerkiksi maataloustuotteita myyvä Valio käyttää mainonnassaan nostalgisia kuvia maaseudusta. Maanviljelijäpariskunta hoitaa putipuhtaissa vaatteis-

sa kauniissa aurinkoisessa maisemassa kiireettömästi paria lehmää, lypsää niityllä kiuluun ja silittelee kiiltäväkarvaisia vasikoita. Marraskuun pimeänä yönä lehmän poi'ituksen jälkeen yltäpäältä sonnassa ja limassa pihan yli väsyneenä liukastelevaa isäntää ei teeveessä usein näy. Nykyviljelijän arki ja mainosten ruokkima kaupunkilaisten idyllinen mielikuva ovat kovin kaukana toisistaan. Viljelijää tässä tilanteessa harmittaa ennen kaikkea se, että tiedon puute nykyisestä tilanteesta maaseudulla aiheuttaa paljon tunneperäistä kritiikkiä ja purkauksia viljelijöiden elämäntapaa vastaan. Jokapäiväisen toimeentulonsa kanssa kamppailevasta viljelijästä kaupunkilaisten vaatimukset mielikuvansa mukaisesta maaseudusta ovat älyttömiä ja kohtuuttomia, jollain tapaa epäreiluja. Harmi näyttyy mm. ironisissa mielipiteissä siitä, että maalle voisi järjestää vaikka minkälaisia kaupunkilaisia miellyttävää idylliä, jos se olisi taloudellisesti kannattavaa, tai siitä saisi elannon.

Haetaan sitä idylliä. Sellast typerää idylliä, ja sit vielä markkinoidaan nois mainoksissa ja kaikissa, että mie oon sanonukki, et kyl mie voin järjestää vaikka mitä idylliä tänne, kun ne maksaa siitä. Et se on bisneshomma, ei tää oo mitään sellasta elämyselämistä, että tääl vaan on ihan silleen kivaa. --- Niin kun mun työkaveritkin oli, et joo et hyö tulee sit heinähommiin, mie sanoin, et tervetuloo, et meil on sellanen munikone joka munii ne paalit, kun Tuomas sano pienenä, et munikone kun se sylki noit paalei sielt takapuolestaan ulos. Mä sanoin, et ei oo seipäitäkään. Et eihän tollaselle laumalle joka syö ihan tolkkuttomii määriä sapuskaa seipaille panna heinää. N2H63

Se on jännä miten ne voi tulla niitä (heinäseipäitä) vaatimaan. Kyllähän sitä heinät kuivattais vaikka olohuoneessa jos se kannattais. M4H107

Tiedon puutteeseen perustuva kritisointi on siis edelleen kantona viljelijän kaskessa. Täsmälleen samaan tulokseen on tullut myös Tiina Silvasti oman aineistonsa pohjalta: ”Kaupunkilaisten maanviljelyä, viljelijöiden työtapoja, niiden syitä ja seurauksia koskevan tiedon vähetessä, syntyy tilanteita, joissa he puuttuvat omasta maaseutumaiseman tulkinnastaan käsin oleellisiin, heidän mielestään maalaismaisemaa pilaaviin seikkoihin.” Myös Silvastin informantit ovat törmänneet esimerkiksi ns. lumipallopaalien aiheuttamaan kovaan kritiikkiin. (Silvasti 2001: 239.) Kritiikin lisäksi viljelijät ovat kuitenkin kohdanneet myös paljon myönteistä kiinnostusta ammattiaan ja tuotteitaan kohtaan. Silti myönteisesti kiinnostuneillakaan on

harvoin viljelijöiden mukaan selkeää kuvaa maaseudun nykyarjesta. Mistä tämä johtuu? Onko maaseudusta tiedottamisessa puutteita?

Viljelijä mediassa

Ennen Unioniin liittymistä ja heti sen jälkeen viljelijät kokivat paljon ammattiaan vähättelevää uutisointia mediassa. Viljelijöiden ammattijärjestön MTK:n oma lehti Maaseudun Tulevaisuuskin julkaisi usein pessimistisiä arvioita suomalaisen viljelyn näkymistä. Lehden sivuilla oli monenlaisia käyriä eri tuotantosuuntien ja hintojen kehityksestä, ja kaikki näyttivät jyrkästi alaspäin. Valtamedioista esimerkiksi Helsingin Sanomat oli selkeän EU-myönteinen ja ennusti maaseudulle vakavia vaikeuksia. Tällaiset asenteet olivat omiaan masentamaan viljelijöitä. Joka suunnasta he saivat kuulla, että heidän ammatillaan tuskin oli tulevaisuutta Suomessa. Yhtä aikaa taloudellisten vaikeuksien kanssa alkanut synkkä uutisointi horjutti maatalousväestön omanarvontuntoa ja uskoa tulevaisuuteen.

Nyt viljelijöihin on saatu iskostumaan ajatus ettei tästä EU-tilanteesta selvitä millään. On kuin viimeistä virttä veisattaisiin ennen hautausta. MTK:n äänenkannattaja Maaseudun Tulevaisuus on hoitanut informaatiotehtävänsä suoraan sanoen karmeasti. On aivan totta että viljelijöillä on moni asia hoidettu huonosti; tuloja on pudotettu, kustannuksia nostettu, byrokratiaa kasvatettu, viimeisetkin yrittäjyyden rippeet pyritty karsimaan jne. Mutta epävarmuuden lohduttomuuden ja erilaisten negatiivisten asioiden jatkuvalla ylikorostamisella on suurelta osalta viljelijäväestöä saatu tulevaisuudenusko ammattiin häviämään. M6S209-210

Viljelijöiden tulevaisuudenusko ei kuitenkaan hävinnyt kokonaan, sillä Suomessa maaseudulla asutaan yhä. Tämä on havaittu myös mediassa, sillä viime aikoina viljelijät ovat huomanneet, että uutisointi on muuttunut myönteisempään suuntaan.

L: Puhuit tiedottamisesta, niin millanen asenne sun mielestä on tiedotusvälineissä?

A: Se on kyllä must hurjasti muuttunu tässä EU-jäsenyyden myötä paljon positiivisemmaks. Että kyllä tietyst nyt joku Hesarikin on muuttunu paljo asiallisemmaks. Mä en ny sitä päivittäin lue, mut että silloin tällöin, et ehkä enemmänkin ongelma on se, että semmosia mielenkiintosa jutunaiheita pitä olla maaseudult viel enemmän. Niin kyllä ihmiset varmaan niitä sit lukiskin, että mitä täs nyt maakuntalehdistöö olen seurannu, niin Kouvolan Sanomat on valtalehti täs mikä meillekin tulee, niin siellä vaihtu päätoimittajakin tässä

hiljattain, niin kyllä niinku tosi paljon positiivisempaan suuntaan menty, ja siel on sellasia asiallisia uutisia, ettei enää nälvitä, sellast typerää vähän epäasiallista. Et nyt ihan oikeesti tunnustetaan koko elintarvikesektorin merkitys kansantaloudelle ja kuinka maatalous työllistää ja kuinka se on tärkeää ja maaseutukunnissa veromarkkoja tuo kuntiin. Ja se että kun, onhan se tukien osuus iso, mutta ihan sama systeemi on kaikis muissakin Euroopan maissa, ettei se oo enää sit semmost nälvimistä mistää maataloustuista. Että ollaan päästy must semmoselle asialliselle tasolle. Ja sit on myöskin ihan henkilöjuttuja ollu, että Kymen Sanomis on semmonen toimittaja kun Helena Sipakko, mikä näit maatalousjuttuja tekee, niin tosi kivoi. Et ihan itekkin on kiva lukee. N5H47

Maaseutu ja sen elinkeinot ovat siis alkaneet saada myönteistä julkisuutta. Mediassa on jossain määrin huomattu, että maaseutu ja -talous ovat edelleen olemassa ja niillä on merkitystä osana yhteiskuntaa. Tämä luonnollisesti ilahduttaa viljelijöitä. Maaseudun elinvoimaan on alettu kiinnittää uudella lailla huomiota. Lehtien palstoille ja tv-uutisiin on viime aikoina päässyt elinkeinonsa laajentajia ja suuriin investointeihin ryhtyneitä viljelijöitä. Media on siis ikään kuin alkanut tukea niitä, jotka ovat EU:n yhteisen maatalouspolitiikan edellyttämällä tavalla ryhtyneet suuriin muutoksiin Keski-Euroopan malliin. Tällaisen kuvan välittyminen maaseudusta kaupunkeihin ei kuitenkaan informanttien mielestä ole pelkästään hyvä asia.

Joskus se antaa kaupunkilaiselle väärän kuvan että teeveessäkin näytetään aina jostain aivan miljoonia maksavista systeemeistä, sitten ne saa lisää vettä myllyyn, että herranjumala kyllä niil on rahaa ja varaa ja laittaa tollasiin peleihin sun pensseleihin, kun kumminkin se on vaan pieni prosentti maaseudusta jotka sellasis vehkeis elukoitaan pyörittää. N2H65

Mutta se meijän arki, niin kyllä se aika kaukana on tossa mediassa tänä päivänä. Nehän kirjottaa siitä miten investoijaan paljo, mutta se jättää taakseen varjoonsa sen todellisen tilanteen. Että ne on ne muutamat tilat jotka investoivat ja ehkä tappaavat itensä jatkossa työllä. M1H36

Aika paljon tää keskustelu mitä on käyty, MTK ja media, on ollu sellasta, et siellä ihmisen kasvot tavallisen maanviljelijän arki ja todellisuus ei oo tullu esille. Siellä puhutaan miljardeista ja prosenteista ja tämmösestä. Ja kyl minusta tarvitaan sitte, jotta ihmiset pystyy ymmärtämään, et mikä se juttu on, niin kyl tarvitaan sitte sellasta mihin voi ihan tavallinenkin ihminen samaistua. Et hei noihan on tollasii ihan tavallisii ihmisiä. N1H71

Informanttien mielestä median tällä hetkellä viljelijöistä esittämä kuva on liian kapea. Sinällään on hyvä, että maatalous on alkanut saada myönteistä huomiota,

mutta uutisointi keskittyy liiaksi valtaviin investointeihin ja innovaatioihin, sekä talouden lukuihin, ja tavallisen viljelijän tavallinen arki jää pimentoon. Tämä on omiaan vahvistamaan muiden vinoja mielikuvia maaseudusta. Informanttien mielestä vuorovaikutusta ja aidon ”oikean” tiedon levittämistä pitäisi lisätä, varsinkin kun he ovat kohdanneet lisääntyvää kiinnostusta, niin myönteistä kuin kielteistäkin, omaa ammattiaan kohtaan. Mielenkiintoista on se, että valtamedioiden tiedotukseen tyytymättöminä useat haastatelluista ovat itse alkaneet toimia aktiivisesti levittääkseen tätä ”oikeaa” kuvaa arkipäivän viljelystä. Ainakin kolmella tilalla on käynyt tutustumassa koululais- ja päiväkotiryhmiä sekä työelämään tutustuvia yläastelaisia TET-harjoittelussa. Yksi haastatelluista on käynyt pitämässä kouluissa kuudesluokkalaisille oppitunteja maaseudusta, parista on tehty haastatteluja naistenlehtiin, muutamat ovat toimineet aktiivisesti MTK:ssa ja sitä kautta yrittäneet saada ääntään kuuluviin. 90-luvun alkupuolella muutamat viljelijät olivat Kymenlaaksossa organisoineet Alkuvoima-nimisen ryhmän, joka sai runsaasti julkisuutta ja jonka toiminnan kautta mukana olleet informantit kertoivat monien maaseutukuvan muuttuneen.

Niin, ei vuorovaikutus koskaan pahitteeks oo, enkä mä usko ihan siihenkään, et se on pelkkä tiedotuksellinen juttu. Nykyään tietoo tuotetaan niin hirveitä määriä ja sit korvat voi panna aina kiinni sil kohtaa kun tää ei hirveesti kiinnosta. Että se miten mä itte oon ajatellu sen asian, oikeesti sillain oon itse tässä toteuttanutkin, kun meil on aika paljon käyny noit koululaisia tutustumassa tilaan. Täs on lähellä kouluja, varmaan yli sata noit naperoita, päiväkotiryhmiäkin on nyt käyny kun omat lapset on ollu. Niin mä uskon siihen että kun ne jonkinnäkösen elämyksen kokee, ne silittää vaikka pientä possua. Tai sikalan sisälle mä en laske, nykyään on nää tautivaarat ja nää, mut mä oon sielt sikalasta sit hakenu yhen tai kaks pientä possua, et ne on niinku nähny ja ne on silittäny ja ne on saanu istuu puimurin kopissa ja ne on saanu kokeilla mimmosta on vilja kädessä ja sit me ollaan juteltu täs näin. Niin mä uskon, että sitä kautta niille jää joku, et täähän voi olla ihan mielenkiintosta tai kivaa, että tästä mä haluan tietää enemmän. Et must on hirveen mieltä lämmittävä, et kun mä tossa, jonkun verran traktorilla liikutaan tossa kylällä just jos viljakuormiakin viiään tai haetaan tuolt Elimäeltä ja sit mä tuun sen viljakuorman kaa, sitte on joku napero jalkakäytävällä, että se on siellä tälleen näin (moikkaa), et no tää on varmaan käyny meillä, et se jo tunnistaa sielt kaukaa. Ja aika paljon sit silleenkin tulee palautetta, niikun joku tuttavien työkavereitten kautta, että he on sit töissä puhunu, et mejän lapset kävi siel Perätalon tilalla ja siel oli sitä ja tätä. Et tavallaan se on, et lapset sit jo muokkaa sitä aikuistenkin maailmaa omal tavallaan. N5H46-47

Se just, että mikä on se keino millä välittää sitä oikeeta tietoo, et mä oon kuudesluokkalaisille käyny Tampereella selittämässä, pitämässä oppituntia neljälle luokalle edellisvuonna. Ja siel oli opettajat hirveen innoissaan että pitäs niinkun pitää enemmänkin, mutta se että kun se on se kapasiteetti ja resurssit, siinä tarvis melkeen olla yks täyspäivänen maanviljelijä joka kiertää kouluissa opettamassa. Mut toisaalta kun se tuolta lapsista lähtee niin se kävelee sinne kotio kyllä aika pitkälle kans. --- Meil ois kyllä siis materiaalia, mutta mikä on se väylä ja mikä on sitten se että millä saa ne ihmiset niinkun mikä on se keino että ne saa sisästämaan tavallaan sen asian, et se on niin eikä niin kun Hesariissa lukee. Asenteet on joillakuilla tosi tiukassa. Mä melkeen tiedän mikä olis se vaikutuskanava, mä oon tässä pahaa sisua nostattanu että mä yritttäisin päästä Kodin kuvalehteen kolumnistiks kertoo maaseudun arkipäivästä.--- Niin että se vois olla yks semmonen kanava. Ja sitten kun sinne kirjottaa just lehmän poikimisesta tai jotain aiv:n teosta niin et ymmärtäskö ne sitten että täälä niinkun tehdään ihan oikeeta työtä ja sitä voidaan tehdä 24 tuntii vuorokaudessa, et se ei oo sitä kaheksasta neljään tai et se vaikka se isäntä jää seisomaan siihen navetan kulmalle kun muut lähtee töihin ja seisoo siinä kun tulee takasin, ni se on voinu tehdä jotain muutakin siinä välissä ja luultavasti tekee. N3H87

Ja aika mieliinpainuvaa oli sitten, just 94 oli sellanen vuosi jollon tää keskustelu nyt viimeks on ollu kaikista kuuminta sen takia että Suomi ano EU:n jäsenyyttä ja maatalous, joka on ollu ainut yhteinen politiikan ala EU:ssa, et nyt tietyst tuo puolustuspolitiikka alkaa kohta tulla myöskin semmoseks, niin se oli kuuma peruna ja tiedettiin, et Suomen talonpojat henkeen ja vereen vastustaa EU:hun liittymistä. Niin silloin lehtikirjottelu oli tosi kiivasta. Me sitten porukalla kerättiin, meil oli täällä semmonen Alkuvoima-porukka perustettu 93-vuoden loppupuolella, ja siin oli tämmösiä ulospäin aktiivisia maaseudun naisia ja miehiä mukana täält Kymenlaakson alueelta lähinnä. Me kerättiin lehtileikkeitä just näistä tämmösistä kiivaista yleisönosastokirjotuksista ja siel oli kyllä ihan uskomattomia juttuja. Me lähetettiin sitten semmonen kutsu, et tulkaa tonne Karhulan torille jutteleman meidän kanssa. Ja sinne oikeesti tuli niit ihmisiä jotka oli kirjottanu näit juttuja. Me saatiin koko se aika mitä oltiin siellä niin paasata suu vaahdossa, alueradio lähetti suoraa lähetystä sieltä ja se oli aikamoinen elämys kyllä. Ja itse asiassa monella ne mielipiteet johtu siitä et heillä oli aika vähän tietoa asioista ja semmonen mielikuviin perustuva käsitys siitä, että mikä vaikuttaa mihinkin. Ihmiset oli aika kiinnostuneita. Aina kun mä oon ollu tälläsissä julkisuustempauksissa mukana, niin se mikä on jotenki puhutellu on se, että miten kiinnostuneita ihmiset on. Et oonks mä ite niin kiinnostunu muitten ihmisten ammatista? N1H71

Viljelijät eivät siis ole jääneet pyörittelemään peukaloitaan ja pelkästään voivottelemaan median uutisointia. Tietenkin tässä kohta tulee muistaa, että suuri osa haastateluista oli Murroksen tulkit -kurssille osallistuneita, ja kurssin, kuten myös ASuomalaisia maanviljelijöitä” -kirjan yksi tarkoitus oli juuri aidon maaseudun arkipäivän ja viljelijän esittelemine muiden alojen ihmisille. Haastatellut lienevät siis jonkin

verran tavallista aktiivisempaa ja vuorovaikutuksesta kiinnostuneempaa väkeä. Toisaalta kuitenkin myös ne haastatellut, jotka eivät kuuluneet Murroksen tulkit -ryhmään olivat toimineet maaseututietoisuuden puolesta aktiivisesti esim. kunnallispolitiikassa, koululaistilakäyntien järjestäjinä sekä puuhamiehinä erilaisissa seminaareissa ja EU-hankkeissa. Suhteessaan mediaan viljelijät ovat siis siirtyneet tiedon passiivisista vastaanottajista myös sen tuottajiksi. Kuten minkä tahansa muun alan yrityksen johtaja, maanviljelijä on kiinnostusta tai kritiikkiä kohdatessaan valmis markkinoimaan itseään ja tuotteitaan ja oikomaan vääriä mielikuvia monin eri keinoin. Tästä he ovat saaneet myös paljon myönteistä palautetta. Usein he ovatkin huomanneet, että omat suorat kontaktit kaupunkilaisiin kuluttajiin ja mediaan tuottavat paljon parempaa tulosta kuin byrokraattisen valtakoneiston kautta tapahtuva tilastoihin perustuva tiedottaminen.

Mut aina sit kato haastatellaan jotain MTK:n pamppua joka puhuu sit liturgi-aa virkamiesmäiseen tyyliin, jota ei kukaan jaksaa kuunnella. Joo, ja kummin-kin mä oon aivan saletin varma, että näillä, että just tällä kirjalla ("Suomalaisia maanviljelijöitä"), sitte näillä teevee-esiintymisillä ja näillä lukemattomil haastatteluil, et must oli esimerkiks kuukaus sitte Kodin kuvalehdessä erittäin hyvä haastattelu, mä oon saanu siitä tosi hyvää palutetta. Niin näillä on tehty varmaan paljo parempaa peeärrää suomalaisen maaseudun eteen kun moni liituraitaukko, jota kukaan tavallinen tallaja ei jaksais kuunnella. N2H62

Kritiikki jatkuvuuden konstituointiprosessin laukaisijana

Viljelijöiden näkökulmasta kiinnostus heidän ammattiaan kohtaan, sekä myös kotimaisten tuotteiden ja tuottajien arvostus on noussut. Negatiivinen uutisointi mediassa on vähentynyt huomattavasti, samoin räikein yleisönosastokirjoittelu. Viljelijät ovat itse aktiivisesti toimineet sen puolesta, että arvostelijat saisivat tietoa maaseudun nykyarjesta, ja heidän nostalgisiin mielikuviin perustuvat käsityksensä korjaantuisivat. Vähitellen myönteisemmäksi muuttuneet asenteet maataloutta kohtaan ovat vaikuttaneet viljelijöiden itsearvostukseen paljon ja sopeutuminen muutokseen on siltä osin helpottunut. Jatkaminen on tuntunut mielekkäämmältä. Mediassa esilläolo ylipäättään on saanut ainakin osan viljelijöistä pohtimaan myös itse oman ammattinsa merkityksiä.

Ja yks minkä mä oon kokenu kanssa ihan hauskana puolena, vaikka se ei ehkä kaikkien viljelijöitten mielestä ole kovin hauskaa, on se, että tää on yhteiskunnallisesti myöskin tämmönen polttava aihe. Ollu niin kauan kun mä muistan jo ihan lapsuudesta. Aina puhuttiin kaikenlaisista voivuoista ja tukiaisista ja et kun tää on intohimojen kohde. Ja mä oon ollu kohtaamassa näitä sitten maatalouden kritisoijia ja toisaalta tavallisia ihmisiä, niin se on minusta ollu hirmusen mielenkiintosta. Ja kun se on luonu sellasta jännitettä tähän ammattiin, ja laittanu aina pohtimaan, et hei minkä takia mä teen tätä, mikä täs on arvokasta, minkä takia nuo ihmiset näkee tässä työssä tälläisiä puolia. Välttämättä, jos on joku sellanen ammatti, mihin kukaan ei kiinnitä mitään huomiota, niin ei tuu ees miettineekskään semmosia asioita. Et sillä lailla kun aina pääsee itellekki perustelemaan, et minkä takia nää jutut menee näin, minkä takia me saadaan näin paljon tukia, vaikka. Se on aika niin kun monipuolinen asia pohtia. N1H70-71

Kaiken kaikkiaan voidaan siis sanoa, että median ja kaupunkilaisten asenteilla viljelijän jatkuvuuden konstituoinnin prosessissa on ollut merkittävä rooli. Murroksen ajassa muiden esittämä arvostelu tai kiinnostus on saanut viljelijät miettimään syitä arvostelulle ja samalla vastatessaan kritiikkiin myös perustelemaan itselleen työnsä ja sen jatkamisen merkityksiä. Viljelijät eivät siis ole halunneet jäädä passiivisesti niihin mielikuvien muotteihin, joihin muu yhteiskunta on heitä ollut asettamassa, vaan ovat aktiivisesti halunneet luoda uutta. Kritiikki, niin myönteinen kuin kielteinenkin, on merkittävänä osana ollut käynnistämässä viljelijöiden aktiivista jatkuvuuden luomisen prosessia. (Vrt. Meurling 1996: 45.)

Ei ole olemassa suurimittaista kytevää vihaa vaan tietämättömyyttä ja tiedollisen välimatkan herättämää uteliaisuutta. Vaikka yhteiskunnassamme ammatit ovat eriytyneet pitkälle, ihmisinä, kansalaisina olemme tasapäistyneet. Maalaiskylien originellit katoavat, sivistystä ei tarvitse lähteä hakemaan kaupungista, tiedon valtaväylä aukeaa keittiön nurkassa, telematiikka on arkipäivää maataloilla. Oman ammatin uusimpia suuntia haistellaan suoraan ulkomailta. Tietyllä tasolla vanhat ryhmärajat hämärtyvät. N1S170

Välimatkaa kaupungista maaseudulle on edelleen paljon. Kaupungeissa on paljon niitä, joita maaseutu ei kiinnosta lainkaan, ja myös päinvastoin. Lisääntyneen tiedonvälityksen ja ”asiallisen” uutisoinnin tuloksena matka on kuitenkin lyhentynyt, ”kansalaisina olemme tasapäistyneet”, kuten N1 kirjoittaa. Kaupunki ja maaseutu eivät lienekään toistensa vastakohtia, vaan vuorovaikutussuhteessa olevia toisilleen

tarpeellisia yhteiskunnan osia. Heikki Kirkinen mainitsi jo kymmenen vuotta sitten (1992: 35), että maaseudun ja kaupungin yhteys kehityksessä on vuorovaikutusta: maaseutu ruokkii kaupungin kulttuuria kansallisen perinteen ravinteilla, ja kaupunki inspiroi maaseutua nopeilla muutoksillaan ja teknisellä tehollaan. Vaikka tämä näkemys onkin aika kaunopuheinen, ja pari vuotta sen lausumisen jälkeen kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelu leimahti valtavaksi mediassa, siinä ollaan kuitenkin oikeilla jäljillä. Samaan aikaan Simo Knuutila (1992: 23) esitti, että ajatus maaseudusta maatalouselinkeinon harjoittamispaikkana ja kaupungeista erillisenä keskuksena, jossa tuotteet myydään, vaikuttaa häviävältä. Sijaan oli Knuutilan mukaan astumassa mieluummin alueellisia kansalaisyhteiskunnan malleja. Kymmenen vuoden jälkeen huomaamme, että Knuutilan visiossa on perää ainakin sillä tasolla, että maanviljelijät ovat havainneet saman asian ja pyrkivät omalta osaltaan hävittämään rajoja kaupunkien ja maaseudun välillä. Samalla kun suurimmalla osalla kaupunkilaisista on juuret maaseudulla, maalla asuvista monet ovat asuneet jossain vaiheessa kaupungeissa. Maanviljelijät ovat usein kouluttautuneet kaupungeissa; maanviljelijä alkaa muistuttaa N1:n esimerkin tavoin yhä enemmän missä tahansa kaupungissa toimivaa yrittäjää. Vanhan yksioikoisen vastakkainasettelun sijaan olisikin näin korkea aika pohtia laajemminkin uusia näkökulmia kaupunkien ja maaseudun monisäikeisiin suhteisiin.

7. JATKUVUUDEN RAKENNUSAINEITA

Viljelijöiden jatkuvuuden konstituointiprosessin yhtenä laukaisijana on siis ollut heidän kokemansa arvotus ulkoapäin. He ovat joutuneet pohtimaan, mitä merkityksiä heidän ammatillaan on niin heille itselleen kuin muillekin. Tässä kappaleessa tuon esille näitä aineistostani nousseita viljelijöiden keinoja selvittää muutoksen ajassa, Birgitta Meurlingin termein niitä strategioita, joita informantit käyttävät luodessaan jatkuvuutta (Meurling 1996: 29).

Murroksen tulkit -aineistosta nousi esiin selkeitä teemoja, joita haastatteluissa vielä syvensin. Näin jatkuvuuden rakennusaineiksi syntyi viisi teemakokonaisuutta, jotka olen nimennyt 1) suku ja historia, 2) maa, luonto ja kotimaisema, 3) sosiaaliset

rootit, 4) maanviljelijän työ, sekä 5) kotimainen ja globaali ruokahuolto. Samantyyppiin jaotteluihin omien aineistojensa pohjalta ovat päätyneet viljelijöiden voimavaroja tutkineet Mia Pråhl-Ollila (1995: 41 ja 1997: 51, 66 - 69), Tiina Silvasti (1996: 41) ja Vesa Kallio (1997: 52-58.)

Suku ja agraarihistoria: viljelyn perinteet

Jatkuvuuden laaja aikajana monitasoisesta menneestä tulevaan

Murroksen tulkit -kirjoitelma-aineistosta yhdeksi merkittäväksi teemaksi jatkuvuuden rakennusaineena nousi oma suku ja sen viljelyperinteet sekä kunnioitus menneitä sukupolvia kohtaan yleensä suomalaisessa agraarihistoriassa. Myös haastatteluissa nämä saivat informanteilta paljon huomiota. Kaikki haastateltavat tunsivat erittäin hyvin niin kappaleessa 4 esittelemääni Suomen maatalouspoliittista historiaa kuin oman tilansa ja sukunsa vaiheita. Vuosiluvut, tilan rakennusten vaiheet, maiden raivaus ja hankinta, kaskut ja anekdootit suvun merkkihenkilöistä olivat hyvässä muistissa ja niitä tuotiin ahkerasti ja ylpeydellä esille. Samaan aikaan haastatteluissa ja etenkin ”Suomalaisia maanviljelijöitä” -kirjan usein omaelämäkertatyypisissä kirjoitelmissa informantit hakivat merkitystä omalle nykyiselle tilanteelle maanviljelijänä oman henkilöhistoriansa kautta. He peilasivat lapsuuden ja nuoruuden tärkeitä tapahtumia ja valintoja nykyisestä asemastaan käsin ja pohtivat niiden merkitystä sille, miksi he tänään toimivat viljelijän ammatissa. Menneisyys esiintyy siis merkityksen antajana kolmella tasolla: yleinen maataloushistoria, oman suvun ja/tai tilan historia ja henkilökohtainen historia ovat kaikki rakennusaineina maanviljelijän jatkuvuuden luomisen prosessissa.

Se toisaalta antaa myös sitä uskova, että ne talonpojat ne on selevinneet aika monista murroksista ennen tätä murrosta, elikkä se historia auttaa niinku kestämään nämä vaikeudet mitkä tällä hetkellä on. Ja jokasella sukupolvella kun ne on ollu ne omat vaikeutensa. Enkä miä voi sitä mitata, että nää meijän vaikeudet saattaa olla ihan lastenleikkiä. Sen on joku viljelijäkkii pukena ihan sanoiks, sellanen jossa on semmonen sukuviiri siinä katolla, tais olla 1500- tai 1600-luvulta, niin sanovat että tässä on monet tuulet käyny ja aina on leipää syöty, ja sama suku vielä.

L: Et se on semmonen voimavara se menneisyys?

M: Nimeommaa joo, kyllä. M1H28

Kuten tutkimuksen kappaleessa 4 toin esille, suomalaisen viljelijän historia on ollut säännöllistä murrosvaiheessa elämistä. Vaikeuksia on ollut aina, milloin politiikan, katovuosien tai sotien seurauksina. Viljelijät tuntevat ammattikuntansa menneisyyden vaiheet hyvin. Heillä on perspektiiviä tarkastella nykyistä murrosta historiaa vasten, jolloin he huomaavat, että ”ne talonpojat ne on selevinneet aika monista murroksista”. Tämä antaa voimia taistella nykyisissä vaikeuksissa, aikaisempien polvien selviytyminen nähdään esimerkkinä ja sitä ihailaan, eikä nykyviljelijä halua jäädä huonommaksi. Erityisen voimakkaana historian vaikeuksista selviäminen vaikuttaa silloin, jos omalla suvulla on pitkät viljelyn perinteet, ja vaikeuksien voittaminen konkretisoituu omiin esivanhempiin. Haastatelluista kahdeksan viljelee joko omaa tai puolisonsa kotitilaa, ja ainakin puolet näistä tiloista on ollut saman suvun hallussa vähintään sata vuotta. Vain yksi (M1) on ostanut tilan vieraalta. Hänkin on kuitenkin maalaistalosta kotoisin, ja suvussa on pitkät viljelyn perinteet. Puolisonsa kotitilaa viljelevistä kolmesta informanteistakin kaksi (N1 ja N5) on kotoisin viljelijäperheistä. N2 on muuttanut puolisonsa tilalle Helsingistä, mutta viljelyperinteitä on hänenkin suvussaan yhden sukupolven takana isovanhemmissa. Kuitenkin sukupolven mittainen katkos oman suvun viljelyperinteessä näkyy niin, että N2 ei korosta suvun perintöä voimavarana yhtä paljon kuin muut.

Suurella kunnioituksella kannan aarteenani isien ja esiäitien perintöä. Pellolla lainehtiva vilja on useiden sukupolvien uutteran työn tulosta. N1S165

Maalla sukupolvien perinnöllä on suuri merkitys. Esi-isien raivaamat pellot halutaan pitää tuotantokunnossa. Peltoja reunustavat kiviaidat ovat monumentteja, jotka auttavat nykypäivän viljelijää jaksamaan. N8MT13

Kun meidän isä on kuokkinu nää pellot, niin mää en niitä mettälle pistä. Ja sitte sellanen juttu, että jos näitä vuokrais jonnekin, niin kyl mä hiukan katon, että kuka, kelle ne vuokrais ja miten se ne hoitaa, että ei ihan sentään näennäisviljelyä. N3H86

Vaikeuksien voittamisen lisäksi aiempien sukupolvien merkitys korostuu heidän tekemänsä työn ja sen arvostamisen kautta. Omat sukulaiset ovat kovalla työllään

rakentaneet ja vaalineet tilaa niin, että nykyisellä polvella on mahdollisuus saada siellä elantonsa nykyään. Menneiden polvien työtä kunnioitetaan, heidän jälkeensä jättämiä työn tuloksia halutaan vaalia. (Vrt. Silvasti 1996: 45.) Kunnioitus konkretisoituu joka päivä omassa työssä, sekä myös monen maatilan sisustuksessa, seinällä kunniapaikalla olevissa valokuvissa aiemmista isäntäpareista tai ilmakuvissa tiluksista.

Näitä samoja peltoja ja metsiä on mieheni isoisän isoisä aikanaan hoitanut. Muistutuksena sukupolvien ketjusta on meillä ruokailuhuoneen seinällä suurennetut valokuvat jokaisesta isäntäparista. Itse en koe sukupolvien ketjua rasitteena vaan päinvastoin se auttaa ymmärtämään elämän menoa, mikä on pysyvää mikä taas katoavaista. N5MT7

Sukupolvien ketju antaa perspektiiviä sille, mikä on tärkeää ja pysyvää, perinteet luovat vahvaa pohjaa elää tätä päivää ja luoda uutta. Tähän sukupolvien ketjuun viljelijä haluaa liittyä ja ylpeänä menneiden polvien työstä tuoda siihen oman lisänsä ja kädenjälkensä.

L: Velvottaako perinteet?

A: Kyl ne varmasti velvottaa. Mut ei sillä lailla kahleenomasesti etteikö vois ajatella sitten sitä, että jos tulee tiukka paikka, niin maista voi luopua. Kun joskus on tottakai miettiny, kun nää muutokset on ollu näin isoja, sitä että entäs jos varat loppuu, eikä velkoja pysty kuittaamaan enää, niin ei sillekään voi sitten mitään. Ei se sillon ole mun syy, eikä mun tarvii syyllistyä siitä sitten menneitä sukupolvia kohtaan. N1H74

Vaikka menneitä sukupolvia siis kunnioitetaan, velvollisuudentunto niitä kohtaan ei ole orjallista. Tiina Silvasti (1996: 27-29) on tullut oman aineistonsa pohjalta siihen tulokseen, että suvun perinteen jatkaminen on viljelijöille ennen kaikkea suuri painetekijä, ja tilanpidon loppuminen olisi valtava tappio. Hänen mukaansa viljelijän maailmankuva on deterministinen; viljelijät uskovat kaikkien tapahtumien tapahtuvan kausaalisesti, järkähtelemättömien lakien mukaan. Tämä determinismi ja fatalismi johtaa passiivisuuteen, ja Silvastin mukaan viljelijät helposti jäävät odottamaan että asiat ratkeavat itsestään, eivätkä ole valmiita panostamaan itsensä ja tilansa kehittämiseen. Omassa aineistoissani tällaista asennetta ei ollut havaittavissa lainkaan. Silvastin tuolloinen aineisto koostui lukuisista viljelijöiden kirjeistä, joista suurin osa tuolloin vuonna 1996 oli epävarmojen tai lopettamista harkitsevien

viljelijöiden tekstejä. Näyttäisi siis siltä, että jatkamispäätöksen tehnyt tulevaisuuteen suuntautuva viljelijä, joka on jo oppinut luovimaan EU:n viidakoissa, osaa suhteuttaa perinteen ja nykytilanteen toisiinsa uudella tavalla. Perinnettä ei koeta painolastina, vaan voimavarana, eikä sukuperinteen jatkuminen ole niin elämää määräävä tekijä, etteikö siitä voitaisi myös hätätilanteessa luopua. Kuitenkin jokainen tekee kaikkensa ettei näin kävisi, ja toimii tässä pyrkimyksessään ennen kaikkea aktiivisena itsensä ja tilansa kehittäjänä, eikä kohtaloonsa alistuneena jää pyörittelemään peukaloitaan, kuten Silvasti väittää. Pitkällä aikaperspektiivillä tilannettaan tarkasteleva viljelijä tietää tilanteensa ja myös sen, että jos konkurssi tulee, se on olosuhteiden syy, eikä syyllisyyttä kannata tuntea vanhempia kohtaan. Kuitenkin ajatus siitä, että tila pitäisi myydä jollekin toiselle, tuntuu kaikista erittäin vaikealta, sillä silloin katkeaisivat sekä suvun perinne, että myös viljelijän omat juuret. Uudella omistajalla ei olisi sitä tunnetietoa tilan vaiheista eikä sidettä menneisyyteen. Näin konkretisoituu Silvastin vuonna 2001 (s. 16) laajemman aineiston pohjalta esittämä toteamus siitä että viljelijän elämäntavan keskeisin tavoite on sukutilan jatkuvuuden tavoittelu.

Se kunnioitus sitä kohtaan joka on tämän alkuun lykännyt, se tietosuus omista juurista on tärkeää. Jos tää menis täysin jollekin toiselle, niin sillä ei olis mitään tietoa mikä on ollu se perinne tai se henki tai se leipäjuuri. Kyllä se mun mielestä pitää jatkua sillai että siinä jonkinlainen kunnioitus niinku Sirkkaa kohtaan ja Luukkosia kohtaan säilyis. Että pakko niitten on, jos ei nyt muuten, niin tietää ketkä tässä on asunu ja niinkun sillä lailla kunnioittaa. M2H22-23

Kuinka velvollisuudentunto ja perinteiden kunnioitus ovat sitten nykyviljelijälle syntyneet? Kaikki informantit ovat ryhtyneet viljelijäksi omasta tahdostaan, valinneet ammattinsa satojen joukosta. Miksi juuri heillä tunne suvun työn jatkamisesta on kasvanut niin suureksi, että he ovat siihen ryhtyneet? Tätä viljelijät pohtivat etenkin ”Suomalaisia maanviljelijöitä” -kirjassa. Loppujen lopuksi selkeitä vastauksia ei suoraan löydy. Monet sanovat, että ”ovat kasvaneet maahan kiinni”, että viljelyn tahto, ”maahenki”, on saatu geneeissä tai äidinmaidossa.

Kai siihen on tietyllä tavalla kasvanu kiinni siihen, kun on ollu pienen ikänsä niissä hommissa ja sitten sitä joku sano että kasvaa maahan kiinni, niin kyllähän siinä niin pääsee käymään. --- Siis jos mä en ois tommoste tilanteesta lähtösin, niin tuskin mä tässä mitään tiluksia missään värkkäisin, että

en ois varmaan ite niitä hankkinu, ainakaan tässä vaiheessa. Oisin ihan varmaan muissa hommissa. Et kyl siihen liittyy se että ne on omia ja niihin on kasvanu kiinni. M4H102-103

Maalaisuuteni on täysin synnynnäistä. Synnynnäisyys tosin muuttui jo varhaisessa lapsuudessa periaatteeksi. Jo pienenä urautin ajatukseni niin maalaisuuteen, että lopputulos oli ”ennalta määräämäni”. En voinut kuvitella muuta tulevaisuutta tai elämänmuotoa. Kasvoin kiinni omaan ajatukseeni maanviljelijän muotokuvasta, joskin tuolloinen maalaisuuteni ja muotokuvani poikkesivatkin tulevasta nykyisyydestä, kuten ennalta kuvitellulla ja reaaliajassa toteutuvalla todellisuudella on tapana.

Vanhempieni en voi asettaa vastuuseen valinnastani. Äitini luultavasti yritti ohjata minua tutkimaan muitakin vaihtoehtoja - tuloksetta. Monet mahdollisetkin ammatit ja elämänurat pyyhkiytyivät olemattomiin, niitä ei ollut minulle, minun päässäni.

Voisi siis dramaattisesti sanoa, että kohtaloni kirjoitettiin tähtiin valitessani vanhempani. Jollakin merkillisellä tavalla kaikki minuun järjestynyt DNA ohjelmoitui niin, että perimäni - luonteeni, ominaisuuteni ja oma minäni yhdessä sen ympäristön kanssa, johon synnyin ja jossa kasvoin, varmisti tulevaisuuteni juurikaan sitä myöhemmin kyseenalaistamatta. N16S109-110

Se on vissiin siinä äidinmaidossa, että tähän sukupolveen saakka tää maaseutu on toimina näi että lapset jatkaa vanhempien työtä. Ja miä olin hyvin velevollisuusventuntone ja miä olin ainut lapsi ja miun isä oli miusta 40 vuotta vanhempi ja vähän sairaalloine. Niin miä koin sillo, että miun pittää niiku auttaa tässä hommassa vanhempia ja sen takia en ees lähtenä, silloin Ristiinassa ois ollu jo oma yhteiskoulu ja opettajien kehotuksestakkaa en lähtenä sille linjalle, vaan ratkasin näin että miusta tulee maanviljelijä.

L: Koit sä sun vanhempien taholta mitenkään painostusta, että nyt täytyy ruveta viljelee, vai tuliks se ihan omasta?

M: Ei, että miulle sanottii että päätä ite kymmenvuotiaana. Ja miä oon sen niinku miettinä ainaski, en tiijä onko se sitte, aikahan kultaa muistoja ja sillä tavalla, että miä oon sen näin itellee selevittänä että se on miun iha oma ajatus ja eihän mulla ollu elämäkokemusta puhumattakaan näkemystä mite tää maailma tulee kehittyymmää, nii se on se miun pienen maailman päätös, että miun täytyy jatkaa tätä isien ammattia. M1H28

Omassa henkilöhistoriassa viljelijällä korostuvat lapsuus ja nuoruus. Moni muistaa kuinka on jo pienenä tehnyt päätöksen jatkaa vanhempiensa ammattia, ja kuinka on sitten päätöksensä pohjalta valinnut koulutuksensa. Kenenkään kohdalla vanhemmat eivät ole suoraan painostaneet tai vaatineet viljelyn jatkamista, vaan ennemminkin koulutuksen ja jonkun muun ammatin hankintaan on kannustettu.

Varhainen muisto alempien koululuokkien ajoilta: Isä täyttämässä maatilahallituksen kyselylomaketta, minä luen Turun Sanomaa, siskot

jossakin huoneissaan. ”Onko tilalla jatkajaa”, isä kysyy papereistaan, on ainakin kysyvinään. Havahdun ja sanon, että tietysti. Miksi sellaista edes kysytään, ei maalaistalojen pojilta kysytäkään, ei ainakaan siltä ainoalta ja jos kysytään, niin korkeintaan, että koska. Isä kuulee, mutta laittaa rastin kohtaan ”ei tietoa”. Ja niin Kaunisto r:n: 2:9, 24 päättää lypsykarjaa ja reilut 30 hehtaaria peltoa päätyy maatilahallitukseen toimistoagronomin pöydälle, saa leimansa ja siirtyy sieltä tilastoon kohtaan ”tilanjatkajasta ei tietoa”, vaikka minä olin jo päättänyt. M8S27-28

Meil ei oo sil tavalla ollu, ei sillä tavalla painostettu että on aina enempi koulutukseen satsattu ja sil tavalla kannustettu niinku, aina oon tietysti pärjänny koulussakin. Kyllä siinä yhdessä vaiheessa kun piti lukion jälkeen hakee, niin oli eri vaihtoehtoja, hainki sillon sitten oikeustieteelliseenkin, ja mietin muitakin vaihtoehtoja, mutta jollakin tapaa se sitten lähti muokkaukseen. Mä olin vuoden lukion jälkeen olin töissä, en lähteny heti opiskelemaan ja sen vuoden aikana se oikeestaan sitte kiinteyty että opiskelen semmosen opettajan ammatin missä pystyy sitten lomat tekemään tuota (maanviljelijän) työtä. M4H102

L: Onks sulle ollu ihan lapsesta asti selvää, että sä jäät tähän jatkamaan?

U: No muthan on tehtykin tätä tilaa varten. No siis siinä vaiheessa kahdeksannella luokalla kun piti harjotella yhteishakua ja yhdeksännellä kun sitä sitten veivattiin, niin porukka mielti että mitä ne rupee tekee, ja meidän opinnonohjaaja sano yhdellekin, että susta ei oo kun näkkileipätehtäälle töihin, ja tota sillon mulla oli niinku sellanen että mitäs mä nyt sitten rupeen tekeen, että kun mul on ollu aina että mä rupeen maanviljelijäks.

L: Onks sulla vanhemmat tavallaan tuputtanu sitä ammattii sulle, vai ooksä niinku ite vaan kasvanu?

U: No kylhän se nyt niinkun on tyyliin kasvatettu. Mut sen verran äiti sano että joku muukin ammatti pitää olla kun maanviljelijä. N3H79

Nykyviljelijällä ei siis ole sitä kokemusta, mikä vielä mahdollisesti edellisellä sukupolvella on ollut, että tilan jatkamiselle ei ole annettu vaihtoehtoja. Informantti N3:kin, joka informanteista ehkä ainoana selkeästi kokee, että hänet ”on tehty tilaa varten” ja ”kasvatettu ammattiin”, on saanut vanhemmiltaan ohjeen hankkia myös muu koulutus. Vaikka hän on näin tehnytkin, hän on silti päätenyt kotitilansa jatkajaksi. Sama tilanne on suurimmalla osalla haastatelluista: viljelykoulutuksen lisäksi monilla on pätevyys ja työkokemusta myös jostain aivan muusta ammatista. Kuitenkin he ovat palanneet alkutuotannon pariin. Moni kertoo tähän vaikuttaneen lapsuuden ilmapiirin ja maatalouden töiden tekemiseen varhain oppimisen. (Vrt. Silvasti 1996: 44; 2001: 98-100.) Se, mitä viljelijät kutsuvat maahan kiinni kasvami-seksi tai äidinmaidossa tulleeeksi, onkin pitkälle rakentunut niistä lapsuuden ja

nuoruuden myönteisistä kokemuksista, joita on koettu maatalouden töitä yhdessä vanhemman sukupolven kanssa tehdessä.

Et varmaan se on semmoinen asia mihin mä oon kasvanu jo ihan lapsesta lähtien, ja mä oon kokenu maanviljelijän työn hyvin mielekkäänä, ihan jo lapsena. Me osallistuttiin tottakai niihin tilan töihin ja välillä se oli tosi rankkaa, mut toisaalta sillon 70-luvulla vielä niin maanviljelys oli sellasta alati kehittyvää. N1H67

Masan kanssa on aina ollu hirvittävän mukavaa olla töissä ja jotenkin se on ollu semmoinen ihminen, jota on kunnioittanu näissä työntekemisasioissa, ja siltä ottanu mallia miten hommat hoituu niinku mukavasti. Sillai ettei välttämättä tarvii, vaikka työtä tehdäänkin, niin se ei oo ikävää, vaikka tulee hiki. Se on sen työntekemisen malli on ollu erittäin esimerkillinen. Ja sitten toinen asia siinä kasvatuksessa on ollu se, että äidin kanssa oli mukavaa navetassa, koska me puhuttiin siellä aina. Ei ollu mitään radioo mikä mulla nykyään on päässä koko ajan. Sillon puhuttiin. Äiti lypsi ja minä ruokin ja sitten puhuttiin monista asioista töitä tehdessä. Mukavaa, asioista keskusteleminen. Ne on semmoset elementit, jotka on niinku jääny semmoseks mukavaks asiaks tässä työntekemisessä. Se, että tän työn tekemisestä voi nauttia, se on oikeestaan se, minkä sillon oppi. M2H5

Hahmottaessaan omaa henkilöhistoriaansa ja tietään viljelijäksi informantit korostavat lapsuuden tapahtumien lisäksi niitä käännteitä tai valintoja elämässään, jotka nykyisestä tilanteesta katsoen ovat merkittäviä. Kaikille ei ole ollut lapsuudesta saakka selvää viljelijäksi ryhtyminen, monet ovat siis kouluttautuneet muihin ammatteihin ja eläneet kaupungeissa. Kuitenkin side maaseudulle on säilynyt mielen pohjalla, ja usein jokin merkittävä elämänkäänne, avioliiton solmiminen tai purkautuminen, vanhempien sairastelu tai kuolema ovat olleet kimmokkeena sille, että nykyiseen tilanteeseen on päädytty.

Usein sanotaan, että sattuma jakaa korttejansa meidän elämässämme ihan miten sattuu. Joskus tuntuu, että näin kävi myös minunkin kohdallani. Olinhan tullut nykyiseen asuinkuntaani Iittiin viettämään hyvän ystäväni häitä, eikä pieneen mieleenkään olisi tullut, että sen reissun seurauksena olisin jo seuraavana vuonna lypsämässä lehmiä. Mutta niin siinä vain tuli käymään. --- Siinähan ei kauaa mennyt kun olin pakannut omaisuuteni kassiin ja jättänyt työpaikkani. Näin jälkeenpäin on kyllä tullut ajatelleeksi, että olihan se aikamoinen hyppy tuntemattomaan. N2S10,12

Siinä vaiheessa kun mä muutin tänne niin se elämäntilanne oli semmonen, ettei ollu hirveesti muita vaihtoehtoja, koska mulla avioliitto meni pilalle tai ei ollu kovin onnistunu ja mun vanhemmat sairasteli. Mulla ei ollu mitään tekemistä siellä aikasemmassa asuinpaikassa, ei ollu oman alan töitäkään, että se oli aika yksinkertainen ratkasu muuttaa tänne. M2H4-5

Viljelijät pohtivat näin ammattiaan, sen merkityksiä ja syitä toimia siinä monitasoisesti menneisyyden eri ulottuvuuksien kautta. Omasta menneisyydestä haetaan selityksiä nykyiselle tilanteelle, ja voimavaroja ammennetaan niin oman suvun kuin koko ammattikunnan historiasta. Näistä kietoutuu monisyinen merkitysten verkosto, joka kannattelee viljelijää muutosten aallokossa. Paitsi menneisyydellä, myös tulevaisuudella on suuri rooli jatkuvuuden luomisprosessissa. Sukupolvien ketjussa lenkkinä ollessaan viljelijä ei tokikaan toivo olevansa viimeinen. Omien lasten toivotaan jatkavan tilaa ainakin jossain muodossa. Kukaan ei kuitenkaan halua lastaan viljelijäksi pakottaa tai painostaa. Viljelijöiden mielestä on tärkeää, että lapsi itse päättää ammattinsa ja hankkii muutakin elämäkokemusta ja koulutusta kuin kotitilalla saatavan. (Vrt. Silvasti 2001: 141-148.)

No kyllä mä tietyst tavallaan toivon, että jollakin tapaa ne lapset sitten jatkais. Mut se on kyl sitte ihan heidän oma päätös. Toivon että kattelevat maailmaa ensin vähän muultakin kantilta ja sit miettii vasta sen asian. Et ei niitä mitenkään kasvateta viljelijöiks nyt jo tässä kohtaa. N5H48

Miä ajattelen sitä ihmistä siinä ja sen täytyy tehdä ite se päätös. Tää on sen verran raju laji, että jos en miäkää ois ite tehnyt sitä päätöstä oikeestaan kahtee kertaa nii emmiä tätä kestä. Kun sen on tehnyt ite sen päätöksen ni se täytyy kestä. Ei se heleppoa oo muissakaa ammateissa se täytyy aina muistoo ja senkii miä oon kokenu tuolla maailmalla. --- Ja vielä siitä heijä jatkamisesta nii se on oma päätös ja sit se vielä pittää osottaa kykyä siihe. Yks sellane motto on, että isiltä hankituilla opeilla ei pärjää tulevassa maailmassa. Että miä en ois isin opeilla pystynä pärjäämään tälläkää lailla ja oon varma ettei miun pojatkaa pärjää miulta saaduilla opeilla. Ja se on hankittava se oppi ja ammattitaito sitte maailmalta jos tähä haluaa tulla. M1H29

Mielessä kytevä toive tilan jatkumisesta asettaa haasteita nykyiselle toiminnalle. Yhtä lailla kuin menneitä sukupolvia kohtaan, viljelijä tuntee velvollisuutta myös tulevia kohtaan. Useampikin informantti on käyttänyt fraasia ”maa on lainassa lapsiltamme” kuvaamaan sitä vastuullisuutta, jota he tuntevat suhteessa seuraavaan sukupolveen. Tila halutaan hoitaa niin hyvin, että mahdollisella jatkajalla olisi

mahdollisimmat hyvät asetelmat jatkaa ja menestyä. Oma toiminta on siis jatkuvuuden kaaren laajaa piirtämistä menneestä tulevaan.

L: Puhutaan vielä vähän tulevaisuudesta, niin haluutsa että sun lapset jatkaa tätä ammattia?

R: Se on hirveen hyvä kysymys, ja semmonen mikä välillä on mielessä. Ja tavallaan se muoto, jossa se kysymys on omassa mielessä, on se, että pystytäänkö me säilyttää tää tila niin, ja nimenomaan että pystytäänkö me kehittämään tätä tilaa niin, että tätä olis jonkun mahdollista jatkaa. Se on näin päin tää kysymyksenasettelu omassa päässä. Et kyllä sillä tavalla haluais että tilanne olis semmonen että mikäli joku haluaa jatkaa, niin se olis mahdollista. Ja kyllähän sillä tavalla haluaa, että joku jatkaa, että maata ei myydä vaan sitä ostetaan.

L: Että säilyis suvussa tämä

R: Joo kyllä kyllä. N4H99-100

L: Sä tavallaan lapsillesi tätä ajattelet?

O: Nii, tavallaan, että ainakin mahdollisuus. Se on sit niijen valinta mitä tekee, ja ei sitä tiijä vaikka ois vielä laajempaa silloin touhu kun nyt. Et ei osaa sanoa, et se on niin monesta tekijästä kiinni. M3H26

Tällä hetkellä monen tilan tulevaisuus on avoin. Muutama haastateltu on itse vielä niin nuori, ettei ole omia lapsia hankkinut, tai lapset ovat vielä pieniä. Vanhemmillä haastatelluilla lapset ovat usein kiinnostuneet muista aloista. Kuitenkin monilla lapsilla on myös kiinnostusta viljelyyn, he osallistuvat tilan töihin ja suunnittelevat jopa alan koulutusta. Jatkamista suunnitellaan usein hieman eri muodossa kuin nykyinen toiminta on, ja tämä näyttää sopivan myös haastatelluille. Pääasia on, että maat säilyvät viljeltyinä ja tila asuttuna.

L: Sanoit silloin alussa, et oot kovasti kannustamassa jos sun vanhin poikas haluaa jatkaa.

A: Kyllä joo. Enkä toisaalta painostamassa. Et mä eilenkin sanoin hälle sitä, et me ei voija vanhempina hänen puolesta elää hänen elämäänsä. Et sitä vastuuta omasta elämästä ja omista päätöksistä täytyy vaan ruveta ottamaan. Kyl me aika vanhaks asti jaksetaan tätä tilaa viljellä jos terveyttä riittää, ettei tästä sillä lailla heitetä kellekään mitään painolastia ja kivirekee ja pakkopul-laa.

L: Että se ei ois katastrofi, jos tässä loppuis viljely?

A: Ei, kyllä kuitenkin joku varmasti näitä viljelee, jos me ei niitä jakseta viljellä, niinhän nytkin tapahtuu tässä hyvin paljon, vuokrataan toiselle. Pellot pysyy tuotannossa, vaikka sitten viljelijöitten määrä vähenee.

L: Onks sulle kuitenkin tärkeitä se, että maata viljellään tulevaisuudessakin, tai et se jatkuvuus siinä asiassa tapahtuis, vaikka nää pellot ei välttämättä olis sun omilla jälkeläisillä, mutta se ruoka sieltä kasvaisi sieltä pellostä?

A: Joo, se on kyllä tosi tärkeitä. Justiin kavereitten kanssa eilen puhuttiin siitä miten kiva juttu oli, että tuolla naapurikunnassa toistakymmentä vuotta pakettipeltoina olleet pellot on nytten kynnetty. N1H76

Kaiken kaikkiaan viljelyn jatkuminen Suomessa on viljelijöille tärkeää. Jos maataloustuottaminen loppuisi tulevaisuudessa omalla tilalla, se olisi vaikea paikka, mutta ei mikään katastrofi, kuten jo edellä kävi ilmi. Yleisemmällä tasolla toivotaan peltojen pysyvän viljeltyinä ja kotimaisen ruuantuotannon tietotaidon säilyvän Suomessa. Tämän tietotaidon välittäjänä viljelijä kokee olevansa tärkeässä asemassa, linkkinä sukupolvien välillä. Tämä asema näyttäisi avaavan viljelijöille laajan aikaperspektiivin, kyvyn suhteuttaa tilannettaan pitkälle aikajanelle, mikä onkin yksi merkittävä tekijä jatkuvuuden konstituoinnin prosessissa.

Sukupерinne siirtyy polvelta toiselle: vanhaisäntä ja talon lapset tutkivat yhdessä Ryyttelin vanhoja dokumentteja.

Pitää ymmärtää sitä et miten on ennenkin oltu ja just se tavallaan, maatilalla voi nähdä sen elämänkaaren ja sit sen jatkuvuudenkin. --- Että itse asiassa mä olen ajatellu sitä niin, että nykypäivänä jotenkin eletään niin voimakkaasti vaan tätä päivää, mut must tässä on niinku hyvä näköalapaikka, että ihan näitä samoja peltoja on viljelty yli sata vuotta sitte. Ja toivottavasti niitä nyt viel jatkossakin viljellään sitte seuraavat sata vuotta. Et sä oot vaan osa tätä jatkuvaa kehitystä. N5H42-43

Meillä on tietty perinne, ja toisaalta taas se on myöskin semmosta tulevaisuuteenpyrkimistä. Kaiken aikaa. Kun mejän maanviljelijöitten elämä on tällästä enemmän ympyränmuotosta kun tällästä suoraviivasta lineaarisista, niin kun palkkatyö aika usein, sen vois kuvitella että se on sellasta. Meil on vuodenkierto, meil on viikkorytmi meil on päivärytmi, ja se muokkaa aika paljon ajattelutapaa ja sitä mitä pitää tärkeenä ja mitä tavoittelee ja miten toimii. N1H67

Maanviljelijän aikakäsitys poikkeaa siitä, mihin kaupunkilaiselämässä on totuttu, sillä viljelijä ei elä vain tätä hetkeä ja tätä päivää. Aikaperspektiivi käsittää paljon muutakin kuin vallitsevan tilanteen ja jatkuvuuden kaarta piirretään laajasti menneestä tulevaan. Juha Kuisman (1992: 10) mukaan maanviljelijällä on eettinen suhde aikaan. Kuisma kirjoittaa, että ”talonpoika ei ’säästä’, ’kuluta’ eikä ’tapa’ aikaa, vaan hänen on tehtävä kukin työ täsmälleen silloin kun on sen aika. Ekonomisesti aika ei ole hänelle variaabeli, kuten teollisuuden puolella. Työ on tehtävä rupeamana, sanan mukaisesti hyvän sään aikana.” Lisäksi Kuisma korostaa maanviljelijän aikakäsityksessä kahta tekijää, heideggerilaista ”Sorge”-ajatusta eli huolta huomisesta, sekä ylisukupolvisuutta, jotka myös omasta aineistostani ovat tässä kappaleessa nousseet esiin. Juha Kuisman mukaan talonpoika diskonttaa eri tavalla kuin muissa elinkeinoissa, joissa nykyhetki katsotaan tulevaisuutta arvokkaammaksi: viljelijä suunnittelee asioita lineaarisissa kehissä eteenpäin. Viljelijöillä on siis edelleen tässä modernissa ajassa jäljellä syklisen aikakäsityksen piirteitä, vuodenkierto ja auringon asennot rytmittävät maanviljelijän elämää. Nina Sääskilähti (2000: 84) huomauttaakin, että tällaiset sykliset ajan ominaisuudet on usein jätetty vähemmälle huomiolle nykyisessä kellonajan leimaamassa ajattelutavassa, joka on korostanut edistystä, muutosta, kehitystä ja liikettä eteenpäin yhdensuuntaisesti. Talonpoikauskulttuurin

modernisoitumista on usein kuvattu yksioikoisesti esittämällä se siirtymänä syklisestä aikakäsityksestä lineaariseen, luonteeltaan metriseen ja mekaaniseen, etenevään ja yhä tarkemmin osoitettavissa olevaan kronologiseen aikaan (Silvasti 2001: 95). Syklinen ja lineaarinen aikakäsitys eivät kuitenkaan missään vaiheessa sulje toisiaan pois, eikä niitä ole Sääskilahden mukaan myöskään käsitettävä traditionaalisia ja moderneja kulttuureja erottaviksi tekijöiksi. Sääskilahti pohtii, voisiko lineaarinen ajattelutapa olla kulttuurinen tiedostettu, ja syklinen kulttuurinen tiedostamaton aikakäsitys nyky maailmassa. Kuten Juha Kuisma sanoi (1992: 10), viljelijä kuitenkin suunnittelee asioita *lineaarisissa kehissä*. Näyttäisi siis siltä, että maanviljelijät tiedostavat aikaa samanaikaisesti syklisesti ja lineaarisesti. Syklinen aikakäsitys on pysynyt kulttuurisesti tiedostettuna sukupolvien ketjun välittämänä perinnetietona vuosisatojen takaa. Se ei kuitenkaan sulje pois Sääskilahden osoittamaa kellonajan leimaamaa ajattelutapaa, edistystä, muutosta ja kehitystä, vaan antaa perspektiivin tarkastella muutosta ja kehitystä ja suhteuttaa oman elämäntilanteen niihin. Traditionaalinen ja moderni ajattelutapa toteutuvat siis yhtä aikaa ja tukevat toisiaan, eivätkä suinkaan ole sulkemassa toisiaan pois. Viljelijä suunnittelee elämäänsä agenda-kausi kerrallaan, elää arkeansa päivien, viikkojen ja vuoden rytmin rutiinien mukaan, ja nostaa uskoa ja oikeutusta tähän arkipäivän puurtamiseen ja elämisen suunnitteluun tarkastelemalla suvun ja viljelyn vaiheita pitkässä linjassa satoja vuosia taaksepäin ja eteenpäin. Ajatus menneiden sukupolvien vaikeuksista ja menestyksestä, vastuu tulevaisuudesta ja halu tehdä työnsä näiden välissä mahdollisimman hyvin selittääkin nykypäivän viljelijän suhdetta ja suhtautumista Euroopan Unioniin ja sen mukanaan tuomiin muutoksiin ja vaikeuksiin. Laajan aikajanan perspektiivistä Unioni nähdään vain yhtenä muutoksena muutosten joukossa, ja sukupolvien ketju ja viljelemisen vuosisatainen, vuodesta toiseen samassa rytmissä toistunut ja toistuva perinne nähdään vahvempana kuin kulloinkin vallinnut tai vallitseva poliittinen tilanne. Siksi EU:n vaatimiin tarkkoihin tietoihin ja satelliittivalvontoihin voidaan suhtautua huvittuneesti, siksi nuoret viljelijät uskaltavat investoida suuria summia ammattiinsa ja rakentaa tulevaisuuttaan sen varaan. Viljelijä tarkastelee näköalapaikaltaan aikaa pitkälle taakse ja eteen, ja näkee EU:n tuoman muutoksen pisarana meren pinnalla.

Syvennämällä ovat juuret historiaan, joista viljelijä ammentaa voimavaransa tulevaan. (Vrt. Hangasmaa 2002: 104-107.) Näin perinne on luomassa jatkuvuutta muutoksessa, se on keino selvittää muuttuneessa tilanteessa (vrt. Uusitalo 1999: 204). Perinne toimii linkkinä tulevaisuuden ja menneisyyden välillä ja auttaa kantajaansa ymmärtämään nykyisyyttään (Giddens 1995: 91). (Vrt. Silvasti 2001: 96-97.)

Sukupolvien törmäykset, perinteenkatkaisu ja muutos

Vaikka perinne ja menneisyys ovat monella tapaa viljelijän voimavarana ja jatkuvuuden rakennusaineena, suhde niihin ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Veikko Anttila kiinnittää huomiota tutkimuksessaan ”Talonpojasta tuottajaksi” (1974) vajaa sata vuotta sitten Suomen maatalouden uudistajina toimineiden viljelijöiden viiteryhmän muutokseen. ”Vanhaa maataloutta” edustanut talonpoika oli perinteisen yhteisön jäsen. Hänen viiteryhmänsä, toisin sanoen ne ihmiset, joiden käyttäytymistä hän mukaili, oli talonpoikaisyhteisö. Uudenaikaistuneen maataloustuottajan viiteryhmä taas oli Anttilan mukaan toisenluontoinen. Se ei ollut enää samaan perinteeseen sitoutunut paikallisyhteisö, vaan maataloutta harjoittava ammattiryhmä, joka uudisti menetelmiään mahdollisimman suuren taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. Vaikutteet noudettiin tarvittaessa kaukaakin. Näiden kahden asenteen, perinteisen vanhan agraarikyläyhteisön ja Euroopasta vaikutteensa hakevan taloudellisen hyödyn tavoittelijoiden, väliin puristuivat ensimmäiset maatalouden uudistajat. Heidän oli varauduttava siihen, että paikallisyhteisö ei hyväksynyt heidän haluaan vaihtaa isien taidot ja asenteet toisiin. Veikko Anttila kutsuu näitä ensimmäisiä talonpoikaisia uudenaikaistuneita maataloustuottajia *perinteenrikköiksi*, ja piirtää tutkimuksessaan heidän muotokuvaansa. (Anttila 1974: 13, ks. myös 191-194.)

Sata vuotta sitten tapahtunut maatalouden murros oli nopea ja valtava ja sen vaikutukset kertautuivat kaikille yhteiskunnan tasoille, kuten kappaleesta 4 huomasimme. Samanlaiset muutoksen tuulet puhaltavat taas, ja jälleen on kyse markkinavoimien määräämästä tuloksellisuuden maksimoinnista ja eurooppalaisten ajattelutapojen tunkeutumisesta suomalaiselle maaseudulle. Tässä muutoksessa elävä ja siihen

sopeutua päättänyt viljelijä elää yhtä lailla arvojen ja viiteryhmien puristuksessa, ja taas ovat vastakkain perinne, totutut viljelyn mallit ja sukupolvien takaiset työn tekemisen arvot, sekä uudistus, muuttuneen poliittisen tilanteen vaatimat uudet työskentelytavat ja asenteet. Vaikuttaa siltä, että jonkinasteista perinteen rikkomista ja katkaisua tarvitaan taas, jotta viljelyn jatkuvuus olisi turvattu uudessa tilanteessa. Jacques Le Goff kirjoittaa (1992: 50), että perinteen katkaiseminen voi toimia muutokseen suhtautumista ja uuteen tilanteeseen integroitumista helpottavana instrumenttina. Viljelijän nykytilanteessa näyttäisi kuitenkin siltä, että muutokseen sopeutuminen jopa vaatii perinteen katkaisua jollain tasolla. Muuttuneessa tilanteessa viljely ei enää onnistu pelkästään vanhoilla menetelmillä. Ne, jotka perinnettä rikkovat, joutuvat yhteisönsä arvostelun kohteeksi, kuten sata vuotta sittenkin. Tällä hetkellä katkos näyttäisi kulkevan vahvimpana sukupolvien välissä, ja konkretisoituu usein sukupolvenvaihdoksissa, sekä kylien eri ikäisten tai asenteisten viljelijöiden välillä.

Mutta tämä yrittämisen alottaminen, isännyyden alottaminen tuotti sitten ongelmia jos sitä yritti tehdä saman katon alla ton oman isän kanssa, että siinä tuli semmonen konflikti. Oliko se sitten, ehkä se ei siitä tekemisen eroista johtunu, vaan enemmänkin tämmösistä sosiaalisista syistä tai tunnepohjaisista. M2H14

Sukupolvenvaihdoksissa kuohuu aina suuria tunteita. Luopuminen ei ole vanhemmalle polvelle helppoa, ja nuorempia painaa vastuu ja velvollisuudentunto. Eroja sukupolvien välillä on niin suhtautumisessa EU:iin, työn tekemisen tavassa, osaamisalueissa, kuin käsityksissä siitä, mikä on ”oikea viljelijä”, mitkä ovat hänen velvollisuutensa ja vapautensa ja niin edelleen. Törmäykset ovat usein rajujakin. Vanhempi polvi on usein huomattavasti EU-kielteisempää kuin nuorempi, ja heidän on vaikea hyväksyä esimerkiksi Unionin uusia ympäristösäädöksiä, sillä he ovat kasvaneet aikana, jolloin lannoitusta ja kasvinsuojelua korostettiin elintärkeänä osana viljelyä. Samoin Unionin mukana muuttuneet tulot ja tukien osuuden kasvu saa monet vanhat viljelijät toivottomiksi. Käytännön tasolla vanhempi sukupolvi on usein tottunut perinteisen perheviljelemisen malliin, missä talon kaikki asukkaat

tekevät työnsä kyselemättä talon hyväksi ja kaikki tarvittava opitaan kotona, kun taas uudempi sukupolvi käsittää maanviljelyn ammatiksi ammattien joukossa siinä mielessä, että siihenkin tarvitaan koulusivistystä ja muutakin taitoa kuin traktorinajoa. Jotta uudenlaisen markkinalähtöisen maatalouspolitiikan ohjaamassa systeemissä pärjää, täytyy olla dynaaminen, innovatiivinen ja ajan hermolla. Tähän uuden yhteiskunnallisen tilanteen asettamaan muutokseen nuori viljelijä vastaa kouluttamalla itseään ja tutustumalla muihinkin maisemiin kuin niihin mitä tuvan ja navetan väliä juostessa näkee. Tilansa nuoremmalle sukupolvelle luovuttanut polvi tai viljelystä luopuneet kyläläiset eivät kenties pysy enää niin hyvin muutoksen mukana. EU:n vaatimat uudet toimintatavat herättävät pelkoa (tai vahingoniloa) siitä, että talo menee tärviölle. Epävarmuus ja pelko purkautuu nuoren yrittäjän arvosteluna, minkä he usein kokevat kohtuuttomaksi.

Perheen sisältä on kyllä löytynyt niitä kivireen täyttäjiä. Kun vain saisi tehdä itse ja omin päin, ettei kokoajan joku kulkisi perässä arvostelemassa ja kertomassa kuinka pitäisi tehdä.

Vanhojen isäntäparien pitäisi muuttaa pois tai ainakin opetella olemaan huomauttamatta heti, kun jokin asia tehdään erilailla kuin ennen ja antaa nuorten tehdä itse omat virheensä. Nyt varsinkin, kun ajat ovat lyhyellä aikaa muuttuneet niin paljon ettei oikeastaan mikään ole ennallaan. Kukaan ei voi elää toisen puolesta. Onneksi olen kuunnellut, etten todellakaan ole ainut huonosti ja ymmärtämättömästi käyttäytyvä nuori isäntä. Olen tullut siihen tulokseen, että jokaisella isännällä on edessään sama sukupolvien kuilu. ”Kun meillä on AINA tehty näin, niin myös sinun pitää tehdä näin” -asenne. Se on kuluttavaa, rasittavaa ja ennen kaikkea burn out iskee helposti. N3S71-72

Jokaisessa sukupolvenvaihdoksessa on aina ongelmansa, se ei ole koskaan kivuton. Kuten N3 kirjoittaa, jokaisella isännällä on edessään sukupolvien kuilu, mutta eletessä suurta murroskautta kuilu korostuu. EU on tuonut monia muutoksia, ja jotta muutokseen voi sopeutua, täytyy toimintatapoja muuttaa. Perinne täytyy katkaista edelliseen sukupolveen, jotta viljely voisi jatkua nykyisessä ja mahdollisesti tulevassa polvessa. Anthony Giddens esittää (1995: 106), että jälkitraditionaalisessa maailmassamme sukupolvien peräkkäisyydeltä riistetään sen esimoderneissa puitteissa näyttelemä ratkaiseva rooli yhtenä traditionaalisten symbolien ja käytäntöjen siirtämisen keskeisenä välineenä, ja tradition ohentuessa menneisyys menettää

emotionaalisen vaikutusvoimansa. Näin radikaalisti eivät asiat kuitenkaan mielestäni ole viljelijöiden kohdalla. Vaikka periaatteita täytyy muuttaa, ja muutos aiheuttaa konflikteja sukupolvien välille, sukupolvilla on edelleen valtava merkitys nykyviljelijälle, kuten edellisessä kappaleessa huomasimme. Traditionaaliset symbolit ja käytänteet siirtyvät edelleen sukupolvelta toiselle, korostivathan kaikki informantit lapsuutensa kokemuksia ja kasvatusta syynä viljelijäksi ryhtymiselle. Sitä paitsi perinteestä täytyy olla tietoinen, ennen kuin sitä voi muuttaa tai murtaa. Tradition merkitys esiintyy perinteenkatkaisun kohdalla nimenomaan emotionaalisella tasolla, sillä perinteenkatkaisu ei suinkaan ole helppoa. Perinnetietoinen viljelijä kokee usein syyllisyyttä rikkoessaan traditiota.

Mua on varmaan täs perheessä pidetty ainakin tähän asti sellasena kaikkein vähiten perinteitä kunnioittavana lapsena, perheenjäsenenä. Semmosena muutoksenhalusena. Mutta kyllä ne aika pitkälle kaikki hommat nojaa siihen perinteeseen. Eihän se oo perinnetiedottomuutta, että muuttaa perinteitä, vaan päinvastoin. Jos näkee sen perinteen ja näkee että siinä ois muutoksen varaa, niin sittenhän se on aika perinnetietosta ja on sidoksissa siihen perinteeseen jos pystyy sitä muuttamaan. M2H16

Sukupolvien törmäily näyttäytyy jokaisella tilalla eri lailla. Joissakin suvuissa asiat selviävät helposti, sukupolvet ymmärtävät toisiansa ja osaavat joustaa, joillakin tiloilla taas riidellään miltei verissäpäin. Jotakin perinteenkatkaisun välttämättömyydestä ja sen aiheuttamista konflikteista tai niiden välttelystä kertoo kuitenkin se, että yksikään haastatelluista ei asu maaseudulla perinteisenä pidetyssä yhteistaloudessa edellisen sukupolven kanssa. Vanhempi sukupolvi on muuttanut pois joko sukupolvenvaihdon yhteydessä tai muutaman vuoden sen jälkeen, joko omasta tai nuoremman polven tahdosta. Nuori polvi tarvitsee muutoksilleen tilaa, ja sitä he ovat myös saaneet.

L: Tavallaan aina sukupolvi tekee uudella lailla, mutta sehän on oikeestaan edellytys sille että se jatkuu

R: Joo, joo ja se, jos aattelee mejän tapauksessa mikä oli äärimmäisen hyvää, niin oli se että me päästiin heti alottaa. Ja tavallaan että äiti ja isä pysty kuitenkin luopumaan. Koska kaikki ei pysty luopumaan koskaan. Ja se johtaa pahimmillaan siihen, että tila ei enää jatku. ---

L: No koet sä että sä jatkat sitten vanhempien ja suvun työtä, perinteitä?

R: Koen. Niin tässä se onkin se hankala kohta, että tietyllä tapaa jatkaa perinteitä, tietyllä tapaa siinä on semmonen oma lisäarvonsa, että se on nyt juuri tämä maapläntti tässä tai se on nyt juuri ne samat eläimet joista osasta mennään linjaa taaksepäin semmosiin eläimiin joita on ollu sillon kun on ollu pikkulikka. Mut siihen sit kuitenkin tulee tää ristiriita mistä äsken puhuttiin, että kun sillä uudella on se oma tapansa toimia, ja tavallaan alkuvaiheessa se arvostelu on niin kovaa, niin siinä kuitenkin pitää tietyllä tapaa pystyä rikkomaan kaikki ne perinteet. Niin että sitten edes kymmenen vuoden päästä tai 15 vuoden päästä pystyy elämään edes vähän sinnepäin semmosta elämää kun mitä ajattelee omassa päässä, että miten haluais.

L: Eli jotta se perinne jatkuu se täytyy katkasta?

R: Aivan, kyllä. Se on just näin. N4H92-93

Yhteys muutoksen ja jatkuvuuden käsitteiden välillä on mielenkiintoinen, nopeasti tarkasteltuna ristiriitainen. Perinnettä täytyy ja sitä halutaan muuttaa, siitä halutaan jopa jonkin verran eroon, mutta samalla se koetaan suureksi voimavaraksi. Perinteiden katkaisu ja käsitysten muuttaminen on välttämätöntä, jotta uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa viljely voisi jatkua. Muutokseen on vastattava muutoksella. Jotta uusi sukupolvi voisi jatkaa viljelemisen perinnettä, sen on samalla hylättävä osa perinteestä. Mutta onko loppujen lopuksi kyse hylkäämisestä? Suomalaisen maanviljelyn historiassa on ennekin tapahtunut muutoksia, ja sukupolvet ovat aina tehneet hieman erilailta kuin edelliset. Vuosisadan alussa siirryttiin talonpojasta tuottajaksi, nyt siirrytään tuottajasta joksikin muuksi. Arkipäivän toimintaa halutaan nykyaikaistaa ja muuttaa, jotta arjen alla elävä viljelemisen perinne voisi jatkua eteenpäin. Jatkuvuus ja muutos eivät suljekaane toisiaan pois, vaan tukevat ja selittävät toinen toisiaan: tarve muuttaa toimintatapoja on syntynyt yhteiskunnallisen tilanteen murroksesta, ja viljelijän tahto tehdä nämä muutokset nousee hänen vahvasta monitasoisesta suhteestaan aikaan, sukuun ja perheeseen. Tämän suhteen turvataksaan ja siirtääksään sen myös eteenpäin hän sopeutuu muuttuneeseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen muuttamalla toimenkuvaansa. Kyse on eräänlaisesta syklistä, jossa muutos, katkos ja jatkuvuus ovat toistensa syitä ja seurauksia. Vaikka katkos lähimpään edelliseen sukupolveen tapahtuisikin, pidemmässä kaaressa jatkuvuus sitä kautta turvautuu. (Vrt. Hangasmaa 2002: 108.)

Viljelijän ympäristösuhde: Yhteistyötä luonnon ja eläinten kanssa kotimaisemassa

Toisena merkittävänä jatkuvuuden rakennustekijänä aineistosta nousi esiin viljelijän suhde ympäristöönsä, joka käsittää tässä tapauksessa kotipaikan ja -maiseman, maan, metsän ja eläimet, sekä luonnonvoimat ylipäättään. Maanviljelijät osoittautuivat esteetikoiksi: he kokivat ympäröivän maiseman ja sen vaihtelut vuodenaikojen mukaan erittäin merkittävänä voimavarana.

Maaseutu on kevät, kun kurkiaura kääntää sinisen viulun ja punaiset valmetit lehahtavat pelloille. Maaseutu on kesä, kun laitumella kuivahtanut lehmänpaska saa sinut tunteelliseksi. Maaseutu on syksy, kun pääskysset mittaavat matkakuumetta siiven alta. Maaseutu on talvi, kun pakkasyönä näet koko tähtitaivaan, revontulet, ja kuu kuin pullea utare. N14MT2

L: Mikä sitten on parasta maanviljelijänä olossa?

H: No kyllä mun mielestä toi maisema kun se muuttuu vuodenaikojen mukaan, se on niinku. Työpaikan isosta ovesta kun kattoo tonne pellolle aamulla kun aurinko nousee, niin silloin on hienoo, laitumet on usvassa. Ehkä se että tää on omasta mielestä kaunis paikka, sitä se on. M2H10

Juha Vettenniemi on tutkinut maanviljelijöiden ympäristösuhdetta EU-jäsenyyden murroksessa, ja hänkin on tullut siihen tulokseen, että maanviljelijöillä yksi tärkeimpiä ympäristöön kohdistuvia arvoja ovat juuri esteettiset arvot. Vettenniemen mukaan esteettisiin arvoihin kuuluvat maiseman kauneus ja maaseudun puhtaus (2000: 21-22). Saman toteaa myös Tiina Silvasti, hänen mukaansa viljelijät, ja etenkin naiset kokevat maaseudun puhtauden, kauneuden ja rauhan merkittävänä voimavarana (Silvasti 1996: 48). Viljelijä tekee päivittäin töitään samassa maisemassa ja on paljon ulkona. Työn lomassa pienet luonnon tapahtumat antavat merkitystä ja voimaa arkeen.

Onni on suhteellinen käsite ja sitä kai riittää vain hetkeksi kerrallaan. Minun on silti vaikea kuvitella elämään parempia hetkiä, kuin mitä täällä olen saanut. Se on varhaisen aamun linnunlaulu minuutti ennen kylvötraktorin käynnistymistä, sateen ropina kuivurin katolla viimeisen kuorman jo kuivuessa, maaliskuun tuuli pöllikasan päällä. M8S42

*Sukupolvien kädenjäljet näkyvät viljelijän kotimaisemassa:
Ryyttelin pihaa vuosina 1929 ja 2002.*

Työskentely vuodenaikojen syklin mukaan vaihtuvassa maisemassa vuodesta toiseen sitoo viljelijän kotipaikkaansa. Kotimaisemassa, esivanhempien raivaamissa pelloissa ja rakentamissa rakennuksissa, konkretisoituu päivittäin edellisessä kappaleessa esiin tullut sukupolvien ketju. Tiina Silvastikin kirjoittaa (1996: 27), että viljelijöillä on jatkuva yhteys esi-isiensä työhön nimenomaan näiden raivaaman maan ja rakentaman pihapiirin välityksellä. Näin toteutuu Anthony Giddensin (1995: 115) esittämä perinteen etuoikeutettu suhde tilaan nähden; perinne on aina kiinni alkuperäisessä ja tärkeiden paikkojensa viitekehyksessä, ja viljelijä vetää perinteen kautta rajoja tutun ja vieraan alueen välille. Maasta ja maisemasta muodostuu siis

jotain pelkkää multaa ja puuta suurempaa, niistä tulee suurella arvolatauksella varustettuja viljelijän elämän peruspilareita.

Juha Kuisman mukaan (1992: 8) suhde maahan onkin talonpojan tärkein suhde. Kun fyysinen ja biologinen maa saa ympärilleen kulttuurisia merkityksiä, siitä tulee Kuisman sanoin ”symboli, jolla ilmaistaan laajempi asia: talonpojan suhde maailmaan” (emt.). Vaikka Kuisman lause on melko mahtipontinen, siinä on kuitenkin perää. Viljelijä liittyy maahan arvoja, jotka selittävät pitkälle hänen elämäntapaansa ja myös tahtoa sen jatkuvuuden turvaamiseen. Kuisma jatkaa, että talonpoikaisen käsityksen mukaan maa ei kuulu yksilölle, sille joka tällä hetkellä sattuu sen maarekisterin mukaan omistamaan, vaan se kuuluu menneille ja tuleville polville. Perimmiltään ihminen kuuluu maalle, eikä päin vastoin. Näin kokivat myös informantinikin, ja jotkut heistä liittivät maahan jopa pyhiä arvoja. He tunsivat olevansa yhteydessä maahan, ja saivat siltä konkreettista voimaa seisoessaan peltojensa reunalla tai metsässä. Myös Tiina Silvasti mainitsee etenkin metsän saavat viljelijöiden mielissä merkityksiä jopa kirkkona, psykiatrina tai ystävänä (1996: 48).

Kyl täytyy näi sanoa, että kyl se suhde on olemassa. Se on sekä metsään että peltoon, että kyl miä koen että miä saan voimaa iha siitä ku kävelee sielä pellonpientareela taikka sitte metässä, ei siinä nii suurta väliä. Ihan tietä tahtoen suatan joskus iha istua kive piähän taikka puun juurelle ja koen että siinä voimavirrat kulokeevat ja sieltä niiko saa jotaki. - - - Näihä opetettaa maatalouven liikeopissaki, että se on yks tuotannontekijäkin, näi ajateltuna, mut miä sen koen vielä läheisempänä. Se on muuta kun tuotanto, tuotantotekijä on raha tai työ, se luonto on vielä jotain, se on vähän pyhää.

L: Sä oot yhteydessä siihen luontoon semmosella henkisellä tasollakin?

M: Kyllä. Miusta on hirveen paha nykästä hyvännäkönen kuusentaimi taikka vaikka porkkanantaimi tuossa penkissä melekeen pois, koska se on niinku elävä luonnonkappale. Vähä joutuu kovettamaan sydämensä. M1H32

Paitsi maahan, jotkut viljelijät tunsivat olevansa yhteydessä luontoon yleensä.

Kaikista voimakkaimmin luontosuhteensa koki haastateltavien ainoa luomuviljelijä, joka huomasi koko ajatusrakenteensa olevan kiinnittynyt maisemaan ja luontoon.

Mun ystävät on lapsuudessa ollu kallio, vesi, piha, metsä, metsäpolut, hiekka, hiekanjyvät, et kaikki tälläset, erilaiset kasvit, taivas. Et mä oon eläny luonnossa. En mä oo huomannu sitä ennen kun vasta ihan aikuisena. Ihan äskettäin. Et mun ajattelun rakenteet on kiinnittyny maisemaan, luonnon maisemaan. Sen huomaa sillon kun ei pysty jotain asiaa selittämään toiselle ihmiselle, jonka ajattelun rakenteet on kiinnittyny johonkin eri juttuihin, joka on kasvanu kaupungissa tai jolle maisema sinänsä merkitse sellasta, et se ois ajattelun väline. - - - Et ihminenhän on osa luontoa siinä mielessä. Ja mä oon aina kokenu, et kasvit on mun ystäviä. Et sillon kun mä oon ollu masentunu, niin mä oon kasvattanu hirvittävän paljon kaikenlaisia kukkasia ja ne on lohduttanu mua ja edelleenkin vaikka nää onkin vähän tälläsiä selviytyjäkukkasia mitä mulla on, niin ne on mulle tosi tärkeitä. Ne on jollakin lailla vähän semmosia, ei nyt mitään tällästä, en mä nyt usko et ne nyt on mitään henkiä ja sisältää sillä lailla henkee, mut ne on osa tätä meidän elämää. N1H72

Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet olevansa näin vahvassa yhteydessä luonnon kanssa. Sen sijaan *yhteistyötä* luonnon kanssa korostivat kaikki. Luonnosta ja maasta puhuttaessa haastateltavat käyttivät ehdottomasti eniten aikaa yhteistyöstä ja myös luonnon armoilla olemisesta kertomiseen.

On mahtavaa olla keväisin toukopellolla mullan pölyssä ja taas kerran kokea kasvun ihme. Syksyllä kypsän viljan tuoksu tuo ylpeyttä rintaan: Me olemme luonnon kanssa yhdessä tämän sadon tuottaneet. N5MT6

L: Koetsä olevas yhteistyössä jollain lailla luonnon kanssa?

A: Joo, ihan ehdottomasti. Sitähän tää homma on. Että se on vähän se tilipussikin sit sen mukaan et paljon tuli vettä ja paljo tuli paistetta kesäl. N5H42

Yhdessä luonnon kanssa toimiminen herättää viljelijässä ylpeyttä, hän on osannut hoitaa osuutensa niin, että luonto on antanut hyvän sadon. Yhteistyöstä jonkun itseään suuremman voiman kanssa saadaan tyydytystä. Luonnon kanssa työskenteleeseen suhtaudutaan myös nöyryydellä, sillä oma palkka riippuu luonnosta ja sääoloista. Viljelijä on täysin luonnon armoilla.

L: Tunnetsä olevas yhteistyössä luonnon kanssa?

O: Kyllä joo, kyllä mä tunnen. Ja luonnon armoilla toimitaan tässä ammatissa. Et ei sillä, se ei enää silleen, et jos se rupee satamaan kesken heinänteon niin se rupee, et ei siitä rupee hirveesti pulttaamaan, vaikka aina harmittaa, mut se on ihan, luonnollisia asioita semmoset. M3H24

Ja sit ku tää on niin luonnon armoil olevaa työtä ku ikipäivänä voi olla. Et tää vuos oli hyvä vuosi, kun silleen sato, et saati rehuu paljon ja viljaa, mutta toissa kesä oli ihan kauhee. Meiltä loppu kaivoist vedet, jota ei oo ikinä täällä käyny, paloautot ajo vettä, että elukoille riitti juomista. Säilörehuu ei saatu kun sellanen kourallinen, Kainuusta toi rekka meille rehuu viime talvena, teurastettiin niin paljo elukoita kun ikinä vaan oli rahkeita panna autoon. Viljat oli ostossa, kaikki oli ostossa, niin eihän siitä jää sillon mitään muuta kun se työ ja huono mieli. N2H55

Veikko Anttila väittää (1974: 12), että sata vuotta sitten tapahtuneessa maatalouden murroksessa teknologia antoi viljelijälle vallan luonnon yli. Tekniikka on tuosta ajasta kehittynyt valtavasti, mutta nykypäivän viljelijä näyttäisi silti kuitenkin edelleen olevan riippuvainen luonnonvoimista, ja elävän niiden armoilla. Mikään tekniikka ei ole saanut viljelijää ajattelemaan olevansa luonnon herra. Juha Kuisma kirjoittaa, että viljelyssä näkökulmaa luontoon hallitsee käyttö ja käyttöisyys. Kysymys on ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta, jossa kumpikin ajoittain yllättää toisensa. Maata muokkaava talonpoika on Kuisman mukaan äärimmäisen tietoinen siitä, ettei luonto koskaan ole täysin hallittavissa ja kesytettävissä. Maa on viljeltävissä vain myötäillen. Viljelyyn sisältyy itsestään selvä ryöstöviljelyn kielto: biologisten resurssien käytön on oltava kestävä. (Kuisma 1992: 8.) Viljelijän suhdetta luontoon ja maahan selittää siis kaksi seikkaa. Koska oma toimeentulo riippuu luonnosta, ja koska maan tuottavuus halutaan säilyttää pitkälle tulevaisuuteen, maata pitää kohdella kunnioituksella. Vain viljelemällä varjellen viljelijä turvaa oman ja tulevien polvien toimeentulon. (Vrt. Silvasti 2001: 245-247.) Sama suhtautuminen pätee kotieläintiloilla myös suhteessa eläimiin. Niitä pidetään ensisijaisesti tuotantoeläiminä, ja koska oma toimeentulo riippuu niiden hyvinvoinnista, eläimet halutaan hoitaa hyvin. Suhde eläimiin ei kuitenkaan ole pelkästään tuotantokeskeinen. Elävien olentojen kanssa työskennellessä ei aina voi ajatella vain järjellä. Vuosiakin samojen eläinten kanssa töitä tekevä viljelijä oppii tuntemaan eläintensä persoonallisuudet ja tavat hyvin.

L: Sä oot eläinten kanssa tekemisissä, onks ne työkavereita vai tuotanto?
 O: Kyl ne tavallaan on työkavereita ja se on vähän oltavakin, et tuotantoeläimellä pitää olla aika hyvät oltavat et se kasvaa ja tuottaa. Et kyl se enemmän

on työkaveri kun joku esine. Kyl ne, meilläkin tossa ihan pien vasikka kuoli joku pari viikkoa sitten vähän synnytyksen jälkeen, oli vammanen tai vaivainen, niin kyllä ihan tuli kyynel silmään kun sen sitten, ties ettei siitä enää mitään tuu. Että kyllä se semmosta herkkääkin hommaa on, varsinkin kun jokunen on poikinu itellään. Mut sitten välityksestä tulevia, niin kun eilenkin yks kuoli, niin ei se nyt silleen hirveesti, kun sen ties et se on niin huonokuntinen ja siit ei ois mitään tullu ja ois lähteny muuten teuraaks. Niin ei se oikeestaan sitten, se on osa tätä hommaa et niitä tapahtuu. Mut silloin tosiaan jos on omasta eläimestä poikinu, ne on aina sit sellaisia hankalia, vaikeempia, mut kyllä niistäkin yli pääsee. Et ei silleen voi hirveesti, kun lihaa tuotetaan, niin tunteella voi liiaks sitten suhtautuu, et pakko niist on pystyä luopumaan tai ei tätä ammattia pysty harjottamaan. M3H24

L: Entäs eläimet, ovatko työkavereita?

M: On ne, on ne ehottomasti. Miähän pyyvän lehmältä anteeks jos miä satutan sitä, voin miä sitte komentaakki niitä rajusteeki, ko olen pahalla tuulella, nii tuota miä piän ne ihan yhteistyökumppaneina. Mutta sen niiko piän kirkkaana mielessä, että sillo ku on karsimisesta kysymys tai muusta, nii sillo ei anneta tunteille kovin paljoo valtaa, et aina se joskus tullee.- - ne on nimeomaa kumppaneitahan ne on ne elukatki.

L: Jos sitte joutuu laittamaan jonkun hyvän lehmän pois niin onks se sitten kova paikka?

M: On se kova paikka, joo. Nyt laitoin sellasen viiskymmentätönnarin pois, joka ol ensimmäinen lehmävasikka, joka synty tähän, eli se ol ollu kuukauven vai kaks vähemmän tällä mäellä ko myö, nii tuota sehän tuntu ihan pahalta. Sit miä vielä sanoin sille teurastamon miehelle, et sit jos tullee satatönnari, ni siinä se taloudellisuus ja tunteet peilaa sammaan, että se ehtii lypsää elläissään satatuhatta litraa maitoa, että sitä työ ette vie, että se pannaan hautaan ja kivi viereen. M1H32-33

Viljelijällä on siis eläimiinsä vastuullinen hoitosuhde, sillä toimeentulo on täysin riippuvainen eläinten hyvinvoinnista. Tilanne on siis sama kuin siis viljelijän luontosuhteen kohdalla. Lisäksi elävän ympäristön yllätykset, uuden elämän jokavuotinen syntyminen, kasvu ja kuolema luonnossa, eläinten elinkaari ja näiden tapahtumien edesauttaminen antaa viljelijälle suurta tyydytystä ja ylpeyttä.

Ja on sekin yksi onnentäyttymys, kun auttaa uutta vasikkaa maailmaan ja emä nuolee kuivaksi tuoreinta lastaan. Kuinka tärkeäksi sitä tunteeekaan itsensä antaessaan vasikalle sen ensimmäistä ateriaa tuttiämpäristä. N3MT20

Maanviljelys tuottaa suurta. On vaikea kuvailla, mitä mielessä liikkuu, kun kesäiltana pysähtyy pellon laitaa ja katsoo laitumella tyytyväisenä märehittävää lehmä- ja vasikkalaumaa. Ruoho tuoksuu nenään, viljapelto lainehtii ja saunan piipusta nousee koivuhalon kutsuva savuntuoksu. Silloin sydän on

kiitollisuutta ja ihmetystä täynnä: mitä hyvää olen tehnyt, että ansaitse kaiken tämän? - - - Samanlaista onnentunnetta kokee kevätkylvöjen ja laidunten teon aikaan ja silloin, kun sadonkorjuun jälkeen katsoo täynnä olevia varastoja. Silloin tietää osanneensa tehdä jotain oikein, vaikka toisinaan luonto näyttääkin sen häijymmän puolensa. N10MT22

Se, että viljelijä on vastuussa maasta ja eläimistä menneille ja tuleville polville, sekä oman toimeentulonsa turvaaminen, aiheuttavat automaattisesti halun suojella niitä. EU:n uudet ympäristösäädökset saavat kannatusta, sillä niiden myötä ympäristönsuojelutoimista maksetaan tukea. Näyttäisikin siltä, että viljelijöiden ympäristönsuojelua ohjaa vastuullisuuden lisäksi pitkälle taloudellinen ajattelu. He ovat valmiita suojelemaan ympäristöä niin pitkälle, kun suojeleminen on heille taloudellisesti kannattavaa, tai suojeletoimenpiteistä ei aiheudu heidän yritystoiminnalleen haittaa.

L: Sä sanoit, että kaikki lähtee maasta, onko sulle luonto ja ympäristö tärkeitä asioita?

A: On, joo. Emmä nyt niinkun sillä lailla mitenkään erityisen vihreäks itseäni tunnista, eikä meil ole luomutila, et meil on tämmönen tavanomainen viljely, mut kyllä se on tärkeä, että seurataan sitä ravinnetilannetta pellossa ja toki on tärkeää, ettei sieltä mitään ylimäärästä valu jokiin eikä vesistöihin. Se ylimäärä, se on rahalla ostettu suurimmaksi osaksi Kemiralta se tyyppi mitä sinne peltoon pannaan, niin ei sitä tartte sinne jokeen pistää yhtään. Ja sitten viljelytekniikassakin on sit semmosia juttuja, mitkä on niinkun ehdottoman tärkeitä, että ne on ihan. Tietysti kuulutaan tähän ympäristötukiohjelman piiriin, että sekin sit jo automaattisesti tuo semmosia juttuja, mitkä täytyy olla kunnossa, suojakaistat ja ihan kyntösuunnat ja semmosilla asioilla on merkitystä. Ja tietysti erityisesti ne korostuu nää ympäristöasiat viel täs kun me asutaan ihan taajaman kupeessa. N5H42

L: Mitä mieltä oot ympäristösäädöksistä?

O: No kyllä nyt tietysti silleen ihan tiettyyn rajaan asti on ihan hyvä että luontoo suojellaan, mut ei liian pitkälle sitten, että viljelijää niillä rasitettas. Et tuntuu, et sitä paskanhajuakaan ei siis enää olla, et se menee liian pitkälle. Semmonen tietysti on ihan asiaa, että vesistöt ei hirveesti rehevöitys ja viljelijät vois tehdä voitavansa, ettei sellasta ylenmäärästä taakkaa sinne. M3H24

Juha Vettenniemi nimittää viljelijän ympäristösuhdetta päämäärärationaaliseksi, ja suhteeseen vaikuttavina arvoina ovat tärkeysjärjestyksessä taloudelliset, henkilökohtaiset, esteettiset ja luonnonsuojelulliset arvot. Viljelijät ovat Vettenniemen mukaan omaksuneet tehokkaasti yrittäjäimagon, jossa keskeisenä piirteenä on taloudellinen

rationaalisuus. Toiminnassa otetaan huomioon muutkin arvot, jos se on taloudellisesti mahdollista. (Vettenniemi 2000: 23.) Suomalaisen maatalojen luontosuhteiden muutosta pitkällä aikavälillä tutkinut Mikko Kumpulainen (1999) on myös tullut samantyyppisiin tuloksiin, ja tiivistääkin tämän asenteen osuvasti väitöskirjansa nimessä, jonka mukaan viljelijä toimii ”Maan ja talouden välissä”. Tämä tilanne nousee esiin omastakin aineistostani. EU:n suosittamia ympäristötoimenpiteitä suoritetaan lisätuen toivossa mielellään, mutta esimerkiksi oman metsän joutuminen Natura 2000 -suojeluohjelman alle koettaisiin vääryytenä, sillä siitä ei saisi riittävää korvausta.

L: Mitäs mieltä olet uusista ympäristösäädöksistä?

H: Oikein. Oikein ne on mutta kyllä siinä tietysti, niin no perinteisesti, noin niinku ajatellaan perinteisellä tätä suomalaista talonpoikaa, niin se on suhtautunu luonnonsuojeluasioihin aika kielteisesti, mutta tietysti nyt EU-aikana sillä on tiettyä merkitystä kuinka luonnonmukaisesti sä viljelet. Ja jos sä rakennat jonkinlaisen perinnebiotoopin tonne, niin sä saat siitäkin tyhjästä läntistä, jolla ei tarvi edes laiduntaa ketään, niin lisäbonuksia, lisää rahaa samalta alueelta. Mut tota en minä tiedä olisko musta kiva jos meidän metsästä löytyis joku harvinainen kasvi niin sitä ei saa sitä metsää enää hakata lainkaan, no kyllä sen hyväksyis mutta tuntus semmoselta että vietäis mahdollisuuksia vähän kapeemmaks.

L: et jos ois johonkin natura-alueeks pantu puolet sun metsästä

H: Ei se ois ihan oikein koska ei siitä tulis korvauksia.

L: Mitä mieltä oot luonnonsuojelusta?

H: No ketäpä yrittäjää luonnonsuojeluasiat niinku palkitsis, ehkä jotain matkailuyrittäjää. Mutta ei se ainakaan tässä maanviljelyksessä ole iloksi tälle maataloudelle tämä luonnonsuojeluaate. Mutta tottakai se on oikein. Eihän tota maanviljelijä pystyis maata viljelee, jos maa on pilalla.

Maanviljelijä joka aika pitkälle luonnon ehdoilla tekee ja metsätaloutta esimerkiks, eihän metsä tuota jos se raiskataan. Kyllähän siinä käsi kädessä käydään. Mut usein luonnonsuojelijan ja maanomistajan näkemys siitä mitä sille maalle ja metsälle tehdään on erilaiset. M2H11

Paitsi taloudelliset arvot, ”liiallisen” luonnonsuojelutoiminnan vastustusta selittävät myös maanviljelijän henkilökohtaiset arvot, joiksi Juha Vettenniemi listaa omistusta ja hallintaoikeuden, osallistumisoikeuden ja paikallisuuden merkityksen (2000: 21). Nämä ovat kaikki ikivanhoja talonpoikaisia arvoja (vrt. kpl 4 ”Talonpoikaisuus murroksessa”). Kuten Juha Kuisma totesi, talonpojan tärkein suhde on hänen suhteensa maahan (1992: 8). Jos joku ulkopuolinen taho tulee siis määräämään

viljelijälle, mitä hänen on tehtävä suvun raivaamalle ja hoitamalle maalle, joka on tällä hetkellä annettu hänen huolehdittavakseen, viljelijä kokee tämän loukkauksena. Maaviljelijät kokevat, että heitä pidetään tyhminä, kun virkamiehet tulevat neuvoamaan heitä heidän työssään (Vettenniemi 2000: 22). Määräykset ja valvontatoimenpiteet koetaan epäluottamuslauseena.

Siis ne asiat (ympäristösäännöt) on oikein, mut se että EU:n meidän tähän valvontakulttuuriimme liittyy just mun mielestä se, että sun täytyy aina pystyä todistamaan että sä oot tehny oikein. Ja sehän on vieras tämmöselle perinteiselle maataloudelle ja viljelijöiden ajatusmaailmalle. Viljelijähän on perinteisesti ollu rehellinen ja luotettava. Et meillä on, meillä esimerkiksi kasvinsuojeluaineita käytetään hyvin vähän, ja on ollu semmosia vuosia ettei ole käytetty lainkaan. Et meil on monia sellaisia toimintatapoja ollu kauan aikaa. N4H98

Maanviljelijä kokee näin ympäristösääntöjen valvonnan kautta henkilökohtaisten arvojensa tultua loukatuksi, erityisesti koska säännöt tulevat ulkopuolisilta. Siksi luonnonsuojelutoimet, jotka periaatteessa saisivat kannatusta viljelijältä, usein otetaan vastaan nuristen. Ulkopuolisten puuttuminen viljelijän suvussa kulkeneeseen, pyhiä arvoja sisältävään maahan, viljelijän elannon lähteeseen, ei saa viljelijältä ymmärrystä. (Vrt. Veintie 2002: 78-79; Silvasti 2001: 257.)

Juha Kuisman mukaan maaseudun puhettavassa talonpito on paikan asumista. Paikan käsitteeseen sisältyy sisäpuolisen ja ulkopuolisen raja siten, että paikassa asuja samastuu paikan sisäpuoleen. Sisäpuolisuudessa on johonkin kuulumisen, turvan ja suojan sävy. (Kuisma 1992: 9.) Giddensin (1995: 115) esittämä sukuperinteen kautta vedetty raja itsen ja muiden, tutun ja vieraan välille näyttäytyykin juuri suhteessa kyseisiin ”ylhäältäpäin” tuleviin sääntöihin ja niiden valvojiin. Saman on havainnut Juha Vettenniemikin: maanviljelijöiden omaama paikallisuuden arvo korostuu erityisesti ympäristösuojelun hallinnoinnissa (2000: 22). Viljelijän suhde luontoon, sen suojeleeseen ja sääntöihin onkin osaltaan juurruttamassa häntä yhä syvemmin kotipaikkaansa, onhan paikallisuudessa olennaista Bo Lönnqvistin sanoin toistuva tilan ja ajan haltuun ottaminen muokkaamalla sitä, puhumalla siitä ja riitelemällä sen puolesta (Lönnqvist 2002: 122). Miettimällä suhdettaan ympäristöönsä ja puolustaes-

saan näkökantojaan ”liiallista” luonnonsuojelua vastaan viljelijät siis jatkuvasti muodostavat ja syventävät yhteyttään kotipaikkaansa ja maisemaansa, ja käyttävät sitä yhtenä keinona ammattinsa merkityksien pohdinnassa.

Luonnon ja maan sisältämät erilaiset arvolataukset selittävät pitkälle M2:nkin yllä mainitsemia (usein kaupunkilaisten) luonnonsuojelijoiden ja maanomistajien erilaisia käsityksiä siitä, mitä ympäristölle olisi hyvä tehdä. Anthony Giddensin mukaan modernina aikana ”luonto” on alettu asettaa kaupungin vastakohtaksi; se tarkoittaa samaa kuin ”maaseutu” ja sillä on usein maaseutuidylliin viittaavia konnotaatioita. ”Luonto” tarkoittaa jotakin, joka lepää häiritsemättömänä, joka on luotu ihmisen toiminnasta riippumatta. (Giddens 1995: 109-110.) Tämä tapa rinnastaa koskematon luonto ja maaseutu toisiinsa edustaa siis modernia kaupunkilaista näkökulmaa. Giddenskin myöntää, että ”eräässä mielessä tämä kuva on täysin väärä; onhan maaseutu juuri ihmisen suunnitelmille alistettua luontoa” (emt.). Käsitykset siis siitä, mitä maaseutu itse asiassa on, törmäävät. Juha Kuisma kirjoittaa, että ”toisin kuin luonnonsuojelija, talonpoika ei idealisoi villiä, ihmisetöntä erämaaluontoa. Hän itse elää maasta ja ruokkii muuta väestöä maan tuotteilla, joten talonpojan eettiseksi ja esteettiseksi ideaaliksi tulee asuttu ja viljelty luonto, kulttuurimaiseman mosaiikki. Kulttuuri on viljelyä ja viljely kulttuuria.” (Kuisma 1992: 8.) Kyse on loppujen lopuksi siis näkemyseroista siitä, mitä on luonto ja mitä kulttuuri, ja kuinka niiden väliset suhteet tulisi hoitaa. Jan-Magnus Jansson tuo esille kauan vallalla olleen käsityksen kulttuurin ja luonnon vastakkainasettelusta. Perinteisesti käsitetään, että luonto on villiä ja vapaata, kulttuuri taas ihmisen aikaansaannosta, luontoon verrattuna ”keinotekoista”. (Jansson 1992: 17; ks. myös Kiuru 2000: 296.) Sama jako on ollut vallalla myös kansatieteellisessä tutkimuksessamme; luonto on nähty kulttuurin edellytysten luojana, eikä ihmisen suhdetta ympäristöönsä ole problematisoitu (Kiuru 2000: 297). Tästä näkökulmasta lähtien luontoa/maaseutua on suojeltava kulttuurilta, kun taas maanviljelijän näkökulmasta luonto ja kulttuuri toimivat yhdessä. Viljelijä ei ole vetänyt koskaan selkeää rajaa kulttuurin ja luonnon välille, vaan ne ovat hänen ajattelussaan muodostaneet yhtenäisen kokonaisuuden. Tästä näkemyserosta johtuen maanviljelijöiden ja luonnonsuojelijoiden kohtaamiset usein näyttäytyvät riittäisinä.

Ja toinen sit että luonto, maaseutu, maan viljeleminen, niin ne on semmosia perusjuttuja, mitkä mun mielestä on tosi arvokkaita. Mä oon kokenu aina tän ammatin hyvin arvokkaana ja tärkeenä - - - ja just tää että jatkuuko tää maatila ja pysyykö nää pelot elävinä ja metsät hyvinvoivina täällä, tämmönen vastuullinen luontosuhde. - - -Et se on must tässä jotenkin tavattoman hienoa: työtä luonnon kanssa ja luonnon ehdoilla ja tässä tietyssä maisemassa, kotipaikassa. N1H67-68,70

Kaiken kaikkiaan maanviljelijän suhde maahansa, ympäröivään maisemaan ja luontoon on siis moninainen. Työympäristön esteettiset arvot ja elävän materiaalin kanssa työskentely tuottaa jokapäiväisiä ilonaiheita ja toimivat suurena voimavarana viljelijän arjessa. Luonnon kiertokulku ja uusiutuminen, ”kasvun ihme” ja sen seuraaminen symboloivat monille vaikeuksien voittoa (Silvasti 1996: 49). Lisäksi jotkut viljelijät tuntevat yhteyden maahan ja maisemaan konkreettisena voiman saamisena peltojensa reunoilla kulkiessaan. Kotimaisema ja -paikka yhdistävät viljelijän myös konkreettisesti menneisiin sukupolviin, suvun perintö konkretisoituu raivattuihin peltoihin ja rakennuksiin. Vastuu menneille ja tuleville sukupolville määrää myös viljelijän asennetta ympäristöönsä; ”maa on lapsilta lainassa”, ja siksi se täytyy hoitaa hyvin. Viljelijä tuntee olevansa vastuullisessa luontosuhteessa sukunsa mailla, hänelle luonnon suojeleminen on maan ja metsän hoitamista ja viljelyä kestävin periaattein. Siksi ulkopuolelta tuleva vaatimus luonnon suojelesta muilla periaatteilla tuntuu vieraalta. Luontoa kunnioitetaan myös sen takia, että viljelijä on edelleen luonnon olosuhteiden armoilla; sato ja toimeentulo riippuvat sääolosuhteista. Maanviljelijä kokee ennen kaikkea olevansa yhteistyössä luonnon ja eläinten kanssa ja saa tästä yhteistyöstä sen onnistuessa suurta tyydytystä. Yhteistyö ja sen kautta havaittava elämän kiertokulku luonnossa, eläinten syntymät ja kuolemat osoittavat viljelijälle päivittäin myös jatkuvuuden ja pysyvyyden arvoja.

Mulle värit on hirmusen tärkeitä, luonnon värit ja se vaihtuvuus ja pysyvyys mikä on luonnon maisemassa. Se opettaa hirveän paljon elämästä, opettaa ymmärtämään, että elämä on sekä että. Se on sekä muuttuvaa että pysyvää. Ja tälläisiä ihan perus itsestäänselvii asioita, minust se on aika jännä miten paljon luonto voi elämästä kertoa. Et ihminenhän on osa luontoa siinä mielessä.
N1H72

Maa ja taivas ovat kaksi asiaa jotka pysyvät. Maa ja taivas antavat maanviljelijälle ja kaupunkilaisserkulle leivän nyt ja tulevaisuudessa. N3S79

Yhteistyötä eläinten kanssa: vastasyntynyttä vasikkaa opetetaan imemään maitoa.

Juha Vettenniemen lanseeraaman (2000: 23) viljelijän päämäärärationaalisen ympäristösuhteen lisäksi ympäristössä on viljelijälle siis muitakin arvoja. Talous määrää pitkälle suhdetta luontoon, saadaanhan toimeentulo sieltä, mutta mukana on paljon muutakin. Viljelijän aikakäsityksen syklinen puoli kumpuaa luonnon kiertokulusta, suvun kunnioitus ja tulevien polvien menestys heijastuvat kaikki ympäristöstä ja palautuvat sen hoitamiseen. Työn tekeminen tutuksi tullessa kotimaisemassa on viljelijälle tärkeää, ja siitä huolehtimisen kautta hän rajaa suhdettaan ympäröivään maailmaan. EU:n myötä muuttuvassa tilanteessa ”maa ja taivas pysyvät”. Viljelijän maailmassa luonnon ainaisena jatkuva kiertokulku ja elämän syntyminen yhä uudestaan samassa menneiden polvien muokkaamassa maisemassa osoittautuvat poliittisia heilahduksia vakaammiksi tekijöiksi.

Sosiaalinen konteksti ja risteilevät roolit: koti ja perhe, ystävät ja kylänmiehet

Kolmantena teemana maanviljelijöiden jatkuvuuden konstituoinnissa esiin nousevat monitahoiset suhteet kodin, perheen, kylän ja ystäväpiirien välillä. Suomalaisen viljelyn mallihan on aina ollut perheviljelmä. Viljelijäperheen elämäntavalle on ollut tyypillistä ammatinharjoittamisen ja yksityiselämän yhteneminen ja lomittuminen. Jokapäiväinen elämä ei ole määrätynyt pelkästään ammatinharjoittamisesta käsin, vaan viljelijäperheen elämäntapaa ja siinä toimivien ihmisten rooleja ja niiden rajoja on määritellyt yhtä lailla perheenjäsen- ja sukulaisuussuhteet, yksityinen ja julkinen. Viljelijäpuolisot toimivat samanaikaisesti avio- / avopuolison, vanhemman, maatalousyrittäjän ja vielä mahdollisesti lapsen, miniän, vävyn, anopin tai apen rooleissa, sekä perheen ulkopuolella vielä yhteyksissä kyläläisiin ja naapureihin. Tämä viljelijäperheen elämäntavan poikkeavuus palkansaajan elämän jakaantumisesta työelämään ja yksityiselämään antaa yhden leimaavan erityispiirteen maanviljelijän elämäntapaan myös nykyään. (Siiskonen 1990: 15.) Samaan aikaan tämä monitasoinen sosiaalinen verkosto eri rooleineen ja odotuksineen näyttäisi toimivan merkittävänä peilinä, kun viljelijä hahmottaa murroksen vaatimia muutoksia ammattikuvaansa ja pohtii niiden sovittamista arkipäiväänsä.

1800-luvulla eurooppalaisen porvarisperheen maailma jakautui kahteen erilliseen alueeseen: äidin hallitsemaan yksityiseen kotipiiriin ja yksinomaan miehille kuuluvaan julkiseen työelämään (Badinter 1993: 128). Porvariston nousuun ja samalla myös kotikulttuurin leviämiseen liittyvä yksityisen ja julkisen - ja samalla sukupuolten - polarisoituminen rajoittui lähinnä vain kaupunkiin: maaseudulla perhe säilyi tuotantoyksikkönä, jolloin asumista ei erotettu yhtä selkeästi työstä ja tuotannosta kuin kaupunkikulttuurissa. Kuitenkin kotikulttuuri levisi ajan myötä myös maaseudulle. Kotikulttuuri muutti perheen ideologiaa: uudessa perheen ideaalikuvasa äidin roolina oli olla kodin hengetär, lapsista tuli ensisijaisesti kasvatuksen kohteita isän toimiessa linkkinä ulkomaailmaan, julkiseen. (Junkala 2000: 103-104; perhehistoriasta agrariyhteiskunnassa ks. Silvasti 2001: 90-92.) Nykyään nämä ideaalit ovat alkaneet murtua niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Naiset luovat uraa

kodin ulkopuolella siinä missä miehetkin. Kuitenkin jotkut vanhoista perinteisistä kodin ja työnjaon malleista tuntuvat edelleen elävän sitkeinä maaseudulla. Maaseudun tämän hetken kotikulttuuri näyttäisikin olevan sekoitus ikivanhoja agraariarvoja, 1800-luvun porvariskulttuurista perittyjä ideaaleja ja moderneja ajattelumalleja.

Miä oon näi miettinä, että se työn ja vapaa-ajan raja ni se ei oo nii jyrkkä, kun mitä sillon kun vieraaseen työhön lähtee, nii sitä on vieraassa työssä. Et ei siellä oo lapset missää tapauksessa mukana ja eikä niitä piäse ees välillä kattomaa. - - Peruskoulun yläasteen viimeseen aamuun saakka nii miä melekee joka aamu kävin kattomassa sen (pojan) lähön täälä. Elikkä sen pystyy yhistämmää sen työn ja tällaset perheen elämisen, sanotaan näin. Se nyt ei oo varsinaista vapaa-aikoo se jos tulee sitä kouluunlähtevää poikaa tai koulusta tulevaa poikaa kattomaan mut kuiteskin se katkasee sen, ja se miusta soppii iha hyvin. Että tää on nimeommaa perheyritys ja se toimii iha hienosti. M1H31

Maanviljelijä ei voi edelleenkään vetää selkeää rajaa kodin ja työpaikan välille, viljelijä on töissä kotonaan. Moni pitää tätä tilannetta etuoikeutettuna verratessaan sitä palkkatyössä käyviin. Etenkin perheen ja lastenkasvatuksen kannalta he näkevät, että on hyvä jos voi olla tavoitettavissa pitkin päivää.

Tavallaan meil on tässä semmosta yhdessäoloaikkaa mitä työssäkäyvil ei ehkä silleen oo, sellasta piiloyhdessäoloaikkaa. Et kun Matias tulee koulusta niin mä olen täs näin, tai sitte se ottaa välipalaa ja sit mä voin soittaa, mä käyn nyt tuol kuivuril tekee sitä ja sitä. Että monesti se on sitte sitäkin että lapset on kahestaan tääl sisäl, mutta äiti on kumminkin jossain lähellä sit että ei tarvii olla, vaikka on yksin niin ei tavallaan ole yksin. Ei oo semmosta turvatonta. N5H40-41

Lastenkasvatus maalla on asia, jonka informantit mainitsevat ehdottoman tärkeänä myönteisenä ammattinsa kylkiäisenä. He korostavat luonnon saasteettomuutta, pienten kyläkoulujen etuja ja turvallista kasvuympäristöä. Heidän mukaansa lapset saavat elää vapaammin maalla, eikä myöskään kaupunkien ongelmat, päihteet ym. tavoita maaseudun lapsia yhtä tehokkaasti. (Vrt. Hyvönen 2001: 40-44.) Suurin osa itse maalla kasvaneina haluaa itse siirtää hyväksi kokemiaan arvoja eteenpäin. Lastenkasvatus kiinnittyy näin omaan ja suvun historian ja myös kotimaisen arvoihin.

L: Voisitsä kuvitella kasvattavasi lapsiasi kaupungissa?

A: Monta kertaa olen ajatellu, että kyllä se olis tosi raskasta. Että kyllä ihailen niitä vanhempia, jotka jaksaa eläväisten lasten kanssa kaupungissa. Et kun jo hyvin pienenä täällä maalla voi kun on tommonen pihapiiri, missä ei liiku autoja ja hiljanen sivutie tuossa, niin hyvin pienenä on voinu laittaa jo huoletta lapset ulos. - - - Et tääl on ihan toisenlaista lasten kasvaa. Ja nyt tietyst sit kun alkaa olla murrosikäsiä nää pojat, niin toki kaikki nää houkuttukset ja tämmöset tulee tänne, mut on tääl nyt ehkä tää kontrolli vähän toisenlaista ja lapset löytää ehkä muutakin mielekästä tekemistä kun hillua muovikassiansa kanssa asemalla. Kaupungissa liikenne on yks tosi paha juttu ja sit kaikki nää ilmansaasteet ja muut ja se elämänrytmi minust on hirveen kuluttavaa lapselle, semmonen tehokkuusvaatimus. Et täällä lapset saa olla halutessaan hyvin pitkään lapsia ja elää enemmän omilla ehdoillaan. Mut sit, en mä osaa verrata sillä lailla, et kyl ihminen on hirveen sopeutuvainen ja kaupungissa elävät lapset sopeutuu myöskin niihin rajoihin mitä siellä on. Se vaatii vanhemmilta ehkä vielä enemmän semmosta valppautta. N1H73

Perinteisessä agraarikulttuurissa lapset on hoidettu aina kotona useamman sukupolven voimin. Kunnan emäntä on hoitanut lapset siinä missä karjankin perheenäidin ideaalimallin mukaan. Yhä lisääntyvä työmäärä tiloilla on kuitenkin saanut aikaan sen, että maanviljelijäperheidenkin lapset käyvät päivähoitossa. Vanhemmat haluavat työrauhaa ja lapsilleen hyvää hoitoa, sekä myös sosiaalisia suhteita oman ikäisiin lapsiin.

Ne on ollu perhepäivähoitossa. Että mä oon ihan pienest asti ne kiikuttanu. Matias oli vuosi ja kaheksan kuukautta kun alotti perhepäivähoitossa, täs on aika paljon taajamassakin näit perhepäivähoitajii. Siin on ollu aina se rytmi täs talossa, että lapset on kolme päivää viikosta hoidossa ja neljä päivää kotona silloin kun ne oli pieniä. - - - Se on sit ollu semmonen, että kiireaikoina niin lapset on sit ollu viittäkin päivää viikos hoidossa ja sit taas kun ollu väljempää, sit ne on ollu mun kans kotona. Molemmat lapset on ollu perhepäivähoitossa ja sitte ennen koulua kaks vuotta päiväkodissa, tottuu vähän isompaan ryhmään. N5H41

Monet maaseudun naiset ovat kuitenkin huomanneet, että he joutuvat puolustelemaan lastensa päivähoitoa (Vrt. Silvasti 1996: 33). He puhuvat ”perinteisestä emäntäkuvas- ta” ja sen rikkomisen vaikeudesta. Informanttien mukaan ”perinteisen emännän” piha on siisti, siellä on kasvimaata ja marjapensaita. Koti on siivottu ja pullantuoksuinen, leipä tehdään kotona, pakastin notkuu itsetehtyjä herkkuja, lapset hoidetaan kotona ja mies pidetään tyytyväisenä joka suhteessa. ”Perinteinen emäntä” toimii ainoastaan

kodin ja karjan parissa ja on tähän rooliinsa tyytyväinen. (Vrt. Sireni 1996: 82.)

Tämä emäntäkuva vastaa siis pitkälle 1800-luvun porvarillista ideaalia perheenäidistä. Se kuva ideaalista emännästä on yhä vallalla 2000-luvun Suomen maaseudulla. Törmäsin siihen itse opetellessani elämää maaseudulla, ja siihen ovat törmänneet myös haastattelemiini naiset.

Eli että kyllä mä kuvittelin alkuun, niinkun itelle oli tärkeenä, että pitää olla kasvimaata ja pitää olla puutarha ja pitää leipoo ite ja näin pois päin, kyllä mä kuvittelin et näin pitää tehdä. Ja mä muistan että jossain määrin sitä yritettiinkin, laitettiin hyötypuutarhaa ja, mutta sitten se vaan jossain vaiheessa sitten se jäi, viimeistään siinä vaiheessa kun ruvettiin rakentamaan, ja mulla oli kaksientä lasta silloin tässä. Kylhän mä tunsin hirveetä syyllisyyttä siitä että ostin kaupan leipää. Se on vähän niin kun syntiä tekis, tai se on just niinkun syntiä tekis, ja suurinpiirtein toivoo ettei kukaan näe. Ja se on semmoset niinkun tietyllä tapaa hyvin pienet, tai pienet ja pienet, mut just tämmöset asiat ja niistä yli pääseminen, niin se ei oo mikään helppo juttu. N4H93

Jos asuisin kaupungissa, siellä ei välttämättä edes huomattaisi minua, mutta täällä kaikki mitä teen tai sanon katsotaan suurennuslasin läpi. Kun en leivo lauantaisin piirakoita tai en tee riittävän isoa kasvimaata, niin en voi olla kunnan emäntä. Kaikki pitäisi tehdä niin kuin emännät ovat täällä vuosikymmeniä tehneet, erilaisuutta ei sallita. Jos leivonkin tiistaina, tai jos mieluummin ostan porkkanani joltain, joka hallitsee niiden viljelyn paremmin, niin olenko tosiaan huono emäntä? Omasta mielestäni en ole, voinhan osata jotain sellaista mitä nämä arvostelijat eivät osaa, vaikkapa kirjoittaa runoja. N17S145

Mä halusin näyttää näille ukkeille täällä, että kyllähän tää homma käy. Koska mä en oo mitenkään perinteinen maatalon emäntä, mä en käytä emäntä-nimikettä ollenkaan, koska mä en viihdy tupatöissä, mä oon ihan surkee leipoja, mä en kudo mitään, mä en tee mitään sellasta mitä maaseudulla edellinen sukupolvi on odottanu että pitäs tehdä. Elikkä ne ensimmäiset kerrat täälläki ku näil maatalousnaisilla on tälläsii ompeluseuroja, niin siel sitten kautta rantain vihjattiin, että kaikki mitä leivotaan, syötetään vieraille, on itte tehtyy ja sit niil ol aina jotain sukankudontaa mukana ja eihän se ollu mitään muuta kun ihmisten asioitten vatvomista niin mä pian lakkasin. Mä en kuulu tänä päivänäkään mihinkään sellasiin, että. Mä rupesin sitte miettimään, että kyllähän se on sellanen juttu, että en mä halua muuttaa itteäni vastoin tahtoa sellaiseksi kun muut haluais mun kenties olevan. Että jos mä en lunasta paikkaani tällasena niin sithän sille ei voi mitään. Et paljon mieluummin mä oon aina tykänny tehdä konetöitä ja olla noissa niinsanotuissa ulkohommissa ja muissa kun tääl kyökissä. Et jälkikasvu osaa kyllä varsin suvereenisesti tehdä itte ruokansa, jos se näkee, että ei täälä mitään oo kun valot jääkaapissa. N2H49

Perinteiseen emäntäkuvaan sopimattomuus aiheuttaa maaseudun naisissa riittämättömyyden ja syyllisyyden tuntoa. Mistä nämä valtavat odotukset sitten tulevat? Kuka lataa maaseudun naisiin näitä paineita? Arvostelun suuntia näyttäisi olevan kaksi, edelliset sukupolvet sekä kyläläiset, ”ukkelit” ja ”ompeluseurat”. Molemmat edustavat perinnettä, traditiota, sekä myös käsitystä perinteisestä sukupuolisidonnaisesta työnjaosta. Vanhempien sukupolvien arvosteluun kiteytyy jo aiemmin esille tullut huoli talosta ja jatkuvuudesta. Kyläläisten, naapurien ym. ei-sukulaisten arvostelussa on puolestaan havaittavissa täysin sama asetelma, kuin minkä Veikko Anttila mainitsee vallinneen maaseudullamme sata vuotta sitten. Tuolloin luontaistalouteen tottuneen polven mielestä uudet maatalousmenetelmät olivat loukkaus perinteistä normijärjestelmää vastaan. Uudistuksia vastustettiin uskonnollisuutta lähenevällä pieteteillä; laiskuuden ja velttouden oletettiin hiipivän uusia menetelmiä suosivaan sukupolveen. Uudenaikaisille viljelijöille ennustettiin tuolloin vastustavissa piireissä säännöllisesti perikatoa. (Anttila 1974:189-191; vrt. kappale 4) Samat argumentit kohtaavat jälleen perinteen säikeitä katkovaa viljelijää. EU-ajan murroksessa emännältä (ja isännältä) on alettu vaatia jälleen yhä uusia taitoja. Kasvanut paperityö, tietotekniikan opettelu ja muut muutokset ovat vieneet työnkuvaa uuteen suuntaan. Yrittäjälähtöinen ideologia ja välimatkojen lyheneminen ovat juurtuneet nuorten emäntien ajattelukantaan. Emännän työnkuvan muutokseen konkretisoituu siis kappaleessa ”Sukupolvien törmäykset, perinteenkatkaisu ja muutos” esitelty perinteenkatkaisu. Vanhempi sukupolvi sekä kylän ”kunnon” emännät ovat tästä kauhuissaan, ja moni uudella tavalla toimiva nainen onkin saanut osakseen valtavaa kritiikkiä, kuten kollegansa jo edellisellä vuosisadalla. Tässä tilanteessa paljastuukin Anthony Giddensin esittämä tradition moraaliluonne, joka hänen mukaansa liittyy aina läheisesti menneisyyden ja nykyisyyden yhteenliittämisessä käytettäviin tulkintaprosesseihin. Traditio edustaa paitsi sitä mitä yhteisössä ”tehdään”, myös sitä, mitä siinä ”pitäisi” tehdä. (Giddens 1995: 95.) Kuitenkin, jos muuttuneessa taloudellis-poliittisessa tilanteessa haluaa pärjätä maanviljelijänä, perinne on murrettava. Tradition ja modernin välissä emäntä on usein itsekkin hämmentynyt, vaatimukset perinteen normien ja moraalien täyttämistä ja samaan aikaan uusiin haasteisiin vastaamisesta vetävät kahteen suuntaan.

Kaupan leipä ei ole vieras tuttavuus maalaistalonkaan pöydässä. Nykyemännän arjessa vyyhdinpuun, uuniluudan ja piirakkapulikan tilalla jokapäiväisessä käytössä ovat faksi, pc ja nmt. Alvin laskentakaava on tärkeä kuin pullaresepti. Ei ole kuitenkaan helppo astua uuteen avaruusemännän kaapuun. Ostoleipä on kunnottoman emännän merkki. Isoisäni kannusti aikoinaan lapsiaan työn touhuun sanomalla: ”Ei tässä passaa kylän silmässä laiskotella”. Kylän silmä on sisään kasvanut valvoja. Pienet lapset lahkeissa, tekemättömien töiden saartamana kirjoitin aikoinaan vihkooni: ”Tänään en osaa keskittyä mihinkään. Jalat juoksevat kolmeen suuntaan yhtä aikaa. Ajatukset vetelinä laumoina siellä täällä. Ajattelen, että on oltava kunnollinen. Epätoivolla etsin Lex Emäntä kataloogista epäjärjestyksenpoistoniksejä. Siivoa. Leivo. Pese pyykkiä. Istuta kukkasipulit. Lue Kotiliettä. Ruokapalsta. Kunnollinen äiti. Kas tässä. Syksyn tullen leivomme leipiä, sarvia, sämpylöitä. Apua. Kaapissa homeista hiivaa ja viime kuun jugurtit. Jauhoja löytyy. Homeen voi kuoria hiivasta. Juuston kääntty. Voi puuttuu. Kotiorja kauppaan. Arkipäivä sellaista rallatusta, niin kuin vanha kotimainen elokuva. Alussa tietää, mitä on lopussa. Eikä lopussa halua enää muistaa, mistä kaikki alkoi.” - - Kuinka moni meistä viljelijänaisista silti edelleen rasittaa itseään näillä täydellisyysvaatimuksilla. Oman tien ajattelu lisääntyy joka tapauksessa, moni nainen kieltäytyy olemasta perinteinen kotitalouskone. Minäkin olen käynyt emäntäkoulun ja olen siis koulutustani vastaavassa työssä, mutta en mitenkään koe olevani ammatiltani emäntä.

Viljelen maata kynän kanssa, hoidan kotieläimiä, toki hoidan kotitaloustyötkin, kuitenkin rennomman kaavan mukaan. Vanhan maailman toisten kontrollissa eläminen vaatii kasvojen säilyttämistä. Kylän silmä, sisäiset haamut päässä ja velvollisuuksien pakkopaita ovat kaikki yhä voimissaan, omien polkujen tallaja saa juurukellot soimaan. Tuo lakkaamattomien velvollisuuksien elämä muuraa arkipäivästä vankilan. ”Kärsiväthän ne teidän lapset? Ja voi mies parkaasi, kuinka saat pidettyä hänet tyytyväisenä?”, näin minunkin perhe-elämästäni huolehditaan. Maaseudulla on naisia, joilla ei ole omaa aikaa, jotka eivät voi lähteä minnekään siivouspäivänä, pullanleipomispäivänä, pyykkipäivänä, lehmänpoikimispäivänä. Maaseudulla on myös yhä enemmän naisia, jotka käyvät töissä kodin ulkopuolella. Ja on yhä enemmän miehiä, jotka osaavat itse keittää kahvinsa, korjata likaiset astiat koneeseen, pestä ja silittää paitansa itse, käydä kaupassa ja hoitaa lapsia. Kun koti on työpaikka ja tekemättömiä töitä aina jonossa, lepo ja henkinen kehittyminen helposti laiminlyödään. Onko elämässä muoto tärkeämpi kuin sisältö? Raavas työ, hiki ja ulkoiset seikat käyvät arvostuksissa edelleenkin kovin usein järkiperaistämisen ja panos-tuotos ajattelun edellä. Joutenolo ja palveluiden ostaminen koetaan häpeäksi, vaikka esi-isien totuus pätee nykypaineitten keskellä entistä paremmin: hullu paljon työtä tekee, viisas pääsee vähemmällä. N1S174-177

Odotusten paineessa moni maaseudun nainen katsoo kritiikistä huolimatta oman tien kulkemisen kuitenkin paremmaksi vaihtoehdoksi. Moni ei haluaakaan käyttää itses-

tään emäntä-nimikettä enää lainkaan, sillä siihen latautuu heidän mielestään liikaa traditionaalisia mielikuvia ja vaatimuksia. Perinne halutaan murtaa, vaikka se vaikeaa onkin. Uuden ajan ”emäntä” voi ostaa palveluita muualta ja olla laittamatta kukkapenkkejä lopulta hyvällä omallatunnolla, sillä hän löytää vahvuuksiaan muualta, tietotekniikasta, perinteisesti miesten töinä pidetyistä aloista tai vaikka luovista harrastuksista. Maaseudun naiset konstituivat näin ammattiaan mm. erilaisten nimikkeiden kautta. Emäntä-nimityksen vahvat lataukset saavat aikaan sen, että monet haluavat kutsua itseään maanviljelijäksi tai maatalousyrittäjäksi, ja esim. N3 kutsuu itseään isännäksi.

U: Joo, mä oli vuoden pois, melkeen päivälleen vuoden, tai oikeestaan vuoden ja kuus päivää.

L: Niinku muualla?

U: Joo, emäntänä, nyt mä olen taas isäntänä.

L: Onks siinä jotain eroo?

U: On, on. Sillon mä olin niinku karjakko ja yleiskone, nyt mä olen sitte traktorikuski ja karjakko ja kaikki. Siis koska se kaikki lepää näillä leveillä lahoilla hartioilla, niin se on sellanen juttu, että itsepintaisesti käytän tätä isäntä-nimitystä, vaikka nainen ei kuulemma voi olla isäntä, sano joku. Niin kauan ainakin mä voin olla, kun mä hoidan koko paskan, niin. N3H78

N3:n käyttämä isäntä-nimitys heijastelee sitä 1800-luvun porvarispiireistä lähtöisin olevaa käsitystä, että vastuunkantajana voi olla vain mies. Emäntä ei voi olla se, joka huolehtii kaikesta. Tiina Silvastinkin mukaan isäntä sanana sisältää perinteisesti vahvan vallan ja maskuliinisen voiman konnotaation. Isäntä on tilansa herra. Hän johtaa tilan toimintaa ja on vastuussa sukupuolisidonnaisessa työnjaon mallissa miehille määrättyistä tehtävistä. Emäntääkin kunnioitetaan omissa tehtävissään, mutta isännällä on viimeinen sana tilan asioihin. Jos vastaavasti joku kutsuisi miestä emännäksi, se tulkittaisiin Silvastian mukaan suuren luokan loukkaukseksi. (Silvasti 2001: 205.) Monissa viljelijäperheissä asetelma todella on edelleen näin selkeästi traditionaalisen mallin lävistämä, mutta perinnettä murtamaan pyrkivän eteenpäin suuntautuneen maaseudun naisen on vaikeaa tällaista asetelmaa hyväksyä.

On, isäntähän on ollu (vastuussa) hirveen monella tilalla, siis meidän kylällä on yks tila jossa isäntäpari on muakin nuorempia, niin siellä on mies sano

kerran, et meidän perhees on sellanen työnjako, että muija tekee mukulat ja hoitaa huushollin ja hän edustaa. Se oli mulle sellanen niinkun lapaluiden väliin puukko. Joo, ja sitten maitopuolel vielä ne pokkaa tuolla kaikennäköstä pystii ja pytinkiä, ja on hallintoneuvostossa ja jossain, kukaan ei ajattele sitä, et jonkun on aina oltava siellä kotona. Kukaan ei istu tuolla missään pallilla, jos ei se kotikuvio toimi. Eihän ne kantturat siellä ominensa keskenään tuu toimeen. Et se huoltopuoli täytyy aina olla ja joku siinä aina silloin tavallaan antaa periks ja hoitaa sen. Tai sitte ihan sovinnolla, ihan siis tykkää siitä että isännällä on edustus. Mut siis just tää, että täähän oli, mä sain ihan tarpeekseni tästä MTK-kuviosta just nimenomaan näitten typerien ukkojuttujen puitteissa. N2H61

Kuten alussa todettiin, mies toimi perinteisessä perheidyllissä linkkinä kodin ulkopuolelle, julkiseen. Tietenkään ei voida yleistää, että maaseudulla asetelma olisi aina ollut tällainen, mutta ainakin oman haastatteluaineistoni perusteella voisi sanoa, että tämä kuvio on nyt purkautumassa, jos se niin mustavalkoinen on siis koskaan ollutkaan. Yhä yleisempi ilmiö maatalouksissa on se, että toinen puolisoista, ja usein juuri nainen, käy ansiotyössä tilan ulkopuolella. Näin oli ainakin jossain mittakaavassa myös noin puolessa haastateltujen perheistä.

Maanviljelijäperheiden roolijaot eivät koskaan ole olleet täysin yksiselitteisiä. Agraariyhteisössä sukupuolten väliset tilan- ja työnjaot olivat olemassa selkeinä ideaalitasolla, mutta käytännössä työn paljouden ja olosuhteiden pakosta näitä ideaaleja ei aina toteutettu käytännössä. Naiset tekivät perinteisiä miesten töitä ja miehet naisten töitä aina silloin tällöin. Merkittävää näissä rajanylityksissä oli se, että miesten töitä tekevää naista arvostettiin, kun taas naisen töihin osallistuva mies sai kyläyhteisöltä osakseen pilkkaa. Tämä kielii miesten töiden suuremmasta arvostuksesta. (Löfström 1999:177-184; sukupuolten välisestä traditionaalisesta työnjaosta ks. myös Lehtonen 1992: 27-36.) Pirjo Siiskonen kirjoittaa vuonna 1990, että tuolloin maataloudessa esiintyi edelleen sukupuolisidonnaista työnjakoa. Jako johtui kuitenkin enemmän viljelijäperheen valitsemasta toimintastrategiasta kuin sukupuolinormeista. Agraari ideaali oli murentunut jo 1980-luvulle tultaessa niin, että sukupuolen mukainen työnjako sen mukainen patriarkaatti oli korvautunut symmetrisellä yrittäjäkumppanuudella. Roolit eriytyivät Siiskosen mukaan uudelleen ammattitaidon ja koulutuksen perusteella. Isännän ja emännän roolikehitys oli tapahtunut siten, että

miehen tie oli kulkenut monialaisemmasta erikoistuneemmaksi so. ulkomaailmasta metsätalouden kautta navettaan ja karjatalouteen, kun taas naisen tie oli päinvastainen, lieden, lasten ja lehmän äärestä ulkomaailmaan ja uuteen ammattierikoistumiseen siellä. (Siiskonen 1990: 119-120; Lehtonen 1992: 68-71, 124.) Toisaalta Tiina Silvasti kirjoittaa (2001: 16), että yksi merkittävimpiä viljelijöiden elämäntapaa määrittäviä kulttuurisia malleja on edelleen sukupuolisidonnaisen työnjaon malli. Mallin olemassaolosta kertoo tämänkin tutkimuksen perinteenkatkaisijoiden osakseen saama arvostelu. Silvastin informantit olivat puolestaan suurimmaksi osaksi valinneet yhteistyön tien, eivätkä olleet nousseet joukolla patriarkaalista hierarkiaa vastaan. Kuitenkin hänkin havaitsi muutamia perinteenkatkaisijoita, joita hän itse kutsuu perinteisen skriptin taivuttajiksi. (Silvasti 2001: 220, 180.)

Sukupuolten välisen roolijaon ideaalimallit ovat siis olleet pitkään tiedossa, ja niitä on toteutettu tai murrettu käytännön sanelemin ehdoin. Oman aineistoni pohjalta olisin taipuvainen väittämään kuitenkin, että tässä uusimmassa maaseudun murroksessa näyttäisi siltä, että perinteiset ideaalimallitkin ovat murentumassa. EU:n myötä ideaalit ”emäntä” ja ”isäntä” on vaihtumassa ideaaliin ”maatalousyrittäjästä”. Tämä ajattelun rakennetasolla tapahtuva muutos onkin varmasti juuri se, joka selittää ”emäntien” hämmennystä kahtaalle vetävässä roolipaineessa. Toisaalta on olemassa vielä traditionaalinen sukupuolimalli, jota yhteiskunnan toimet joiltain osin vielä tukevat (Silvasti 2001: 219), toisaalta EU:n edellyttämät muutokset ja niitä toteuttavia perinteenkatkaisijat ovat luomassa uutta tasoa perinteisen perhemallisen viljelyn arkeen. Perinteenkatkaisun vaikean tien valinneet naiset eivät pääse helpolla eri mallien paineessa, mutta ovat valitsemaansa tiehen ehdottoman tyytyväisiä. Heidän esimerkkinsä kautta uskoisin tradition olevan murtumassa tälläkin saralla.

Vaikka monet maaseudun naiset ja miehet käyvätkin ainakin osa-aikaisessa ansiotyössä tilan ulkopuolella, on perinteisiä viljelijäpariskuntiakin vielä paljon. Samaan aikaan viljelijän työpaikan ollessa myös hänen kotinsa, ei muuallakaan työssä käyvä puoliso pysty välttymään tilan töiltä. Työnteko oman puolison kanssa onkin yksi aspekti, joka leimaa edelleen maanviljelijän arkea.

Joo eli sä oot aina, se on sun puoliso ja sit se on sun työkaveris ja se ei koskaan aina oo välttämättä niin että se voi olla maailman paras duunikaveri. Se voi olla ihan karmea siis yhteistyösysteemi. Samahan se on että jos sä oot vieraan töissä niin sulla on ihan eri työkaverit kun sun kotielämäs sitte, mut tässä niinku kaikki on, et sä nait just sen työkaverin. N2H50

No kyllähän ne roolit menee sekasin sillä tavalla, että ei käy kiistäminen, että se mitä tapahtuu yksityiselämässä esimerkiks parisuhteessa vaikuttaa myös töissä, ja jonkun verran myös toisin päin, mutta enemmän mun mielestä näin päin kun ensin sanoin. Mut jonkun verran myös niin päin et mitä tapahtuu töissä, niin kyl se vähän vaikuttaa myös yksityiselämään. Et se jos tulee ite tehneeks jonkun kauheen mokan tai joku asia ei meekkään sinne päinkään kun miten pitäis, niin kyllä se sit vaikuttaa siihen yksityiselämään, kyllä sitä pähkäillään illalla tippa silmässä että kun se lehmä nyt kuoli tai että tässä nyt kävi näin kun kävi. Tai se että jos on perheriita meneillään, niin ei siinä voi tapahtua semmosta täydellistä roolinmuutosta, että naks poikki ja nyt menään tekee töitä ja sit taas niinku. - - - Että sen saman ihmisen kanssa täytyy tulla toimeen hyvin monella elämänalueella. Et sen saman ihmisen kanssa täytyy tulla toimeen sekä parisuhteeseen liittyvissä asioissa että sitten töissä. N4H96

Yhtäaikaiset roolit työkaverina ja puolisoina vaikuttavat siis luonnollisesti toisiinsa jatkuvasti. Saman ihmisen kanssa on tultava toimeen monella elämänalueella, mikä on informanttien mukaan haastavaa, mutta samaan aikaan palkitsevaa. Haastatellut korostavat toimivan ihmissuhteen merkitystä maatilan hoidon kannalta. Tärkeää on selkeä työnjako, meni se sitten millaisten rooliodotusten mukaan tahansa, sekä se, että kaikilla osapuolilla on omat pätemisen alueensa.

Mut sitte taas vastapainona niin jos se puoliso on sellanen, että sen kans tulee juttuun ja kaikin puolin se elämä menee sillä puolel, koska kumminkin sehän on kaiken a ja o et se ihmisten välinen suhde toimii. Se on ihan se ykkönen siinä. N2H52

Meillä onneks sattuu jakautumaan nää kiinnostuksen kohteet aika hyvin eri tahoille, et Jounia ei kiinnosta yhtään tämmöset paperityöt taikka yhteiskunnallinen vaikuttaminen, minkä mä koen kanssa osaks maanviljelijän työtä. Et kun mä oon ollu järjestötoiminnassa mukana, niin mä oon saanu myöskin hyödyllistä informaatiota tän mejän maatilan kehittämistä varten. Ja Jounia ei oo nää jutut kiinnostanu yhtään. Sit taas hän on ollu hyvin kiinnostunu tosta peltotyöstä ja se ei oo minua taas niin paljo kiehtonu. Ja siinä karjataloustyössä meil oli niin selkeä työnjako, et siinä ei tullu sille lailla törmäyskurssia. Et meillä kyllä suju se yhteisen työn teko ihan hyvin. N1H69

Työelämän keskittyessä kotiin ja aikuisten sosiaalisten suhteiden näin kasaantuessa puolisoon, nykyviljelijöiden voimavaratekijäksi nousee kodin ulkopuoliset aktiviteetit. Mm. järjestötoiminta, opiskelu ja harrastukset toimivat henkireikinä viljelijän kokiessa kotipiirin liian pieneksi. (Vrt. Kallio 1997: 57.)

Että kylhän siin tavallaan on niin sidoksissa siihen toiseen, että ehkä se sitte korostuu, että sitä tarvii sit olla myöskin molemmil puolisoil sit jotain muuta. Joku harrastus tai joku vapaa-ajan juttu, mikä sit ei oo enää yhteistä. Että Juha harrastaa soutamista, se kiertää kesäsin näitä kirkkoveineitten sm-kisoja ton paikallisen soutujengin kans, ja mul on nyt sit viime aikana ollu tää opiskelu ja sit joitakin luottamustoimii, että sitä kautta tulee niitä muita sosiaalisia kontakteja sitte. N5H41

Ja varmastihan meillä, että jos aattelee sitä, niin luottamustoimien yks merkitys on myös se, että tulee lisää tämmöstä näköalaa ja lisää ihmisiä. Ja ettei se oo pelkästään, ettei se maailma oo niin, että piirtää ympyrän tähän pihapiiriin. N4H96

Viljelijöihin näyttäisi siis pätevän nykypäivänä se, minkä Minna Salmi on todennut kaikkien kotonaan ansiotyötään tekevien kohdalla: kotona työskentelevä ihminen ei ole mikään kotiin eristäytyjä. Salmen mukaan kotona työtä tekevillä on harrastuksia enemmän kuin väestöllä keskimäärin, ja ystäviä he tapaavat yhtä paljon kuin muutkin. (Salmi 1991: 134-135.) Ystävöverkosto näyttäisi olevan viljelijöillekin merkittävä voimavara. Perinteenkatkaisun synnyttämä kritiikki aiheuttaa sen, että moni viljelijä hakee ymmärtäjää kodin ja kylän ulkopuolelta. Tässä kohdassa erittäin merkittäväksi avuksi haastatellut mainitsivat ystävyys-suhteet samanhenkisten ihmisten kanssa. Ystävyys-suhteita korostavat erityisesti naiset (Vrt. Silvasti 1996: 42, 46.) Näitä ystäviä ei aina löydy lähinaapurustosta, mutta yhteyttä pidetään aktiivisesti mm. puhelimitse ja sähköpostilla.

Ja just se että sitä yhteyttä muiden samantyyppisten ihmisten kanssa pitäs saada pidettyä ja oltua ettei aina tarvitsis kuvitella olevansa yksin erilainen. N4H97

Joo siis ystävät on mulla se mikä mut pitää pystyssä. Ja mun ystäväni on vielä sillä lailla että mullahan ei oo omal kylällä, siis täällä ketään sellasta niinsanottua henkiystävää. - - - Ystävät on ihan ehdottomasti mulle sellanen mikä pitää mut kasassa, ihan ehdottomasti. Et mä arvostan sitä ihan suunnattomasti sitä ystävyyttä, et se on mulla, jos täytyy löytää joku yks juttu mikä se (voimavaratekijä) on. Mä oon tavallaan kun aattelee että mun tausta on niin erilainen ja selväsikään mä en ole perinteinen maatilalla sillä lailla oleva ja elävä nainen, että mulle riittäis tää tuvan ja navetan välinen polku, ja sitte kaupassa käydä välillä pällistelemässä kyläläisiä, niin kyllä se (voimavara) on nää ihmiset. Sit se että pääsee pois välillä.

L: Et sitte taas jaksaa.

K: Nii, kyl se on ihan. Ja just se että itellensä täytyy antaa sitä omaa aikaa, tykkäs muut siitä tai ei. N2H52,58

Eli lyhyesti: Kun sukulaisten kanssa klikkaa, niin ystävien turvaverkkoon voi aina tarttua. - - Perhe, vaimo ja lapset ovat tärkeimmät, mutta heti niiden jälkeen tulevat ystävät. M7MT115

Myös Tiina Silvasti mainitsee sosiaalisen kanssakäymisen ystävien ja harrastusten kautta tärkeäksi voimavaratekijäksi viljelijälle. Keskusteluissa muiden kanssa viljelijät saavat reflektiopintaa omille kokemuksilleen. (Silvasti 1996: 46.) On tärkeää huomata ”ettei ole yksin erilainen”, kuten N4 toteaa. Ystäväverkosto toimii siis konstituoinnin välineenä, kun viljelijä hahmottaa muuttuvaa työnkuvaansa ja mahdollisia syitä muutosten myötä saamalleen kritiikille.

Kaiken kaikkiaan näyttäisi siltä, muutoksen silmässä elävä viljelijä konstituoii elämäntapaansa sosiaalisten verkostojen kautta kahdelta suunnalta, myönteisten ja kielteisten tekijöiden kautta. Myönteisenä koetaan kodin, perheen ja työn yhteenkietoutuminen, mikä on jääne vanhasta agraarikulttuurista. Viljelijäperheet elävät edelleen varsin perhekeskeistä elämää (Silvasti 1996: 44), ja sellaiset asiat kuin lastenkasvatus maalla ja puolison kanssa yhdessä työskentely mainitaan ehdottomina avaintekijöinä, kun viljelijät pohtivat miksi haluavat asua maalla ja työskennellä viljelijän ammatissa. Kodin, perheen ja työn limittyminen aiheuttavat kuitenkin sen, että palkkatyössä käyviin verrattuna sosiaalinen verkosto jää suppeammaksi. Monelle pelkkä kodin piiri ei enää riitä, vaan elämänaluetta halutaan laajentaa. Tärkeäksi koetaan myös se, että samaa työtä ja perhettä pyörittävillä yrittäjäpuolisoilla on molemmilla joku oma alue, jossa he saavat toimia irti kodin ja perheen kuviosta.

Tässä kohtaa monipuoliset harrastukset ja usein eri puolelle Suomea levittyvä ystäväverkosto osoittautuvat tärkeiksi. Yksinomaan kodin piiristä irti murtautuminen on yksi perinteenkatkaisun konkretisoitumismuodoista, joka korostuu varsinkin naisten kohdalla.¹ Muita vastaavia muutoksen osoittimia olivat esimerkiksi lasten päivähoito ja sukupuolten työnjaon hämärtyminen. Perinteisen emäntä/isäntäkuvan murtaminen on johtanut uudella tavalla toimivien viljelijöiden arvosteluun suvun ja kylän silmissä. Kriitikillä on kuitenkin tärkeä merkitys jatkuvuuden konstituointi-prosessin laukaisijana (vrt. kappaleen 6 alaluku ”Kritiikki jatkuvuuden konstituointi-prosessin laukaisijana”). Tämä sosiaalisen verkoston kielteinen puoli on saanut viljelijät pohtimaan, mitä perinne on ja miksi sitä pitää muuttaa, miksi viljelyn jatkaminen on niin tärkeää että he asettuvat konfliktitilanteeseen tietoisesti tradition moraalia vastaan. Sosiaalisten roolien viidakossa risteilevä viljelijä siis osoittaa toimivansa aktiivisesti ammattinsa ja sen jatkuvuuden luojana, eikä vain passiivisena vanhojen normien toistajana (Meurling 1996: 45). Aktiivisessa uuden luomisessa avuksi tulee taas sosiaalisen verkoston myönteiset puolet, puolison ja ystävien tuki. Näin viljelijän sosiaalinen konteksti perheestä kylänmiesten kautta laajempiin kokonaisuuksiin muodostaa hedelmällisen kehän, jonka sisällä viljelijä risteilee ja heijastelee omaa kuvaansa ammatissaan toimivana yksilönä ja löytää sitä kautta uusia merkityksiä ammattinsa jatkumiselle.

Maanviljelijän työ itseisarvona

Maanviljelijän ammatin jatkuvuuden rakennusaineita hahmottaessa yhdeksi merkittäväksi tekijäksi nousee maanviljelystyö sinänsä. Pekka Ylöstalon ja Veijo Notkolan mukaan selvitetessä työn välineellistä arvoa eli sitä, onko työllä muutakin merkitystä kuin taloudellisen toimeentulon turvaamisen merkitys, maataloudessa työskentelevät eroavat palkansaajista. Yli 45-vuotiaista palkansaajista joka neljäs

¹ Tässä kohtaa lienee asiallista huomauttaa, että tämän kappaleen roolien pohdinnan keskittyminen naisten kohdalle johtuu ennen kaikkea siitä, että oman sukupuoleni ja haastatteluvaiheen elämäntilanteeni kautta naisten rooleista syntyi huomattavasti enemmän keskustelua etenkin naisinformanttien kanssa.

lopettaisi työntöön jos voisi muuten elää mukavasti. Maatiloilla työskentelevillä vastaava osuus on alle 10 prosenttia. Näin on katsottu, että vaikka maataloudessa työskentelevien käsitykset työstä eivät suuresti poikkea muiden väestöryhmien käsityksistä, maatiloilla työskentelevät kuitenkin kokevat työnsä vähemmän välineelliseksi kuin palkansaajat, ja työllä sinänsä on heille enemmän merkitystä. (Ylöstalo - Notkola 1994: 41; Silvasti 1996: 41.) Mitkä tekijät viljelijän työssä saavat tämän aikaan? Oman aineistoni pohjalta maanviljelystyön merkityksenantajina tärkeitä kokonaisuuksia näyttäisivät olevan työn vapaus, vastuullisuus ja sitovuus, työn ja lomien suhteellinen määrä, työn fyysiset ja henkiset vaativuudet, sekä monipuolistuvan ammattikuvan vaatima ammattitaito.

Maanviljelijän käsitys työnsä itseisarvosta juontaa kuitenkin juurensa alunperin historiaan. Marjo Lehtosen mukaan omavaraistalouden aikaan korostettiin työn yhteisöllistä ja uskonnollista merkitystä. Työntöön yhteydessä ei tunnettu suorituspainetta eikä kilpailua rahasta tai tuntipalkoista, myöskään tuotannon jatkuvan kasvun ideologia tai kilpailuhenki eivät kuuluneet talonpojan keskeisiin arvoihin tuolloin. Perinteisen vanhan maatalouden aikaan työnteko nähtiin Lehtosen mukaan moraalisen velvoitteena ja puhtaasti itseisarvona. Vasta teollistuminen muutti työn merkitystä - myös maaseudulla - ja työn keskeiseksi tavoitteeksi tuli henkilökohtaisen hyödyn tavoittelu. Työstä tuli keino aineellisten tarpeiden tyydyttämiseen, mutta sillä oli edelleen lisäksi vahva sosiaalinen ja henkinen ulottuvuus. (Lehtonen 1992: 22, 24.) Tiina Silvasti muistuttaa, että viljelijäperheissä on kauan sitten siirrytty pois tästä omavaraistalousvaltaisesta elämäntavasta. Raha, työstä käteen jäävä palkka, on välttämätön myös viljelijäväestölle, jotta se kykenisi selviämään modernisoituvassa maailmassa. (Silvasti 1996: 43.) Palkka-ajattelun ja päämäärärationalismin vallitessa työ sisältää kuitenkin edelleen omavaraistalouden aikaisia itseisarvoisia merkityksiä. Muutoksen ajassa menneisyydestä muutenkin voimavaroja ammentava viljelijä tukeutuu mielellään mielikuvissaan suomalaisen maaseudun ja talonpojan kukoistuskauteen, ja näkee työssä edelleen samanlaisia ihanteita, kuin mitä tuolloin pidettiin kunniaissa.

Historiallisesta aspektista kumpuavia työn merkityksiä löytyy paljon nykyhetkestä. Yksi tärkeimpiä maanviljelystyön ominaisuuksia on informanttien mielestä työn vapaus. Moni vastasi vapauden olevan maanviljelystyön paras puoli. Vapaudella he tarkoittavat ensisijaisesti mahdollisuutta suunnitella itse työpäivänsä ilman pomoja ja kellokortteja. (Vrt. Silvasti 1996: 42.)

Joo, se (vapaus) kyllä varmaan on ihan ehdottoman paras puoli. Että just voi niinkun, joskus on asioita mitä pitää hoitaa tuolla tilan ulkopuolella, ja joskus pitää käydä vaatekaupassakin, niin ei tarvi mennä sinne lauantairuuhkaan, kun sinne voi mennä vaikka maanantaina ja sit voi vaikka koko päivän lauantain olla sikalassa. Et kylhän se, että itte pystyy niinkun määräämään sen työn tahdin niin on kyl minusta ihan tosi hyvä juttu. N5H40

Minna Salmi huomauttaakin, että työn vapaudessa oleellista on nimenomaan ajankäytön hallinta. Salmi kirjoittaa, että ”kotona työskentelevä on muita vapaampi paitsi omaan työhönsä ja muihin tekemisiinsä liittyvässä ajankäytössä, myös suhteessa yhteiskunnan muiden instituutioiden aikatauluihin. Kysymys ei siis ole vain työaikojen vapaasta valinnasta, vaan koko arkipäivän toimintarakenteen vapaammasta muovaamisesta kaikkien eri toimintojen yhteensovittamisineen.” (Salmi 1991: 156.) Tämä näyttää pätevän myös maanviljelijöiden kohdalla. Kysyin informanteiltani heidän työpäivänsä kulkua pääpiirteissään, ja vaikka siis kaikki olivat saman ammatin harjoittajia, heidän päiväohjelmansa olivat hyvinkin erilaisia. Pakolliset rutiinit, kotityöt, perhe-elämä jne. voidaan järjestää hyvinkin monella eri tavalla. Edellisessä kappaleessa käsitelty kodin, perheen ja työn yhteenlimittyminen heijastuvat siihen, että ajankäytön suunnittelussa vapaa viljelijä voi esim. keskellä päivää ottaa torkut tai viettää aikaa lastensa kanssa. Miten tahansa viljelijä ei kuitenkaan voi päivänsä käyttää. Työt on aina kuitenkin tehtävä, ja vapauden käänköpuolella onkin suuri vastuu.

L: Siin on aika iso vastuu myös tämmösessä?

M: No nii, näin miäki sen oon kokena. Taloudellista vastuuta ja sit näitä eettisiä vastuita monenlaisia, että karjan hyvinvointi ja niin. - - - Ja se täytyy muistaa, että luonto on sellane kellokortti, että se on paljo armottomamapi kun moni muu kellokortti. Jos ei lähekkää sitä lehmää poi'ttammaa, nii sielä ku sattuu vahinko nii se tulee paljo kalliimmaks ku tuota että jättää töihi

mänemätä vähä myöhemmi. Se ku on ympärivuorokautista tää
lypsykarjanpito. M1H30-31

Viljelijä tuntee vastuuta työssään jo edellä tutuksi tulleita sukua ja luontoa kohtaan. Vastuullisuus korostuu etenkin kotieläintiloilla, joissa eläinten hyvinvointi edellyttää jokapäiväisten rutiinien hyvää hoitoa. Euroopan Unionin jäsenyys on tuonut mukanaan vastuullisuuden myös virkamiehistön suuntaan, tarkka kirjanpito ja velvollisuus ilmoittaa kaikista muutoksista tiloilla lisää viljelystyön vastuullisuutta. Samalla moni viljelijä kokee, että EU:n tuoma vastuullisuus rajoittaa vapautta päättää omista asioista ja tehdä oman pään mukaan, ns. perinteinen talonpojan vapaus, yksi agraarikulttuurin ideaaleista, on kärsinyt.

Vapaus on kai semmonen valinta, että on mahdollisuuksia valita. - - - Mutta vapaus on sinänsä sekin että on riippumaton, tai ainakin siinä mielessä, että jokainen päivä on semmosta omaa valintaa, yrittämistä, yrittämisen vapautta. Mutta tällä hetkellä kun noi taloudelliset lainalasuudet on aikas ahtaalle vedetty viljelijällä taikka maaseutuyrittäjällä, niin se vapaus on aika näennäistä. Kyl ne on aika kiinni kaikissa niissä, mikskä niitä nyt kutsutaan, velvollisuuksissa. EU:n suuntaan täytyy pitää tarkasti kirjaa kaikesta mitä tapahtuu karjassa ja pelloilla ja jos sä haluat saada jotain rakennettua niin teet hakemuksia ja sä oot velvollinen tekemään ilmoituksia. M2H8

Maanviljelytyön vapautta esiintyy siis kahdella tasolla, se on toisaalta ajankäytön vapautta ja toisaalta riippumattomuutta tai itsenäisyyttä. Näyttäisi siltä, että Euroopan Unioniin liittyminen on viljelijöiden mielestä kaventanut riippumattomuuden tunnetta, valvonta ja muu byrokratia ovat johtaneet siihen, että ”vapaus on aika näennäistä”. Arkipäivän tasolla jokapäiväisen ajankäytön suunnittelun vapauteen se ei kuitenkaan ole vaikuttanut, vaan viljelijä voi edelleen luonnon tarjoamien mahdollisuuksien puitteissa suunnitella päivänsä. Enemmän kuin riippumattomuuden vähenemistä informantit tuovatkin esiin tämän vapauden aspektin säilymistä ja korostavat sitä yhtenä viljelytyön ehdottoman hyvistä puolista.

Vaikka viljelijät nauttivat työnsä vapaudesta, se on samalla myös hyvin sitovaa. Luonnon kiertokulun määrätessä töiden ajoittamista viljelijän on pakko tehdä tietyt työt määrättyyn aikaan. Tämä aiheuttaa töiden kasaantumista ja työpäivät sesonkia-

koina ovat pitkiä. Kotieläintilalliset ovat samalla myös kiinni jokapäiväisessä eläintenhoitorutiineissa, sillä eläimistä on huolehdittava päivittäin vuoden ympäri. Useat kokevatkin työn sitovuuden yhdeksi ammattinsa ikävimmistä, ellei jopa ikävimmäksi puoleksi.

Jos on karjatilallinen kuten minä, on työssä kiinni 24 h vuorokaudessa ja 365 vuorokautta vuodessa. Onhan meillä toki 22 vuorokautta lomaa, mutta vaatii todellista luonteen lujutta irrottaa ajatuksensa kokonaan töistään. Aina on pieni pelko ja epävarmuus ajatuksissa. Koskaan ei tiedä mitä navetassa tapahtuu sillä aikaa kun itse on sieltä pois. N3MT20

No tietyst huono puoli on se työn sitovuus, mikä nyt niinkun kotieläntiloil on, että kun sinne sikalaan sit on mentävä joka ikinen lauantai ja sunnuntai-kin ja jouluku ja juhannus, ja sit jos aattelee et sä lähet vaikka jonnekin kaupunkilaistuttaville kylään, eihän sinne voi mennä kun viikonloppuna ja sitte meil on tietenkin, lomaa saa pitää vaan kolme sunnuntaita, niin sunnuntait on jo pidetty ja sit pitää vekslata niitten maksullisien kans. Et joskus tuntuu, että se irrottautuminen siitä työstä on se semmonen vaikee juttu. Et ei mul kyl oo mitään ongelmaa sit kun mä pääsen lomalle, niin fiung pää kyllä tyhjenee heti. Et ei ne kule sit mun mukana ne jutut. Mut että joskus tuntuu että se työstä irrottautuminen ja sen kaiken järjestäminen että sä voit lähteä täältä pois vaikka viikoksikin, niin on ison työn takana. Ja sitte sekin että ei me esimerkiks voida edes kuvitella Juhan kans että me voitais olla jossakin kaks viikkoa lomalla. Et semmonen, et ei oo mitään mahdollisuutta olla pitempää aikaa pois tästä. N5H41

Paitsi työn sitovuus, myös alati kasvava työmäärä koetaan ammatin varjopuoliksi. Monen, tosin ei kaikkien, mielestä heillä on liikaa töitä. Työmäärä aiheuttaa väsymystä ja ajoittaista stressiä. Näin ollen myös viljelijän on aika-ajoin irrottauduttava töistään lomalle. Maanviljelijöillä on oikeus 23 lomapäivään vuodessa, jolloin yhteiskunta kustantaa heille lomittajan. Lisäksi on mahdollista käyttää kunnallista lomittajaa sata tuntia vuodessa omalla kustannuksella. Myös mahdollisia sairauslomia lomittaa kunnallinen lomittaja; näistäkin lomista viljelijä joutuu korvaaman osan itse. Kaikki haastateltavat käyttävät lomaoikeuttansa. Loma on heille ehdoton edellytys jaksaa työssä. Tosin usein lomapäiviä kuluu koulutuksiin, muun yritystoiminnan pyörittämiseen tai luottamustehtävien vaatimiin matkoihin. Havainnointitilallani isäntä joutui käyttämään 23 lomapäivästään 7, jotta pääsi navettatöiltään tekemään heinää. Loman pitäminen voi siis toisinaan olla hyvin näennäistä. Näistä syistä

pitääkseen ”oikeaa” lomaa viljelijä joutuu usein viettämään lomansa poissa tilalta. Koska työ on sitovaa ja tapahtuu kotona, siitä täysin irrottautuminen vaatii ympäristön täydellisen vaihdoksen. (Vrt. Lehtonen 1992: 115.)

L: Piätkö lomaa?

M: Piän lommaa joo. Se on kans yks jota miä oon näije työterveyshoitajien kanski keskustellu joskus nii, miä oon menty vapaaehtosee työterveyshuoltoo sillo heti kun tää systeemi tuli, ne jotka eivät piä lommaa nii heillä tulee sitte aika nopeesti niitä henkisiäkii ongelmia ja sitä kautta, että mulla on se. Se on vissii siitä vieraasta työelämästä otettu, että loma pittää pittää. Tässähän se on jonki verran lyhempi, mutta kyllä myö pietään, että syksyllä ollaa yks viikko iha pois joskus ulokomailla joskus kotimaassa ja talavella on toinen viikko että ollaa pois tästä, joku hiihtoreissu, ja tuota sitte kesällä vielä meillä on tuota Tuulan kotipaikan seutuvilla semmonen kesämökki, nii siellä ollaan ainaski se yks viikko. Kolme viikkoa ollaan pois.

L: Pitääkö aina lähtee pois lomalle?

M: Pittää ehdottomasti.

L: Nijoo sen on kyllä huomannu, että jos vapaapäivää yrittää tuolla tilalla pitää niin eihän siitä mitään tuu, aina on jotain tekemistä.

M: Nijoo, lypsykone ku käynnistyy tuolla nii se jo säpsäyttää ja sitte lomittaja tulee kysymää, et siemennettäkö se lehmä ja nii edelleen. M1H30

L: Onks se vähän niin et jos haluu täysin pitää lomaa, niin sit pitää lähtee pois?

R: Onhan se näin. Ja sitten on se, mut siinäkin tulee ongelmaks se että tavallaan viikkoa pidempään on oikeestaan aika hankala olla poissa. Ja siitä kuitenkin menee osa siitä ajasta, pari ensimmäistä päivää menee vähän siihen, että niitä kuitenkin kelaa niitä työjuttuja, vaikka ne pitäs osata heti jättää, mutta ei ne meinaa heti jäädä. Mutta mitä isompi ympäristönvaihdos ja mitä kauemmas, niin sen parempi. Eli siis mejän lomakäytäntö on semmonen, että me ollaan tässä talvikautena jossain vaiheessa viikko koko perheellä jossain missä on lunta tai, ja sitten ollaan satunnaisesti aina joskus pyritään pääsemään Matin kanssa kahestaan, koska sekin ois tärkeetä. Mut toisaalta se että pitää päästä lähteen, niin on sekin totta. Mut toisaalta sekin on todellista juhlaa, että jos on silloin tällön, kun meillähan menee lomapäiviä näihin luottamustoimiin, sitä en edes yritä kieltää, niin must se on juhlaa jos on kotona, tulee lomittaja ja kummankaan ei tartte mennä navettaan. Tai just se että ei oo sitten sidoksissa siihen iltapäivän navettaanmeno aikaan. Et sit voi kotona vai tehä erilaisia asioita. Voi tehdä semmosia, just semmosia asioita tai semmoseen kellonaikaan mitä ei vois muuten tehdä. Voi kutsua vieraita kello 15, esimerkiks. N4H95-96

Perinteisessä agraariyhteisössä loman käsitettä ei tunnettu; lomaoikeudenkin nykyisen vuosilomaoikeuden myötä viljelijät saivat vasta vuonna 1974 (Lehtonen 1992:

91). Työteliäisyys oli yksi tärkeimpiä talonpoikaisia hyveitä, joka palautui protestanttiseen työetiikkaan (Ks. Silvasti 2001: 228-233). Tilansa ”oman onnensa nojaan” jättävää isäntää ja emäntää pidettiin kummajaisena. (Ks. esim. Lehtonen 1992: 24.) Tästä ajattelutavasta ei informanteilla tunnu olevan enää jälkeäkään. Viljelijät pitävät loman viettoa ehdottomana edellytyksenä jaksaa työssään, ja harmittelevat ennemminkin työmäärän ja todellisten lomapäivien suhdetta. Vastuu tilasta on kuitenkin niin suuri, että monilla työasiat ovat mielessä lomallakin, eikä lomaa voida pitää kovin pitkään kerrallaan. Vapaa-ajasta on kuitenkin tullut maaseudulla ja kauan sitten yhtä lailla elintason laadun mitta kuin taajamissa (Lehtonen 1992: 99). Työn ja vapaa-ajan suhteessa vaikuttaa kuitenkin talonpoikainen ajattelutapa vielä sillä tasolla, että maatilalla joutilaisuus tai oleilu eivät ole suotavia. Työteliäs viljelijä on tässä mielessä edelleen ihanne. (Silvasti 2001: 233.)

Sitovuus, työmäärä ja loman vähyys koetaan siis usein maanviljelystyön kielteisiksi puoliksi. Havainnointijaksoillani itse koin maanviljelystyöt myös fyysisesti aika-ajoin erittäin rasittaviksi. Mia Pråhl-Ollilla toteaa oman tutkimuksensa viljelijöistä 47 prosentin pitävän työtään ruumiillisesti erittäin tai melko raskaana. Fyysistä rasittavuutta korostavat etenkin lypsy- ja lihakarjatilalliset. (Pråhl-Ollila 1997: 33.) Yllättävää olikin se, että juuri kukaan omista informanteistani ei kokenut työn fyysisiä puolia kielteisenä.

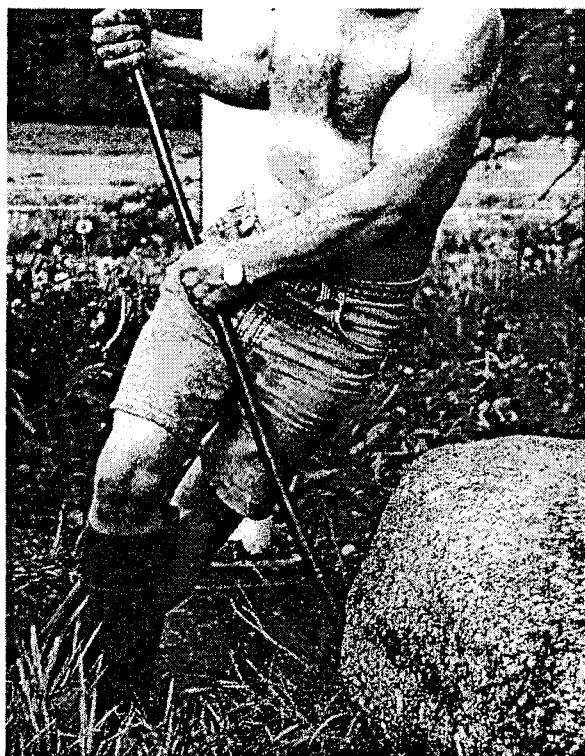
L: Mites tuo työn fyysisyys?

H: No ihmisen on hyvä olla jos se nauttii siitä että se harrastaa jotakin, ruumis voimistuu. Se on nautinto. Kyllä se on, liittyy se fysiikka siihen hyvän olon tuottamiseen. M2H27

No onhan se fyysistä työtä, mut jos mä vertaan vaikka lypsykarjan pitämiseen, niin sikojen kanssa työskentely on kuitenkin hyvin kevyttä. Ja meil oli sellanen sikala tuolla, että siel ei joutunu kantamaan mitään raskasta. Kaikki mitä jaettiin niille eläimille, niin työnnettiin sellasilla vaunuilla. Et siinä mielessä se ei ollu raskasta työtä. Ihan mukavaa, siel oli sillon varsinkin kun lapset oli pieniä ja jatkuvasti pyöri tossa jaloissa, niin sikalaan oli oikein mukava mennä lepäämään. Siellä sai olla ihan omineen. N1H68

L: No tää on aika fyysistä tää työ, vai onko?

U: Ei. Siis kun enhän mä tee käsilläni oikeestaan yhtään mitään muuta kun sen aiv:n otan tornista. Mut että en mä niinku koe sillain että se olis fyysistä. Mul on hirveen heikko kunto nyt kun mä en tee mettätöitä. Et sinä talvena kun mä tein mettätöitä sata mottia tukkia, niin sillohan mulla oli hirveenkin hyvä kunto, keskitasoo parempi kun se mitattiin just sinä talvena. Ja se jumppari joka mua mittas tuolla Ikaalisten kylpylässä, niin se oli aivan käki kun se kysy että mitä liikuntaa sä harrastat. Mä sanoin etten mitään muuta kun hyötyliikuntaa. No sit se kysy vähän ajan päästä uudestaan, et mitä liikuntaa sä harrastat. Mä sanoin, et okei, mulla on painavat turvasaappaat, painavat turvahousut, kypärä päässä ja sit mä rämmin tuola puolessa metrissä hankee viiden-kuuden kilon moottorisahan kanssa ja nostelen niitä puolen kuution puita nurin sielä, niin kai se nyt sitten niinkun, ja sit mä laukkaan ilman sahaa, ai niin mul on se vyökin vielä, ilman sahaa mä laukkaan sitten niitten viis-kuuskilosten vinnssinsaksien kanssa edestakasin kun veivataan niitä puita ja kiskon sitä vajjeria, niin kai se nyt sitten, jos se nyt on liikuntaa niin selvä.. - - Mut et nauroin sitä, et jos mulle sinä talvena ois sen kahden kuukauden aikana joku sanonu et mun pitää lähtee vielä kävelyttään sauvoja tonne maantielle, niin mä oisin sanonu, että juoskaa mutkille. - - Mut kun emmä tosiaan niinku tee mitään ruumiillista, et se on sit se traktori. Etukuor-maaja on hirveen hyvä keksintö. Kyllähän työ siis sinänsä pitää jotkut lihakset ihan hyvässä kunnossa. N3H81

"Maaseutu on työtä. Kiristäviä lihaksia, kuluneita niveliä, hien hajua. Voimaa, täydellinen body, puhdasta lihaa ilman lisäaineita."

N14MT1

Etenkin N3:n vastauksessa korostuu se, että työn fyysisyys on suhteellista ja enemmänkin asennekysymys. Ruumiilliseen työhön totuneelle päivittäiset rutiinit eivät ole rasittavia. Työn lomassa kehittyvästä kunnosta ja voimasta päinvastoin nautitaan. Moni huolehtii kunnostaan ja pitää ruumistaan työkykyisenä myös liikuntaharrastusten tai esim. fysioterapian avulla. Enemmän kuin fyysisellä puolella, työn rasittavuus onkin henkiselä puolella.

No ehkä se on henkiselä puolella enemmän se väsymys. Siis ei kroppa sillai väsy kun mieli. Sitten sillon kun joutuu pitämään yhteyksiä, olemaan tormakkana sillon kun pää on ihan sekasin, ei se oo kauheen mukavaa.
M2H8

Myös Mia Prähl-Ollilan tutkimuksessa viljelijät pitivät työtään enemmän henkisesti kuin fyysisesti rasittavana. Hänen otoksessaan työtään maatalousyrittäjänä piti henkisesti raskaana jopa 62% tutkituista. (Prähl-Ollila 1997: 33.) Tulee kuitenkin muistaa, että Prähl-Ollilan tutkimuksessa mukana on kaikentyyppisiä viljelijöitä (tutkimuksen nimen mukaan selviytyjiä, epä tietoisia ja putoajia) tämän tutkimuksen keskittyessä vain ns. selviytyjiin ja jatkajiin. Asenne-ero näkyikin siinä, että omat informanttini eivät korostaneet myöskään työn henkistä rasittavuutta, vaan näkivät vaikeudet ja ongelmat enemmän haasteina.

Työ on tosi haastavaa. Et niitä pulmatilanteita tulee jatkuvasti, aina joku paikka menee rikki ja se pitäis osata korjata tai sitte entiset toimintatavat ei enää kelpaa, pitää kehittää jotain uusia. Et siinä mielessä, tää työ on hyvin monipuolista. N1H70

Työn monipuolisuus ja erilaisten tehtävien vaatima ammattitaito onkin yksi maanviljelystyön myönteinen arvottaja. Koulutuksen ja kotikasvatuksen kautta saatuja oppeja arvostetaan. Viljelijät joutuvat myös joka päivä uusien yllättävienkin pulmatilanteiden eteen, ja ongelmanratkaisukykyä ja itsenäistä päätöksentekokykyä vaaditaan jatkuvasti. Pekka Ylöstalon ja Veijo Notkolan mukaan maataloustyö vaatii oma-aloitteisuutta, itsenäisiä ratkaisuja, tarkkuutta ja järjestelykykyä (1994: 46). Viljelijät ovat tietoisia tästä työnsä vaatimasta monipuolisesta ammattitaidosta. He toivat ammatin monipuolisia vaatimuksia oma-aloitteisesti esiin etenkin kirjallisessa aineistossa.

Kun tarkemmin ajattelee, kuinka paljon osaamista vaaditaan, ennen kuin jyvistä lähtevä leipä on ruokapöydässä, tulee oikeastaan pakokauhu. Niin paljon täytyy tietää. On osattava käyttää ja huoltaa erilaisia koneita, tietää paljon kasveista. On tajuttava kuinka erilaiset maalajit käyttäytyvät ja mitkä kasvit sopivat millekin maalajille. Lisäksi karjatilallisen on vielä osattava karjanhoito eläimien syntymästä kuolemaan. On osattava ruokkia niin, että eläin tuottaa mahdollisimman hyvin muttei kuitenkaan sairastu. Ja jos eläin kuitenkin sairastuu, on osattava hoitaa terveeksi. N3MT20

En todellakaan tiedä mitään muuta ammattia missä täytyy osata niin monenlaisia taitoja, kuin tässä työssä. Sen lisäksi, että hallitsee kaikki kuviot ja piruetit navetassa ja pellolla on EU tuonut pakottavan tarpeen opetella myös erinäisiä kynähommia. N2S17

Ammattitaito, sekä edellisissä kappaleissa käsitelty yhteistyö luonnon kanssa herättää viljelijässä ylpeyttä. Joissakin tutkimuksissa esillä ollut viljelijöiden huono itsetunto tai ammattinsa häpeily loistaa poissaolollaan omien informanttieni ajattelutavassa (Vrt. esim. Silvasti 1996: 31-33; Kallio 1997: 88).

L: Ootko sä ylpee ammatistas?

A: Kyllä mä olen. En mä mitenkään sitä peittele. Että ihan monissa piireissä, niinkun nyt tuolla iltakoulussa, niin en mä oo vielä keneenkään toiseen maanviljelijään törmänny siellä, että en mä mitenkään julista, enkä mitenkään erityisesti tuo esille, eikä siellä koulussa tietenkään nyt kukaan heti ensin sano että olen sairaanhoitaja, mut että sit jos puhutaan työstä tai silleen, niin ilman muuta kyl mä oon aina niinkun suoraan sanonu että mikä mä oon ja mitä mä teen. Et kyl mä oon siitä ylpee. Ja sitä paitsi tänä päivänä on, hyvin monet mun ikäset ihmiset on ihan aidosti kiinnostunukkin siitä et mitäs sä sit oikeesti teet, kun heil ei niinkun ole tietoa, eikä ole sitä kuvaa siitä, et mimmosta se on se työ. Että silleen musta on ihan mukava kertoa. N5H42

Siis mä oon hirveen ylpee siitä että mä oon ammatiltani maanviljelijä. Et mä en oo ikinä sitä hävenny sanoo missään, enkä mä oo koskaan siit saanu käytännöllisesti kattoen negatiivista palautetta. N2H55

L: Ootko ylpeä ammatistasi?

M: Olen ehattomasti. Aina sanon että oon maanviljelijä. Vaikkei tarviskaan sanoa, tuputan suorastaan sitä ajatusta. Miä sitä paitsi omasta mielestä pystyn keskustelemaa ihmiste kanssa melekee mistä asiasta tahasa ko se vaa tapahuu suomen kielelä, nii miä haluan sillä niiku nostaakki tätä elinkeinon arvostusta. En tiijä vaikka laskisin, mutta kylä miä luule ite näi. M1H32

Maanviljelystyö sinänsä toimii näin yhtenä tärkeänä jatkuvuuden rakennusaineena. Maataloustyön tärkeimpiä ominaisuuksia ovat vastuullisuus, vapaus, itsenäisyys, mielenkiintoisuus ja mahdollisuus saavuttaa asettamiaan tavoitteita. Maatiloilla työskentelevät joutuvat tekemään työtä itsenäisesti ja he myös asettavat itse omat tavoitteensa. He myös ovat itse vastuussa tavoitteiden saavuttamisesta. (Ylöstalo - Notkola 1994: 46-47.) Työn myönteiset puolet koetaan tärkeinä voimavaratekijöinä. Näitä ovat ajankäytön suunnittelun vapaus, työn jäljen konkreettinen näkyminen, fyysisestä voimasta nauttiminen ja omavaltainen päätöksenteko. Työn kielteisinä puolina ovat viljelijöiden mielestä työn sitovuus, suuri vastuu, työmäärä, henkinen rasitus, väsymys ja joskus myös likaiset työolosuhteet. ”Selviytyvän” viljelyn jatkajan jatkuvuuden konstituoinnin yksi tärkeä strategia onkin juuri hänen suhtautumisensa näihin työn kielteisiin puoliin. Tärkeää on asenne: henkilökohtaisena ominaisuutena jatkajilla näyttäisi olevan kyky suhtautua ikäviin asioihin myönteisesti. Vaikeudet koetaan haasteina ja niihin suhtaudutaan mielenkiinnolla. Toki kaikilla on huonoja päiviä ja voimien vähyden tunnetta, mutta mihinkään epätoivoon ei heittäydytä. Arkipäivän työhön suhtautumisessa on siis havaittavissa samanlaista asennetta kuin kappaleen 5 ”hyväksikäöntäjien” suhteessa Euroopan Unioniin. Kielteisten puolien yläpuolelle nousevat ammatin edut. Viljelijät ovat ylpeitä ammatistaan ja monipuolisesta ammattitaidostaan.

Maanviljelijät siis kokevat työssään edelleen paljon muitakin arvoja kuin vain taloudellisen toimeentulon hankkimisen, joka sekkin on ensiarvoisen tärkeää. Heille työ on vähemmän välineellistä kuin palkansaajille (Ylöstalo - Notkola 1994: 50). Talonpoikainen ajatus työn itseisarvosta elää siis jossain määrin vieläkin. Kuitenkin omavaraisuuden sekä ehdottoman ahkeruuden ja uutteruuden ideaalit ovat väistyneet. Tiina Silvastin mukaan työn toimiessa selviytymisstrategiana ei pelkkä oma aherrus ja valtava työmäärä voi toimia itseisarvona, vaan tärkeintä on suunnata työpanoksen niin, että se helpottaa selviytymään tulevista haasteista (1996: 43). Tämä näyttäisi pätevän informantteihini: vaikka työllä koetaan olevan edelleen muitakin kuin rahallisia arvoja, se ei ole mikään elämän ainoa sisältö. Lomanvietto ja vapaa-aika

perheen kanssa, sekä erikoistuvien töiden mahdollinen teettäminen tilan ulkopuolisilla (ks. kappaleen 5 alaluku ”Muutokset arjessa”) osoittaa maanviljelijän siirtyneen tältä osin arvoasetelmissaan lähelle minkä tahansa muun alan yrittäjää.

Kotimainen ja globaali ruokahuolto: ruoantuottamisen välttämättömyys

Viimeinen jatkuvuuden luomisen strategia liikkuu yleisemmällä tasolla kuin edellä käsitellyt. Viljelijät pohtivat asemaansa ja ammattiansa henkilökohtaisen mikrotason lisäksi myös suhteessa koko yhteiskuntaan ja globaaleihin elintarvikemarkkinoihin. Tämä korostui etenkin Murroksen tulkit -aineistossa. Käsitteet ruoantuottamisen välttämättömyydestä yleensä, omavaraisuus ruoantuotannossa kansallisella tasolla, maatalouden välillinen työllistävyys ja moninkertaiset vaikutukset kansantaloudelle, kotimaisen ruoan kilpailukyky ja laatu, sekä koko maailman ruokahuolto ovat kaikki kysymyksiä, jotka askarruttavat viljelijöitä ja joiden kautta he luovat ammattiinsa merkityksiä.

Informantit korostavat sitä, että ruoantuottaminen on välttämättömyys. Jokaisen täytyy syödä, ja vain maanviljelijä osaa muuttaa aurinkoenergiaa elintarvikkeiksi. Edellisessä kappaleessa esiin tullut ammattitaidon synnyttämä ammattiylpeys näkyy siis tälläkin tasolla.

Mutta tärkein syy, miksi meidän pitäisi olla ylpeitä ammatistamme on se, että tuotamme ruokaa koko maapallon väestölle. Ei siksi, että emme osaisi muuta, eikä siksi, että olemme joutuneet tähän ammattiin, vaan siksi, että VAIN ME osaamme sen tehdä. N7MT12

Tiina Silvasti on havainnut samanlaisen ammattiylpeuden myös omassa tutkimuksessaan (1996). Myös hänen informanttinsa muistuttivat siitä, että ei niin suurta herraa olekaan, joka ei talonpojan kädestä viimekädessä syö. Koska ruoka on välttämätöntä ihmisen perustarpeiden tyydyttämiseksi, informantit kokivat sen tuottamisen kunnia-asiana. (Silvasti 1996: 41.) Viljelijät tuovat myös ahkerasti esiin

tuottamiensa kotimaisten elintarvikkeiden laadukkuutta ja korostavat maaperän ja tuotannon puhtautta verrattuna keski-eurooppalaiseen.

Me maaseudulla osaamme, tuotamme laadullisesti maailman parasta maitoa, hoidamme eläimemme tiukkojen eläinsuojelumääräysten mukaan, elintarviketeollisuutemme on tuotekehittelyssä ja tekniikassa iskukunnossa, maatilojen metsien hoito on sovitettavissa asiallisiin ympäristönhoito-ohjeisiin, kasvinsuojeluaineiden käyttö jää meillä murto-osaan muuhun Eurooppaan verratessa, meillä on virkistyskäyttöä varten tarjolla hyvin hoidettu ympäristö, maaseudun rauha, tuhannet järvet, rannikko ja saaristo, vaarat ja tunturit. M1MT9

Informanttien mielestä kotimaisen ruoan laatu onkin se valtti, jolla suomalainen maatalous pystyy kilpailemaan tulevaisuudessa Euroopan Unionissa. Heistä on tärkeää tuottaa puhdasta ruokaa. Muuhun Eurooppaan verraten suomalaisten tilojen pieni koko voikin olla tuotannon laadun kannalta hyvä asia, sillä pienellä tilalla voidaan keskittyä paremmin yksittäisiin eläimiin ja ympäristöarvoihin. Viljelijöitä harmittaa se, että laadusta ja kotimaisuudesta ei heidän mielestään olla valmiita maksamaan tarpeeksi, vaan kuluttajat vaativat aina vain halvempaa ruokaa.

Kyllähän nyt alkaa aika isot tahot jo periaattees puhumaan suomalaisen perheviljelmän puolesta ja tää nyt viis vuotta ajettu suunta niinkun tämmöseen tehokkaaseen yksikköön, niin se ei välttämättä saa Hesarin ideologiassakaan enää suurta kannustusta. Että sillein aletaan heräämään siihen, että puhtain ruoka pystytään tuottamaan pienessä yksikössä. Eli sillä tavalla et se ois semmonen yksikkö joka hoitaa omat lantansa ja se sitten pyörittäs sitä niinkun se on tähän asti pyöriny, eikä niin että tuuaan jostakin soija kaukaa ja sit viiään lanta jonnekin, eli siis tämmönen ihan tehoyksikkö. M4H105

Kyl siinä pitää olla valmiita maksamaan, et täällä on korkeetasoii nää elintarvikkeet, en tarkota tätä liha-alaa pelkästään, ylipäänsä on niin korkeetasosta ja tosi turvallisakin ruokaa.

L: Sulle on tärkeätä se, että tuotat puhdasta, ja ruokaturvallisuus?

O: Kyllä on. Et esimerkiks yritetty tossa ruokinnassakin, emäntä vielä enemmän, että ei sellasiakin rehuja missä on soijaa, niitä pyritään välttämään, et esimerkiks vasikoita kun juotetaan, niin juotetaan maitopohjasella juomalla, eikä kasvisvalkuaispohjasella kun se saattaa olla ulkomailta tuotua. Semmosia pieniä askeleita ihan vapaaehtosesti.

L: Onks ruoka liian halpaa Suomessa?

O: Kyl se aika halpaa toisaalta on, mut se on niin suhteellista, kun kaikilla ei kumminkaan sitten mee oikein hirveen hyvin, et ne joutuu varmaan turvautu-

maan enemmän tuontielintarvikkeisiin, jotka on halvempia. Mut ei se sit taas jos ajatellaan kokonaisuutena elinkustannuksia, niin hirveetä siivua ota, ruoka. Kyl se suhteessa on, suhteellisen edullista. Ja omatoimisuudella sit pystyy paljonkii, et jos ei osta ihan valmista ja on mahdollisuus tehdä, ite valmistaa, niin kyllä aika huokeella pääsee. M3H25

Että just se että miten sen asian siis muuttumaan rahaksi. Että se ei vielä auta mitään että meillä on korkeelaatukset kotieläintuotteet tai meil on korkeelaatukset jotkut muut tuotteet, jos siitä maksetaan se sama kun jostain huonompilaatuksesta, tai se että jos sitten tiskillä valitaan kaupassa se mitä on tarjouksessa. Se täytyy saada tulemaan se raha siihen. N4H100

Viljelijän käsitys kotimaisen ruoan laadusta kietoutuu yhteen hänen suhteisiinsa perinteisiin ja luontoon. Informantit ottavat esille suomalaisen luonnon erityispiirteet, lyhyen kasvukauden, talven vaikutukset, puhtaan maaperän sekä perintönä kulkeneen taidon tuottaa ruokaa näissä poikkeuksellisissa olosuhteissa. Näiden tuloksena syntyy heidän mielestään ainutlaatuisia raaka-aineita. Laadun turvaamiseksi tulevaisuudessakin toivotaan ammatille jatkuvuutta.

L: Onks sun mielestä tärkeitä että Suomessa tehdään ruokaa?

A: No on se ihan ehdottoman tärkeitä siinä mielessä että tääl on perinteet ja kyky tehdä sitä puhtaasti ja sillä tavalla. Talvi tuo siihen jo semmosen ison desinfioivan vaikutuksen ja on ehdottomasti siis kyl kotimaisen ruuan aika voimakas puolestapuhuja siinä. M4H104

L: Sun mielestä on välttämätöntä, että Suomessa tuotetaan ruokaa?

M: Kyllä ja että se säilyy niiku jatkumattomana se ketju. Että jos se taito häviää, että kuinka näistä kivisistä maista revitään se elintarvike ja leipä ja toimeentulo, pohosessa napapiirin tuntumassa, nii jos yks sukupolovi jää välistä pois, niin sitä ei tee kukaan sen jälkehen. Se tieto ja taito häviää. M1H35

Vaikka Euroopan Unionin näkökulmasta elintarviketuotannon jatkaminen Suomessa onkin tavattoman kallista, viljelijät pitävät sitä siis ehdottoman tärkeänä. Heidän mielestään jokaisella maalla tulee olla oma elintarviketuotanto ja jossain määrin omavaraisuus ruoantuotannon suhteen. Monet puhuvat epävarmasta poliittisesta tulevaisuudesta ja esimerkiksi konfliktitilanteista, joiden sattuessa ulkomaisen elintarviketuotannon varassa oleva maa joutuu nopeasti vaikeuksiin.

Maatalous merkitsee minulle ja koko maalle ruokaturvallisuutta. Terveellistä, ravitsevaa kotimaista ruokaa myös kriisiaikoina. Jokainen itsenäinen valtio tarvitsee oman ruuantuotannon siinä missä puolustusvoimatkin. N5MT7

L: Sä oot sitä mieltä että Suomessa täytyy tuottaa ruokaa?

K: Ilman muuta.

L: Että ei tulis mitään jos tuotais tuolta muualta?

K: Ei, ei. Mikään maa ei sitä sietäis. Se on niin haavottuvainen puoli, että jos aattelee. - - -Mut mun mielestä jokaisen maan pitää pystyy ruokkimaan oma porukansa. Mut myöskään harva maa on näin kallellaan jonnekin tonne muualle päin kun suomalaiset on tänä päivänä. N2H61

Kotimaista alkutuotantoa puolustetaan myös sen kertautuvilla vaikutuksilla yhteiskunnan muille sektoreille. Maatalous on välillisesti suuri työllistäjä ja merkittävä osa kansantaloutta.

Kun lisäksi vielä ajatellaan, kuinka monelle muulle ihmiselle annamme töitä, tulee oikein hyvä olo. Eipä naapurin koneverstaallakaan olisi töitä, jollei meillä ajoittain traktori tai jokin työkone rikkoontuisi. Mitenkähän eläisi se kaupunkilainen konekauppia, jollei joskus olisi varaa uusia koneita. Entäs rehutehtaat, tutkimusasemat, lannoitteidentekijät, leipurit, kokit ym. Lista on pitkä, mutta harvoin sitä tulee ajatelleeksi ettei vastapuolella ehkä olisi töitä ilman meitä maanviljelijöitä. N3MT20

A: Joo, ja onhan sitte ihan koko elintarvikesektori kansantaloudellisestikin tärkeä

L: Että jos viljely loppuu niin loppuu aika monelta muultakin työ

A: Loppuu työ ja sit se että kuinka iso raha siihen sitten vaaditaan, et se ruoka ostetaan tänne ulkomailta, että onhan se ihan ehdottoman tärkeä kansantaloudellisestikin. N5H45

Paitsi kotimaisen talouden mittakaavassa, viljelijät pohtivat myös asemaansa koko maailman ruoantuotannon kannalta. Elintarvikkeiden epätasainen jakautuminen maailmassa, kestäväällä pohjalla tapahtuva viljely sekä viljelijöiden asema maailman-kaupassa ovat globaalien tason asioita, joiden kautta informantit sijoittavat itseään laajempiin kokonaisuuksiin.

- - - tulen väkisinkin siihen tulokseen, että maanviljelijänä harteillani on monien ihmisten hyvinvointi. Maailmassa on paljon ihmisiä, joilla on aina nälkä. Siksi tehtävämme tässä sukupolvien ketjussa on pitää hyvää huolta

pelloista ja metsistämme niin, että myös lapsemme voivat niiden avulla huolehtia muiden ihmisten hyvinvoinnista. N2MT11

Joudumme ottamaan koko maailman ikään kuin viitekehukseksi myös Suomen maataloutta tarkastellessamme. On selvää, että maapallon väestö kasvaa ja ruoasta tulee olemaan yhä huutavampi pula. Toisaalta ravinnon-saantiongelmia on ollut monta vuosikymmentä myös sellaisissa maissa, joissa biologiset edellytykset riittävään elintarvikeomavaraisuuteen olisivat olemassa. Ei meidän pidä täällä takertua maapallon ruoanpuutteeseen maataloutemme pelastajana. Sen sijaan meidän kyllä tulisi pitää huolta omasta elintarviketuotannostamme niin, että kriisiaikana selviämme. Vieraan vallan apuun ei tässäkään asiassa kannata luottaa. N13MT32

Ikävintä on ainakin tää asema, missä maailmankaupassa me ollaan nytte. Eli siinä mielessä ollaan hirveen voimattomia yrittäjämäiseen yrittäjyyteen, joka sitten motivois. Et vaikka kuin kehitettäis omaa toimintaa, kun hintapolitiikka ja kysyntä ja markkinat on jotenkin niin paljon riippuvaisia muista asioista kun siitä miten me toimitaan. Se on yks vaikee asia. Toinen sitten mistä aina välillä kantaa huolta on se, et miten ylipäänsä me ihmiset kohdellaan tätä maapalloa ja maan kykyä tuottaa ravintoa ihmisille ja viedä elämää eteenpäin. Et vaikka mä maanviljelijänä toimisinkin omien eettisten tavoitteiden mukaisesti, niin se on kuitenkin pisara valtavassa valtameressä. Et ne on vaikeita. N1H70

Kaikissa informanttien teksteissä korostuu heidän käsityksensä suomalaisen viljelyn eettisestä ja laadullisesta yliveraisuudesta muun maailman tuotantoon verratessa. Tämä juontanee juurensa heidän vastuulliseksi kokemaansa suhteeseensa luontoon ja eläimiin sekä viljelyn perinteisiin ajassa taakse- ja eteenpäin. Käsitystä tukee myös faktat suomalaisesta pienestä tilakoosta ja perinteisestä perheviljelyn mallista, sekä esimerkiksi vähemmästä kasvinsuojeluaineiden käytöstä ja jo kauan ennen EU:iin liittymistä voimassa olleisiin tarkkoihin laatuvaatimuksiin. Toisaalta kyse voi olla myös jonkin verran etnosentrisestä ajattelusta oman maan yliveraisuudesta; luultavasti jokaisen maan viljelijä pitää omia tuotteitaan parhaina. Joka tapauksessa usko omien tuotteiden menestykseen saa suomalaiset viljelijät vakuuttuneiksi siitä, että viljely ei tule Suomesta koskaan loppumaan kokonaan. He myös luottavat siihen, että tulevaisuudessa poliittisessa päätöksenteossa ymmärretään kotimaisen alkutuotannon merkitys ja kenties ollaan valmiita panostamaan siihen nykyistä enemmän. Informanttien parissa vallitsee käsitys, että jossain vaiheessa maatalouden supistumiselle Suomessa tulee raja vastaan, ja että kuluttajatkin alkavat arvostaa

kotimaista ruokaa ja ovat valmiita maksamaan siitä käyvän hinnan.

Tulevaisuudenusko ei siis ole kadonnut, vaikka taloudellinen ja poliittinen tilanne onkin viime vuodet ollut vaikea.

Enkä mä nyt siihen usko että peltoviljely ikinä loppuu tyystin tästä maasta, että onhan se ihan ehdottoman tärkeä - - - siinä on niin paljon työtä ja pääomaa siinä että meillä on tämmöset omat (kasvilajikkeetkin). N5H45

Et onhan siinä tietysti vähän sellanenkin, että toisaalta pidän lehmiä ja viljelen ihan sen takia, että pysyy ammattitaito yllä, että kun sitten jossain vaiheessa se ruoka tulee olemaan arvossa. N3H85

Näin asetellessaan itseään laajempiin kokonaisuuksiin viljelijät rakentavat ammatillean monia merkityksiä ja luovat oikeutusta toiminnalleen. Jatkuvuuden konstituoinnissa tällä ”makrotason” näkökulmalla onkin merkittävä rooli henkilökohtaisten aspektien rinnalla. Mielenkiintoista on se, että viljelijät Suomessa ovat ylipäätään päätyneet tähän tilanteeseen, jossa joutuvat todistelemaan itselleen ja toisilleen olemassaolonsa tarpeellisuutta. Muutos on aiheuttanut sen, että he ovat alkaneet itse pohtimaan ammattinsa merkityksiä niin itselleen kuin muille ja siten aktiivisesti luomaan järjestystä kaoottiseen tilanteeseen.

8. EU-SUOMALAINEN MAANVILJELIJÄ JA JATKUVUUS: MONITASOINEN AKTIIVISEN LUOMISEN PROSESSI TRADITION JA MODERNIN VUOROVAIKUTUKSESSA

Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut hermeneuttisella otteella EU-suomalaisen maanviljelijän jatkuvuuden luomisen prosesseja muutoksen ajassa. Mielenkiinnon kohteena ovat olleet viljelijöiden antamat merkitykset ammatilleen ja elämäntavalleen, sekä se, kuinka he luovat niille jatkuvuutta muuttuneessa taloudellis-poliittisessa tilanteessa. Näitä kysymyksiä olen tarkastellut soveltamalla omaan aineistooni Birgitta Meurlingin käsitettä konstituoinnista. Meurling käyttää konstituoinnin käsitettä tutkiessaan ruotsalaisia papinrouvia ja heidän tapaansa luoda

feminiinisyyttään suhteessa erilaisiin kulttuurisiin viitekehyksiin. Meurling tarkoittaa konstituoinnilla nimenomaan niitä strategioita, joita tutkittavat käyttävät luodessaan feminiinisyyttä, jolloin konstituointi on Meurlingin mukaan aktiivinen prosessi. Analysoidessaan jatkuvuuden ja muutoksen suhdetta sukupuolen luomisprosesseissa Meurling löytää papinrouvien sukupuolen luomisesta kaksi tasoa, syvän perustason ja pinnalla olevan säätelevän tason. Perustason arvoja ovat usko, sukupuolen ymmärtäminen kaksijakoiseksi sekä sukupuolen ja vallan suhde. Näitä arvoja papinrouvat eivät Meurlingin mukaan koskaan radikaalisti riko tai katkaise niiden perinnettä. Sen sijaan pinnalla olevalla säätelevällä tasolla voidaan sääntöjä rikkoa, mutta nämä rikkomukset voivat paradoksaalisesti vain vahvistaa perustason normeja. (Meurling 1996: 29, 45, 263-265, 273, 278-279.)

Myös EU-suomalaiset viljelijät osoittautuivat aktiivisiksi jatkuvuuden konstituioijiksi. Euroopan Unionin mukanaan tuomat muutokset ja vaikeudet ovat saaneet viljelijät aktiivisesti pohtimaan ammattinsa merkityksiä niin heille itselleen kuin muillekin. Jatkamispäätöksen tehneet viljelijät eivät ole alistuneet taloudellisesti heikentyneeseen tilanteeseen, vaan ovat hankkineet koulutusta ja tietoa uusista mahdollisuuksista pärjätä muutoksen keskellä. Ammattikuvaa ja -arkea ollaan valmiita muuttamaan uusien vaatimusten mukaan, eikä näitä muutoksia nähdä yksinomaan kielteisinä. Informanttien suhtautuminen Euroopan Unioniin olikin jossain määrin myönteistä, eikä syvästä katkeruudesta tai vihasta ollut merkkejä. Muutos herättää aina kuitenkin myös vastustusta, ja muutoksia toteuttaneet viljelijät ovatkin saaneet arvostelua osakseen niin valtakunnan mediassa kuin perhepiirissäkin. Arvostelulla, niin ikävää kuin sitä onkin kohdata, on ollut merkittävä rooli jatkuvuuden konstituointiprosessin laukaisijana ja vahvistajana. Joutuessaan puolustamaan ratkaisujaan muille viljelijä samalla selkeyttää ammattinsa merkityksiä myös itselleen. Konfliktitilanne ei siis aina ole välttämättä häiriö jatkuvuudessa, vaan se voi osaltaan luoda ja ylläpitää jatkuvuutta (ks. Myös Veintie 2002: 68).

Tutkimuksessa viljelijöiden jatkuvuuden konstituoinnin tapoja löytyi yhteensä viisi, jotka kaikki yhteen kietoutuessaan muodostavat viljelytyön merkitysten verkoston.

Jatkuvuuden rakennusaineista ensimmäinen on viljelijän suku ja viljelyn vuosisatainen talonpoikainen perinne. Viljelijät tuntevat hyvin niin Suomen yleisen maataloushistorian kuin tilansakin vaiheet. Voimavaroja nostetaan niin näistä menneen tasoista kuin myös oman henkilöhistorian tapahtumista. Menneisyyden kanssa yhtä tärkeää on viljelijälle tulevaisuus. Jatkuvuuden kaarta piirretäänkin laajasti menneestä tulevaan nykyhetken ollessa vain yksi piste tässä pitkässä aikajanassa, jossa tulevien polvien menestys ja menneiden kunnioitus ovat etusijalla. Pitkä aikalinja, lineaarinen kehitys, sisältää kuitenkin myös edelleen vuodenvuorokiertoon perustuvan syklisen aikakäsityksen. Viljelijä toteuttaakin yhtä aikaa niin syklisiä kuin lineaarisia aikakäsityksiä, joista syklinen käsitys antaa perspektiivin tarkastella lineaarisista muutoksista ja kehityksestä, ja näkökulman suhteuttaa viljelijän oman tilanteensa ja paikkansa muutokseen. Näin selittyy viljelijän suhtautuminen Euroopan Unioniin vain yhtenä muutoksena vuosisataisten muutosten joukossa. Talonpojat ovat selvinneet lukuisista muutoksista tätä ennen, miksi he eivät siis selviäisi myös nyt?

Syklinen aikakäsitys nojaa pitkälti toiseen viljelijän jatkuvuuden konstituoinnin strategiaan: läheiseen suhteeseen luontoon ja ympäristöön. Vuodenvuorokierro ja sääolosuhteet määrittävät edelleen pitkälti viljelijän työtä. Viljelijät kokevatkin erittäin tärkeäksi yhteistyön luonnon kanssa, sekä sen, että tekevät työtään tiettyssä kotimaisemassa, jossa todentuvat päivittäin edellisten sukupolvien kädenjälki, ja joka antaa myös esteettistä tyydytystä. Lisäksi luonto ja maa ovat monelle konkreettisia voimavarojen lähteitä. Suhteessa maahan korostuu vastuullisuus ja ylisukupolvisuus: maata tulee hoitaa niin hyvin, että se tuottaa myös tuleville polville elantoa.

Merkittävässä osassa jatkuvuuden konstituoinnin prosesseissa ovat myös viljelijän monitahoiset sosiaaliset roolit. Maanviljelijän työpaikka on hänen kotonaan ja tyypillistä onkin ammatinharjoittamisen ja yksityiselämän lomittuminen. Viljelijä toimii yhtä aikaa niin työntekijän, puolison, vanhemman, kyläläisen, jne. roolissa, ja nämä lomittuvat roolit koetaan yleensä myönteisinä ammatin puolina verrattuna palkansaajiin. Toisaalta ne joskus aiheuttavat myös konflikteja, jotka, kuten edellä mainitsin, toimivat usein jatkuvuuden konstituoinnin peilinä. Merkittäviä konstituon-

tiprosesseille ovat myös tilan ulkopuoliset sosiaaliset suhteet, harrastukset, luottamustoimet ja ystävyyssuhteet.

Yksi tärkeä jatkuvuuden rakennuspuu on maanviljelystyö sinänsä. Viljelijät kokevat mielestään työnsä vähemmän välineelliseksi kuin palkansaajat, siinä on heille itseisarvoisia merkityksiä. Nämä merkitykset nousevat historiasta, talonpoikaisista arvoista, joita viljelijät muutoksen keskellä mielellään nostavat esiin. Työn merkittävimpiä määrittäjiä ovat heidän mielestään vapaus ja vastuullisuus, sitovuus, fyysisen ja henkisen kuormituksen määrä, sekä muutoksen kautta monipuolistuvan ammattikuvan vaatima ammattitaito. Näistä monitahoisin aspekti on vapaus, joka koetaan kahdella tavalla. Ajankäytöllinen vapaus, se, että saa itse määrätä työpäivänsä kulun, mielletään yhdeksi työn ehdottomasti parhaaksi puoleksi, mutta perinteisesti viljelijän ammattiin kuulunut riippumattomuus, ns. talonpoikainen vapaus, on EU:n tukipolitiikan ja valvomisen myötä vähentynyt. Vaikka työllä koetaan olevan edelleen muitakin kuin rahallisia arvoja, se ei kuitenkaan ole viljelijän elämän ainoa sisältö. Lomanvietto ja vapaa-aika perheen kanssa, sekä erikostuvien töiden mahdollinen ulkoistaminen osoittavat maanviljelijän siirtyneen tältä osin arvoasetelmissaan lähelle minkä tahansa muun alan yrittäjää.

Viides jatkuvuuden konstituoinnin strategia liikkuu yleisemmällä tasolla kuin edelliset. Muuttuva tilanne on saanut viljelijät pohtimaan asemaansa suhteessa koko yhteiskuntaan ja globaaleihin elintarvikemarkkinoihin. Käsitykset ruoantuottamisen välttämättömyydestä yleensä, omavaraisuus kansallisessa ruoantuotannossa, maatalouden välillinen työllistävyys ja merkitys kansantaloudelle, kotimaisten tuotteiden laatu ja kilpailukyky maailmanmarkkinoilla, sekä koko maailman ruokahuolto ovat kaikki kysymyksiä, joita viljelijät pohtivat ja jotka antavat merkityksiä heidän työilleen. Näiden asioiden aktiivinen esilletuonti osoittaa viljelijälle hänen ammattinsa tärkeyden laajemmassa mittakaavassa ja herättää ammattiylpeyttä.

Nämä viisi konstituoinnin prosessia siis toimivat viljelijöiden ammatin jatkuvuuden rakennusaineina. Huomaamme, että muutoksen keskellä elävä viljelijä hahmottaa

ammattiaan ja sen merkityksiä laajasti ja monelta suunnalta. Juha Kuisma tiivistää asian kirjoittamalla kuinka ”talonpoikainen tajunta on sikäli erikoista, että ainoana suurena yhteiskuntaluokkana se suhteuttaa ihmisen koko kosmokseen: siihen sisältyvät maa ja taivas, aurinko kierrossaan, elävän ja kuolevan tasapaino, perhe ja markkinavoimat, kylä ja kaupunki, sekä uudistuvat että uudistumattomat luonnonvarat.” (1992: 7). Viljelytyön jatkamisen merkitykset ovat syvällä jatkajan sielussa, ja jatkuvuuden kaari on pitkä ja leveä: Euroopan Unioniin liittyminen ja siitä johtuvat taloudelliset vaikeudet ovat vain yksi muutos katsottaessa sitä viljelijän arvoasetelmista käsin, arvoista, jotka nousevat historiasta, perinteestä ja omasta kasvatuksesta. Näin voidaankin Birgitta Meurlingin ajatuksia mukaillen löytää jatkuvuuden ja muutoksen suhdetta analysoitaessa konstituointiprosessien eri tasoja. Meurlingin papinrouvilla havaitsemat syvä perustaso ja pinnalla oleva säätelevä taso soveltuvat viljelijöiden jatkuvuusprosesseihin siten, että pintatason voi edelleen jakaa kahdeksi. (Meurling 1996: 278-279.) Jatkavien viljelijöiden perustason arvoja ovat jatkuvuuden viiden luomisstrategian perusteella talonpoikaisesta traditiosta kumpuavat (vrt. kpl 4 ”Talonpoikaisuus murroksessa”) perinteen kunnioitus, ylisukupolvisuus, perhearvot, aikakäsityksen syklinen puoli, luonnon kunnioitus, ”viljellä ja varjella” - ajattelutapa, ahkeruuden arvostaminen, sukupuolten roolimallit ja työn kokeminen itseisarvoisena. Näitä voisi verrata Tiina Silvastin löytämiin viljelijän elämää määrittäviin kulttuurisiin skripteihin, joita ovat sukutilan jatkuvuuden ihanne, sukupuolisidonnainen työnjaon malli sekä produktiivisen tuotantofilosofian välittämä suhde luontoon (2001: 16-17). Näiden yläpuolella, rinnalla tai sisällä kulkee kaksijakoinen pintataso, jonka eri puolia voisi nimittää Veikko Anttilan (1974) mukaan tuottajuudeksi, ja edelleen Unionin muutosten synnyttämäksi toimitusjohtajuudeksi. Nämä tasot todentuvat arkipäivässä, viljelyssä ammattina. Tuottaja tavoittelee viljelyllä taloudellista hyötyä ja perheen elantoa, toimii markkinatalouden ehdoilla nykyaikaisin viljelymenetelmin. Toimitusjohtaja hoitaa tuottamistöiden ohella myös toimistupuolen ja paperityöt, toimii työnjohtajana ja ulkoistaa palveluja uudenlaisen yrittäjäideologian mukaan. Toimitusjohtajuus on tuonut maanviljelijän ammattikuvan lähemmäs minkä tahansa muun yrityksen johtajan vastaavaa. Tuottajuus ja toimitusjohtajuus muodostavat siis arkipäivän

rutiinitason, jolla viljelijä parhaansa mukaan toimii ja opettelee uusien vaatimusten edellyttämiä toimintatapoja. Tälle kaoottiseltakin vaikuttavalle pintatasolle perustaso luo merkityksellistä järjestystä, antaa syyn muuttua ja opetella uutta.

Kuten Meurlingin papinrouvillakin, viljelijöiden elämäntavan muutokset ja sääntöjen rikkominen tapahtuu pääosin pintatasolla. Unionin muutokset ovat koskettaneet nimenoman ammattiarkea. Meurlingin tutkimuksen papinrouvat eivät kuitenkaan koskaan rikkoneet radikaalisti perustason arvoja vastaan. (Meurling 1996: 278-279.) Tässä viljelijät poikkeavat heistä. Muuttunut arki vaatii joskus niin suuria muutoksia, että ne loukkaavat perustason talonpoikaisia arvoja. Tästä esimerkiksi nousivat tässä tutkimuksessa sukupuolten työnjaon ja roolimallien toteuttamisen purkaminen. Perinteenkatkaisu herättää silloin aina suurta arvostelua, mutta myös hämmennystä ja syyllisyyttä itse katkaisijassa, onhan hänkin talonpoikaisen perustason läpäisemä. Bo Lönnqvistin mainitsema ihmiselämää leimaava jännitys opitun perinteen ja yksilöllisen kreatiivisuuden välillä näkyy juuri tässä (1999b: 32). Pintatason muutokset herättävät vanhemmassa sukupolvessa aina hätää, he pelkäävät, että perustason arvot ovat uhattuna. Näin huomataan, että suuret murroskaudet ”herättävät henkiin” perustason arvot: samalla kun muutoksen vastustajat puolustavat niitä, uudistajat nostavat oikeutusta ja voimavaroja muutokseen juuri niistä. Näin toteutuu Meurlinginkin huomaama ilmiö, että pintatasolla tapahtuvat perinteenrikkomiset voivat itse asiassa vahvistaa perustason käsityksiä (1996: 279). Muutoksessa siis aktuaalistuu talonpoikaisuus, muutos on jatkuvuuden edellytys. Jatkuvuus ja perinteenkatkaisu eivät suljekaaneen toisiaan pois, vaan ovat toistensa edellytyksiä. Näin huomataan, että ”Käsitteet ja teoreettinen lähestymistapa” -kappaleessa ristiriitaiseksi arvioimani Uusitalon (1999: 204) ja Le Goffin (1992: 50) käsitykset perinteen suhteesta jatkuvuuteen ovatkin toisiaan täydentäviä ja voivat toteutua yhtä aikaa. Perinne ei välttämättä vain luo jatkuvuutta muutoksessa (Uusitalo) tai jatkuvuutta ei turvata vain perinteenkatkaisun kautta (Le Goff), vaan murroksen aikana perinteestä voidaan yhtä aikaa nostaa voimavaroja perustasolla, mutta pintatason perinteenkatkaisu auttaa integroitumaan uuteen tilanteeseen. Muutos ei siis olekaan maaseudun elämän uhka vaan edellytys, kuten Katajamäki ja Kaikkonen kirjoittavat (1991: 56): ”Maaseudun

pitkän kaaren tarkastelun suurin opetus on, että maaseutu on muuttuvainen. Muutos on maaseudun voimavara. Maaseutu on muotoutunut nykyiselleen monien vaiheiden kautta. Myös tulevaisuudessa maaseutu muuttuu. Muutos on maaseudun voimavara. Kulloinkin näkyvissä oleva tilanne on vain viivähtävä hetki muutosten ketjussa. Maaseudun kehittämisen lähtökohta ei saa olla vanhan ja väistyvän ylläpitäminen, vaan uuden ja muotoutuvan edistäminen: toivon kipinöiden tunnistaminen.”

Edellistä vasten tarkasteltuna on kohtalaisen käsittämätön Vesa Kallion väite (1997: 89), että talonpoikaisidentiteetin ja maauskon merkitys on heikentynyt. Kallion mukaan mm. sukutilan velvoitteet ja usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin eivät ole merkittäviä voimavaroja ja syitä jatkaa maatalouden harjoittamista. Samoilla linjoilla oli Veikko Anttila jo vuonna 1974 (s. 12-13), jolloin hän esitti talonpoikaisten arvojen merkityksen vähenneen viime vuosisadan alun maatalouden murroksessa. Muutokseen, uudistuksiin ja lineaariseen kehitykseen sekä niiden vaikutuksiin keskittyneet tutkimukset, joiden toteutuksessa ei ole käytetty kvalitatiivista kenttätöitä, ovat näyttäneet ottavan huomioon vain muutoksille alttiin pintatason. Perustaso on kuitenkin aina ollut olemassa. ”Maausko” ja ”maahenki” ovat termejä, joita jokainen haastateltavani toi esiin ja jotka selvästi olivat heille täynnä tärkeää myönteistä arvolatausta. Vaikka siis muutoksia tapahtuu ja viljelijän ammatti saa uusia puolia, ne eivät omien tulosteni mukaan leikkaa vanhaa pois, vaan rakentuvat entisen pohjalle. Uusi kerrostuma ei poista vanhoja arvoja, vaan turvaa niiden jatkuvuuden perustasolla.

Samoilla linjoilla on Tiina Silvasti väitöskirjansa pohdintaosuudessa. Hän kirjoittaa, että vaikka muutosta on tapahtunut, dekonstruktioita ei tule muuttamista kutsua destruktioksi. Maatalouden modernisoitumisen ja sopeutumisen prosessi kertoo Silvastin mukaan yhtä lailla suhteellisen kiinteänä pidetyn sosio-ekonomisen ryhmän elämäntavan säilymisen kuin muuttumisen prosessista. Se ei julista tradition loppua, vaan todistaa traditioiden joustavuuden ja refleksiivisyyden puolesta. (Silvasti 2001: 288.) Silvasti jatkaa, että hänen tutkimuksensa perusteella (kuin ei omanikaan) mitään selkeää epäjatkuvuuskohtaa talonpoikaisen ja modernin tuotantotavan välillä

ei ole, ja jäykkä traditionaalinen - moderni -jako osoittautuu riittämättömäksi. Hänen mukaansa on yhä olemassa talonpoikainen elämäntapa, jolla on niin juurensa ja perinteensä kuin moderniteettinsä. Mitään suurta katkosta traditionaalisen ja jälkitraditionaalisen välillä ei ole. On vain tiloillaan eläviä joustavia, muuntautumiskykyisiä, refleksiivisiä skriptejä konstruovia ja rekonstruoktoivia perheitä ja yksilöitä. (Silvasti 2001:298, 303.) Oman tutkimukseni kielelle sama asia kääntyy jo edellä mainitun tavoin siten, että perinne ja talonpoikaiset arvot, eli konstituoinnin perustaso, sekä lineaarinen kehitys, eli muuttuvat pintatasot ovat olemassa yhtä aikaa ja tukevat toisiaan. Omaksuessaan uusia moderneja viljelyn tapoja viljelijä ei missään vaiheessa katkaise yhteyttään vanhaan. Näin tutkimukseni alussa esittämäni Silvastin aiempaan (1996) tutkimukseen nojannut arvio talonpoikaisen kulttuurin modernisoitumisen prosessista ja uuden modernin viljelijän synnystä osoittautuu yksipuoliseksi. Tuottajasta ei olla muuntautumassa toimitusjohtajaksi, vaan EU-ajan suomalainen maanviljelijä on osoittautunut omaavansa niin talonpojan, tuottajan kuin yrittäjä/toimitusjohtajankin ominaisuuksia. Nykypäivän viljelijä kokoaa näistä tasoista itselleen selviytymiseen ja onnistumiseen tarvittavat välineet ja kreatiivisesti luo niistä merkitysten verkon, jonka avulla konstituoii ammattinsa jatkuvuutta murroksen aallokossa.

Jatkamispäätöksen tehneet maanviljelijät osoittautuivat siis vaikeuksista huolimatta optimisteiksi. Tutkimusta tehdessä tapasin kreatiivisia, innovatiivisia ja uutta suunnittelevia ihmisiä, jotka vahvasti luottivat ammattinsa tulevaisuuteen. Tiedotusvälineissä esiintyvät arviot maaseudun tyhjenemisestä ja siellä vallitsevasta masentuneisuudesta eivät siis ole koko totuus. Tutkimusprosessin aikana syntynyt käsitykseni on, että suomalainen maaseutu tuskin autioituu täysin koskaan. Niin vahvana näyttäytyy viljelijöiden ”maahenki” tällä hetkellä, että kotimaista viljaa on vaikea maasta kokonaan kitkeä. EU ei ole osoittautunut niin valtavaksi vastustajaksi kuin viljelijät alunperin pelkäsivät, ja vaikka jokainen informantti oli kokenut suuria vaikeuksia muutoksen aikana, viljelyn merkitykset ovat olleet vaikeuksia voimakkaampia. Mediasta heijastuva käsitys maaseudun tyhjentymisestä luonnollisena kehityksenä heijasteleekin sitä jo pitkään myös tutkimuksessa vallalla ollutta tapaa

lukita maaseutu pysähtyneisyyden, taantumuksen ja menneen käsitteiden alle. (Vrt. kappaleen 2 alaluku ”Tutkimuksen motiivit”.) 1960- ja 70-lukujen maaseudun suuren muuton jälkeen modernin ja jälkimodernin käsitteet on Tiina Silvastin mukaan liitetty ennen kaikkea länsimaiseen kaupunkiin. Maaseutu on edustanut mennyttä, ja maalaiset on usein käsitetty vanhanaikaisina ja jälkijättöisinä. (Silvasti 2001: 306) Tämä tutkimus kuitenkin osaltaan osoittaa, että muodikkaat ”kehitys” ja ”modernisaatio” eivät ole kaupunkien yksinoikeus. Vaikka maaseudun elämä on edelleen sidoksissa perinteeseen ja menneeseen, se yhtä lailla suuntaa tulevaan. Viljelijät itse tiedostavat konstituointiprosesseissaan myös arkipäivänsä modernit tasot, mutta koko yhteiskunnan tasolla kaupunkilähtöisen kulttuurihierarkian (Ks. Silvasti 2001: 306) purkautumiseen lienee ikävä kyllä vielä paljon matkaa.

Itse aion henkilökohtaisesti uida maaseudun muuttovirtaa vastaan. Tämän tutkimuksen valmistuttua pakkaan kaupunkiyksiöni autoon ja muutan maalle, tutkimuksessa suurta roolia esittäneeseen Ryytteliin. Paitsi tutkimusprosessi, tämän työn tekeminen on ollut myös henkilökohtainen löytöretki ja oppimisprosessi maaseudun arkeen. Tutkimuksen kautta avautuneet viljelyn merkitykset ja maaseudussa elävät arvola-
taukset ovat auttaneet ymmärtämään monia maatilán arjessa kokemiani kummallisuuksia, konflikteja ja kauneuksia. Maaseudulle sopeutuminen ei ole ollut helppoa ja on yhä kesken, mutta tutkimuksen eteneminen on ollut siinä suurena apuna. Tämä tutkimus ja oma roolini sen aikana, sekä tutkimuksen jälkeinen ”kentälle palaaminen ja jääminen” avaa myös uusia tutkimusaiheita. Esimerkiksi ”emännyyden” käsittäminen monitahoisena ja vahvoja latauksia sisältävänä muuttavana mallina (Kappale 7: ”Sosiaalinen konteksti ja risteilevät roolit: koti ja perhe, ystävät ja kylänmiehet”) on aihe, jota on jo jonkin verran tutkittu (Esim. Högbacka 1995, Siiskonen 1990), mutta aiheessa kiinnostavaa olisi keskittyä nimenomaan perinteenkatkaisijoihin, niihin, jotka eivät halua itseään kutsuttavan emännäksi, tai niihin, jotka kokevat itsensä isänniksi. Aiheeseen liittyen erityisesti perinteenkatkaisun ja konfliktin saumassa vuosisatoja eläneet miniät olisivat mielenkiintoinen tutkimuskohde, johon aineistoa löytyisi aina Kalevalasta ja Kantelettaresta saakka. Tutkimusta tehdessä mielenkiintoni heräsi myös talonpoikaisuuden käsitteen kulttuurihistoriaa kohtaan.

Talonpoikaisuutta on tutkittu runsaasti, mutta olisi mielenkiintoista selvittää talonpoikaisen ajattelun syvimpiä kulttuurisia juuria, sekä pohtia etnologiselta kannalta talonpoikaisuuden roolia niin eurooppalaisessa sivilisaatioprosessissa kuin modernisoituvassa maailmassa. Tutkimuksellisesti kiinnostavia aihepiirejä on maaseudulla lukuisia. Tämän tutkimuksen myötä maaseutu ja sen merkityskentät ovat avanneet lukuisia ovia etnologin kulkea.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet

HAASTATTELUT. Nauhat ja litteraatiot tekijän hallussa. ks. liite 1.

HONKAVAARA, Tuulikki 1995: Elämää Ryyttelissä sota-aikana. Teoksessa Kinttupoluilta pikiteille - perinnetietoa Rämälän koulupiiristä. Toim. Anne Hänninen. Mikkelin maalaiskunnan kansalaisopiston Rämälän perinnepiiri s. 119-126.

KORKIAKANGAS, Pirjo 2000: Muisti ja muistelu etnologisessa tutkimuksessa. Luentosarja Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksella huhtikuussa 2000. Luentomuistiinpanot tekijän hallussa.

LEHTONEN, Marjo 1992: Maatalouden työnjaon ja vapaa-ajan muutokset Äänekoskella vuosina 1930-1989. Suomalaisen ja vertailevan kansatieteen pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

LÖNNQVIST, Bo 1999a: Tieteenteoria etnologiassa. Luentosarja Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksella tammikuussa 1999. Luentomuistiinpanot tekijän hallussa.

MURROKSEN TULKIT 1996: Maaseudun henkinen tukipaketti -kirjoitelmat. Ks. liite 1. Tekijän hallussa.

MÄÄTTÄ, Jari 2000: Teatteri Kamakas. Lyhytaikainen pienkulttuuri identiteetti-prosessien näyttämönä. Kulttuuriantropologian pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

PYYSSALO, Katri 1999: Kylä menneiden kesien symbolina: kesäasukas kohtaa paikallisyhteisön muistojen ja nykyisyyden kautta. Etnologian pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.

RUUTTUNEN, Alli-Kaisa 1995a: Ryytteli. Teoksessa Kinttupoluilta pikiteille - perinnetietoa Rämälän koulupiiristä. Toim. Anne Hänninen. Mikkelin maalaiskunnan kansalaisopiston Rämälän perinnepiiri s. 28-42.

RUUTTUNEN, Alli-Kaisa 1995b: Karjanhoito. Teoksessa Kinttupoluilta pikiteille - perinnetietoa Rämälän koulupiiristä. Toim. Anne Hänninen. Mikkelin maalaiskunnan kansalaisopiston Rämälän perinnepiiri s. 148-157.

RUUTTUNEN, Alli-Kaisa 1995c: Puhelin. Teoksessa Kinttupoluilta pikiteille - perinnetietoa Rämälän koulupiiristä. Toim. Anne Hänninen. Mikkelin maalaiskunnan kansalaisopiston Rämälän perinnepiiri s. 186-187.

RUUTTUNEN, Esko 1995: Sokerijuurikas Ryyttelissä. Teoksessa Kinttupoluilta pikiteille - perinnetietoa Rämälän koulupiiristä. Toim. Anne Hänninen. Mikkelin maalaiskunnan kansalaisopiston Rämälän perinnepiiri s. 172-174.

SIRENI, Maarit 1996: Asuinpaikka vai yritys? Tutkimus itäsuomalaisten maanviljelijöiden maatalaan ja maatalouteen liittämistä merkityksistä. Joensuun yliopisto, maantieteen laitos. Julkaisematon lisensiaatintutkimus.

Www-lähteet:

<<http://www.agronet.fi/keskustelut>>

<<http://www.keskusta.fi>>

<<http://www.mmm.fi>>

<<http://www.mtk.fi>>

<<http://www.uta.fi/suomi80/tieto20.htm>>

Painetut lähteet

AIKIO, Annukka 1993 (toim.): Uusi sivistyssanakirja. 13. painos, uusintu Rauni Vornanen. Helsinki: Otava.

ANTTILA, Veikko 1974: Talonpojasta tuottajaksi. Helsinki: Kirjayhtymä.

ANTTILA, Veikko & RÄSÄNEN, Matti 1987: Kansankulttuurin murros. Teoksessa Suomen historia 7 s. 8-52. Espoo: Weilin+Göös.

BADINTER, Elisabeth 1993: Mikä on mies? Tampere: Vastapaino.

GADAMER, Hans Georg 1960: Wahrheit und Methode: Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Tübingen: Mohr.

GIDDENS, Anthony 1995: Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Beck, Ulrich - Giddens, Anthony - Lash, Scott: Nykyajan jäljillä, refleksiivinen modernisaatio s.83-152. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.

HANGASMAA, Leena 2002: Jatkuvuuden partaalla - Suomalainen maanviljelijä Euroopan Unionissa. Teoksessa Junkala, Pekka & Määttä, Jari (toim.): Paikallisuuden juuret ja versot - jatkuvuuksia Judinsalon maalaismaisemassa s. 99-108. Jyväskylä: Atena Kustannus oy.

HIRSJÄRVI, Sirkka - HURME, Helena 1985: Teemahaastattelu. Kolmas painos. Helsinki: Gaudeamus.

HYVÖNEN, Katja 2001: Mielikuvia lapsuudesta maaseudulla. Maaseudun uusi aika - maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti no. 1/2001 s.40-44. Seinäjoki: Maaseudun uusi aika -yhdistys.

HÄIKIÖ, Martti 1991: Suomen lähihistoria. Helsinki: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

HÖGBACKA, Riitta 1995: Naisena maaseudulla. Tutkimus naisen asemasta erilaisilla maaseutualueilla. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Mikkeli, julkaisuja 41. Mikkeli: Helsingin yliopisto.

JALONEN, Kimmo (toim.) 2000: Horjutettu tasapaino ja kadotettu harmonia - maaseutuyhteisö, ympäristö ja muutos. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisu- ja 57/Suomen historia. Turku.

JANSSON, Jan-Magnus 1992: Kulttuurin ja luonnon arvot. Teoksessa Kuisma, Juha (toim.): Maaseutu Euroopan kulttuurievoluutiassa. Seminaari Majvikissä Kirkkonummella 15.5.1991 s. 17-21. Raaha: MTK ja Talonpoikauskulttuurisäätiö.

JUNKALA, Pekka 2000: Kulttuurin ovet ja portit. Teoksessa Lönnqvist, Bo (toim.): Arjen säikeet - aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin s. 95-115. Jyväskylä: Atena.

JUTIKKALA, Eino 1942: Suomen talonpojan historia. Porvoo: WSOY.

KALLIO, Vesa 1997: Suomalaisen viljelijäväestön henkinen ilmapiiri. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Mikkeli, julkaisuja 53. Mikkeli: Helsingin yliopisto.

KALLIO, Vesa - KOLA, Jukka 1999: Maatalousyriytysten menestystekijät. Aluetutkimus Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa ja Kymenlaaksossa. Helsingin yliopiston Taloustieteen laitoksen julkaisuja nro 24, Maatalouspolitiikka. Helsinki: Helsingin yliopisto.

KARONEN, Petri 1999: Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521-1809. Juva: WSOY.

KATAJAMÄKI, HANNU 1991: Suomen maaseudun suuri kertomus. Suomen maantieteellisen seuran aikakauskirja Terra 103:3 s. 173-183. Helsinki: Suomen maantieteellinen seura.

KATAJAMÄKI, H. & KAIKKONEN, R. 1991: Maaseudun kolmas tie. Helsingin yliopisto, maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Seinäjoki. Julkaisusarja a:1. Lapua: Helsingin yliopisto.

KEMPPINEN, Reijo 2000: Suomi Euroopan unionissa. Perusteos. III, uudistettu painos. Helsinki: Eurooppa-tiedotus, Edita oy.

KIRKINEN, Heikki 1992: Maaseudun funktio Euroopan kulttuurirevoluutiassa. Teoksessa Kuisma, Juha (toim.): Maaseutu Euroopan kulttuurirevoluutiassa. Seminaari Majvikissä Kirkkonummella 15.5.1991 s. 33-38. Raahe: MTK ja Talonpoikaiskulttuurisäätiö.

KIRVEENNUMMI, Anna - RÄSÄNEN, Riitta 2000: Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna. Helsinki: SKS.

KIURU, Elina 2000: Puu. Teoksessa Lönnqvist, Bo (toim.): Arjen säikeet - aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin s.295-310. Jyväskylä: Atena.

KNUUTTILA, Maarit 1999: Keittämistarinoita. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos, tutkimuksia 37. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston etnologian laitos.

KNUUTTILA, Simo 1992: Kommentti. Teoksessa Kuisma, Juha (toim.): Maaseutu Euroopan kulttuurirevoluutiassa. Seminaari Majvikissä Kirkkonummella 15.5.1991 s.22-23. Raahe: MTK ja Talonpoikaiskulttuurisäätiö.

KUHMONEN, Tuomas 1996: Näkökulmia maatalouden ja maaseudun tulevaisuudesta pohjoisen tuen alueella. Maaseudun tulevaisuus selvityksiä: 9. Vesanto: Fin-Auguuri.

KUHMONEN, Tuomas 1998: Agenda 2007: Suomen maatalouden EU-historia ja tulevaisuus. Maaseudun tulevaisuus selvityksiä 4. Vesanto: Fin-Auguuri Oy.

KUISMA, Juha 1992: Talonpojan etiikka. Teoksessa Kuisma, Juha (toim.): Maaseutu Euroopan kulttuurirevoluutiassa. Seminaari Majvikissä Kirkkonummella 15.5.1991 s.7-12. Raahe: MTK ja Talonpoikaiskulttuurisäätiö.

KUMPULAINEN, Mikko 1999: Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatalon luontosuhteen muutoksesta. Joensuun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja no 5. Joensuu: Joensuun yliopiston maantieteen laitos.

KUSCH, Martin 1986: Ymmärtämisen haaste. Prometheus-sarja. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.

LANG, Markku 1998: Euroopan Unionin jäsenyyden vaikutus maatalojen kassavirtoihin vuonna 1995. VATT-muistioita 35. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

LE GOFF, Jacques 1992: History and memory. New York: Columbia University Press.

LUNDGREN, Eva 1993: Det får da være grenser for kjønn! Voldelig empiri og feministisk teori. Oslo: Universitetsforlaget.

LÖFSTRÖM, Jan 1999: Sukupuoliero agrarikulttuurissa. ”Se nyt vaan on semmonen”. Helsinki: SKS.

LÖNNQVIST, Bo 1999b: Mitä etnologia on? Teoksessa Lönnqvist, Bo - Kiuru, Elina - Uusitalo, Eeva (toim.): Kulttuurin muuttuvat kasvot, johdatusta etnologiatieteisiin s. 9-32. Tietolipas 155. Helsinki: SKS.

LÖNNQVIST, Bo 2002: Myytti harmonisesta paikallisuudesta. Teoksessa Junkala, Pekka & Määttä, Jari (toim.): Paikallisuuden juuret ja versot - jatkuvuuksia Judinsalon maalaismaisemassa s.119-124. Jyväskylä: Atena Kustannus oy.

MEURLING, Birgitta 1996: Sarons liljor? En etnologisk studie av prästfruars könskonstituering. Stockholm: Carlssons.

NIEMELÄ, Jari 1996: Lääninlampureista maaseutukeskuksiin. Maaseutukeskusten ja niiden edeltäjien maatalousneuvonta 1700-luvulta 1990-luvulle. Tampere: Suomen historiallinen seura ja Maaseutukeskusten Liitto.

NIKKI, Kalevi 1991: ”Suomen poika pelloillansa”. Talonpojan kuva suomalaisessa kertomakirjallisuudessa. Jyväskylä studies in the arts 35. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

PELTONEN, Matti 1992: Talolliset ja torpparit. Vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa. Suomen Historiallinen Seura, historiallisia tutkimuksia 164. Helsinki: SHS.

PRÄHL-OLLILA, Mia 1995: Nuoret viljelijät maatalouden murroksessa II. Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen julkaisuja 4/95. Espoo: Maatalousyrittäjien eläkelaitos.

PRÄHL-OLLILA, Mia 1997: Selviytyjiä, epätietoisia, putoajia - nuoren viljelijäväestön erilaistuminen. Espoo: Maatalousyrittäjien eläkelaitos.

RANNIKKO, Pertti 2000: Suomen maaseutu EU-jäsenyyden aikana. Teoksessa Lappalainen, Tuomo - Letto-Vanamo, Pia - Rannikko, Pertti - Relander, Jukka - Seretin, Leena: Suomi 5 vuotta Euroopan unionissa. Toiveita - pelkoja - tosiasioita... Helsinki: Eurooppa-tiedotus ja Edita Oy.

RASILA, Viljo 1970: Torpparikysymyksen ratkaisuvaihe: Suomen torpparikysymys vuosina 1909 - 1918. Helsinki: Kirjayhtymä.

RONGAS, Anne - NIINIKURU, Leena - PÄSSILÄ, Timo / Muurikkala-projekti (toim.) 1997: Suomalaisia maanviljelijöitä. Muurikkala: Visionääri Oy.

SALMI, Minna 1991: Ansiotyö kotona - toiveuni vai painajainen? Kotiansiotyö Suomessa työntekijän arkipäivän kannalta. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia No. 225. Helsinki: Yliopistopaino.

SIISKONEN, Pirjo. 1990: Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenai-kaistuessa. Tutkimus maatalon emännän ja isännän muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Mikkeli, julkaisuja 7. Mikkeli: Helsingin yliopisto.

SIISKONEN, Pirjo 1999: Maaseudun vaihtoehtoiset tulevaisuudet. Puheita ja kirjoituksia 1996-1999. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Mikkeli, julkaisuja 64. Mikkeli: Helsingin yliopisto.

SILVASTI, Tiina 1996: Viljelijöiden ajatukset ja tunteet maatalouden murroksessa 1995. Tutkimus viljelijöiden kokemista painetekijöistä ja käyttämistä selviytymis-menetelmistä. Espoo: Maatalousyrittäjien eläkelaitos.

SILVASTI, Tiina 2001: Talonpojan elämä - tutkimus elämäntapaa jäsentävistä kulttuurisista malleista. Helsinki: SKS.

SOININEN, Arvo M. 1974: Vanha maataloutemme. Maatalous ja maatalousväestö Suomessa perinnäisen maatalouden loppukaudella 1720-luvulta 1870-luvulle. Historiallisia tutkimuksia 96. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

SUSILUOMA, Heikki 1998: Yrittäjäksi maalle. Maaseudun näyttämöt kaupungista muuttaneiden kokemina. Chydenius-instituutin tutkimuksia 2/98. Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti.

SÄÄSKILAHTI, Nina 1997: Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston etnologian laitos.

SÄÄSKILAHTI, Nina 1998: Autenttinen kansankulttuuri? Teoksessa Junkala, Pekka (toim.) - Kiuru, Elina (toim.) - Löfström, Jan - Lönnqvist, Bo - Säaskilahti, Nina 1998: "Toinen" sivilisaatio. Arkielämä, sivilisaatio ja kansankulttuuri Suomessa noin 1500-2000 s. 64 - 78. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 36. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston etnologian laitos.

SÄÄSKILAHTI, Nina 2000: Muistamisen intohimo. Teoksessa Lönnqvist, Bo (toim.): Arjen säikeet - aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin s.73-91. Jyväskylä: Atena.

TALVE, Ilmar 1990: Suomen kansankulttuuri. 3. tarkistettu ja täydennetty painos. Helsinki: SKS.

- TUOMINEN, Katja - LEHTINEN, Teemu 1999 (toim.): Euroopan yhdentymisen kronologia. Eurooppa-tietoa 153/1999. Tornio: UM:n Eurooppa-tiedotus.
- UUSITALO, Eero 1998: Elinvoimaa maaseudulle - miksi, kenelle, miten? Maaseutupolitiikan perusteet. Keuruu: Otava.
- UUSITALO, Eeva 1999: Empirian ja teorian välimaastossa: mitä etnologi tekee? Teoksessa Lönnqvist, Bo - Kiuru, Elina - Uusitalo, Eeva (toim.): Kulttuurin muuttuvat kasvot, johdatusta etnologiatieteisiin s. 203-218. Tietolipas 155. Helsinki: SKS.
- VEIJALAINEN, Kati - RÄTY, Outi - TIMONEN, Maarit - VIERU, Mauri (toim.) 1995: Viljelijän EU-opas. s.l.: K-Mediat, Peltö-Pirkan päivätieto.
- VEINTIE, Tuija 2002: Tikkoja ja ihmisiä. Teoksessa Junkala, Pekka & Määttä, Jari (toim.): Paikallisuuden juuret ja versot - jatkuvuuksia Judinsalon maalaismaisemassa s. 68-82. Jyväskylä: Atena Kustannus oy.
- VETTENNIEMI, Juha 2000: Maanviljelijöiden ympäristösuhde EU-jäsenyyden murroksessa. Maaseudun uusi aika - maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti no. 2/2000 s.20-26. Mikkeli: Maaseudun uusi aika -yhdistys.
- VIHOLA, Teppo 1991: Leipäviljasta lypsykarjaan. Maatalouden tuotantosuunnan muutos Suomessa 1870-luvulta ensimmäisen maailmansodan vuosiin. Suomen Historiallinen Seura, Historiallisia tutkimuksia 159. Helsinki: SHS.
- WIRILANDER, Hannele 1982: Mikkelin pitäjän historia vuoteen 1865. Mikkeli: Mikkelin maalaiskunta ja Mikkelin maaseurakunta.
- YLÖSTALO, Pekka - NOTKOLA, Veijo 1994: Maatalousyrittäjien työn arvostus ja työtyytyväisyys. Teoksessa Susitaival, Päivikki (toim.): Työterveys ja maatalous Suomessa 1992 s.35-52. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja, ML: 133. Helsinki: KELA.

LIITTEET

Liitel Viittaustekniikka, taulukko informanteista ja aineistoryhmistä

Aineistossani haastattelut ovat ehdottomalla etusijalla, ja viittaa useimmiten juuri niihin. Tämä johtuu siitä, että haastattelut edustavat materiaalista syvintä, tarkinta ja tuoreinta osaa, ja ne on tehty erityisesti tätä tutkimusta silmälläpitäen. Kirjoitelmat toimivat lähinnä tausta- ja täydentävänä aineistona.

Koska muutamat informantit ovat osallistuneet joko toiseen tai molempiin kirjoitelma-aineistoihin ja lisäksi haastatteluihin, lienee tarpeen selventää viittaustekniikkaa. Olen jakanut informantit sukupuolen mukaan (N = nainen, M = mies) ja numeroinut heidät juoksevin numeroin. Näin informanteille on saatu koodit N1-N17 ja M1-M10. Lisäksi olen antanut eri aineistoryhmille seuraavat koodit: H = haastattelu, MT = Murroksen tulkit -teksti ja S = ”Suomalaisia maanviljelijöitä” -kirja, sekä numeroinut eri aineistoryhmien sivut juoksevin numeroin. Aineistoon viittaukset koostuvat aina ensin informantin koodista ja sitten tietyn aineistoryhmän ja sivunumeron muodostamasta koodista. Tällöin esimerkiksi viite N3H80 viittaa informantti N3:n haastattelun litteraation sivuun 80. Viite N3MT20 taas viittaa saman informantin Murroksen tulkit -tekstin sivuun 20, ja N3S70 hänen kirjoitelmaansa ”Suomalaisia maanviljelijöitä” -kirjassa. Tähän kirjaan viitatessa käytän siis aina aineistokoodia, vaikka se samaan aikaan onkin myös painettu lähde. Koodi HP viittaa havainnointipäiväkirjaan. Koodin perässä on päivämäärä, jolloin havainto on kirjattu. (Siis esim. HP14.9.2000.)

Taulukosta käy ilmi informanttien nimi, asuinpaikka, sekä koodi, jota heistä käytetään viittauksissa. Lisäksi taulukosta selviää eri aineistoryhmistä viittauksissa käytetyt lyhenteet, sekä se, mihin aineistoryhmään kukin informantti on osallistunut, ja millä sivuilla kyseistä aineistoa tämän osuus on.

KOODI	NIMI JA ASUINPAIKKA	HAASTATTELU (H)	MURROKSEN TULKIT (MT)	SUOMALAISIA MAANVILJELI-JÖITÄ (S)
N1	Anne Rongas, Miehikkälä	65-76	3-4	164-184
N2	Kirsi Pesälä, Iitti	48-65	10-11	10-25
N3	Ulla Kytölä, Suodenniemi	76-89	20-21	66-79
N4	Riitta Lehtinen, Tammela	90-100	5	
N5	Anne Perätalo, Anjalankoski	37-38	6-7	
M1	Markku Siiriäinen Hirvensalmi	26-36	8-9	
M2	Heikki Ruuttunen, Mikkeli	1-24		
M3	Ossi Mäkeläinen, Pertunmaa	24-26		
M4	Antti Joensuu, Alajärvi	100-109		
M5	Pekka Heikkilä, Uusikaupunki		16	195-212
N6	Pia Kekkonen, Joutsa		23	186-193
N7	Riitta Sandbacka, Pedersöre		12	
N8	Paula Pusa, Keuruu		13	
M6	Kari Buddas, Ruotsinpyhtää		14-15	
N9	Elina Päivärinta, Ylivieska		17-19	
N10	Sisko Toivanen, Kiuruvesi		22	

N11	Leea Kunttu, Lemi		24-25	
N12	Laimi Shemeikka, Pyhäsalmi		26-27	
N13	Seija Rannikko-Iltanen, Halikko		28-32	
N14	Kirsi Härkönen, Nurmes		1-2	
M7	Timo Kaunisto, Laitila			27-44
N15	Kristiina Ylimäki, Tornio			46-64
M8	Terho Ahonen, Salo-Miehikkälä			81-107
N16	Elina Jaakkola, Mouhijärvi			109-131
M9	Mika Mujunen			148-162
N17	Leena Jantunen, Ruhvana			133-146

Liite2 Haastattelujen teemalista

FAKTAT

VILJELIJÄ

nimi

synt.

kotipaikka

koulutus

perhesuhteet ja ruokakunta

TILA

missä sijaitsee

koko (pelto & metsä)

Tilan ikä, historiikki?

onko sukutila

sukupolvenvaihdos, vanha/nuori sukupolvi

tuotantosuunta, mitä muutoksia tehty/tulossa

TALOUS

liikevaihto

velat

investoinnit
 työvoima
 tilan ulkopuoliset työt/tulot
 mitä jää käteen

(ELÄMÄKERTA)

olet nyt ____-vuotias isäntä/emäntä. Kuinka olet tähän tullut?

->Miksi rupesit maanviljelijäksi?

Miksi olet sitä edelleen?

Miksi asut maalla?

Mitä koet työssäsi, asuinympäristössäsi, ammatissasi arvokkaaksi?

Mitä on maahenki?

TYÖ

Mikä on ammattisi? maanviljelijä/yrittäjä/isäntä/emäntä?

Mitä töitä teet?

Millainen on työpäiväsi?

Entä puolison?

Mikä on päivässäsi paras hetki?

Entä huonoin?

Miten työt ovat muuttuneet viime vuosina?

Fyysisyys? Kunto?

Työajat?

Sitovuus?

Sitoutuminen, vastuu, vapaus?

Onko töitä liikaa?

Väsyttääkö?

Paperityöt?

Yritysjohtaminen?

Koulutus? Oletko tarvinnut lisäkoulutusta? Tunnetko tarvetta siihen?

Työpaikan ja kodin, työajan ja vapaa-ajan yhdistäminen?

Onko vapaa-aikaa?

Onko aikaa perheelle?

Suhde työkumppaneihin?

Millaista on työskennellä oman perheenjäsenten kanssa?

Mikä maanviljelijän ammatissa on ikävintä?

Huonoja puolia?

Mikä on parasta?

Mitä työ sinulle merkitsee?

Mitä maanviljely sinulle merkitsee?

Oletko ylpeä ammatistasi?

Miksi?

MAA, LUONTO, MAISEMA, YMPÄRISTÖ, ELÄIMET

Mitä näet omalla kotipihallasi?

Mitä se sinulle merkitsee, mitä ajatuksia / tunteita se herättää?

Onko lähiympäristössäsi/kotimaisemassasi huonoja puolia?

Mitä maa sinulle merkitsee?

Koetko olevasi yhteistyössä / yhteydessä luonnon ja maan kanssa?

Onko maa pyhää?
 Mitä on maausko?
 Mitä mieltä olet uusista ympäristösäädöksistä?
 Mitä mieltä olet luomuviljelystä?
 Mitä mieltä olet luonnonsuojelusta?
 Pitääkö luontoa suojella?
 Eläinaktivisteista?
 Kuinka metsiä tulisi käyttää?
 Mikä on suhteesi eläimiin?

PERHE

Lapset
 oma lapsuus maalla (kaupungissa)
 omat lapset maalla
 verrattuna kaupunkiin. Harrastukset, kaverit...
 työ ja lastenhoito? Ajankäyttö, vaarat?
 Puoliso
 työkumppanuus
 parisuhde
 roolit
 Appivanhemmat
 Muut ruokakuntaan kuuluvat
 Ovatko eläimet perheenjäseniä

HISTORIA

SUKU
 Kauanko tila on ollut suvussa?
 Koetko jatkavasi sukusi työtä?
 Onko sinua painostettu jatkamaan?
 Mitä jatkaminen sinulle merkitsee?
 Velvoittavatko perinteet? Miten? Onko se taakka?
 Mitä perinteet ovat?
 Täytyykö perinteitä kunnioittaa?
 Mitä se käytännössä tarkoittaa?
 Mitä tilan vanhoja tapoja yhä noudatetaan?
 Haluatko pitää niitä yllä?
 Kertomukset edellisten sukupolvien urotöistä, anekdootit
 Onko jotain tiettyjä tarinoita mitä usein kerrotaan? Onko joku henkilö ylitse muiden?
 Oletko ylpeä ollessasi tilan jatkaja?
 Kuinka sukupolvenvaihdos sujui?
 Onko ollut konflikteja edellisen sukupolven kanssa?
 Mitä teet erilailla kuin edeltäjäsi?
 Hyväksytäänkö toimintatapasi?
 Mikä on vanhemman sukupolven rooli?
 Kuinka paljon nykyisistä töistäsi olet oppinut kotona, kuinka paljon koulutuksessa?

SUOMEN MAATALOUSHISTORIA

Merkitseekö sinulle Suomen historia ja talonpojan asema siinä jotain erityistä?
 Onko laajemmalla viljelijäjoukolla kuin omalla suvulla merkitystä sinulle, tunnetko yhteenkuuluvuutta, onko se voimavara?

Ihailenko vanhoja talonpoikia? Haluatko samastua heihin?

*Romantisointi? Nostalgisointi?

MAATALOUSPOLITIikka, EU

Äänestitkö EU-vaaleissa kyllä vai ei?

Mitä mieltä olet EU:sta?

Kuinka se on vaikuttanut elämääsi?

Kaavakkeet

tarkastukset

satelliittivalvonta

tukiaiset

tuottajahinnat

(Onko EU:ssa mitään hyvää?)

Suomen maatalouspolitiikka ja -poliitikot. Oletko itse mukana?

Mitä hyvää ja huonoa nykyisessä tavassa hoitaa asioita?

Otetaanko maaseutua tarpeeksi huomioon valtakunnallisessa päätöksenteossa?

Mitä pitäisi tehdä, että tilanne korjaantuu?

Luuletko, että näin joskus tehdään?

Ruokaturvallisuus

Ruoantuottamisen välttämättömyys

Suomalainen ruoantuottaminen vs. eurooppalainen vs. globaali

SUHDE KAUPUNKIIN JA MEDIAAN

Olet(ko) asunut kaupungissa?

Millaista se oli?

Kaipasitko maalle?

Oletko tyytyväisempi maalla?

Haluaisitko asua kaupungissa, kaipaako jotain mitä maalla ei ole?

Mitä mieltä olet kaupunkilaisista?

Tietävätkö kaupunkilaiset tarpeeksi maaseudusta?

Pitäisikö vuorovaikutusta lisätä?

Mitä mieltä olet median maaseutuasenteesta? Onko sitä?

Arvostetaanko ammattiasi?

Voidaanko asenteita muuttaa? Miten?

TULEVAISUUS

Missä olet 10 vuoden kuluttua?

Mikä on silloin tilanne (EU, raha...)

Pelottaako tulevaisuus?

Haluatko että omat lapsesi jatkavat tilaa?

Miksi?